PURCHASED FOR THE

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

FROM THE

CANADA COUNCIL SPECIAL GRANT

FOR

LINGUISTICS

[illegible]

[illegible]

TAALKUNDIGE AANMERKINGEN

OP EENIGE

OUD-FRIESCHE

SPREEKWOORDEN.

TAALKUNDIGE AANMERKINGEN

OP EENIGE

OUD-FRIESCHE

SPREEKWOORDEN,

DOOR

Mr. *JACOB HENRIK HOEUFFT*

TE BREDA,

BIJ *W. VAN BERGEN*,

MDCCCXII.

Gedrukt ter Drukkerije van W. VAN BERGEN, Groote Markt A n.° 400.

TAALKUNDIGE AANMERKINGEN

OP EENIGE

OUD-FRIESCHE

SPREEKWOORDEN,

DOOR

Mr. *JACOB HENRIK HOEUFFT*

TE BREDA,

BIJ *W. VAN BERGEN*,

MDCCCXII.

Gedrukt ter Drukkerije van W. VAN BERGEN, Groote Markt A n.° 400.

Het noodig getal Exemplaren van dit werk zijn bezorgd, dáár, waar de Wet zulks beveelt.

PN
6435
F7H

LIBRARY
JUN 7 1968
UNIVERSITY OF TORONTO

VOORREDE.

Reeds eenigen tijd was ik van voorneemen, ten einde niet te schijnen een werkeloos Medelid der Leidsche Maatschappij van Nederl. Letterkunde, en *Correspondent* der derde *Classe* van het Hollandsch Keizerlijk *Instituut* van Kunsten en Wetenschappen, te zijn, het een of ander stukjen, uit mijnen voorraad betrekkelijk de Nederlandsche en Noordsche taalgeleerdheid te overzien, en, na beschaaving van hetzelve, der geleerde wereld mede te deelen; niet als eene proeve van mijne kundigheid in dat vak, maar van mijne naarstige beoeffening van hetzelve. Na verscheidene beletzelen, welke mij de uitvoering van dit besluit deeden verschuiven, viel, eindelijk, mijne

keu-

keuze daar toe op het thands aangeboden geschrijf, omdat meer dan een bevoegd Regter mij, bij gelegenheden als men onder lettervrienden van zijne werkzaamheden verslag doet, hetzelve, schoon ongevraagd, het licht niet alleen niet onwaardig keurde, maar zelfs mij tot de uitgaave aanspoorde. Ik had misschien, uit mijne menigvuldige bouwstoffen, iets nieuwers, geleerders, en belangrijkers, kunnen te samen brengen; dan ik vond niets geschikters, om het dorre en stroeve van taalzifterij, eenigermaate, voor meer dan een soort van Leezers, te verlevendigen en te veraangenamen, dan even dit geschrijf. En het is met geen ander oogmerk, dat ik, hier en daar, eene uitweiding heb ingelast, welke anders min ter zaake scheen te dienen.

Zie hier de aanleiding tot de samenstelling van hetzelve.

Toen onlangs de zuiver-Nederlandsche naamen van de maanden werden ingevoerd, bekroop mij de lust, om niet alleen deeze benaamingen, zoo nog gebruikelijke, als reeds verouderde, in het Nederlandsch, maar ook bij alle andere Noordsche volken, op te spooren, en, voor zoo verre mijne kunde toeliet, taalkundig en oudheidkundig toe te lichten. Mijne verhandeling over dezelve eenen vriendenkring mededeelende,

de, berichtte mij een hunner, dat ik welligt nog eenige naamen zoude kunnen opdelven uit zekeren Bredaschen Almanak van het jaar 1664 (*), welke mij, ten dien einde, op eene zeer verpligtende wijze, werd ter leen verstrekt. Ik vond in denzelven niet alleen het geen, wat ik zocht, te weeten, niet alleen de meeste Nederlandsche, en andere bekende Noordsche, naamen, zoo uit *Beda*, *Eginhartus*, als van elders, gelijk ook in andere taalen, opgezameld, maar ontmoette achter denzelven, met meer andere zaaken, ook deeze oud-Friesche Spreekwoorden, onder den titel van *Der Vrije Friesen Spreekwoorden* (†). Ik besloot dezelve, voor zoo

(*) Op de verkooping der Boeken van wijlen den Heer *Wachendorf*, te Utrecht, is, onlangs, zulk een Almanak tegen eenen zeer hoogen prijs verkocht.

(†) Verscheidene omstandigheden doen mij vermoeden, dat de vervaardiger, of verzamelaar, van dien Bredaschen Almanak, immers een medewerker in denzelven, geweest zij de vermaarde Bredasche Griffier *Jan van Vliet*, in de geleerde Wereld meer onder den naam van *Janus Vlitius* bekend. De verzamelaar toch, of door mij bedoelde medewerker, schijnt een liefhebber niet alleen van het oud-Nederlandsch in het gemeen, en van het oud-Friesch in het bijzonder, maar ook van de verschillende oude Noordsche taalen, met naame van het Frank-Duitsch, Gothiesch, en Angel-Saxisch, gelijk, onder anderen, uit de maanden in die taalen blijkt; en als zoodaanig eenen vertoont zich ten voordeeligste de anders meer in de zoogenaamde geleerde

zoo verre ik mij daar toe, met weinige en geringe hulpmiddelen, enkel door eigen oeffening, in staat bevond, met eenige aanmerkingen op te helderen, en raadpleegde, daar toe, onder anderen, de *Bijdraagen tot den Frieschen Tongval* van den Heer *Wassenbergh*, eenen man, in denzelven even zeer, als in de Grieksche en Latijnsche Letterkunde, doorkneed, en verre boven mijnen lof verheven. In dezelve werd ik herinnerd aan de *Verzameling van oude Friesche Spreekwoorden*, door dien Hoogleeraar, te vooren, achter de eerste uitgaave van deszelfs *Verhandeling over de eigen naamen der Friezen*, als eene toegift, geplaatst. Welke was, dezelve herziende, mijne verwondering, te bevinden, dat dezelve, zonder een meer of minder, dezelf-

de taalen beroemde *Janus Vlitius*, in de aanteekeningen op zijne opdragt van het *Glossarium Gothicum* van *Junius* aan den Graaf *de la Gardie*; en als zoodaanig eenen erkent hem ook *Junius*, in het gemelde *Glossar. Goth. p* 124, alwaar hij zegt: *Hunc Otfridi locum oportune suggessit mihi vir Clarissimus* JANUS VLITIUS, *longo suavissimae amicitiae usu mihi perfamiliaris, atque adeo patriae antiquitatum et reliquarum omnium elegantiarum unicus promus condus.* Ook is de door mij gebezigde afdruk van dien Almanak, en nog een andere, die tot mijne kennisse gekomen is, gebonden bij 's mans *Quinquatrua Bredana*, terwijl een derde achter het, door hem uitgegeeven, *Recht van Successie volgens de Costumen der Stadt ende Lande van Breda* gevonden wordt; om nu van andere, meer dan waarschijnelijke, redenen niet te gewagen.

zelfde waren, die de Bredasche Almanak bevattede! De onzekerheid, waar in de Hoogleeraar verkeerde, of dezelve, bevoorens, al, of niet, waren uitgegeeven, werd, door deeze mijne ontdekking, geheel opgehelderd. Hoezeer aan deeze Spreekwoorden, door den Heer *Wassenbergh*, hier en daar, eenig licht was bijgezet, achtte ik het, daar mijn arbeid reeds verre gevorderd was, misschien, desniettegenstaande, niet geheel overbodig te zullen zijn, dezelve, voor minkundigen, op den begonnen voet, ten einde te brengen, en zie hier daarvan de vruchten! Indien dezelve niet geheel en al smaakeloos bevonden worden, zal ik mijne moeite rijkelijk vergoed zien. Lof verlang ik niet te behaalen; het zal mij genoeg zijn geene oneer hier mede in te leggen. Ik achte mij reeds te over gelukkig, van niet alleen, door middel van dit mijn geschrift, de veeljaarige vriendschap, op welke ik roem draage, met den Heer *Siegenbeek*, wiens naam deszelfs lofspraak uitmaakt, te hebben mogen verleevendigen, maar ook, door het naspooren van den oorsprong sommiger naamen der maanden, welk tot het tegenwoordig geschrijf aanleiding gaf, mij het onuitspreekelijk genoegen bezorgd te hebben van, door tusschenkomst van eenen ons gemeenen Lettervriend, mij over eenige punten der Noordelijke Letterkunde, op eene zoo nut-

 tige,

tige, als aangenaame, wijze, schriftelijk te onderhouden met den in alle taalen door en door geoeffenden Heer BILDERDYK, van wiens vlijt en doorzicht wij een *Etymologiesch* Woordenboek te wachten hebben, op den aard der zaaken gegrond, welk, uit kleine door mij geziene staalen te oordeelen, het werk van eenen *Court de Gebelin*, en anderen, die de oorspronkelijke taal hebben trachten op te delven, op eenen verren afstand achter zich zal laaten. Wij wenschen den verdienstelijken, en ons Nederland zoo zeer vereerenden, man daar toe van harte leven, kragt, en opgewektheid.

Om de gelijkheid van het onderwerp mijner navorschingen heb ik hier achter gevoegd het bekende liedjen van den H. Martelaar *Stephanus*, uit de *Frisia* van *Hamcoun*, door eenige soortgelijke aanmerkingen opgehelderd.

Ik bidde in het algemeen een ieder, die deeze bladzijden leest, het daar voor te houden, dat ik aan dezulken, die, door meer doorwrochte stukken in deezen reeds eenigen roem verkreegen hebben, of, door uitgaaven, daar op eenige aanspraak zouden kunnen verkrijgen, dit alles geenszins als hun onbekend aanbiede, en dat al de bescheiden aandacht, waar mede zij het zullen verwaardigen, door mijne eerezucht, als louter overwinst zal beschouwd worden. Ook zijn het meestal losse opmerkingen en bedenkingen, voor een gedeelte

te uit mijne van tijd tot tijd gemaakte aanteekeningen opgezameld, en tot het vormen van dit werkjen bijeen gebragt. In het bijzonder hoop ik, dat, daar ik geen gebooren Fries ben, en zelfs Friesland, dat belangrijk gedeelte van ons Vaderland, nooit bezocht, veel min, gelijk wijleer de geleerde *Franciscus Junius*, mij, eenigen tijd, in hetzelve vestigde, met oogmerk, om mij in de taal van dat Gewest te onderrigten, in het bijzonder, zeg ik, hoop ik, dat, indien ik, hier of daar, in deszelfs tongval moge misgetast hebben, ik bij elken regtschaapen Fries, ten gevalle mijner hoogachting voor deszelfs taal, die door *Adelung* voor de moeder van het Nederlandsch gehouden wordt, gereedelijk zal verschooning vinden. Bescheidene aanwijzingen van misslagen, ook van zulke, welke ik zoude kunnen verdedigen, zullen mij altijd welkom zijn.

Een vijand van Letterdieverij heb ik niet alleen verscheidene aanmerkingen, hier en daar, uit dit stukjen geligt, die ik in nieuw uitgekomene werken, van welke wij, door de tijds-omstandigheeden, hier, bijna twee jaren verstoken geweest zijn, zag door anderen reeds gemaakt te zijn, maar zelfs heb ik, uit dien hoofde, eenige, reeds afgedrukte, vellen, liever, op mijn eigen kosten, doen herdrukken, dan onder

der die verdenking te liggen. Is eene enkele zoodaanige aanteekening mijne aandacht ontsnapt, zulks is tegen mijn oogmerk geschied. Het smertte mij altijd minder, mij, gelijk men zegt, het gras voor de voeten te zien weggemaaid, dan het mijne eigenliefde kittelde, of uit dezelfde bronnen geput, of op dezelfde gedachten gevallen te zijn, als veel grooter taalkenners, dan ik.

Niet gewoon in het Nederlandsch de pen te voeren, zij het verre van mij, op den naam van eenen zuiveren, veel min van eenen netten, Schrijver te willen aanspraak maaken. In tegendeel verzoek ik voor de feilen, welke ik, het zij uit onkunde, het zij door onnaauwkeurigheid, begaan hebbe, gunstige inschikkelijkheid. Grove misstellingen, welke in een stukjen, waar het zaake van de taal is, niet kunnen, of mogen, ondersteld worden, mag men der drukperse wijten.

ONTDEKTE DRUKFEILEN.

Bl. 3 onderſten regel: *woorde;* lees *woorden;*
— 7 derden regel der Noot: *geld.* lees *geldt.*
— 15 zesden regel: *Rhytmus.* lees *Rhythmus.* Zoo ook Bl. 16 & 32.
— 16 eerſten regel der Noot: *in de bille doen.* lees *in de bille ſtellen.*
— 28 „ ter gemeenſchappelijke verdediging tegen de Romeinen „ zoude die ſtreeks lands *Allmende*, en het volk *Allemannen* genaamd zijn."

Lees:

„ ter gemeenſchappelijke verdediging tegen de Romeinen, „ zoude die ſtreek lands *Allmende*, en het volk *Allemannen*, genaamd zijn."
— 63 regel 8. *Jnnius.* lees *Junius.*
— 121 eerſten regel der Noot: *Huydecoper.* lees *Huydecoper.*
— 145 derden regel: WASSENBERH. lees WASSENBERGH. Negenden regel: *ook goed zij.* lees *ook goed zijn.*
— 146 regel 8: *alle.* lees *allen.*
— 149 regel 21: *als mede den Heer* WEILAND. lees *als mede bij den Heer* WEILAND.
— 160 regel 4, van onderen, der Nooten: *geene* lees *gene.*
— 164 regel 4, van onderen, der Noot: „ hoezeer het bij „ WACHTER afgeleid worde, van *winden* waar van ook."

Lees:

„ hoezeer het bij WACHTER afgeleid worde van *winden*, „ waar van ook."
— 170 regel 3, van onderen, der Nooten: *adtendite.* lees *adtendere.*
— 201 regel 16. *oud Nederlandsch en Duitsch*, lees *oud, Nederlandsch, en Duitsch.*

OUD-FRIESCHE SPREEKWOORDEN.

I.

Aad jold, aad hæ, aad bræ, ſtiet ien wol to ſtae.
Oud geld, oud hooi, oud brood, ſtaat iemand wel te ſtade.

AAD, dat is *oud.* In het oud-Friesch wordt doorgaans *ou* in *aa*, of, ſamengetrokken, *â*, veranderd; zie *Ten Kate*, 1 *D. bl.* 702, en den Heer *Wasſenbergh*, *Bydragen tot den Frieſchen Tongval*, 2 *St. bl.* 47. In GYSBERT JAPIX *Ljeafde Gjealpe*, leest men:

Het klippe hird in kâd,
Het ſee-ſchomm' gryz in sadt
Het grymm' brocht jo te wrâd.

Meest alle ſoortgelijke woorden, b. v. *hâdden* voor *houden*, *ienfâd* voor *eenvoud*, *wâd* voor *woud*, hadden oudtijds *al*; ook het, zoo even, uit *Gysbert Japix*, aangehaalde *wrâd*, wereld, in oude Frieſche ſtukken *wrald* geſpeld (*), en afkomstig van *weralt*,

(*) De Friezen trekken veeltijds *wer* in *wr* te ſamen, b. v. in *werejeld*, *wederjeld*, *weerjeld*, *werjeld* of *werjild*, waar van zij *wrield* maaken. Het is *weregeld*, het Bastaard-Latijnſche *weregildus*, de prijs, die ten zoen van een begaanen manſlag, zoo aan de Maagen, als aan den Rechter, gegeeven werd, en komt, mijns bedunkens, niet van *weder*, noch WEHRE, *verweering*, of *geweer*, maar van *wer*, *ver*, *ber*, man; ſtaande in het Stads-boek van Groningen een Artikel, waar van het hoofd is: *Die vergildoe*, welk in het Artikel zelve door *mangelt* wordt uitgelegd; zie

zoo wel als *werolt*, bij de ouden voorkomende; zie *Schilteri Glossar. Teuton.* op *Werolt.* Dit *al* is naderhand veranderd in *ol*, en *ol* in *ou*. *Alt*, *old*, *oud*. De Friezen, het ſtandvastigſte aan de oude taal gehecht gebleeven, hadden, voor dit *al*, *aul*, of, op zijn Engelsch uitgeſproken, met weglaating der L, *au*, (*) het welk, op dezelfde wijze uitgeſproken, *aa* maakt. *Auld*, *aud*, *aad*. *Auld*, gelijk men nog veel in het Schotsch en oud Engelsch ontmoet, komt menigvuldig in het *Groot Charterboek van Friesland*, en elders, voor, en *aud* zelfs meermaalen in het gewoon Nederlandsch; gelijk, daarentegen, ook dikwijls *old* in het oud-Friesch voorkomt.

De verwisſeling van *au*, *ou*, *ol*, is reeds zeer oud. Ten bewijze ſtrekke het woord *Soudenier*, waar voor eertijds ook *Saudenier* geſchreeven werd; zie b. v. *van Maerlant Sp. Histor.* 1, 2, 42, 42. Hetzelve is, waarſchijnelijk, afkomstig van een Keltisch woord, dat *aw*, of *au*, had. In het Wallisch ten minſte is het *Sawdiwr*, en uit het Keltisch is buiten twijfſel het Latijnſche *Soldurius* van *Caeſar*, *de Bello Gall.* *L.* 3. *c.* 5; waarvan het oud-Franſche *Soldurier*, *Soldurieur*, *Souldoyer*, *Soudoyer*, *Soudoier*, *Souldoier*, *Soudier*, *Soudohier*, *Soudenier*, alle woorden van dezelf-

SCHWARTSENBERG, *Voorrede van het Groot Charterboek van Friesland.* Zie wijders, over de afleiding van *Wereld*, LEIBNITZ, *Collectan. Etymol. Par.* 2 *pag.* 249 *& ſeqq. et p.* 255. Dezelfde vindt men na genoeg bij *Ten Kate.* 2 *D. bl* 519, in de Aanmerkingen der Heeren CLIGNET en STEENWINKEL op *van Maerlant*, *bl.* 1., en bij den Heer WEILAND. WACHTER, op *Welt*, ſchijnt min gunstig omtrent dezelve te denken; en IHRE omhelst deszelfs gevoelen

(*) Zoo maakten zy van het, zoo even aangehaalde, *wrald*, wereld, het bijvoegl. naamw. *wraudsck* en *wrddsch.* *Gr. Charterb. van Vriesl.* *1ſte D. bl.* 344. „ Item, die XLe pont is, jefter en Monick zijn gaste„ like abijt, ief zijn ſcarlaer ofleit ende wrauſche claen oentiocht „ hat, enz.” *Wrddsch* heeft overal G. *Japix*.

zelfde beteekenis. Het tegenwoordige *Soldat*, ons *Soldaat*, was in het oud Fransch *Soudart*; waarvoor men niet alleen bij *Bredero*, maar ook bij andere gelijktijdigen, nog *Soudaat*, en *Soudaart*, vindt.

Ook is de verwisfeling van *ou* en *au* in laateren tijd zeer gemeen. *Douw*, b. v. voor *dauw* heeft *Dan. Heinsius*, *Lofz. van J. C.*, in, en buiten, het rijm.

Gelijk de fchoone fterr' die s'morgens laat aanfchouwen
Haar purpuren gesicht en doet den Hemel DOUWEN
Met haar vergulden oog; gelijk in een rivier
De roode morgen son komt fpelen met haar vier,
Of als een roode roos, noch teer en eerst ontfloten,
Wort van de kouwe nacht met witten DOU *begoten;*
Soo fat zy vol van glans, van heerlykheid en licht,
Soo liep het witte nat van haar root aangeficht.

Zoo vindt men, in fchriften van dien tijd, *nouw* voor *naauw*, *flouw* voor *flaauw*, en diergelijke; en aldus fpreeken de Brabanders en Vlaamingen nog dezelve, en veele foortgelijke woorden, uit. Daar en tegen hoort men, aan den Brabantfchen kant, voor *ou* meest *au*; b. v. *auwer* voor *ouwer*, ouder, ouderdom; *bauw* voor *bouw*, timmeraadje; *kauw* voor *kouw*, koude enz. Op elke bladzijde bijna ziet men bij *Kiliaan* de tweeërleie fpelling; b. v. *hauden* en *houden*, *hauwen* en *houwen*, enz.

JOLD. Bekend is het, dat de Friezen zeer veel de G in eene J verwisselden. Hetzelfde vindt men ook in de gewoone oud-Nederlandfche taal, waar van de fpooren zich vertoonen in *genever* en *jenever*, *gicht* en *jicht*, *gonst* en *jonst*, en meer woorden;

 heb-

hebbende, volgends *Pontus Heuterus*, deeze verwisſeling aanleiding gegeeven, dat men eene H achter de G heeft geſchreeven. Bekend is het ook, dat het Gothisch tweederhande G heeft, waar van de eerſte eene keelletter, als onze G, is, en de andere uitgeſproken wordt als de medeklinker J, gelijk op sommige plaatſen in Duitschland, waar de zachtſte uitſpraak plaats heeft, de G nog uitgeſproken wordt. Deeze laatſte is het ook meest, welke de Friezen in eene J verwisſelen.

Wat nu het Frieſche *jold*, voor *geld*, betreft; hetzelve komt mij voor het lijdelijk deelwoord te zijn van *jelden*, of *jilden*, ons *gelden*. Volgends ervaaren taalkenners toch is het werkwoord *gelden* aan het zelfſtandig naamwoord *geld* voorafgegaan. Het ſchijnt oorſpronkelijk beteekend te hebben *praebere*, *exhibere*, doch naderhand de beteekenis bekomen te hebben van iets voor iets anders geeven, betaalen, ſchatting betaalen, zijn aandeel betaalen, en zijn verſchuldigde betaalen (*); en de beteekenis van *geld* was, dien ten gevolge, die van *id, quod praestabatur*, van *praestatio*, van *valor*, (†) *pretium*, &c.; die van dat

(*) Hier van *gelden*, in de beteekenis van ſchuldig zyn, welke in de Baronie van Breda, voornaamelijk in het ſchuldig zijn van Renten, Chijnſen, Thijnſen, enz., nog in leevenden gebruike is. *Geldeman* was, in het oud-Vlaamsch, een ſchuldenaar; en ook in het oud-Friesch was *gülden*, zoo wel, in den onzijdigen zin, ſchatting ſchuldig zijn, en ſchuldig zijn in het gemeen, als, in den bedrijvenden zin, ſchatten, ſchatting opleggen. In Duitschland, vooral in Neder-Duitschland, heette nog laat een ſchuldboek *Gültbuch*. De Engelſchen hebben de U ook in hun *guilty* behouden. Bekend is het niet te min, dat, in de middeneeuw, *Gelter* niet alleen den ſchuldenaar aanduidde, maar ook den ſchuldeisſcher, in welken zin het zoo veel als geldſchieter ſchijnt te zijn.

(†) Verkeerdelijk leidt LEIBNITZ, *Collectan. Etymol. Par.* 1. *pag.* 108. *Gelte-baars*, en *Gilds-os*, af van *geld*, in de beteekenis van *valor*, pre-

dat gene, wat gegeeven, wat betaald, werd. Die van iets, welk men tot het betaalen en in evenredigheid brengen der waarde van de zaaken, bij gemeene overeenkomst beſtemde, is van laateren tijd, en die van gemunt metaal, het welk men daar toe, na de vermeerdering der kostbaare metaalen, heeft begonnen te gebruiken, is daar aan, als eene laatſte beteekenis, den oorſprong ſchuldig. Dat gene, wat het *repraeſentatief* der waarde van de dingen is, en thands *geld* heet, werd in de Noordſche taalen door andere woorden uitgedrukt, onder andere door die, welke aan *ſchat*, oud-Nederl. *ſchot*, gelijk ſtaan, en door die, welke, even als *pecunia* van *pecus* is ontleend, de beteekenis van *vee* hadden, waar door *Fija* dan ook, in het oud-Friesch, en die van vee, en die van geld, heeft, even als de daar aan beäntwoordende woorden der overige Noordſche taalen.

Voor *jold* heeft de Heer WASSENBERGH *jild*, dat is, door eene den Friezen zeer gemeenzaame verandering der E in I, ingelijks *geld*, waar voor men ech-

pretium. Een *Gilds-os* is een *Gilde-os*, voor de teerdagen, en ſmeerdagen, der Gilden geſchikt, waartoe men, zekerlijk, niet de minſte nam. En *Gelte-baars* is vette, geile, baars, in welken zin het ook voorkomt by R. VISSER, *Quikken*, 5e *Schok*, N°. 44.

Jaap is op het lieve gelt ſoo ſeer verſot,
Dat hy om dat te bejagen ſcherpt al zyn verſtand;
Een gelt vercken heeft hy geleydt op het kot,
Goede gelte Hennip waster op ſyn landt;
Niet dan gelte Baars mach ſyn leckers tandt,
Om dat hy altydt gelt ſou' hebben in ſyn gewout,
Soo heeft hy daar boven noch een gelt wyf getrout.

Men ziet, dat hy hier met het woord *gelt* ſpeelt, hetzelve bybrengende, niet alleen in de door mij aangegeevene beteekenisſen, maar ook in die van welig opwasſende, in die van *castratus*, van *libidinoſus*, *pronus in Venerem*, &c.

echter in het gewoone oud-Nederlandsche *geld* ook *ghild* ſchreef. Zelfs beteekende in het oud-Fransch *Jild* ook geld (*).

Van het bij zijn Hoog Gel. voorkomende naamw. *jild* hebben de Friezen ook het werkw. *jilden*. Zij gebruiken het aldus niet alleen in die beteekenisſen, welke tot geeven, betaalen, enz. eene onmiddelijke betrekking hebben, maar ook in alle andere beteekenisſen, welke het gewoone Nederlandsch aan *gelden* geeft, bij voorb. in die van op iets, of op iemand, gemunt zijn, bij *Gijsbert Japix*, in *Friesche Tjerne*, bl. 1. der Bolswaardſche uitgaave:

Dat jilt; war dy, myn Buwck!

en in deszelfs fraaije navolging van *Anacreons* 14e. *Lied*, door hem *Minne-Fjuechtſpel* betiteld:

Ljeafd' deage' in trotte my eern uwt,
  Om dat ik him *klein manke* hiette,
Poppe' bortlyck Bernke, lytse guwt.
  Hy noam syn boage in woe my sjette.
Dat jilt dy, Jan, sey Cypris soon.

HÆ,

(*) De I is reeds zeer oud in *gild* voor *geld*. Onze Voorvaders zeiden zoowel *gilden*, als *gelden*, gelijk de Angel-Saxers zoowel *gildan*, *gyldan*, als *geldan*. *Gildio* is in het Wallisch zijn gelag betaalen, en behoort waarſchijnelijk onder die woorden, welke door de Belgen of Kimren zijn medegebragt. *Gilde* was in het Noorden eene broederſchap, van welken aard ook, waar van de Leden eenige uitlaagen van penningen deeden, en welke de ouden ook *Gelde* noemden, gelijk dezelve, in het midden-eeuwsch Latijn, *gelda*, *geldonia*, *gilda*, *gildum*, geheeten werd, en in het oud-Fransch *gelde*, *gilde*. Daar door werden ook drinkgezelſchappen, waartoe ieder het zijne toebragt, aldus genaamd. *Gild* was in het Schotsch een woord van dezelfde beteekenis als *Riot*; gelijk *Brödern*, in het plat-Duitsch, eeten en drinken, maaltijd houden. In dit *gilde*, voor broederſchap genomen, alleen is de *i*, en wel bij uitſluiting, overgebleven. Men ſchreef het oudtijds ook *gulde*. De Engelſchen noemen het nog *a guild*.

HÆ, of *Heâ* (*) gelijk de Heer *Wassenbergh* heeft, d. i. hooi. Zijn Hoog-Gel. merkt, *Bydr. tot den Frieschen tongval*, 2e. *Stuk*, *bl.* 24, aan, dat het Friesch nader bij de oorspronkelijke woorden, van welke het afgeleid wordt, blijft, dan andere taalen, en brengt, om dit te betoogen, onder andere woorden, het Friesche *Hae* bij, waar van *haaien*, in het gewoon Nederlandsch *hooi* en *hooien*, daar het van het Goth. *hawi* komt. Dan oudtijds zeide men in 't Holl. zoowel *Hauw*, als *Houw*; en het thands gewoone Nederlandsche *hooi* komt niet zoozeer van het Goth. *hawi*, als van het Frank-Duitsche *houui*, *hoi*, en oud-Duitsche *Höw*. Beide is dus goed, te meer daar, zoo als de *Etymologici* beweeren, de grond van het Duitsche *Heu*, Allemann. *Hiuuui*, en van ons *Hooi*, moet gezocht worden in *heuwen*, *houwen*, welk in het eigenlijk oud Duitsch wel *hauen*, *hauwen*, doch in het Frank-Duitsch *houuwen*, was. Niet te min beken ik, dat, hoezeer niet kunne geloochend worden, dat, in het werkw., welk wij thands *houwen* schrijven, de O reeds vroeg de A verdrongen hebbe, der A het recht van eerstgeboorte hier schijne toe te komen.

Ook de Engelschen hebben de A in hun *Hay* behouden. En dat *haaien* in de Brabantsche streeken ook eertijds gezegd geweest zij, komt mij zeer waarschijnelijk voor uit den naam van *Haajink*, welken zekere streek onder de Vrijheid Roozendaal heeft, te meer, daar een gedeelte van dezelve *de Roe-*

(*) Eens vooral weete men, dat onze Almanak altijd *æ* voor *eá* heeft, ook zelfs daar, waar de *eá*, op zijn Engelsch en Angel-Saxisch, voor de verlengde *i* geld, gelijk wij gelegenheid zullen hebben te zien.

Roeken heet, weetende ieder een, wat *eene roek hooi's* zij. (*)

In oude Schrijvers en ſtukken heb ik ook *Hei* gevonden, welk uit het oud Saxiſche komt, doch in den grond niets anders is dan eene verſchillende ſchrijfwijze van *Hai*, welke weinige verandering in de uitſpraak maakt.

In het Zweedſche is *Ha*, en *Haf*, het hooi van de tweede ſneede. (†)

Voorts beteekende oudtijds *hooi* niet alleen gemaaid gras, maar ook alle, nog vast ſtaande, groen, welk tot voedſel voor het vee geſchikt was; gelijk men

(*) Zoo zegt men, in de Baronie van Breda, nog *ſtraajen*, voor *ſtrooijen*, ſtroo onder de beesten ſpreiden, welk in het Goth. *ſtrauan*, in het Angel S. *ſtreaw*, in het Eng. *to ſtraw*, is. In het Wallisch is *gwastrawd* een bediende, die de paarden ſtrooit, van GWAS, *gast*, dienaar, en *ſtrawd*. Van de beteekenis van *ſtrator*, heeft het woord in vervolg van tijd die van *agaſo*, *equiſo*, bekomen, even gelijk *Maarſchalk*, langs veele trappen, van eenen paardenknecht een legervoogd geworden is.

(†) Dit doet mij denken om het woord *Toemaat*, welk in de Baronie van Breda daar voor gebruikt wordt. Bij *Kiliaan* is het *toemaethoy*, als wáre het hooi, welk men als een toegift heeft. Dan, hoe hoog ook ik anders *Kiliaan* achte, is bij mij deszelfs gezag in afleidingen niet groot. De oude landtaal, welke ik, door menigvuldige voorbeelden, zoude kunnen bewijzen, dat, in deeze ſtreek, vrij onvervalscht gebleeven is, ſchijnt ook in dit woord te moeten gezocht worden bij de bouwlieden, die het *tomat* uitſpreeken, welk ik achte, door opneeming van het Lidwoord in het Naamwoord, *'t omat* te zijn, zettende SCHILTER, *Gloſſar. Teuton. p.* 648. *omat* of *amat* over *fenum ſecundarium*. Van de ſamenſtelling van hetzelve durve ik niets beſlisſends te zeggen; dan, indien ik mogte gisſen, zoude ik het ſamengetrokken achten uit *ober*, of *aber*, beide ook *iterum*, *rurſus*, *denuo*, beteekenende, en uit *Mat*, *Matte*, *Mad*, welk en *pratum*, en *foeniſecium*, beteekent, welke eerſte beteekenis de Friezen in hun *Mede*, *Made*, *Maadlanden*, *Maailanden* heeft *Kiliaan* (want *maajen* is oorſpronkelijk *maaden*), de laatſte in hun *Deymat*, de taak hooimaajens van éénen dag, bewaard hebben.

men overvloedig bij de *Etymologici* kan vinden. Daarentegen was *Gras*, en *Grast*, in het Frank-Duitsch ook tot hooi reeds gemaaid gras.

BRÆ, of *Breâ*, gelijk de Heer *Wasſenbergh* heeft, is het Eng. *Bread;* dan niet alleen wordt in het oud-Friesch, achter de lettergreep en tweeklank *ea*, of *ae*, meestal de D weggelaaten, zie N°. 3 en 52, maar in het bijzonder had zulks in dit woord van ouds bij de Friezen plaats, ook wanneer zij de O in hetzelve bezigden; want men vindt in derzelver oude taal *broe*, *broeoe*, zoowel als *brea*, *brae*, *breea*, *bra*, enz. Een beminnaar van afleidingen moge deeze afknotting der D goedkeuren, om *brood*, het zij van het Hebreeuwſche, het zij van het Walliſche en Bas-Bretonſche, *bara*, (*) te doen afkomen, naar gelang 't met zijn geliefkoosd ſtelſel best ſtrooken zal. Sommigen zullen het zelfs wel mogelijk, met *Court de Gébelin*, tot den, aan alle taalen gemeenen, op het eeten betrekking hebbenden, wortel *Bro*, *Brou*, *Bru*, brengen.

STIET, is de Engelſche en Angelſaxiſche uitſpraak van *ſteat* of *ſteet*. *Staan* is, naamelijk, in het Friesch *ſtean*, of *ſteen*, welk laatſte in de oude taal, ook buiten het Friesch, gebruikelijk was. In *Participio praeterito* hebben de Friezen ook *ſtien*, zoowel als *ſtoen*.

IEN is hier het *indefinitum* EEN, voor *iemand*. Dezelfde beteekenis hechten de Zweeden ſomtijds aan hun *En*, een. Bijna op gelijke wijze gebruiken de En-

(*) Bekend is het, dat, van dit *Bara*, en het Bretonſche *Gwin*, wijn, het Franſche *Baragouin*, zoo veel als een mengelmoes van taal, komt.

Engelschen hun *one*. Het zoude mij niet bevreemden, dat hetzelve, in de beteekenis van *men*, het Fransche *on*, ware. Zie echter de aanteekening op HICKES *Grammat. Anglo-Sax. & Moeso Goth. C.* 10, en IHRE op *man*, welke plaatsen mij, toen ik het bovenstaande het eerst ter nederzettede, niet bekend waren.

Wij zien hier wederom *ie* voor *ee*, welk, in de gewoone taal, thands niet, dan onder de Landlieden, plaats heeft, doch, voorheen, ook bij de beste Schrijvers in gebruik was. De Ridder *Hooft* heeft in zijnen bekenden zang *Weet iemand beter saus*, enz.

Of bidt ghy 't avontuur dat het u wil *verlienen*
Rykdom, om landt en liên te krygen in voogdy?

Zie *deszelfs Mengelwerken bl.* 653.

WOL. Hier verlaat, tegen de gewoonte, het Friesch het Angelsaxische voor het Duitsche. Een bewijs, dat hetzelve reeds toen niet meer onvervalscht gesproken werd. In het Angelſ. is het naamelijk *well*; dat niettemin het oud-Duitsch ook had. Ten minste vindt men *wella* bij *Kero*, dat naderhand, waarschijnelijk, *wel* zal geworden zijn, even als het oud-Nederl. en Duitsche *wol* bevoorens *wola* was, en *wal*, ook in het oud-Duitsch bekend, van *wala*, dat men ook vindt, kwam. Bij *M. Stoke*, *van Velthem*, en anderen van onzen landaard, treft men ook, zeer dikwijls, *wale* aan, en bij *Kiliaan* nog het oud-Vlaamsche *waal*. In het Wallische is *gwell* de vergelijkende trap van *da*, *dha*, goed. Doch, wanneer het woord verdubbeld wordt, heeft de aanblaazende G voor de tweede keer

ſkeer geen plaats. (*) Het is dan *gwellwell*, beter en beter, even als *gwaeth*, erger, bij de verdubbeling is *gwaethwaeth*.

TO. Het Angels. *to*, welk de Engelſchen ook hebben. Dan *toa*, dat men hier bij den Hr. *Wasſenbergh* leest, is reeds vervalscht van het Frankiſche en oud-Duitſche *zua*, het tegenwoordige Duitſche *zu*, waar voor men, in het Plat-Duitſche, zegt *to*. Voor *toa* heeft men, bij laateren tijd, in Friesland, *toe* en *thoe* gebruikt, welk ook in Gelderland en andere plaatſen, nog lang heeft ſtand gegreepen, en in veele ſtaats-ſtukken wordt gevonden. Het duidt en de plaats aan, waar in, en de plaats, waar naar

(*) Diergelijke aanblaazingen hadden, naamelijk, in de Noordſche taalen, niet, dan in het begin van een woord, plaats. Men bezigde dezelve voor de medeklinkers, die *liquidae* door de *Grammatici* genaamd worden, als mede voor de W, die naauwelijks voor eenen medeklinker kan beſchouwd worden, gelijk dezelve ook, in eenige Duitſche taaltakken, als *uu* geſpeld wordt, en nog door de Engelſchen, als *ou* uitgeſproken. In het Wallisch diende daar toe niet alleen de G, maar ook de CH. Het Bretonsch gebruikt wel eens *Go*, of *Gou*, waar het Wallisch GW gebruikt, b. v. in GWAETH, *deterior*, welk in het Bretonsch *Godz* is. In het Gothisch, Yslandisch, Angel-Saxisch, en in ſommige Oud-Frieſche woorden, werd, ten dien einde, de H vooraan geplaatst. Onder de aanblaazingen, welke voor de Noordſche W gevonden worden, kwamen mij de Gothiſche altijd de opmerkelijkſte voor. Aan ééne van dezelve beäntwoordt min of meer de Oud-Schotſche *quh*, waar tegenwoordig *wh* gebruikt wordt; b. v. *quhair* voor *where*, *quhen* voor *when*, *quhyle* voor *while*, enz. Zie de aanteekening op de verzameling van Oud-Schotſche Gedichten, *the Evergreen* genaamd, *vol.* 1. *pag.* 4. Ook in het Oud-Duitsch waren diergelijke voorzetſels niet vreemd. Men ſchreef, wat de H betreft, *hneigen*, neigen, *hlauffen*, bij KERO *hlopan*, loopen, enz. Hetzelfde is zelfs in het Latijn van dien tijd te vinden. In verſcheidene oirkonden en op penningen van de midden-eeuw leest men *Hlotarius*, en *Hludovicus*, oudtijds *Chlotarius* en *Chlodowaeus*. En wat de QU aangaat, deeze meen ik nog te vinden in *qualm* voor *walm*, *quel* voor *wel* (*Scaturigo*) enz.

naar toe, en is, in beide de beteekenisſen, nog veel in de Bredaſche ſtreeken in zwang.

STAE, of *ſteâ*, gelijk de Heer *Wasſenbergh* heeft, is het gewoone Nederlandſche *ſtade. Te ſtade doen*, en *te ſtade ſtaan*, vindt men veel bij de Ouden. *In ſtade ſtaan*, voor te hulp komen, is eene zeer gemeenzaame ſpreekmanier bij *Melis Stoke*, b. v. 3*e*. *B*. *v*. 19.

Si wilden hem *in ſtaden ſtaan*
Op dat hi 't land wilde anevaen.

Zie ook aldaar *v*. 1056, en op veele andere plaatſen. Zoo ook bij *L. van Velthem*. Zie, onder anderen, *Spieg. Hist.* 1*e*. *B*. *c*. 37. En *an ſtade ſtane* vindt men, in dezelfde beteekenis, bij *van Mieris*, *Gr. Charterb.* 1*e*. *D*. *bl*. 542 en 543, op verſcheidene plaatſen. Het is, eigenlijk, plaats, gelegenheid, ledige tijd, gemak. In deezen laatſten zin komt het voor bij *L. van Velthem*, *Spieg. Historiaal*, 1*e*. *B*. *cap*. 10.

By Cadrus ſtaat die palmboom mede
Die onze vrouwe (de Maagd Maria) nigen dede
Tot haaren voeten, daar si met ſtaden
Plucte haar geneuchte van daden (dadelen).

Op dezelfde wijze wordt het dagelijks nog te Breda gebruikt. *Iets op zyn ſtaa doen* is aldaar, iets op zijn gemak doen. Ook in het oud-Duitsch vindt men *ſtate* voor *opportunitas*, *commoditas*; zie *Scherzius ad Caroli M. expedit. Hisp. cap. ult. Sect.* 26; als mede *ſtatten*; zie *Haltaus* op dat woord. Daar tegen overgeſteld is *onſtade*. Men hoort het nog dagelijks in de ſpreekwijze *te onſtade komen*, voor *te onpasſe*, of *onpasſelijk*, gelijk men veel te Bre-

Breda zegt. Dan in veel ſterkeren zin, dan men thands gebruikt *onſtade doen*, voor ongelegenheid aandoen, werd het oudtijds gebruikt. Bij voorbeeld, in 't *Privilegie door Heer Hendrik van Boutershem, Heer van Berghen op Zoom, gegeeven aan de ſtad Bergen op Zoom, 9 Mei* 1398, *art.* 6.

„ Voert zal men over gheenen poorter ofte poor-
„ terſſe van der poort van Berghen geene ſtille
„ waarheit, noch geene heymelijcke inquisitie doen,
„ noch nerghens beſitten over onſen poorter oft
„ poortersſe, die hem *onſtade zal doen* in eeniger
„ maniere."

In den *Byspraax Almanak* (*) van *Hendrik Laurensz. Spieghel*, vindt men een diergelijk ſpreekwoord, te weeten: *oude vrienden, oude wyn, en oud gheld.* Daar men mogelijk uit dien Almanak van *Spieghel* aanleiding gekreegen heeft, om achter den Bredaſchen Almanak deeze ſpreekwoorden te plaatſen, zal ik, hier en daar, die, welke, bij *Spieghel*, offchoon met eenige verandering, voorkomen, op hunne plaatſen, opgeeven.

II.

Aade honnen is quæ biljen te leren.
Oude honden is kwaad basſen te leeren.

HONNEN. Men merke hier, eens vooral, op, dat,

(*) *By-ſpraecke* was, in de oude taal, een ſpreekwoord. *Kiliaan* zet het over *parabola*, *proverbium*. In den *Teuthonista* van *van der Schueren* leest men *Byſpraick*, *Bywoirt*, *Spreeckwoirt*, *Gelicknisſe*, overgezet: *Proverbium*, *parabola*, *ſimilitudo* &c. Op gelijke wijze beteekenden *biwirti* en *biworti* in het oud-Duitsch ook *proverbia*; en het Angel-Saxiſche *Biword*, waarvan het Eng. *Byword*, komt in denzelfden zin voor.

dat, in het oud Friesch, de woorden, waar in *nd* komt, de D veelal verliezen. Zoo zullen wij, No. 17, *wynen* voor *wynden*, No. 38. *hannen* voor *handen*, en No. 54. *houn* voor *hond*, aantreffen; omtrent welk laatste opmerking verdient, dat sommige taalkenners de D in het Engelsche *hound*, het Duitsche *hund*, enz., slechts voor eene *littera paragogica* houden (*). Ook op andere plaatsen van ons Vaderland wordt echter wel *nd* in *nn* veranderd. Zoo hoort men nog veel, vooral ten platten lande, *binnen* voor *binden*, *vinnen* voor *vinden*, enz. (†).

BIL-

(*) De Wallische C, die voor de K geldt, zich, in andere taalen, dikwijls met de H verwisselende, doet WACHTER deeze woorden van het Keltische *cwn* komen, PEZRON aanhaalende, die κυων en het Lat. *canis* van het Bretonsche *cwn* of *cun* (want *w* is de Grieksche υ) afleidt. Dan in het enkelvoud van het Keltisch twijffel ik of zelfs wel de *n* gevonden werd; want in het Wallisch is het *ci* zoo wel als in het Bretonsch; en zoo ook in het Galisch, even onbetwistbaar, als die twee taalen, van het Keltisch afkomstig, *cu*. DAVIES heeft, wel is waar, ook het Wallische *cwn*, doch dit zal het meervoud zijn, even gelijk *cwn* of *cun* zulks in het Bretonsch is. Een jonge hond heet echter in het Wallisch *cene*, en (let wel op den overgang der beteekenissen) *cenaw*, *cenau*, voortijds *canaw*, niet alleen een jong van eenen hond, maar ook van een ander dier; *cenedl* reeds niet slechts *progenies*, *praecipue canum*, *canile* (waarvan volgends sommigen *canaille*) maar ook in het gemeen *gens*, *genus*, *natio*; en *cenedlu* eindelijk *generare*, *gignere*, *producere* Men behoeft dus niet, ter afleiding van het Eng. *cennell*, met *Junius* en *Skinner*, tot het verkleinwoord κυνιδιον de toevlugt te neemen. PLATO zelf hield het Grieksche woord voor een vreemd woord; zie *Ihre*, alwaar men ook andere afleidingen kan zien. HALTAUS houdt het, onder andere redenen ook om ons *Hond*, afkomstig van *honen!*

(†) *Vinnen* hebben onze deftigste Dichters niet geschroomd te gebruiken. De Ridder *Hooft* heeft het, onder anderen, in zijnen fraaijen zang *Weet iemand beter saus* enz. alwaar hij zingt:

En zoo een bedgenoot, schoon, jonk, gelyk van zinnen,
Onder gemeene liên, die veel zyn in 't getal,

Veel

BILJEN Dat is, *bellen*, blaffen, basſen. Schoon dit woord ook van de wolven, en andere dieren, wel gebruikt worde, zegt men echter het meest hetzelve van de honden, zoo dat zelfs door *de bellende* de honden ſchijnen te moeten verſtaan worden in den *Rhytmus de S. Annone v.* 690.

Umbigravin ci worſin lagin,
Ci ase den bellindin,
Den grawin walthundin.

Welke uitlegging ik verkies boven die van WACHTER op het woord *bellen*, die *bellindin* ook op de grijze woudhonden, dat is wolven, doet ſlaan. Voor *bellen* vindt men in het gewoone oud Nederlandsch ook *bilen* (*); zie, onder anderen, *Steen-*

Veel eer, als onder weinigh ryken, is te *vinnen*,
Zoo vraag ik, waarom dat men rykdom wenſchen zal.

Zie deszelfs *Mengelw. bl.* 652.

En zelfs leest men het nog bij *Hoofts* getrouwen navolger *J. van Broekhuizen*, *Gedichten*, *bl.* 2.

En in dit gantſche rond is niet een ding te *vinnen*,
Behalven u alleen, dat wars is van het minnen.

In het Yslandsch, welk veel overeenkomst met het Nederlandsch heeft, is het *ad finna*, in het oud-Fransch *finer* (Zie den Heer ROQUEFORT, *Glossaire de la langue Romane T* 1 *p* 602), en in Périgord, ten tijde van *Ménage* nog, *fina*. De verdediging beide van *binnen* en van *vinnen*, kan men zien bij *Ten Kate*, 2e. *D. Bl.* 121. Bij die van *binnen* zoude ik kunnen voegen, dat bij *Kero*, die altijd de hardere letters heeft, *pinnan* is *ligare*, *laqueo adfigere*; en dat *Ten Kate* te regt gist, dat *Benne*, *Binne* (*corbis*), van *binden* kome; want men ſchreef eertijds ook *Bende*.

(*) Ook wanneer *bellen* eene andere beteekenis, dan die van *basſen*, heeft, vindt men de *e* en *i* in hetzelve verwisſeld. *Bellen iemanden* het welk bij *Kiliaan* gevonden wordt, en iemand ſtads-kind maaken be-

Steenwinkel op *van Maerlant*, *Spiegel Historiaal*, *bl.* 60, alwaar ik zie, dat dezelfde plaats uit den *Rhijtmus de S. Annone*, die ik reeds lange voor de plaats uit *v. Maerlant* opgeteekend had, ſchoon met een ander oogmerk, is aangehaald. Hoezeer mij geen voorbeeld van *billen* in het Allemannisch, of Frank-Duitsch, voorgekomen zij, vermoede ik echter, dat het beſtaan hebbe, dewijl *pillen*, welk ſlechts eene hardere uitſpraak is, gevonden wordt, onder anderen, bij *Notkerus*, *Psalm.* 21 *v.* 21: „Loſe „mih ſone waſſene, unde mine Eccleſiam (prutha „menungo) ſone dere gewalte des hundes, ſone „des kewalte dero ieo *pillet* wider iro."

De Heer *Wasſenbergh* heeft *bijljen*, welk, op zijn Hollandsch, als *bieljen*, uitgeſproken, meer gelijkt naar het oud-Nederl. *bilen*, dan naar *bellen*, door verandering der *e* in *i*, in *biljen* verfriescht. Echter teekent KILIAAN *bellen* (*) als bijzonder bij de Friezen, onder de Nederlanders, gebruikelijk, aan.

De

beteekent, heet elders *iemand in de bille doen*, zoo wel als *in de belle*. De ſpreekwijze heeft, waarſchijnelijk, daarvan den oorſprong, dat het ſtads-kind maaken van iemand voorheen, gelijk nog heden ten dage, met klokkenſlag *afgebeld* werd, Welligt werd hetzelve ook *uitgebeld*, een woord, te Breda dagelijks gehoord wordende van alle de Stads *Publicatiën*, welke altijd beſloten worden met de woorden: *dat deeze alomme door den ſtads belleman zal worden gepubliceerd.* Deeze beâmbte, in oude ſtedelijke beſluiten *de ſtads Klinker* genaamd, heet aldus uit hoofde der belle, weleer, in plaats van een koperen bekken, gebruikelijk. Op verſcheidene plaatſen der Baronie wordt, bij het uitroepen, nog eene bel gebezigd. In de geweezene Oostenrijkſche Nederlanden is, meen ik, zoodanige bel meest algemeen in zwang, en zij was onlangs ook nog te 'sHertogenbosch, in ſommige gevallen, als, bij de verpachting van 'sLands Tienden, in gebruik. Bij *Kiliaan* vindt men wel *Belleman* voor *praeco*, doch ſlechts voor *praeco feralis*.

(*) Van het Duitſche *bellen*, of eigenlijk van *anbellen*, doet STOSCH, *Franzöſiſche Wörter, welche von Deutſchen herkommen*, het Franſche *aboyer*.

De Noordsche uitgang veeler werkwoorden in *an*, oornaamelijk de Gothische in *jan* of *gan*; welk mtrent op dezelfde wijze in die taal uitgesproken ordt, is door de Friezen, in hun *jen*, behouden. *) In oude stukken vindt men echter ook slechts en staart *ja*, of *a*, nog de Yslandsche en Zweedche uitgang. In het kort samenstel der *Tien Geboen* te vinden in de *oude Friesche Wetten*, *bl.* 15 n 16, leest men: „ Israhel dyn God is een weer God; him scheltu *tienia*, en syn era mir nene fræmde Goden *menzia*; Israhel dyn God scheltu neen Bijld *makia*. — Israhel dyn Godes nama scheltu naet *fòr-swerra*. (†) Israhel dis sonnendeis fira scheltu naet *forjetta*, enz."

Zeer

oyer komen, door verandering van *el* in *oi*, gelijk die lettergreep ook kwijls daar in verandert. Dan ik meen den oorsprong van het woord waard gebleeven te vinden in het oud-Fransche *abahier*, welk eerds voor *aboyer* gebruikt werd, en van *baër*, openen, en wel in het jzonder den mond openen, afkomt. *Geule baée* was dat, welk men, genwoordig, zegt *bouche béante*. *Baër*, *beër* en *bailler* zijn de naür naboolsende woorden.

(*) Het Gothische *jan* zweemde misschien wel wat in uitspraak naar ns *jen*. De uitspraak van de oude taalen is ons niet ten volle beend. Bij die zoo veele woorden in *an* heeft men, mogelijk, reeds roeg meer den klank van den tweeden, dan dien van den eersten, linker gehoord. Vandaar, misschien, de Engelsche uitspraak der *a* als in veele woorden.

(†) *Forswerra* is hier niet alleen valschelijk zweeren, gelijk in het ud-Duitsch *fersweren*, en, in onze taal, *verzweeren*, beteekent; zie wat het laatste aangaat) *Huydecoper* op *M. Stoke* 2e *D. bl.* 544; maar et is, hier, ook verkeerdelijk, en dus ijdelijk, zweeren. Dit kort menstel bevat dus, in één woord, dat, waar toe in het oud affchrift er *tien Geboden*, te vinden in den *tegenw. staat van Friesl.* 4e. *St. bl.* 29, twee woorden, of omschrijvingen, gebruikt worden. Dezelfde beeekenis van gebrekkelijkheid, of verkeerdheid, heeft ook, in diergelijke menstellingen, het oud-Duitsche *for*, als mede het daar van afgelein-

Zeer ongemeen is het gebruik, welk van *bilja* gemaakt wordt in de *oude Friesche Wetten bl.* 43 *Reg.* 9, alwaar het heet: „ to da fyfta tinge, soe is hy „ nyer dine eed to suarane, en syn deel to nimane „ en toe winnane, soe hijt bilja schil." Het wordt aldaar overgezet: *bij het vijfde geding is hij nader den eed te zweeren, en zijn deel te nemen, en te verkrijgen, dan (dat) hij het missen zal.* Ik moet, ondanks mijne achting voor de geleerde Vertaalers en Uitgeevers, bekennen, de afleiding deezer beteekenis van *bilja* niet te kunnen nagaan, om nu te zwijgen van de niets beduidende *tautologie*, welke, volgends deze overzetting, in de woorden *en toe winnane* liggen zoude. Mijns bedunkens beteekent *toe winnane soe hyt bilja schil*: „ te verkrijgen, zoo „ als hij het beweeren zal," d. i. niet alleen zijn deel van den Heimrik te neemen, maar ook dat deel bepaaldelijk te krijgen, waarop hij aanspraak maakt. *Bel-*

leende oud-Fransche, in *forconseiller*, *forjuger*, *forjurer*, *forligner*, *forvoyer*, enz., en in het nog dagelijks in gebruik zijnde *forfaire* en *forfait*. Van hetzelve komt ook het middeneeuwsch Latijnsche *for* in *forfacere*, en diergelijke, waar van men, nu en dan *fore* vindende (zie onder anderen *Van Mieris*, *Gr. Charterb.* 2, 311), en in den waan zijnde, dat dit hetzelfde, als *foris* was, te onregt gemaakt heeft *forisfacere*, &c.; want verre het meeste Bastaard-Latijn is uit het oud Duitsch gesproten.

Het hier boven aangehaalde kort famenstel der *Tien Geboden* is, uit de oude uitgaave der *oude Friesche Wetten*, getrokken door *Feitse Hommes* (*Fratus Hommius*), en in zijn *Schatboek* ingelascht. Uit hetzelve heeft *Christiaan Van Heule* het geplaatst achter zijne *Nederduytsche Sprake-Konst*, *tw. druk*, *bl.* 167. Als eene bijdrage tot de Letterkundige Historie zal het niet ondienstig zijn, hier, aan te geeven, dat ik heb opgemerkt dat alle de stukken, door den bedrieger *De Graaf* aan *Alkemade* gezonden, volgends den brief van wijlen den Hoogleeraar *Kluit* in het *Uitgebreid Leven* van den Heer *Van Wijn*, *No.* 2 *bl.* 173, juist dezelfde zijn als die achter de gemelde *Sprake-Konst* staan, uitgenomen het eerste, en dus, waarschijnelijk, door *De Graaf*, uit dezelve uitgeschreeven zijn.

Bellen toch zegt *Ten Kate*, 2e. *D. bl* 593 dat niet alleen *gannire*, *latrare*, *glaucitare*, maar ook, overdragtelijk, *verbis contendere* beteekent. Achter *nyer* behoeft juist niet *dan* (of op zijn Friesch ook *als*) te volgen. Meer maalen komt deeze zelfde vergelijkende trap, in de *oude Friesche Wetten*, op zich zelven staande, en als een soort van Latijnsche *Comparativus Superlative positus*, voor. Men zie, onder andere plaatsen, *bl.* 25. Het wil hier, aldus geplaatst, zeggen, gelijk men dagelijks hoort, *zoo is hij er de naaste toe*. Weet iemand eene betere uitlegging, hij zal mij met de opgaave vermaak doen.

Sierlijk wordt, door de Dichters, het *bellen* aan onbezielde zaaken, persoonlijk voorgesteld, toegeschreeven, onder anderen door *Gysbert Japix* in *Tjesch-Moars see-ængste:*

Dear Fortwijsslinge helsch in huwd
Byllet, in mey Deaische rossken
Schyp in ljue forslynt by bossken,
Æf de lonte steckt yn 't kruwd.

Godslasterlyk uitroepen is het bij hem in *Agurs Bede*, *bl.* 129:

Dat ik oer-sed, t' ondiedigh
Yn 't dol in fol forsoft',
Forwjealde' al t' onberiedigh
Naet byllje: *wa iz God!*

Schimpend uitroepen, in den 113en *Psalm*, *bl.* 171.

Op dat myn fynne', al t' onberocht,
Naet byllet, 'k heb im gled oer-mocht. (*)

III.

(*) Dit *billen* herinnert mij een gelijkluidend woord, welk (men vergeeve mij, zoo plotselings van het ernstige tot het boertige over

III.

Aade foxen binnen quæ to fæn.
Oude vosſen zijn kwaad te vangen.

FOXEN. Deeze leezing is veel waarſchijnelijker, dan die van *foornin*, gelijk de Heer *Wasſenbergh* uitgegeeven heeft. De zin is echter dezelfde, en komt neder op die van SPIEGEL: *de oude rot wil niet in de val.*

Wat nu *Foxen* betreft; de Friezen hebben het woord *Fox* van het Angel-S *Fox*. In veele woorden, waar de Duitſchers de *ch* gebruiken, hebben de Angel-Saxen en Friezen de X, bij voorb in *oxa*, *ox*, os; hoezeer in ſommige woorden laatstgemelden nu en dan de X, de *ch*, en de *gs*, onverſchillig gebruiken.

BINNEN, voor *zijn*, draagt nog de teekens van de oude taal, in welke wij *binnen* en *bennen* hadden, waar van nog lang overgebleeven is *du bist*, doch thands niets meer in de ſchrijftaal gebruikt wordt, dan de eerſte perſoon van het *praesens Indicativi*, *Ik ben*, en het in de ſtraattaal gewoone *je bent*

te gaan) eene geheel andere, niet zeer algemeene, beteekenis heeft, naamelijk, die van op de billen ſlaan. Men vindt het bij *Roemer Visſer*, *6e. Schok van de Quicken*, *No.* 55.

Goris bilt Neelken, dat weet ghy wel,
Wat roert u wat elck doet met zyn eigen vel?

En in *Spieghels Hertſpiegel*, 7e. *B.* v. 270.

Te billen kat en hond.

nt of *jy bent*, welk echter bij *Cats* nog gevonden ordt. *Ik ben* heet, in het oud *Psouter*, bij *Lipis*, *Epist. ad Belg.* 44 *centur.* 3 *Jo bin.* Bij 'ILLERAMUS en anderen in het Frank-Duitsch ndt men *bim*. KERO, die de zachtere letters doorands in hardere verandert, heeft *azpim*, van *az*, t Lat. *ad*, en *pim*, ik ben; en *Huydecoper* op *Me-Stoke*, 1e. *B. v.* 903, zegt in de oude Vlaamsche rtaaling van *Boëthius* altijd gevonden te hebben *bem*; doch *Notkerus*, en andere Ouden, hebben *n* en *bin*, welk laatste tot in de zestiende, en lfs, schoon misschien slechts om het rijm, tot in zeventiende eeuw geduurd heeft. Men ziet onrtusschen hier uit, dat deeze uitspraak, welke nog el onder den gemeenen man stand grijpt, minder ne verbastering, dan eene veroudering, is.

FAAN, voor *vangen*, komt in veele oude Friesne stukken voor, even gelijk *vaan* in het gewoo: oud-Nederlandsch, en nog bij *Kiliaan*. Insgeks gebruikte men weleer veel het samengestelde *vaan*, *ontfaan*, enz. Dit laatste komt zelfs nog j Dichters van het einde der zestiende en begin :r zeventiende eeuw voor, onder anderen bij *Dan. einsius*, *Nederd. Poëmata*, *bl.* 22.

Die hier begraven licht was sieck van soete wonden,
Die hem zyn alderliefst' hadd' in het hert gesonden.
Noch bidt hy dat hy mach soo veel gelucks ontfaan,
Als zy hem ongeneucht en quaet heeft aangedaan.

En niet alleen, zeide men *vaan* voor *vangen*, maar ook

ook *vaat* voor *vangt*, welk, onder anderen, twee maal voorkomt bij *van Mieris*, 1e. *D. bl.* 522; o *bl.* 545, en op andere plaatsen meer.

Voor *faan* vindt men in het Land-Friesch oo veel *fean* gespeld. Hetzelve heeft insgelijks *fangen* *fanjen* en *finzen*, welk ook het *perfectum* en *par ticipium* is. Het Gothische werkwoord is *fahan*, i het Frankisch en Oud-Duitsch *fahan*, *fahen*, waa van nog *fähig* over is. Sommigen willen, dat de N alleen door inschuiving, *(per epenthesin)*, haar plaats bekomen hebbe in het Deensche *fange*, he hedendaagsch Duitsche *fangen*, en ons *vangen*; da de Angel-Saxen hadden echter reeds *fangen*, zo wel als *fon*.

Als eene grilligheid in de taal beschouwt het *Huy decoper* op *Melis Stoke*, 7e. *B.* v 516, dat, daar me oudtijds *standen* voor *staan* zeide, en in tegendee *vaan* voor *vangen*, men *staan* aangenomen, en *van gen* verworpen hebbe.

IV.

Aad Wagners heere jern het klappen fin d swype.

Oude Wagenaars hooren gaarne het klap pen van de zweepe.

WAGNERS. Daar wij, in het vervolg, *Weyn* voor *wagen*, zullen aantreffen, verwondert het mij hier *Weiners* niet te vinden, welk het Oud-Friesc ook, in navolging van het Angel-S. *Waenere* heeft. Dan zulke ongelijkheden hebben in deez spreekwoorden meer plaats. *Wagner* is natuurlijk o der dan het samengetrokkene *Weiner*.

HEE

HEERE. De Heer *Wasfenbergh* heeft *hearre.* Beide wordt op zijn Engelsch even eens uitgefproken. Voor *hooren* leert ons de Hoogleeraar, *Bydragen tot den Friefchen Tongval* 2e *St. bl.* 4. dat oudtijds drie werkwoorden in Friesland gebruikt werden: 1°. *hertfen*; 2°. *harken*, *harkjen* of *herken*, *herkjen*; 3°. *hearen*. Het eerfte is niet dan eene, bij de oude Friezen zeer gewoone, verwisfeling der K met TS, en wordt door den Hoogleeraar gezegd verouderd te zijn. Echter wordt het nog gevonden in *Gysbert Japix Friefche Tjerne*, *bl.* 2.

Ick mecke in fjongfum Liet
Fen uwz ein' Boofchery: hertfe elck fyn ber iz 't ryme.

als mede in *Reamer in Sape*:

Mer hertfe in wird, fwier holle, eer datt' wy
fchiede.

en op andere plaatfen meer. Het tweede, *harken*, *harkjen*, of *herken*, *herkjen*, is het Eng. *herken*, Angel-S. *heorcnian*, Duitsch *horchen*, bij WILLERAMUS *horeche*, Vlaamsch, bij KILIAAN, *horcken* en *hurcken*. Het derde, *hearen*, is het Eng. *to hear*, het Angel-S. *hyran*.

JERN. Men merke hier weder de verwisfeling der G, of *GH*, en J op. De tegenwoordige fchrijfwijze *gaarn* fchijnt men van het Gothifche *gairnan* te moeten afleiden; dan oudtijds werd het *geern* gefchreeven van het oud-Duitfche bijwoord en bijvoegl. naamw. *ger* (*), *gerno*, bij KERO en NOTKERUS,

(*) Van dit *ger* leiden fommigen, bij omzetting, af het Franfche *gré*, en fommigen zelfs *cher*, en het Lat. *carus*. Is deze laatfte afleiding

RUS *kerno*; van welk eerste is het oud-Duitsche en Nederl. *geren*, Frankisch en Allemannisch *geron*, *keron*, of ook *giran* (*), *kiran*. Echter vind ik reeds *garn* in het klein *Glossarium* bij *Lipsius*, *Epist.* 44. *Cent.* 3. *ad Belg.* doch niet in de beteekenis van *ultro* of *libenter*, maar van *paratus*. Weshalve dit *garn* waarschijnelijk vermaagschapt is met *garo*, welk bij *Otfridus* ook in die beteekenis voorkomt, en met het oud-Duitsche, in de verschillende tongvallen een en hetzelfde, werkwoord, *garuuin*, *garuuen*, *gaeruuen*, *geruuon*, *garauuan*, *karauuan*, bij OTFRIDUS *garen*; welk en *praeparare*, en *conficere*, beteekende. Mogelijk hoort hier wel te huis *garve-kamer*, *gerwe-kamer*, *karwekamer*, ook wel *ger-kamer* genaamd, zijnde de kleederkamer der Priesters, in welke zij zich tot den dienst voorbereiden (†). Zie ech-

ding gegrond, zoude misschien wel het een en het ander uit het Keltisch kunnen komen, te meer daar *car* in het Bretonsch *amicus* is, hoezeer die taal ook veele woorden uit het Latijn ontleend hebbe.

(*) Uit dit *giran* en eene menigte tot hetzelve betrekkelijke woorden, als *girida*, *giregi*, enz. ziet men hoe wij aan *gierig* gekomen zijn. *Gierig* is niet meer overig, dan in het samengestelde *begeerig*. Bij *Cats* vindt men nog, in den *Spiegel van den ouden en nieuwen tijd*, onder het spreekwoord *Wie haastig giet, houdt dickmael niet:*

Maer siet, ik was te graegh, en al te seer genegen,
In haest, en sonder maet, myn gieren aart te pleghen.

Minder zeldsaam was dit *adjectiv.* bij de ouden; zie *van Maerlant Spieg. Hist.* I, 6. 23, 58, en aldaar de aanteekening. Sommigen brengen hier toe ook den naam van den roofvogel *Gier*; dan anderen denken hier om *gieren*, het Lat. *gyrare*, het welk mijns oordeels bevestigd schijnt te worden door het Lat. *vultur*, of *voltur*, welk ik niet met *Vossius*, en deszels volgelingen, *a volando*, maar *a volvendo*, afleide.

(†) Ik zoude dit, wat ook anderen daar tegen inbrengen, uit mijne taalkundige aanteekeningen breeder kunnen waarschijnelijk maken, vrees-de

echter *Wachter* op *gerben*, den Heer *de Rooy*, *Mengelstukjes bl.* 34. en de *Aanteekk. op de oude Friesche Wetten*, *bl.* 204. Van het voorzeide werkwoord is bij de Duitschers *gerben*, bij ons *gerwen*, voor het bereiden van het leder, overgebleeven.

HET. De Heer *Wassenbergh* heeft *It*, welk volmaakt Engelsch is. In het Angel-S. is het *Hyt*, waar van het gewoon Nederlandsch de H in *het* behouden heeft.

FIN, is, door de gewoone verwisseling der *e* in *i*, het Friesche *fen*, ons *van*, welk, in het oud-Duitsch zoo wel *fan*, als *fona*, was; gelijk men ook, in het oud-Friesch, *fan* vindt. Voor *fin de swyppe* heeft de Heer WASSENBERGH *mey'e swieppe*, dat is, met de zweep; welk *mey* voor *met* in de Baronie van Breda nog zeer gemeen is.

SWYPPE, of *swieppe*, gelijk de Heer *Wassenbergh* heeft, blijft nader, dan het thands in geschrifte gebruikelijke *zweep*, bij het oud Angel-Saxische *swipa*, welk

de ik niet te verveelen. Ik vergenoege mij te zeggen, dat bij *Kero*, in de overzetting van den Regel van S. Benedictus C 58: *Mox ergo in oratorio exuatur (frater novitius) rebus propriis*, *quibus vestitus est*, *et induatur rebus monasterii*, ter vertaaling van *induatur* gebruikt wordt *kikaruuit*, het welk evenwel niet, dan in de tweede beteekenis, daar voor moet opgenomen worden. Het is echter hetzelfde woord, dat *praeparare* beteekent, iets, welk *Mijlius*, *in Archaeol. Teut.*, niet schijnt opgemerkt te hebben, van GAREWAN, *praeparare*, en KARWAN, bij KERO *induere*, twee woorden maakende, en zich niet herinnerende, dat bij KERO meest overal de K voor de G gebruikt wordt. Het is slechts in de tweede beteekenis, dat men *ontgaerwen* bij *Kiliaan* neemen moet voor *vestimenta*, *sive indumenta exuere.* Eigenlijk beteekent het, zich ontdoen der kleederen, met welke men zich tot het heilig dienstwerk heeft voorbereid; want *Kiliaan* zelf legt *gaerwen* uit *praeparare*, *adornare*, *conficere.*

welk ik vermeen hetzelfde te zijn met dit woord, dat wel in het Plat-Duitsch, maar niet in het Hoog-Duitsch, bekend is. Dit *swipa* komt voor in de A. S. vertaaling van *Johann. 2. v. 15.* in de Euangeliën van *Junius*, *p.* 295, het welk mij verwondert hem in *Etymologico Anglicano* op *sweep* ontsnapt te zijn. Hadde hij om hetzelve gedacht, hij zoude de toevlugt niet hebben behoeven te neemen tot het Eng. *to sweep*, of Angel-S. *sweopan*, (waar van ons *zwabber*) beide *veegen* beteekenende, zoo min als *Martinius* in *Scopo*.

Schoon *swieppe* hier in den *casus rectus* staa, merke men echter in het voorbijgaan op het geen, welk de Heer *Wassenbergh*, *Bydragen tot den Frieschen Tongval*, 2e. *St. bl.* 27. aanteekent, dat meest alle Friesche zelfstandige naamwoorden den uitgang op *e* behouden, dien het gewoon Nederlandsch thands, uitgezonderd nu en dan welluidendheidshalve, afknot. Hetzelfde heeft ook nog in Zeeland plaats, edoch alleen in woorden van het vrouwelijk geslacht. De Engelschen hebben ook die *e* nog, maar spreeken, gelijk bekend is, dezelve niet uit.

V.

Almans frioun is almans gick.
Allemans vriend is allemans gek.

ALMANS. Dit *alle-man* komt hier, als één woord, voor in de beteekenis van *ieder-een*. Uit dien hoofde regeert het, schoon eigenlijk een *collectivum* zijnde, altijd, even als *ieder-een*, het enkelvoudig getal. *Gysbert Japix* in *Reamer in Sape*:

'k Shog de Nacht al rju forslyn,
Mey syn bruyne wjuecken,

Al-

Alle man dy ryst oer-eyn,
In begint t'ontluwken.

Alman, dat is, alle mensch, is van denzelfden aard, als *alle ting*, waar van de Friezen, op gelijke wijze, in één woord, *alting*, zoo veel als *alles*, maakten, zeggende, b. v., in het slot hunner verdragen, *alting sonder falikant.* De Engelschen bezigen nog, in eenen tegenovergestelden zin, *nothing*, voor *no thing*, geen ding, niets.

Alman komt, min of meer, over een met het Engelsche *all men*, het welk zelfs aan het hoofd prijkt van plegtige stukken in het formulier *know all men*, en dus daarin zeer onderscheiden is van ons *alle-man*, het welk als eene spreekwijs geworden is, en zelfs als een eigen naam, voegende men nog wel den voornaam van *Jan* daar bij, *Jan Alleman;* zie *Huydecoper*, *Proeve bl* 203. Men zeide voor hetzelve oudtijds ook *Heer Omnis*, of *Heer Omnes.* Meermaalen heb ik het bij oude schrijvers aangetroffen; doch ik kan, bij gebrek van aanteekening, geene plaats bijbrengen, dan eene uit *Spieghels Hertspiegel*, 3e *B. v*, 14.

Van *alleman*, *allman*, in eenen eenigszins meer verheven zin genomen, willen sommigen den naam der *Allemannen* afleiden, als eene menigte van allerhande volk, bijeen vergaderd, beteekenende. Anderen, onder welken *Leibnitz* (*), *Frisch*, en *Stosch*, schij-

(*) Het verwondert mij, dat *Leibnitz*, op eene der door mij hier bedoelde plaatsen, te weeten *Collectan. Etymol. p.* 1. *pag.* 36 zegge niet te weeten, of *Alman-varn*, een jongeling van goede hoop, eenige betrekking hebbe op ALLMAN, *mancherley Art Volcks.* Mij komt zulks ongetwijfeld voor. Het beteekent eenen jongeling van een ieders smaak en welbehaagen, eenen jongeling van een ieder genaamd, op dezelfde wijze, als de Franschen zeggen: *un homme de tous les pais, un hom-*

ſchijnen wel, ja, oorſpronkelijk tot *Allman* op te klimmen, maar meenen, dat het woord *Allemannen* meer onmiddelijk van *Allmand* kome. *Allmand*, of *Allmend*, *die Allmend*, beteekende, naamelijk, iets zoodaanigs, dat ten gebruike van alle man is, en, in het bijzonder, weiden voor het vee, hoedanige gemeene weiden bij de oude Duitſchers, gelijk nog bij ons op eenige plaatſen, veel gevonden werden, voornaamelijk aan de kanten van Zwitſerland, en aan den Rhijn. Toen nu die groote ſtreeken wat meer bewoond begonnen te worden, ter gemeenſchappelijke verdediging tegen de Romeinen zoude die ſtreeks lands *Allmende*, en het volk *Allemannen* genaamd zijn. Ter bevestiging van derzelver gevoelen zoude kunnen bijgebragt worden, dat in Zwaaben een zekere omtrek lands, het *Algow* genaamd, aldus geächt wordt geheeten te zijn bij ſamentrekking van *Alman-gow*. Dan ik beſliſſe echter niet, of de naam van dat volk dien oorſprong, of wel denzelfden als het Walliſche *Elmyn*, (*) een vreemdeling, hebbe, of wel van elders herkomſtig zij (†). Doch ik kan niet

homme de tout le monde. Parn is, bij eene gewoone letterverwisſeling, het *Barn*, *Bern*, van het oud-Friesch, oud-Engelsch, Galisch, Kimbrisch, Allemannisch, het *Parn* van *Kera*, het *Bearn* der Angel-Saxen, welk zich omtrent als *Bern* uitſpreekt.

(*) Samengeſteld uit *El*, ook ons oude *El*, nog in *elders* overig, en uit *Mijn*, man; want in het Wallisch nam *Man* wel eens eenen anderen klinker aan, b. v. in *Hwsmon*, huisman.

(†) Ik zoude zelfs eerder het tegendeel gelooven. Het volk der Allemannen, zoo wel als derzelver taal, komt mij voor, reeds lange eenen vasten zeet gehad te hebben, voor het beſtaan van het middeneeuwſche *Allmande*. Men behoeft, om zich hiervan te overtuigen, ſlechts na te gaan, langs hoe veele overgangen het dien vorm bekwam, welken het thands heeft. Het was, naamelijk, in den oorſprong, *Allgemeine*, d. i. algemeene weide. Hiervan heeft men gemaakt *allmeine*, *Allmene*, *Almen-*

niet nalaaten, aan te merken, dat het louter aan onkunde in de Noordelijke taalen toe te schrijven is, dat *Barbazan* spotte met *Bochard* en *Borel*, die zeggen, dat *Alleman* kome van *alle Man*

menne, *Almen*, *Allmeinde*, *Allmende*, *Allmend*; en, met aflaating van *All*, *Gemeine*, *Meine*, *Mende*, *Mähnte*. Daar door heet nog, in sommige ſtreeken van ons land, eene gemeene weide *de Gemeente* of *de Meente*; in Friesland *de Mient*, of *de Meenſcher*, naar het ſcheeren van het gras door het vee. De *Heimrik* (bij KILIAAN *Hammerick*, en aldaar eenvoudig overgezet *pratum*) was daar in van de *Meenſcher* onderſcheiden, dat van deeze laatſte en de eigendom en het gebruik van geheel dezelve gemeen was, doch van de eerſte ſlechts de eigendom, terwijl het gebruik bij gedeelten uitgegeeven was. Het Frieſche dorpje *Hemrik* heeft van dit woord waarſchijnelijk den naam, gelijk mede de Groningſche Dorpen *Beerſter-Hamrik*, *Midwolder-Hamrik*, *Noordbroekſter-Hamrik*, *Scheemder-Hamrik*. Op ſommige plaatſen van Friesland heet ook, meen ik, de algemeene weide *de Miede*, d. i., naar mij voorkomt, de weide, hoezeer de groote taalkenner *B. Huydecoper* op *M. Stoke*, 1e *B.* v, 901 *Made* en *Mede* voor eene vlakte in het gemeen houde, en ook *Meath*, bij *Boxhorn*, *Origg. Gall. pag.* 41 *planities* zij. In het land van Breda heeten ſommige ſtukken lands, die, in voorige tijden, gemeene weiden waren, nog heden ten dage, *'s Heeren* VROENTE; welk woord en dat van *Vrunte*, bij *Kiliaan* is overgezet: *ager compascuus*, *communis ad pascenda pecora*, *pascuum publicum*. Het komt van *Fron*, *Vron*, als zelfſtand. naamw. *dominus*, zoo dat *'s Heeren Vroente* een ſoort van *Pleonasmus* ſchijne te zijn, ten zij men daar door verſtaan moete eene weide van den Heer, door denzelven, ten gemeenen gebruike, uitgegeeven. Het oude *Vroonen*, bij Alkmaar, heeft, waarſchijnelijk, niet, dan van Vroon-landen, den naam, hoezeer ook *Reland Poëmat. pag.* 60 — 63 hetzelve den trotſchen naam geeve van *Verona*, welken ik aan Alkmaar zelve ook heb toegeſchreeven gevonden. In Gooiland heeten zoodaanige gemeene weiden *ſchaarweiden*; zie *Tegenw. ſtaat der Vereen. Nederl.* 8e *D. bl.* 79 — 83. In Drenthe is een *Schaar* zeker aandeel in gemeenſchappelijke Landen of Bosſchen. Het laatstgemelde beet te in de middeneeuw *Holtſcara*; zie *Haltaus* op dat woord. Het ſpreekt van zelve, dat men hier *ſchaar* in eene andere beteekenis moet opvatten, dan, hier boven, van *Meenſcher* is gezegd. *Schaar* is hier het Duitſche SCHAR, het Wallſche YSGAR, *demenſum*, *pars*, *portio*. Bij *Kiliaan* is *ſchieren* verdeelen. De Engelſchen, gelijk men weet, verdeelen hun land in *Shires*.

Man, dat is *tout homme*; want offchoon ook deezé afleiding de regte niet ware, verdient echter dezelve geenszins de uitroeping *quelle découverte!* veel meer moge die op *Barbazan* zelven terug werken, wanneer hij den uitgang *Man* in *Alleman*, *Norman*, en diergelijke, van het Lat. *manens* afleidt (*).

FRIOUN. Vriend. Men vindt het ook *Frioen*, *Friond*, *Frijond*, en *Freun*, gefchreeven. In het Angel-Saxisch is het *Freond*, in het Allemannifch *Friunt*, in het Gothisch *Frigonds*, *Frijonds*, *Frionds*. Dat het niet, dan een oud deelwoord, zij, kan men bij alle *Etymologici* zien; onder anderen bij *Junius*, *Etymologic. Anglican*, op *Friend*, en *Glossar. Gothic.* op *Frigends*. De ouden waren veel gewoon van deelwoorden zelfftandige naamwoorden te maken, en zulks niet alleen van de *Participia Activa*, als *Heiland*, maar ook van de *Passiva*, als *Gesant*. Hetzelfde is bekend omtrent het aan *Vriend* tegenovergeftelde *Vyand*. Zie *Junius*, *Glossar. Goth.* op *Fiand*, en de *Nieuwe Bydragen*, 2e *D. bl.* 522. Ik voeg bij het aldaar aangeteekende flechts, dat het mij bedenkelijk voorkomt, of tot FIGAN, *odisse*, ook behoore het oud-Duitfche *Figand*, *Wigand*, oorlogs-

(*) Beter zekerlijk leidt de Heer *Roquefort* dien uitgang, als mede het oud-Franfche *Man*, af van het Duitfche *Mann*; doch minder wel wederom acht hij, volgends zijne gewoonte van alles uit het Latijn en Grieksch te doen komen, dit Duitfche uit het Latijnfche *mancipium* genomen. Dat het woord *man*, misfchien, in den eerften oorfprong, niet van Duitfche afkomst zij, zoude men den Heeren Franfchen kunnen toegeeven, ja zelfs misfchien hunnen landaard daar van de eere geeven, door het voor een Gauloisch, of Keltisch, woord, te houden; zie *Boxhorn*, *Origg. Gall. p.* 34, en *Wacnter* op *man*; doch, in de *terminatien* van diergelijke eigen naamen, *man* niet voor *homo* te neemen, verraadt of onkunde of partijdigheid voor zijn eens aangenomen ftelfel.

logsman, welk ik mij herinnere wel eens daar toe gebragt gezien te hebben (*).

GICK. Hoezeer ik geloove, dat dit woord hier aldus gespeld zij door der Friezen gewoone verwisseling der *e* in *i*, is het echter opmerkelijk, dat *stultus* in het Yslandsch, welk veel overeenkomst met het Nederlandsch heeft, *gick* is, en dat *giekur* in die taal *scurra* beteekent. Ik heb, wel is waar, *gek* ergends van het Duitsche, ook oud Nederlandsche, KEK, *audax*, afgeleid gezien; doch anderen leiden het wederom van elders af, onder meer van *gauch*, *gouch*, ons *Guich*, welk oorspronkelijk *gek* beteekende; zie *Wachter* en *Kiliaan.*

Voorts is dit spreekwoord bij *Spieghel: Alle mans vriend, menich mans gek.*

VI.

(*) Bekend is het, dat, zoo in onze oude taal, als in het Frank-Duitsch, Angel-Saxisch, en andere taalen, door den *Vijant*, even als in het Fransch door *Ennemi*, eertijds de Duivel, als de Vijand bij uitneemendheid, verstaan werd; zie *Huydecoper* op *Melis Stoke*, 7e *B. v.* 566. Dan minder bekend is het mogelijk, dat zulks tot dicht bij de 17e eeuw voortduurde. Nog in zeker vonnis bij Schepenen van Schoonhoven, den 18den December 1597, wegens toverije, geveld, wordt de Duivel, in het begin, *de Vijand van der Helle*, doch, vervolgends, te meermaalen, eenvoudig *de Vijand* genaamd. Zie *Beschryv. van Schoonhoven*, *bl.* 376. En zoo moet men ook voor den *inimicus generis humani*, die de vrouwen tot ontugt aandreef, den Duivel houden in den Brief van broeder Thomas, den Pausselijken *Legaat*, voorkomende bij *Van Mieris*, 1e *D. bl.* 336.

VI.

Berint de wæsige voet æt, de jeschige næt.
Beloopt de ſlykige voet iets, de aſchige niets.

BERINT. *Berinnen* is hier al loopende bereiken; behaalen, en daar door verkrijgen, in welken zin het ook voorkomt in GYSBERT JAPIX *Inleiding tot Davids traanen van boetvaardigheid.*

Wier ſchil ick to-flechte' holpe oeſ treast berinne?

Het onderſcheidt zich daar in van *beloopen* in de beteekenis van verkrijgen, dat het in dezelve meest ten goede, *beloopen* meest ten kwaade, genomen wordt.

In eenen meer ongemeenen zin vindt men *Birynnen* voor omverloopen in de *oude Frieſche Wetten*, door de Heeren *Wierdsma* en *Brandsma* uitgegeeven, 2e *St. bl.* 236. Voor beloopen, in eenen daadelijken zin, of overſtroomen, vindt men het bij *Willeramus, Cant. Canticor. cap.* 8. *v.* 7. „ Hevigiu uuasſer ne mohton irleskan die minna! noh „ die aha berunent sie." of *berinnent*, gelijk de uitgaave van *Merula* heeft. In den *Rhytmus de Caroli M. exped. Hisp. cap.* 5. *Sect.* 15. op de plaats:

Ick wil mit meinen henden
Mein guet ſwert balswenden
In ſeinem hertze bluete berennen:

is *berennen* nog veel ſterker, dan bij WILLERAMUS, gebruikt in de beteekenis van het doen loopen van vloeiſtoffen op iets, van welke beteekenis wij hierna zullen handelen. *Scherzius* echter wil, al-

daar,

daar, tegen het gezag der Handschriften aan, *berémen*, *berämen*, bezoetelen, leezen.

In het *berinnen* van ons spreekwoord, gelijk in veele werkwoorden, heeft *be* de beteekenis van *ad*. Dit voorzetsel heeft dus hier eene andere, dan in *eene Stad berennen*, waarin het *van rondsomme* te kennen geeft. Hier heeft het dezelfde kracht, als in *begaan*, voor *accedere*, *eundo adtingere*, genomen, vanwaar het ook *vinden* beteekent bij *Van Mieris*, 2e *D. bl.* 18 en 19. (*); en als *berijden*, welk in de Bredasche en Zeeuwsche streeken veel gebezigd wordt voor het rijdende bereiken van eene plaats binnen zekeren tijd; in welken zin men ook *beloopen* zegt, voor, al loopende bereiken.

WÆSIGE, Dit heeft de Heer *Wassenbergh*, wat den zin betreft, zeer goed vertaald door *naarstige*; dan, eigenlijk, is het de door loopen *slykige* voet; zie denzelfden in deszelfs *Idioticon Frisicum* op *Waese*; van het welk HAMCOUN, *in Frisia*, zegt: „*Waese* Frisiis limum seu lutum sonat," en waar van hij den naam afleidt van het Land van Waas, welk, oudtijds, onder de Friesche Bisschoppen van Utrecht gestaan heeft. Bij *Kiliaan* is het *Wase*. Het is min of meer onderscheiden van het Duitsche *Wase*, welk eene zoode beteekent, en geheel verschillende van *Wi-*

(*) Overeenkomstig daar aan werd ook het vervolgen der misdaadigen, en het *beryden der ballingen*, waar van zie *Huydecoper*, op *M. Stoke*, 2e *D*, *bl.* 426, met een plegtig woord, in de middeneeuw, *zoeken* genaamd. *Beloopen*, in de beteekenis van vervolgen, vindt men bij denzelfden *M. Stoke* 3e *B. v* 451 en 4e *B. v.* 1034; vanwaar het, bij hem, 1e *B. v.* 153, ook gebruikt wordt voor het aanhoudend aandrijven van iemand tot zekere daad, het welk ook HOOFT, gelijk de Heer *Welland* aanteekent, *vervolg* noemt, en de Franschen, in de dagelijksche verkeering, nog door *persécuter* uitdrukken.

Wiſe, of *Wieſe*, bij KILIAAN *Wieſen*, en aldaar overgezet *pratum*.

ÆT, of *eat*, gelijk de Heer *Waſſenbergh* heeft, moet men op zijn Engelsch uitſpreeken *iet*. Het is het Angel-Saxiſche *awht*, Eng. *aught*, en het hier na volgende *næt*, of *neat*, is het A. S. *nacht*, *nauht*, *nawith*; Eng. *naught*. *Iet* wordt, gelijk het hier voorkomt, ook in de Bredaſche ſtreeken veel gebruikt voor *iets* in de beteekenis van *aliquid*, maar nooït voor hetzelve *adverbialiter* genomen, hoezeer het oudtijds ook aldus gebruikt wierd; zie *Huydecoper* op *Melis Stoke* 1e *B. v.* 372.

JESCKIGE Vertaalt de Heer *Waſſenbergh* door *draalende*. Misſchien ware nog eigenaardiger *ſtil zittende*. Dat het eigenlijk *aschige* zij, dat is, door het zitten bij den haard beſtoovene, zie bij denzelfden, ter hier boven op *waesige* aangehaalde plaatſe. In de meeste Noordſche taalen is asche *aska* (*), of, met eene voor K geldende C, *asca*; in het Angel-Saxisch, welk geene K heeft, *acsa*, *acse*, *axe*. Vanhier, dat de Friezen in dit woord de K hebben, daar het *Aſſche* der overige Nederlanders meer van het Gothiſche *Asgo* ſchijnt te hebben. Daar en boven heeft het Land-Friesch ook hier, het zij van onze oude taal, het zij van het Angel-Saxisch, overgehouden, dat het, waar thans de overige Nederlanders de *ſch* gebruiken, eene K heeft; zijn-

(*) Ook in de, meer Zuidelyke, Baskiſche taal, welke, hoe veel zij ook van het Keltiſche moge geächt worden te hebben, veele Duitſche woorden van de West-Gothen overgehouden heeft, is onder dezelve dat van *Auscua*, asſche.

zijnde, b. v. *visch*, in het A. S. *ficsa*, of *fixa* (*), in het Gothisch *Fisk*, in het Friesch *Fisck* (†).

NÆT. Even gelijk, hier voor, *eat* niet beteekende *aliquantum*, maar *aliquid*, wil *næt* hier niet zeggen *non*, maar *nihil* (§). Het beteekent beide, en

(*) Men merke, in het voorbijgaan, op, dat bij de Angel-Saxen de C altijd voorgaat, schrijvende dezelven niet *asca*, *fisca*, maar *acsa*, *ficsa*.

(†) Zoo werd ook oudtijds in het Fransch *ch* als eene K uitgesproken; zie *Huydecoper* op *Melis Stoke*, *1ste D. bl.* 551 en 552. Hetzelfde doen nog de Italiaanen, en in sommige woorden zelfs de Franschen, bij voorb. in *chorus*, en in *orchestre*, niettegenstaande de Grieken in dezelve de χ hebben. Dan in oude Fransche Schrijvers en stukken, waar de K voor de tegenwoordige *qu*, of voor de *c*, welke voor eene K geldt, gebruikt wordt, moet de *ch* niet als eene K worden uitgesproken. In zulke Schriften was, b. v. *ky* het hedendaagsche *qui*; *ke* het hedendaagsche *que*; *komme*, of *kome*, het hedendaagsche *comme*, enz. doch *ch* werd in die schriften gebruikt, waar tegenwoordig de enkele C, niet voor eene K geldende, gebruikt wordt. *Che* was *ce*; *chiaus* was *ceux*; *Franche* was *France*; *anchian* was *ancien*, enz. Bij eenigszins laatere Schrijvers heeft *ch* reeds de tegenwoordige uitspraak, hoezeer nog de K voor *qu*, of voor de eene K geldende C, geschreeven wierd; ten voorbeelde waar van ik hier het begin van den eersten Psalm, door *J. A. Baif*, plaatse:

Les eurs du preudom'ki ne s'et poeint pgrmené
  Dedans le Kompl*ɷ*t des méchans!
Ni s'et areté dans la voe' des forféteurs;
  Ni des mokeurs *ɷ* bank asis;
Mais dont le keur et an la loé du bon fineur,
  E nuit e jȣr foui'an sa loé,
Et doet tȣteinsin etre K'et un âbre vert,
  Planté jouant les ris des e*ɷ*s.

(§) Reeds zeer oud is de beteekenis van *niet* voor *niets*, ook in onze gewoone taal. *L. van Velthem*, *Spieghel Historiael*, *Inleiding*;

Want ik dit's wel bedacht ben,
Dat ic sonder hem mag niet.

en wordt beter (†) *neat*, gelijk de Heer *Waſſenbergh* heeft, geſchreeven. In het oudſte Friesch werd dat, welk wij thands behandelen, *naut* geſpeld. En, daar dit *naut*, even gelijk het Engelſche *naught*, moet worden uitgeſproken, als of in 't gewoon Nederlandsch *naat* ſtond, is het niet te verwonderen, dat men het, in het oud Friesch, ook wel *naat* en *nath* geſpeld vinde. Dat het uit het ontkennende *ne*, of *ni*, en *eat*, beſtaa, behoeft geene aanduiding.

De Heer *Waſſenbergh*, voert, als met dit ſpreekwoord overeenkomende, aan het zeggen van *Tetke* bij *Gysbert Japix*, *bl.* 14.

> *Fangt de ſleande Krie aerne aet*
> *Yen dy ſit dy krygget neat.*

het welk ook een nog zeer gebruikelijk ſpreekwoord is, zoo wel als dat, welk *Spieghel* heeft: *Den ſlaapenden wolf loopt geen ſchaap in den mond.*

VII.

(*) Hoezeer, naamelijk, in het Angel-Saxisch, wel eens *æ* voorkome in zulke woorden, waar in de Engelſchen en Friezen de *ea* als de verlengde *i* uitſpreeken, doet men echter, mijns bedunkens, beter, vooral wanneer men het Friesch naar de gewoone Nederlandſche uitſpraak gebogen ſchrijft, met *Ea*, om verwarring voor te komen, niet in *æ* ſamen te trekken, wanneer het de Angel-Saxiſche, en Engelſche, uitſpraak der verlengde *i* aanneemt. Maar gevoegelijk geſchiedt deeze ſamentrekking, naar ik meen, wanneer de *æ* in den tweeklank *ea* door de *e* als het ware verzwolgen wordt, gelijk, ſomtijds, in het Friesch, zoo wel als in het Engelsch, plaats heeft, bij voorb., om een woord, aan beide gemeen, te gebruiken, in *bread*. De *æ* is, in het Friesch, niet eene ſamentrekking van *ae*, gelijk in het Latijn, maar van *ea*. Zie over het verſchil van de Frieſche tweeklanken *ea* en *ae* GYSBERT JAPIX *Fragment. de literis Frisic. cap.* 3.

VII.

Bræd by die licht, tzys by de wicht.
Brood bij de ligt, kaas bij de wigt.

LICHT is hier van *ligten*, welk de Heer *Wasnbergh* overzet *levando pondus explorare.* Dit wordt te Breda *kwikken* genaamd, bij *Kiliaan* vertald door *pondus manibus examinare*, het zij hetzelve, door voorzetting der K, het werkw. *wikken* bij, het zij het kome van KWIK, *vivus*, *celer*, nog overig in het Eng. *quick*, in ons *kwikzilver* (*) enz.; in welk geval het eigenlijk beteekenen zoude, haastig, als ter loops, weegen.

TZYS. Dit is het Angel-Saxische *cyse*, in welke taal de C voor onze K geldt. Bij den Heer *Wasnbergh* is het *Tjys*, welk ook zeer goed is, schoon ik het elders meest *Tzys* gespeld vinde. Somtijds verandert het oud Friesch de K in Tj, somtijds in Ts, of Tz. Zoo ontmoet men beide *Tjerck*, en *Tzierk*, kerk, het Engelsche *Church*, waar voor men in het Schotsch nog *Kirk* heeft, niet zoozeer voor het

(*) Als mede in het Plat-Duitsche *Kweek*, welk, op sommige plaatsen, nog voor *vee* gebruikt wordt, even als oudtijds *kwik*, op zich zelven, met achterlaating van *ave* (haave), of *vee*, wel eens voor leevende have; in tegenoverstelling van *liegend vee*, vaste goederen, (want *Fioh*, *Fie*, *Faihu*, *Fio*, *Fiku*, in de verschillende Noordsch. taalen, en *Fia*, in het oud-Friesch, weet men dat oudtijds ook allerleie bezittingen beteekende) gebruikt werd.

het gebouw, als voor de Kerkgemeente (*). Ik haal opzettelijk een Engelsch woord aan, om te doen zien, dat deeze verwisseling der Angel-Saxische C in Tj of Tz vooral plaats heeft in de woorden, waar in de Engelschen dezelve met Ch verruilen. Bij voorb. *kelk*, het Angel-S. *calic*, Eng. *chalice*, is, in het oud-Friesch, *Tzylick*; *kernen* is in hetzelve *tjernen*, Eng. *chern*, *churn*, enz. Ook spreeken de Engelschen veele dier woorden uit, als of een T vooraan stonde. *Church* luidt, b. v, gelijk bij ons *Tsjurtsch* zoude luiden. Echter heeft de verwisseling, van welke ik zoo even sprak, ook wel in zulke woorden plaats, die in het Engelsch eene K hebben; bij voorb. in *Tjettil*, *Tjettel*, welk in het Eng. *Kettle* is, van het Angel-S. *catil*, *catl*, *cetyl*, hoezeer men in oud-Friesch ook *ketel* zeide, waarvan de heet-waterproef, oud-tijds gebruikelijk, in de *oude Friesche wetten*, *ketelfangh* en *kettelfang*, doch bij HAMCOUN *Tjetteljang*, genaamd wordt.

Ook in het gewoon Nederlandsch was de verwisseling der K in Ts reeds van ouds geene ongewoone zaak. Hier van *Roke* en *Rotse*; zie *Huydecoper* op *Melis Stoke* 1e *D. bl* 614; *Tsarel* en *Karel*; *Tsartroisen* voor *Kartoisen*, Kartuizers; zie denzelfden op denzelfden, 3e *D. bl.* 10.

VIII

(*) Oudtijds echter ook voor het Kerkgebouw. Hiervan zoo veele naamen van plaatsen aldaar, op *Kirk* uitgaande, daar in tegendeel eene menigte in Friesland op *Tjerck* uitgaat. Niettemin ontmoet men in het Oud-Friesch ook *Kerk*. Zie onder anderen *Friesche Wetten*, *bl.* 256, 258, en op meer plaatsen.

VIII.

Better yne fuwgle sangh, dan yne herren klangh.

Beter in de vogelzang, dan in der Heeren klang.

BETTER. Deeze *Comparativus* is zuiver Engelsch. De Angel-Saxische is *betera*, van den Positivus *bet*. Minder goed is dus *bitter*, welk ik wel eens, door eene den Friezen gewoone verwisseling der E in I, gevonden heb. In het Nederlandsch weet ik niet *bet* ontmoet te hebben, dan bij afknotting, voor *beter*; waarvan het nog gebruikelijke *te bet* en *betweeter*. Of men in de Friesche Spreekwijze *wol in bet*, van welke *Gysbert Japix* zich, onder anderen, bedient in den 146sten, 91sten, 52sten, 133sten en 63sten *Psalm*, BET voor den *Positivus* te houden hebbe, durve ik niet beslissen. Elders is ook in het Friesch *Bet* de *Comparativus*. De *Superlativus* BEST schijnt, bij samentrekking, van *betest*, Angel-S. *betst*, gevormd te zijn. Het Hoogd. *besser*, en *best*, wordt gehouden van het verouderde *bass*, *baz*, of *bat*, bij KERO *paz*, te komen. Reeds van ouds veranderde het in de klimmende trappen de *a* in *e*. Voor *melius* heeft KERO *pezzira*. Bij *Otfrid.* in de *Narede v.* 193 leest men: *Bithiu ist nu baz zi uuaro.* Doch *in Comparativo v.* 104. *Thie auur beziron sin*, en *in Superlativo B.* I. C. 13. *v.* 20. *Barno bezista* (*). Dan in het Gothisch

(*) Het Frank-Duitsch echter, waar in *Otfridus* schreef, heeft het Werkwoord *bazan*, beter worden.

thisch behield het de *a* in alle de trappen, *Joh.* 18. *v.* 14. leest men in de Gothische vertaaling van *Ulphilas: batizo ist ainana mannen frawistgan faur managein*, en *Luc.* 1. *v.* 3. *batista Thaiaufeilu*, waar voor *Tatianus* heeft *Thu bezzisto Theophile* (*). Ons oude *bat* heeft in de E het Duitsche gevolgd.

FUWGLE. Dit woordt is in het Angel-S. *Fugel*, *Fugl*, *Fuhl*. Van het eerste heeft het gewoone Nederlandsche woord, en van het laatste het Eng. *Fowl* veel. Sommigen houden *Fugel*, en andere eensbeteekenende woorden, zoo veel gezegd als *Flugel*, vlug. Opmerkelijk is het, dat in het Wallisch de wind zoo wel *Ffugl*, als *Gwynt*, heet.

DAN. De Heer *Wassenbergh* heeft *as*. En het kan in de daad niet ontkend worden, dat in het oud-Friesch meer *as* achter den *comparativus* gevonden wordt, dan het thands algemeen aangenomen *dan*. De Heer *Wassenbergh* heeft daar uit aanleiding genomen, om in het 1e *Stuk zyner Bylaagen tot den Frieschen Tongval* ALS achter den *comparativus* te verdeedigen. Zijn Hoog-Gel. had ook het Eng. *as*, zoo wel als het Hoog-Duitsche, kunnen bijbrengen. Echter is *dan* achter den *comparativus* in het oud-Friesch niet buiten voorbeeld. Het laatste Gebod der *Tien Geboden* luidt in het boven vermelde kort samenstel, te vinden in de *oud-Friesche Wetten* 1e *St. bl.* 15 en 16, aldus: „ Hoeddy „ van onnetter byeringe, der tingena deer dyn nes- „ ta aegh mait mara riucht *dan* du." En in de oude *Frie-*

(*) Deeze plaatsen ben ik verschuldigd aan *Junius*, *Glosf. Goth. pag.* 83, uit welken ik die ook, op twee plaatsen, zonder denzelven te noemen, heb aangehaald gevonden.

Friesche Wetten en in het *Gr. Charterb: van Friesl.* heb ik het meermaalen aangetroffen.

HERREN. Men houde dit niet aldus gespeld naar het Duitsche bekende woord, maar naar het A. S. *Hæra*, overeenkomstig waar aan men in het oud-Friesch niet alleen, dikwijls, *Haerren* geschreeven vindt, maar ook in andere oud-Nederl bescheiden. Zie, onder andere, zekere uitspraak van den Bisschop van Utrecht, bij *Heda*, *bl.* 228 & 232 der uitgaave van *Buchelius*, in welke, verscheidene maalen *Haer* voor *Heer* geleezen wordt; als mede zekeren zoenbrief bij *Van Mieris*, 1e *D. bl.* 543, alwaar *Hare* voor *Heer*, en *Vere* voor *Vrouwe* het *foemininum* van *ver* (man), voorkomt; en veele andere stukken bij denzelfden. Meest echter trof ik, in het oud-Friesch, *Heren* aan; of ook wel *Heerren*, en *Heran*; zie *oude Friesche Wetten*, *bl.* 75. De Heer *Wassenbergh* schrijft hier *Heere.*

Door *Heeren* moet men hier Rechters of overheids-persoonen, verstaan. Deeze noemde men aldus van ouds niet alleen in Brabant, en Vlaanderen, maar ook in de sedert Vereenigde Nederlandsche Gewesten. Hier van de gewoonte, om voor derzelver naamen en die van andere voornaame lieden het woord *Heer* te stellen. Hier van de gewoonte, die, tot op de omwenteling van 1795, en misschien nog laater, te Dordrecht, plaats had, om achter de naamen der Leden van de Regeering, wier vaders insgelijks zitting in den Raad gehad hadden, altijd te stellen b. v. *Heeren Jansz.*, *Heeren Pietersz.*, enz., daar achter de namen van anderen slechts gesteld werd *Jansz.*, *Pietersz.*. Vergelijk wijlend den, mij met zijne bijzondere vriendschap vereerd hebbende, oudheidkundigen *Van De Wall*, *Handvest. van Dordr. bl.* 30. Hier van ook ten huidigen dage de spreekwijzen:

voor de Heeren moeten komen, *iemand voor de Heeren ontbieden*, enz.

De Heer *Wassenbergh* legt het ſpreekwoord uit, dat het beter zij, in de ruime lucht te zijn, dan in het gedruisch der Raadzaal.

KLANG is bij ons niet meer in gebruik, en zeer zeldzaam het ſamengeſtelde *geklang*. Zelfs kent reeds het Plat-Duitſch, welk veel overeenkomst met het Nederlandsch heeft, het woord *klanck*; doch bij de Opper-Duitſchers hoort men nog dagelijks *klang* (*). Daar

(*) Zij hebben ook nog het Werkw. *klingen*, van hetwelk *klang* komt. Bij ons is het thands geheel verouderd; dan niet alleen bij de Gelderſchen, die het meest van het Duitsch hebben overgehouden, maar ook bij de Hollanders, is het nog lang in gebruik geweest. Voeg bij de voorbeelden, door den Heer *Weiland* bijgebragt, *Vondel* in den *Gysbrecht van Amſtel*:

Het klooster zingt en klingt, en is niet meer verheugd.

Klingen komt mij voor nog overgebleeven te zyn in *klinge*, het klinkende, of klank geevende, gedeelte, van een zwaard, of degen. Ook heeft *Kiliaan* daar voor zoo wel *klincke*, als *klinghe*; en *Conſtantijn Huygens* gebruikt het zelfs nog, hoezeer in het rijm, eenen onkundigen geneesheer noemende:

Een vuijst in 't ſweerigh oogh; een oorband op een klinck.

Zoo leidt ook zeker geleerd man, in eene handſchriftelijke aanteekening, die onder mij berust, het woord *lemmer*, of *lemmet*, af van het A.S. *helm*, (*ſonus*), waar voor men, door eene letterverzetting, meer overeenkomſtig aan den zachteren tongval der Vlamingen, bij *Kiliaan* vindt *helm*; het welk zeer na verwant ſchijnt met HELL, *ſonorus*, en met het in de *oude Frieſche Wetten*, *Bl.* 9, voorkomende *Hleste*, gejuich, hoezeer aldaar in de *aanteekk.* van 't A. S. *hlehan* afgeleid, en met *oenhlest*, mede aldaar *Bl.* 252 te vinden, door *gejuich*, doch beter in de Groninger Wetten, bij *Schotanus*, *bl.* 116, door *geſchal* uitgedrukt. Het is te meer te verwonderen, dat de geleerde Uitgeevers, op die twee plaatſen, niet meer om *hlehan*, gedacht hebben, daar dezelve, *bladz.* 133, niet zonder grond, vermeenen, dat, aldaar, in plaats van *lewijn*, moete geleezen worden *Lemijn*, en de beteekenis van dit woord, voor een bekken genomen, in hetzelfde A. S. *Hlem* zoeken.

Daar en tegen zeiden de ouden, voor het in dit zelfde ſpreekwoord ook voorkomende *ſang*, veel *ſank* en *ſancg*. Deeze verwisſeling is nog zeer gemeen; men denke ſlechts om *ontvangenis* en *ontvankenis*, *koningrijk* en *koninkrijk*, enz.

IX.

Better ien blyn hynst, as ien leegh helter.

Beter een blind paard, dan een leeg halter.

BLYN. Ook in dit woord knotten de Friezen de D op het einde af. Zoo vindt men in het allerliefſte en geheel de oudheid ademende ſtukjen van *Gysbert Japix*, welk begint: *Ljeav' Lyltſen, az ick by dy bin.* *Bladz.* 26.

Mar as dyn gloor my naet oon gloer't
So taest ick bjuester onbeſtjoerd,
In lyck je' az *ſtoack-in ſtecke blyn*,
Al jeld't de ſinne mid-dey-ſchyn (*).

Blyn is de uitſpraak der Engelſchen, bij welken

(*) Ik heb getracht het in 't Latijn over te brengen, doch voel zelf, hoe verre ik beneden het oorſpronkelijke gebleeven ben.

Te praeſente, dies fulget mihi, Julia, plenus,
Nulla vel illuni ſidera nocte micent.
Te procul ast oculi mox coecutire videntur,
Vel medium ſpargat Phoebus ab axe jubar.
Quid proſit jam! luxve mihi noceantve tenebrae?
Julia lux, tenebrae Julia ſola mihi.

blind luidt, alsof bij ons *blynd* ftonde. Zoo zeggen de Friezen *fpyne* voor *fpinde*, *kyn* voor *kind*, *flynen* voor *flinden*, *vynen* voor *vinden*; zie den Heer *Wasfenbergh*, *Bydragen tot den Friefchen Tongval*, 1e *Stuk*, *bl.* 94.

Voor het overige is de Y voor I in de oude taal niets ongemeens. Men vindt b. v. het zoo even aangehaalde *kynd* bij *Melis Stoke*, 2e *B. v* 1201, en op meer plaatfen. Het komt zelfs in nog niet oude ftukken voor; onder andere in de *Ordonnantie op het Weeshuis* te Breda, bij *van Goor Befchrijving van Breda*, *bl.* 110; hoezeer het oudtijds waarfchijnelijk als *kind* uitgefproken wierd.

HYNST, of *Hyngst*, gelijk de Heer *Wasfenbergh* heeft, heb ik overgezet *paard*, dewijl het, in de daad, niet alleen in het oud-Friesch, maar ook in alle andere taalen, een paard in het gemeen beteekent. In het Angel-Saxisch, op welk het oud-Friesch de meeste betrekking heeft, verftaat men onder *hengst* eenvoudig een paard, van welke natuur ook. In het Deensch en Y-landsch heet een paard nog *Hest*, in het Zweedsch *Hœst*. In het Frankisch beteekende zelfs *Chengisto* (in die taal werd oudtijds CH voor H gebruikt) een gefneeden paard, en dus juist het tegenovergeftelde van het tegenwoordige *Hengst*. En *Somner* zet het A. S. *Hengest* door een gefneeden paard over. Dan het fchijnt echter ook reeds vroeg in onze tegenwoordige beteekenis gebruikt te zijn geweest. In eene aanhaling ten minfte bij *Schilter*, *Glosfar. Teuton.* *p.* 548 worden tegen *Hengeste* overgefteld *halbe Pferde*, welk misfchien het tegendeel is van het Franfche *cheval entier*. Dit omtrent de beteekenis van *Hengst*. Wat den oorfprong aangaat; zij, die mee-

meenen, dat het Deensch en Zweedsch denzelven bewaard hebben, en dat eerst de N, en vervolgends de G, door letterinfchuiving, zich in het woord hebben ingedrongen, doen het van *haasten* komen; anderen leiden het van *hinneken* af. Dan de zonderlingfte afleiding is die van SKINNER *Etymol. Onomast.* op *Hengist*, die overhelt om *Hengst*, in onze gewoone beteekenis, van *hangen* te doen komen, *quafi dicas equus cui adhuc appendent testes* (*).

HELTER, Eng. *Halter*. In het Angels. is het *Halftre*, in het Hoog-Duitsch *Halfter* In het Nederlandsch wordt het ook *Halfter*, *Helfter*, en *Helffter*, gefchreeven, en door fommigen van *Half* afgeleid, als aan beide zijden van het paard gebruikt wordende. Men vindt het ook *Halter* gefpeld, welk meer om *halten*, houden, doet denken. Anderen wederom heeten het *halfter* en *helfter*, welke woorden men aldus gezegd wil hebben van *hals*; waar aan eenigen fchijn geeft, dat men oudtijds *helzen*, *halzen*, en *omhalzen* voor *omhelzen*, zeide. (*) Minder gemeen is *Hechter* en *Hefter*, welk men zoude moeten afleiden van *hechten*, *heften*, vast houden, vast maaken, zijnde in het Angel-Saxisch HAEFFT *vinculum*. Eindelijk fpelde men het oudtyds door eene zeer gewoone verwisfeling der F met CH, *halchter*, en *helchter*.

Bij

(*) Hij fchijnt een liefhebber van diergelijke afleidingen. *Mutton*, het Franfche *Mouton*, eigenlijk een ram beteekenende, acht hij misfchien gezegd naar het oud Lat. *Muto* (*penis*) *quia fcilicet arietes pro magnitudine fua bene vafati funt.*

(*) *Kiliaan* heeft ook *onderhelfen*, voor *omhelfen*, welk laatfte hij door *omhalfen* uitlegt. Ook in het oud-Duitsch was *halfen* en *helfen* het tegenwoordige H. D. *umhälfen*; zie *Schilteri Glosfar. Teuton.* *pag.* 421.

Bij *Spieghel* heeft men: *beter een bedwonghen aars als geen;* gelijk ook: *beter een half ey, als een leghe dop.*

X.

De onbesorghde byt mecket de hals wyt.
De onbezorgde beet maakt den hals wit.

BYT. Dit woord is hier aldus gespeld niet zoo zeer omdat het van *byten* komt, als wel omdat de Friezen zeer gemeenzaam de *ee* in *y* veranderen, bij voorb. *yten* voor *eeten.* Echter vindt men bij dezelven ook wel, doch zeldsaam, *beet;* dan hier moest men rijmen op *wyt;* want *lyt* wordt hier niet uitgesprooken als *ie*, gelijk geschiedt in zulke woorden, doch ook in zulke alleen, in welke de Hollanders de Y gebruiken. BIET schrijven echter de Friezen *in imperfecto*, BIJTEN in *perfecto & participio.*

Wachter zegt, dat *beissen*, ons *byten*, niet, dan in de tweede beteekenis, voor *mandere, manducare*, gebruikt is. Dit zoo zijnde, moet deeze overdragtelijke zin al van hoogen ouderdom zijn; want in het Bretonsch was reeds van ouds BWIJTTA, *edere, manducare;* en het Wallische BWIJD, *edulium, cibus*, in het Bretonsch *Boet*, is waarschijnelijk een woord, welk de Kimbren, of Belgen, in het Wallische overgebragt hebben.

WYT. Hoezeer dit oudtijds in het gewoon Nederlandsch *wit* uitgesproken werd; zie *Huydecoper, Proeve op Vondels Herschepping, Boek 6 vs.* 574, zoo geloof ik, dat men het woord hier den klank moete geeven, als de Engelschen aan hun *white*, welk

welk zij uitſpreeken, als wij *wyt* zouden uitſpreeken. Het beteekent hier blank, blinkende van vetheid. Op gelijke wijze gebruiken de Latijnen *ſplendere* en *nitere*.

XI.

Deer eerst compt, deer ærst mælt.

Die eerst komt, die eerst maalt.

DEER, of *der*, gelijk de Heer *Waſſenbergh* heeft, is waarſchijnelijk door het Kauchisch, of Oost-Friesch, uit het Duitſche in het Frieſche overgekomen.

EERST. *Ærst*, gelijk op de tweede plaats geſpeld is, acht ik de waare leezing te zijn, als zijnde in het Angelſax. *ærest*.

COMPT. Gelijk men, in *boompjen*, *naampjen*, en diergelijke woorden, nog heden ten dage, eene P invoegt, deed men zulks, eertijds, onder anderen, ook in *kompt*, en *kompst*, beide door mij in oude ſtukken gevonden. In Breda, en omſtreeks, wordt, vrij algemeen, *kwamp*, en *kwampen*, gezegd, voor *kwam*, en *kwamen*. Ik heb zoo het een, als het ander, bij aloude ſchrijvers, meer dan eens, gevonden. *Nampen* voor *namen* hoort men te Breda ook niet zelden. *Vernamp* ontmoet men in *Hoofts Nederl. Historien*, 1e *D. bl.* 238.

MÆLT en *meält*, gelijk de Heer *Waſſenbergh* heeft, is de tweeklank, welken de Engelſchen ook nog

nog behouden hebben in hun *meal*, meel, van het A. S. *mealewe.* In laatstgenoemde taal is maalen, *melan*, in het Gothisch, bij ULPHILAS, *malan*, oud H. D. *mülen*, Lat. *molere.* Men ziet dit woord dus door vier klinkers loopen, zonder nog den Frieſchen tweeklank te rekenen. Den vijfden klinker vinden wij in het Ysl. *mila*, welk nog de eerſte beteekenis van alle de opgenoemde werkwoorden, te weeten, die van *in minutas partes dividere*, heeft, als mede in het Eng. *Mill*, en het Angelſ. *mylen*, een molen, waar van *Miller*, moolenaar. Dan opmerkelijk is het, dat de Engelſchen het werkwoord niet bezitten. Voor hetzelve hebben zij *to grind*, uit het A. S. *grindan*, van hetwelk ik nog geene eenigszins voldoende afleiding gevonden heb. Want het met TO GRINDE, *frendere dentibus*, en, daarvan, met de tanden vermaalen, te vergelijken, is naauwelijks wederleggens waardig. Mogelijk is het van hetzelfde geſlacht, met *gries*, met *gruis*, zoo wel in *ſteengruis*, als in *gruizen-brood*, bij KILIAAN *brood met den gruiſe*, met *grut*, enz. (*). Hoe het zij, van *grindan* en *to grind* komt het A. S. en Eng. *Grist*, gebroken, of tot het breeken beſtemde, koorn, waarvan de Herfstmaand door de oude Saxen *Gerstmonath* genaamd is, om dat die Landaard in deeze maand

(*) Dat mijne gisſing niet zoo geheel en al vreemd zij, ſchijnt uit het aangeteekende van *Leibnitz* op het woord *Gruau* der *Franco-Gallia* van *Ottius*; zie deszelfs *Collectan. Etymol. Par.* 1 *pag.* 19. Onder anderen wordt aldaar ook het Eng. GRIND, *mola*, *vel machina*, *qua aliquid teritur*, aangehaald en geleerd, dat *gruis* (*ſabulum lapillis plenum*) in het Duitſch niet alleen *Gries*, maar ook *Grand*, heet. Dit doet my denken, dat de wortel van alle deeze woorden misſchien in het Keltisch moete gezocht worden; want in het Bretonsch heet zand, of ſteengruis, *Gronan*, en *Groa*. De overeenkomst hiermede van het Wailiſche *Gro*, welk hetzelfde beteekent, bevestigt mij hierin eenigszins.

naand het nieuw koorn naar den molen bragt; bedriegende *Kiliaan* en anderen zich, wanneer zij meenen, dat *Gerstemaand*, of *Gerstmaand*, in het Deensch nog *Gärstmant*, dien naam hebbe, omdat in dezelve de Gerst gemaaid wordt. Hoe kon dezelve dan ook *Speltemaand* heeten, daar de Gerst vroeger komt, dan de ſpelt, en dan de tarw, naar welke de *Oogstmaand* zelfs *Weitmaand* is genaamd geweest?

XII.

Deer de nuwt wol yte motze krecke.

Die de noot wil eeten, moetze kraaken.

WOL. Daar het bijwoord *wel*, gelijk wij op N°. 1 gezien hebben, in het oud-Friesch *wol* is, en *willen* hier ook, in die taal, *wollen* blijkt te zijn, zouden daardoor de gedachten van *Junius* en *Wachter* kunnen ſchijnen niet ongegrond te zijn, dat het eene van het andere kome. Men had oudtijds in het gewoon Nederlandsch ook *wollen*, en niet alleen *wol*, *wal*, en *wel*, gelijk wij gezien hebben, maar ook *wil*, waarvan ons *wil-kom*, en het Franſche uit het Duitsch ontleende Bastaardwoord *wilcome*. Dit *wil* pleit mede eenigszins voor de betrekking tusſchen *wel* en *willen*; dan in de *Nieuwe Bijdragen*, 1e *D. Bl.* 381 en 2e *D. Bl.* 171, en bij *Ten Kate*, 2e *D. Bl.* 723 en 728, wordt het zelfſtand. naamw. *wil* van *wallen*, *wellen*, afgeleid, zoo veel als eene opkomende lust, of begeerte.

YTE. Wij hebben op het 10e ſpreekwoord gezien,

zien, dat de Friezen veel de *ee* in *y* veranderen. Dan, ook in het Gothisch heet *eeten* zoowel *itan*, als *etan*; en het Eng. *to eat* wordt als ons *iet* uitgesproken.

KRECKE. De Heer *Wassenbergh* heeft *kreake*. Beide is goed. In het gewoon oud-Nederlandsch vindt men zoo het bedrijvend, als het onzijdig, *kreken*, en *kriecken*. In het Engelsch wordt het *to creak* en *to creek* geschreeven, welk echter beide op dezelfde wijze wordt uitgesprooken, te weeten zoo als wij *kriek* zouden uitspreeken. En aldus zal ook *kreake*, in de leezing van den Heer *Wassenbergh*, moeten luiden, en *yte* als *ite*, om, zoo genaamd, te rijmen; hoedaanige valsche rijmen niet alleen in diergelijke volks-spreuken, maar zelfs in voornaame Dichters van de 17e Eeuw, gevonden worden. Van het oude onzijdige *krikken*, of *kraaken*, in het Fransch *criquer*, welke alle klanknabootsende woorden zijn, leidt *Kiliaan* het woord *krick-kolen*, te Breda enkel *krieken* genaamd, af, hetzelve overzettende *carbones ex ramis, virgultis, fascibus, aliisque lignis minutioribus*. Dit spreekwoord luidt bij SPIEGHEL: *Die de kern wil hebben moet de dop kraken.*

XIII.

XIII.

Dir de Herren ryden, ſtuwt de molde;
Dær de Bedlers donsje, ſtuwe de lape.

Daar de Heeren rijden, ſtuift het ſtof;
Daar de Bedelaars danſen, ſtuiven de lappen.

DIR. Deeze is de Angel-Saxiſche, oud-Frieſche, en Engelſche, uitſpraak van *Daer*, waar voor wij echter in den volgenden regel *Dær* hebben, het welk niettemin geene andere uitſpraak maakt, indien men *æ* voor *êa* neemt, gelijk hier, en overal, de Heer WASSENBERGH beter heeft Even als *dir* en *dier*, vindt men, in het Land-Frieſch, ook *wier*, *dirom*, *wierom*, in plaats van *wear*, *dear*, *wearom*.

MOLDE, Bij den Heer WASSENBERGH *Moude*, Angel-Saxisch MOLDE, in het Goth. *Mold*, *Mulda*, Allemannisch *Molt*, Ysl. *Molld*, Engelsch *Mould*, *Mold*, ſtof. Het is van denzelfden oorſprong, als *Mal*, (*) *Mæl*, *Malm*, *Mel*, *Melb*, *Melm*, (†) *Mil*,

(*) In het Wallisch is *Malar*, *malurio*, en *maluria*, de door eenen mol opgeworpene aarde, ook aan dit *Mal* verwant.

(†) *Melm*, welk in het *Gloſſar.* van LIPSIUS overgezet is *arena*, *pulvis*, wordt, in het Plat-Duitsch, nog gebruikt voor ons *molm*.

Mil, *Mol*, (*) *Molm*, (†) *Mul*, *Myl*, (§) en dier-
ge-

(*) Dit *Mol* is nog overig in *molhoop*, en in den naam van het diertjen, dat wij *mol* noemen, oudtijds ook bij ons *Molworp*, *Mulworp*, gelijk nog in het H. D. *Maulwurf*, genaamd, omdat het de aarde, door het wroeten, opwerpt, en niet van *Maul*, mond, gelijk sommigen meenen; om welke reden het ook in het A. S. *Wand*, en *Wonde*, oud Engelsch *want*, naar het omwenden van de aarde, heet; en in het A. S. *wonde-weorpe* een molhoop is. De Nederlanders zijn de eenigen niet, die het laatste gedeelte van het woord weggeworpen hebben. De Engelschen, die eertijds ook *Moldwarp* zeiden, hebben ons, met hun *Mole*, nagevolgd. Zie *Junius* en *Skinner*, op *Mole*, en *Ihre* op *Mullwad*, *Mullsork*, en *Mullwærpel*, alle een mol beteekenende.

Mol komt ook voor in de oude *Friesche Wetten*, 1e *D*. § 13, alwaar men leest *mollesfooten*, welk de geleerde aanteekenaars uitleggen *aardvoeten*, dat is landmeeters-voeten; en *Mol* is in de beteekenis van *molde*, aarde, ook nog overig in een Brabantsch werktuig, om de aarde van de eene plaats naar de andere te brengen; wordende door een paard getrokken, en van sommigen *molboor*, van sommigen *molberd*, genaamd; beide benaamingen, zeer eigen aan het werktuig, en beide van *mol* of *molde*, komende. Voor zoo veel het tweede lid aangaat, stamt hetzelve, in het eerstgemelde woord, af van het oude *baren*, *beren*, dragen, even als *mondboor* volgends sommigen eenen woordvoerer beteekent, en duidt dus zoo veel aan als eenen *aarddraager*; in welken zin van draagen ook in de Meijerije nog bekend is het woord *Beer*, zijnde een houten buis, die tot waterloozing in de aarde wordt gelegd, en, als het ware, de aarde draagt of *schoort*, waarom dezelve soort van waterloozingen, doch eenigszins verschillende van maaksel, en de gedaante van een schraag hebbende, ook *schoor* genaamd wordt; ten zij men het liever van *schoeren*, *scheuren*, spoelen, reinigen, wille afleiden. En wat het tweede, *Molberd*, betreft, dit is even hetzelfde, als *aardplank*, zijnde *Berd*, *Bord*, in de oude taal *tabula*, *asser*. Zie hetzelve bij *Kiliaan* en bij *Ten Kate* 2e *D*. *Bl*. 590. Het is in die beteekenis in de Baronie van Breda, en in Gelderland, ook nog in gebruik. De kennis aan deeze werktuigen en de beschrijving van dezelve, ben ik aan een' geleerd' man verschuldigd.

(†) *Junius* schijnt *molm* vermaagschapt te houden met het Goth. MILHMA, *nubes*, om dat de molm, of het stof van vermolmd hout, door den wind, of anderszins, voortgestuwd, even als een wolk voor de oogen is. Indien hier van eene beeldspraakige overbrenging van beteekenis gehandeld wierd, zoude ik met den doorgeleerden man vol-

gelijke woorden, alle ſtof beteekende (*). Ook in het gewoon Nederduitsch was *moude* eertijds zeer gebruikelijk. Het komt bij *Melis Stoke* dikwijls voor; zie, bij voorb., 3^e^ *B. v.* 1581, en 5^e^ *B. v.* 1038, alwaar *brenghen ter moude* is, ter aarde brengen, begraven; waarmede overeenkomt in de *oude Frieſche Wetten*, 1 § 59, *to der molde biſellen*, aan de ſtof, aan de aarde, beveelen, en 8 § 54, *to der molda bistedigia* (†). Bij *Kiliaan* heb ik het woord niet

komen inſtemmen. Niets is gemeener bij de Dichters, dan eene wolk van ſtof.

VIRGIL. 9 *Aen. v.* 33.

Hic ſubitam nigro glomerari pulvere nubem
Prospiciunt.

en 8 *Aen. v.* 592.

Stant pavidae in muris matres, oculisque ſequuntur
Pulveream nubem.

Dan daar *Junius* hier eenen woordelijken naamsoorſprong ſchijnt bedoeld te hebben, is bij mij de zaak ten minſte twijffelachtig. Nietternin hecht *Ihre*, op *moln*, zijne goedkeuring aan het gezegde van *Junius* ten deezen.

(§) Dit is het Angel-Saxiſche woord.

(*) Even gelijk wij hier in het zelfst. naamw. alle de klinkers zien, vindt men dezelve in daar van afgeleide Werkwoorden, als b. v., *zermalmen*, ons oude *meluwen* en *molen*, bij KILIAAN *cariem contrahere*, het nog hedendaags gebruikelijke *vermolmen*. *bemullen*, enz.

(†) Ook *beſtedigen* en *beſteden* alleen, even als het Lat. *componere*, beteekenden, in de oude taal, ter aarde beſtellen. In het oud Duitsch was het *beſtén*. In den *Rhijthmus de S. Annone* bij SCHILTERUS, *Theſaur. Antiquitat. Teuton.* leest men v. 85:

Nu is her dar in Galicia biſten.

Welk hij overzet:

 Nun

niet gevonden. Echter was nog in het begin der 16e Eeuw in gebruik het Vlaamsche *Maude*.

BEDLERS. De Heer *Wassenbergh* heeft *Bidlers*, welk eene samentrekking is van het, ook in het gewoon oud-Nederlandsch gebruikte, *Biddelaar*, even als *Bedler* van het hedendaags alleen gebezigd wordende *Bedelaar*. *Bedelaar* is van *bedelen*, het *frequentativum* van het verouderde werkw. *beden*, even als het verouderde *Biddelaar*, van *biddelen*, het *frequentativum* van het dagelijks gebruikelijke *bidden*, welk te Breda, en omstreeks, nog voor *bedelen* gebezigd wordt. De spreekwijzen: *ik wilde liever langs de huizen gaan bidden*, (*) *dan dit*, *of dat*, *doen*;

Nunc est ille in Gallicia sepultus.

Zoo ook *bifallen*. Bij *Otfridus* 3, 18, 68 leest men:

Bistu nu zi uuare
Furira Abrahame?
Ouh then man hiar nu zalta,
Joh sie alle tod bifalta.

Hier van beteekende *Bifellinge*, alleen, somtijds *exequiae*, *sepultura*, schoon men ook *Libbevilhede*, d. i. lijfbeveeling, aantreffe, en in het oud-Friesch *lykfellinga*. vergelijk *Ten Kate*, 2e *D*. *bl*. 476, die aldaar te regt zegt, dat in het oude Land-Friesch *bifellen* alleen, op zich zelve, begraaven beteekent. Hetzelfde had ook reeds gezegd *Junius*, *Glossar. Goth.*, op *filhan*, *gafilhan*, welk, in het Gothisch, ook *sepelire* is.

Dan niet alleen dit; maar ook zelfs staat *Molta*, het stof, of de aarde, in den hier boven aangehaalden *Rhythmus*, op zich zelve, voor het graf, *v*. 552, alwaar men leest;

Dü intloich sich diu molta.

Dat is: toen ontsloot zich het graf.

(*) Dit wordt *bidden bi den husen* genaamd, en verboden, in de Stads Keuren van Haarlem, bij *Van Oosten De Bruijn*, *Geschiedenis*. *der Stad*

doen; — *het is beter te gaan bidden, dan te ſteelen*, en diergelijke, zijn aldaar zeer gemeen. *Bedelen* en *bedelaar* werd oudtijds niet altijd in eenen kwaaden zin gebruikt, het welk het laatstgenoemde met het Franſche *Belître*, dat door *Nicot*, *Mareshallus*, *Wachter* en anderen, van *Betler* afgeleid wordt, gemeen had (*), blijkends dat men zeide *les quatre ordres Belîtres* naderhand *Mendians* genaamd. *Bidden* was niet altijd *precari*, maar ook, zelfs meestal, ſlechts *verzoeken*. Hiervan werd het ook voor ten huwelijk vragen gebruikt, en was *Bidil* in het Runisch een vrijer, volgends *Junius Gloſſar. Goth.* op *Bidgan*. Ook was eene der eerſte beteekenisſen van dit werkwoord die van noodigen. Daardoor leest men nog dagelijks, in *Notarieele*, en diergelijke, ſtukken, van perſoonen, als getuigen, of anderszins, tot eene zaak ſamengeroepen: *hier toe ſpeciaal verzocht en gebeden*; en noemt men nog, op verſcheidene plaatsen, de nodigers ter begrafenisſe *Bidders*; te Breda *Lijk-*

ſtad Haarlem, 1e *D. bl.* 168. In veele andere ſtads Keuren wordt insgelijks dit *bidden* verboden, b. v. in die van Alkmaar, bij *Boomkamp*, *Beſchrijv. van Alkmaar*, *bl.* 61.

Zoude het Engelſche PEDLER, *inſtitor circumforaneus*, ook eenige gemeenſchap met *Bedelaar*, oud-Duitsch *Betelar*, *Petalar*, hebben, dewijl het venten zijner waaren veel van eene eerlijke bedelaarije heeft? of zoude het van het te voet rond loopen koomen? Zoodaanig een loch wordt bij ons ook een *Omlooper* genaamd; en PEDD is in het Wallisch een voet.

(*) De Heer ROQUEFORT, *Gloſſaire de la Langue Romane*, die alle woorden, ook onwederſpreekelijk uit de Noordelijke taalen, die hij waarſchijnelijk niet verſtaat, afkomſtige, uit het Grieksch of Latijn wil doen komen, leidt het af van *Balista*. Waarom dan niet van *Balatro*, hetwelk voor het minst zoo veel overeenkomst in geluid, doch ook alleen'n geluid, met hetzelve heeft, als *Baliſta*?

Lijkbidders, dat is nodigers ter uitvaart (*); elders *Graeve-bidders*, elders wederom anders. Van *bidden* hadden eigenlijk den naam de oude Graaflijke, en andere, *Beden*, welke men niet als fmeekfchriften van onze oude Vorsten te befchouwen hebbe, veelmin als opgelegde fchattingen, van *bieden*, gebieden (hoezeer zoodanige *Beden* weleens aan bevelen gelijk ftonden), noch ook, aan den anderen kant, voor vrijwillig aangeboodene lasten, van *bieden*, aanbieden, maar als dat geen, het welk men, in volgende tijden, met een Bastaardwoord, *Petitien* genaamd heeft. Dat *bidden*, eertijds, ook, eenvoudig, vraagen, beteekend hebbe, zie bij den Heer *Ypey*, *verhandeling over de verouderde woorden in den Staaten Bybel*, *Bl.* 22. En dat het, in het ftuk van foortgelijke beden, ook die beteekenis had, kan men zien bij *Haltaus* op *Bete*. Bij denzelven vindt men ook *Bitt-brief*, zijnde eenen verlofbrief om aalmoefen te mogen vraagen, met eene aanbeveeling vergezeld waaruit ik opmaak, dat men of een *Bede-brief* moet te noemen, of niet in den hedendaagfchen laagen zin moete opvatten, het woord *Bedel-brief*, in de Breda

(*) *Lijk* beteekent zoo wel eene lijkftaatfie, als een dood ligchaam *Huydecoper*, *Proeve*, *bl.* 220; waardoor men te Breda algemeen zegt *te lijk gaan*, voor het elders gebruikelijke *te begraaven gaan*. In *Lijkbidders* kan het de beide beteekenisfen dulden. Ook de naam van *aanfpreekers*, welken dezelve op veele plaatfen hebben, beteekent noodigers. *Aanfpreekers der dooden* zal, denkelijk, vervalscht zijn uit *aanfpreekers ter dooden*. Dat men reeds in oude tijden voor *lijk* zeide *Doode*, zie bij *Huydecoper* op *M. Stoke*, 1e *D. bl.* 54 en 584. Maar wat beteekent de benaaming van *Leeaanzeggers*, den *dood-aanzeggers* te Groningen gegeeven wordende? Zulks is, meen ik, eene verminking van *Leed aanzeggers*. Het woord *Leed* werd zoo wel bij ons voor *rouw* gebezigd als *Leid* bij de Duitfchers. In het Wallisch is ALAETH *luctus*. Deeze gisfing komt mij te waarfchijnelijker voor, uit hoofde van het aangeteekende door den Heer *Wasfenbergh*, *Idiotic. Fris.* op *Leed*.

daſche ſtreeken gebezigd wordende van eenen open brief, door de Roomsche Geestelijken gegeeven, aan lieden, die door brand, of andere ongevallen, ongelukkig zijn geworden, om, op denzelven, bij andere kerken, of bij bijzondere perſoonen, eenigen onderſtand te vraagen, en, doorgaands, met eene opwekking tot milddaadigheid aangedrongen.

STUWE. Beter heeft hier de Hoogleeraar *Wasſenbergh* eene verdubbelde W. Het gewoon Nederduitſche *ui* toch wordt door de Friezen meesttijds in *uw* veranderd, gelijk wij hier na zien zullen, en de V in W; zoo dat hier eene dubbelde W vereischt ſchijnt te worden. *Stuiven* komt van ons verouderde *ſtuive*, ſtof. *Kiliaan* heeft hetzelve nog, zoo wel als *ſtubbe*, welk den Hoog-Duitſchen tongval van *Staube* ſchijnt te verraaden.

LAPE. De Heer *Wasſenbergh* heeft *lappin*. Dan met eene enkele P. vind ik bij *Gysbert Japix Bl.* 1 *Buwk-laper* voor Buiklapper. En *Bl.* 35 zegt hij van een vlugtend muisjen, door eenen kluizenaar opgenomen:

Dit wuwn Heer-om ynne *laep*',
Fen ſyn mouwe, ſlippe', of kaep?

Zie ook deszelfs *Reamer in Sape* en *Free-Bea.*

Lappe treft men echter in het oud-Friesch ook dikwerf aan; onder anderen tweemaal in de *oude Frieſche Wetten*, 11e *D.* § 45.

XIV.

Een schurre schiep mecket folle.
Een schurft schaap maakt 'er veele.

EEN. De Heer *Wassenbergh* heeft *ien*, het welk de Engelsche uitspraak is van *een*, welke de Friezen meest volgen, zonder onderscheid, of het 't Lidwoord, of 't getalwoord, gelijk hier, zij (*). Niet alleen in het oud Boeren-Nederlandsch, bij *Bredero*, en elders, ontmoet men veel *ien*, maar men hoort het nog dagelijks bij de Landlieden, en in plat Amsterdamsch.

SCHURRE. Hoezeer geene taal, voor zoo verre ik weet, de F in dit woord verwerpe, zoude echter dit Friesche *Schurre* niet onverdedigbaar zijn, indien men stellen konde, dat de beteekenis, die wij thands aan *schuuren* hechten, te weten, die van *fricare*, wrijven, oud en echt genoeg ware, om *schurre* van dat werkwoord te doen komen, even als *scabies* van *scabere*, *gratelle* van *grater*, *roigne*, *rogne*, en, misschien, het te Breda nog gebruikelijke *Ruid*, bij verkorting *Rui*, uitslag van de huid, van *rodere*, *krätze* van *kratzen*, *kraauwsel* van *kraauwen*. Dan ik vreeze, dat deeze beteekenis van wrijven in het gemeen, welke de Neder-Saxers en Nederlanders aan *schuuren* geeven, daar toe te nieuw zij. Voor

(*) Voor het Lidwoord gebruikt het Friesch echter ook wel *an*, *en*, *in*, *yn*, en *yen*.

Voor zoo verre ik heb kunnen nagaan, is de eigenlijke, en oorſpronkelijke, beteekenis van het woord die van *reinigen*, en dezelve is ook de wezenlijke van *ſchuuren*, voor *ſchrobben* en *boenen* genomen, welke twee woorden men te Breda nooit daar voor hoort gebruiken, zeggende men aldaar altijd *den gang ſchuuren*, *de ſtraat ſchuuren*, en zelfs nog wel *ſchuuren* op zich zelve voor *reinigen*. Daar nu dit *ſchuuren*, zoo wel als meest alle reiniging, en ſchoon-maaking, tot *polysten* toe, welk het ook beteekent, door middel van wrijving geſchiedt, ſchijnt daar uit het woord naderhand de beteekenis bekomen te hebben van *fricando purgare*, en eindelijk, doch, gelijk gezegd is, alleen in het Plat-Duitsch en Nederlandsch, die van *wryven* in het gemeen. Ik durve dus eene zoo nieuwe beteekenis van een woord aan de Frieſche taal niet geeven, om, op dien grond, *ſchurre* van *ſchuuren*, zich ſchuuren, zich ſchurken, gelijk de ſchurften doen, af te leiden. Liever ſchrijf ik derhalve deeze weglaating der F toe aan eene gewoonte, welke de Friezen daar van ook in andere woorden hebben, gelijk wij, onder meer, in N°. 38, op *Kæl*, kalf, zullen zien.

SCHIEP is hier, waarſchijnelijk, niets anders, dan de naar het Nederlandsch verbogene ſpelling der uitſpraak van het Eng. *Sheep*, afkomſtig van het A. S. *Sceap*, welk ook veel voorkomt als *Scep*. Van hetzelve is *Scep-hird*, het Eng. *Shepherd*, Schaapherder. Opmerkelijk is het, dat in de Baronie van Breda, en Meijerije van 's Hertogenbosch, de *ae* van het woord *Schaeper*, bij *Kiliaan* te vinden, en in die ſtreeken voor *Schaapherder* in gebruik, ſtrijdig met den tongval van dezelve, als de E in de eerſte lettergreep van het Eng. *Shepherd* uitgeſproken wordt. Tot nog voor zeer weinige jaaren werd,

werd, jaarlijks, te 's Hertogenbosch, *de Schepers Almanak*, welke den Landlieden, die niet *geleerd* waren, dat is, volgends de taal van dat Land, die niet leezen noch ſchrijven konden (*), door teeke-

(*) Niet alleen van dat Land, maar zelfs van Engeland, alwaar men iemand, die noch leezen noch ſchrijven kan, iets ter teekening geeverde, ten antwoord zoude bekomen: *I am no ſcolar*, d. i. *ik ben geen geleerde*. In het oud-Fransch ſtond ook het woord *liſant* gelijk men dat van *ſavant*; zie den Heer *Roquefort*, *Glosſaire de la langüe Romane* in *liſant*; gelijk mede *Eſcripſeur*, *eſcribe*, *eſcripteur*, *eſcrivain*, door denzelfden uitgelegd, *homme ſavant*, *inſtruit*. Dewijl de Geestelijken, in de tijden der onweetendheid, bijna de eenigen waren, die goed leezen en ſchrijven konden, werd niet alleen het woord *clericus* tegen dat van *Laïcus* overgeſteld, maar ook het woord *doctus*, welk geene hoogere beteekenis, dan die, had. Hetzelfde had ook in andere taalen plaats; en ook bij ons werden de Geestelijken oudtijds *Gheleerde Heeren* genaamd; zie *Huydecoper* op *Stoke*, *B. I. v.* 977, alwaar deze waarlijk geleerde Heer eene plaats uit zeker *Doctrinale* aanhaalt, aldus luidende:

> *Geleert mans* leven zal weſen:
> Penſen, ſtuderen en leſen;
> Ander ſtaf, ſcilt no ſpere
> En ſal ſyn in ſyn gere.

Dan mij verwondert dat die groote letterkundige bekenne niet te weeten, wat aldaar *gere* beteekene, zoo min als in het volgende uit *Walewein*:

> Doe trac hi 't ſwert met tween ringen,
> En vaget ſcone an ſinen *ghere*.

Het verwondert mij te meer, omdat hij zelf zegt, dat het iets moet zijn, welk men zelf aan het lijf heeft. *Gere* is, dunkt mij, op beide plaatſen, het Lat. *gyrus*, ſchoot, of eigenlijk dat gedeelte van het kleed, welk de Romeinen *Sinus* noemden. Hadde *Huydecoper* ſlechts zijnen te regt hooggeſchatten *Kiliaan* opgeſlagen, hij zoude aldaar gevonden hebben: GHERE, GHEERENE. *Lacinia*, *ſinus vestis*, *limbus*. *Et pars qua largior fit vestis*. In den *Teutonista* is *Ghere* en *lass*, *lappe*, Lat. *commisſura*, en *ſlyppe*, Lat. *ora*, *fimbria*, *lacinia*. In de *oude Frieſche Wetten*, *bl.* 204, 338, en op meer plaatſen, heet het *gara*, in het Eng. *gere*, *gear*, in het Zweedsch *gere*, in het Duitsch *geren*.

kenen, de tijden van het jaar aanduidde. Eertijds heette dezelve *de Schepers Calengier.* Of *Den Boeren ofte Schaepers-Almanach*, welke nog heden ten dage te Antwerpen, te Brugge, te Gend, enz. wordt uitgegeeven, van denzelfden aart zij, kan ik niet zeggen. Van eenen diergelijken *Hieroglyphischen*, op een plankjen gesneeden, Almanak gewaagt *Ihre*, *Glossar. Suio-Goth*, *Par.* 2. *Col.* 351, 474 & 475, en *Borel*, aldaar door hem aangehaald.

MECKET. De Heer *Wassenbergh* heeft *makket*, welk meer overeenkomstig met der Engelschen spelling is, daar *mecket* eenigszins meer met derzelver uitspraak overeenkomt.

FOLLE. Men beschuldigt de Friesche taal van hardheid, voornaamelijk in het gebruiken der F, waar de overige Nederlanders eene V gebruiken. Te onregt. In de meeste van zoodanige woorden is het Friesch, ten dien opzichte, met de overige Noordsche taalen, aan het oorspronkelijke getrouw gebleeven. In zeer veele van die taalen is de V geheel onbekend, en het oud Duitsch had, behalve de tegenwoordige woorden, waarin eene F plaats vindt, nog eene menigte andere, in welke de V thands de F vervangen heeft. Ja zelfs schreeven onze Voorouders de meeste der woorden, die oorspronkelijk eene F hebben, ook alzoo. Zie *Huydecoper* op *Melis Stoke*, die een Hollander was, 1e *D. bl.* 39. Dan boven dien werden *fol*, *froom*, en diergelijke, eertijds, voor zachter, dan *vol*, *vroom*, enz., gehouden; zie VAN HEULE, *Spraeckonst*, *bl.* 7. Wat voorts de spelling van dit woord met eene O betreft, dat dezelve niet tegen den aard der taale

strij-

ſtrijde, kan men zien in het betoogde bij TEN KATE, 2e *D. bl.* 477 *en* 478. Vergelijk ook de *Taal- en Dichtkundige Bijdragen*, 2e *D. bl.* 294 — 296. In het Zweedsch is het ook *fjol*, het welk echter *Ihre* zegt te verouderen; dan in het Yslandsch beſtaat het nog ten volle in de ſamenſtellingen.

Een ſchurf ſchaap, of een gek, zegt SPIEGEL, *maakter veel.*

IX.

Eyn hird is goud wird.

Eigen haard is goud waard.

EYN. Even als men in het Gothisch het uit *aigin* ſamengetrokkene *aihn* heeft, zoo is hier *eyn* eene ſamentrekking van *eigen*. Diergelijke ſamentrekkingen heeft men in *peigel*, *peil*; *dwegel*, *dweil*; *zegel*, *zeil*, en veele andere woorden; zie TEN KATE, 2e *D. bl.* 29, en den Heer YPEY, *Taalk. Aanmerk.* in *Tegel.* In het Friesch zijn dezelve voornaamelijk zeer gemeen. In hetzelve is *regen*, bij voorb. *reyn*; *ſegen*, *seyn*, enz. (*).

Dit *eyn* levert een teken van toenadering der oude Frieſche taal, tot het gewoone Nederlandsch, op; want

(*) Het laatst is echter zoo geheel Friesch niet, of men vindt het ook bij andere Nederlandſche Schrijvers, b. v. bij *Van Maerlant*, *Sp. Hist.* 1, 7, 66, 216.

want eertijds was het Friesche woord *acyn* en *ayn*; zie het laatste in de *oude Friesche Wetten*, *bl.* 1., alwaar men, in de Aanteekeningen, het komen doet van het A.S. AGAN, ÆGAN, *habere*, *possidere*, waarvan ook LYE op JUNIUS, *Etymologic. Anglican.*, in *own*, het Goth. *aigin*, *aien*, het Angel-S. *agen*, en het Eng. *own* (*), alle ons *eigen* beteekenende, afleidt. Vergelijk *Junius* zelven in *Glossar. Goth.* op *aigan*. Gelijk in veele woorden, komt hier het Yslandsche *eiga*, zoo het werkwoord *habere* beteekenende, als het naamwoord *possessio*, het naast bij het Nederlandsch. *Aigen* en *eigen* was ook in het oud-Duitsch *habere*, *possidere*, b. v. bij *Notker. Psalm.* 17 *v.* 29. Het werd zelfs voor het hulpwoord *hebben* gebruikt; zie *Ten Kate*, 1e *D. Bl.* 331. Op *eigon* zegt VAN DER MYLEN, *Archaeolog. Teut.*, nooit een Nederlandsch werkwoord, van die beteekenis, van welk sommigen spreeken, ontmoet te hebben, maar wel het Plat-Duitsche *eigen*, voor *mereri*. Ik weet ook niet het ontmoet te hebben, dan als een *verbum neutrum*, voor *toebehooren*; zie den Heer *Weiland*, *voorberigt van het 3e Stuk*, *Bl.* 9. In het oud-Friesch had het *inpersonale* AEGH niet alleen, gelijk het Yslandsche *eigh*, de beteekenis van *behoort*, in den zin van *betaamt*, en daar door van *moet*, maar ook die van *behooren*, *toekomen*, in den zin van *appartenir*, zoo wel als in den zin van *compéter*. In deezen laatsten is het zeer gemeen, blijkends onder anderen het 10e. *Gebod* uit de hier voor aangehaalde *Wet des Heeren*:

„ Hoed

(*) Gaat het zeggen van *Court de Gebelin* door, dat de Keltische wortel *on* goederen, eigendom, beteekent, is dit Engelsche *own* in klank hetzelve zeer nabij. Hij leidt van hetzelve het Grieksche *ὀνέω*, het Lat. *veneo*, *bonà* enz., af; met wat regt, mogen anderen beslissen. *Haltaus* schijnt *own*, en het Duitsche *eigen*, van den wortel *ew*, *ewe*, af te leiden. Zie denzelven op *ewigen*.

„ Hoed dy van onnetter byeringe, alle der tingent „ deer dyn nesta *aegh* mit mara riucht dan du." Ook in de *oude Friesche Wetten* heb ik meermaalen *aegh* in denzelven aangetroffen. En ik twijffel zelfs, of het werkwoord *eigen*, verdienen, van het welk *Mylius* gewaagt, wel wezenlijk bestaa. In het voorbeeld der door hem bijgebragte spreekwijze: *der man eiget was gutes*, d. i. de man verdient wat goeds, dunkt mij, dat *eiget* hetzelfde *verbum inpersonale* is, als het zoo even genoemde Friesche *aegh*. Wij zouden in denzelfden zin zeggen: *den man komt wat goeds toe*, voor: de man verdient wat goeds. *Eigenen*, voor passen, voegen, vindt men gebruikt bij Spieghel, *Byspraax Almanak*, onder *Bloeimaand*, in het Spreekwoord *op alle reen eighent geen antwoord.*

In het oud-Duitsch had men mede het naamwoord *Eigan*, eene bezitting beteekenende, en, omdat de meeste goederen destijds in Landerijen bestonden, ook eene Landhoeve; zie *Scherzius ad Winsbekii Paraenes. ad filium*, § 42. Het Zweedsche *ægor*, welk, insgelijks, het Land, tot eene Hoeve behoorende, te kennen geeft, komt ook van *æga*, bezitten. Zie *Ihre* op het laatst genoemde woord.

HIRD. Eng. *Hearth*, Angel-S. *Heorth*, welk laatste omtrent als *Hird* wordt uitgesproken. Dat *Haard* hier de beteekenis van huis hebbe, behoeft geene aanduiding. Die van de wooning, waarin de huisvader zich ophoudt, heeft het bij *Van Wigt*, *Oost-Fr. Landr. ad L.* 2 c. 85.

WIRD. Van het Angel-S. WEORDE, WYRDE, *dignus*.

XVI.

Een joun goul siochtme næt yne mouwl.

Een gegeeven Paard ziet men niet in den mond.

EEN. Min taalkundig worden het Lidwoord en Getalwoord beide gespeld *een*, gelijk daar en tegen bij den Heer *Wassenbergh* beide *ien* luiden. Dat men, in ons Nederlandsch, verkeerdelijk voor het *Numerale*, en voor den *Articulus*, hetzelfde woord gebruike, zie in VAN DER MYLE, *Archaeolog. Teuto*, bij LEIBNITZ, *Collectan. Etymol. pag.* 44—46. Of in het oud-Friesch geen onderscheid hebbe plaats gehad, zoude ik zoo zeker niet durven stellen, als *Ten Kate*, 1, 358.

JOUN. De Heer *Wassenbergh* heeft *Juwn.* Dan in de oude Friesche Wetten wordt het doorgaands *joun* gespeld, hoe zeer *jouwn* misschien nog wel het regelmaatigste zoude zijn. *Jouwnen*, *jouwan*, *jouwa*, is, in het oud-Friesch, geeven. Het is het Angel-S. *giowian*, welk hetzelfde beteekent. Men vindt voor *jouwen*, of *jowan*, ook samengetrokken *jaën*. GYSBERT JAPIX, *Friesche Tjerne*, *bl.* 4:

Ho! for Graef Hendricx stact woen' wy uwz lock naet jaen.

Ook buiten het Friesch was, oudtijds, *jaan* in gebruik; zie *Huidecoper* op *Melis Stoke*, 3e *D. bl.* 509; als mede *gaan*, *aan*, of *annen*, en *onnen*, het Angel-S. *unnan*, bij *Somner* overgezet, *dare*, *do*-

na-

nare, *concedere*, *indulgere*. Van dit *unnan* is gevormd *geunnan*, bij denzelfden *concedere*, *donare*, ons *gunnen*, even als van *onnen*, ook wel *honnen*, en *hoonen*, gespeld, gevormd is *ghonnen*, en, door de vermenging van *gh* met J (*), *jonnen*; waar van, zoo wel als van *gejond* voor *gegund*, *jonstig* voor *gunstig*, *jonste* voor *gunste*, verscheidene voorbeelden nog voor handen zijn bij *Spieghel*, bij *Dan. Heinsius*, bij *Hooft*, en anderen. Zie, b. v., des laatstgemelden *Nederl. Hist.* 5, 158, 639 en 738. In het Vlaamsch was het nog laater in gebruik. Ook in de samenstelling gebruiken de Friezen het woord *juwn*. GYSBERT JAPIX, *Ljeafde Gjealpe*:

Och! nu besjet ik!
Och! my *bejouwt*
Myn Gaest! my wirt so ted!
Swy' Floyte-hout,
Dyn nuyntjen bin ik sed.
Kom Laem,
Kom Raem,
Kom Twiwggelt, Beamt in Grown,
Loyt's libben my *bejuwn*,
Trog Ljeafds swiet soere wuwn.

gelijk ook *jaen*. GYSBERT JAPIX, *bl.* 3:

Kin ick dy 't libben nimme' aef *jaen?*
Frjune' hoe wier 't muwlck om dat to dwaen?
Gick, hoe kinste kleye?
Wier mey soe 'k dy deye?
't Is nin petear. Het soe 'k dy den *forjaen?*

Weer-

(*) Bij *Otfridus* heeft men en de G. en de J, in *Gionsta*, gelijk men leezen moet *B.* 3 *C.* 22, *v.* 57, en in *Gionsti*, *B.* 5. *C.* 25 *v.* 202.

Weerjaen voor *wedergeven* gebruikt hij in het slot van zijn lief stukjen *Kipedo Reauwe bjuester*, alwaar Venus aan Cupido, klaagende, dat hem zijn gereedschap ontstoolen is, van *Grietken* zegt:

Jæ fil dy,
Leauw dat fry,
Dyn geweer wol *weer-jaen.*

In de *oude Friesche Wetten bl.* 36. komt ook voor het woord *opja*, aldaar vertaald *opzeggen*. Letterlijk, en ook meer overeenkomstig met den zin der woorden: *Als die Grewa bodtingh halda wil, dat hi schil da ban opja saun wiken da schelten*, meent zeker geleerd man het aldaar *opgeeven*, en dus *opjaan*, te zijn. *Iemand* iets *opgeeven om te doen* is zeker zeer bekend, en niet, in die beteekenis, *opzeggen*, het welk veeleer het tegendeel, tegenbevel geeven, aanduidt. Beter zoude dan nog zijn, *aanzeggen*. De volzin zoude, naar hem, te kennen geeven: „ dat de „ Graaf, bodding willende houden, den Schout den „ ban (of de verkondiging daar van) zeven weeken „ te vooren moest opgeeven;" of, met minder woorden: „ dat de graaf het bodding, zeven weeken te „ vooren, door zijnen Schout moest doen verkondi„ gen." De opmerking van het min naauwkeurige der overzetting is rigtig; doch *opja* houde ik hier niet voor *opjaan*; want *ja* komt wel, in plaats van *jan*, voor aan het eind der werkwoorden, doch blootelijk als eene *terminatie*, en kan, dunkt mij, voor *jaan*, als een bestand-deel, niet genomen worden. Het zal hier, mijns oordeels, zoo veel als *opjen*, opleggen, zijn, het welk eenen zeer goeden zin geeft.

GOUL, of *guwl*, van het Duitsche *gaul*, paard.

Guilen voor *paarden*, heeft nog VONDEL, *Poëzy*, 1*e Deel*, *bl.* 317. Bij *Kiliaan* is *Guyl* in het gemeen *equus*, doch de Heer *Weiland*, op *Guil*, houdt het voor eene merrie, welke nog niet gedraagen heeft. In het Wallisch beteekent *Gwil*, *Gwilff*, *Gwilog*, eene Merrie. Eertijds beteekende *Gaul*, allerlei vee, volgends SCHILTER *Thes. Antiquit. Teuton. t.* 3. *pag.* 348, op het woord *Gawl.*

SIOCHT, of *ſjeought*, gelijk de Heer *Waſſenbergh* heeft, is van *ſjoen*, zien. Of dit eveneens zij, als *ſjean*, of wel ſamengetrokken uit *ſchowen*, Fr. Th. *ſcouuon*, ons *ſchouwen*, ſchijnt twijffelachtig. Mij komt het laatſte waarſchijnelijk voor. In de *oude Frieſche wetten*, *bl.* 12, en op meer plaatſen, vindt men SCOYA, voor zien, aanſchouwen; en *ſchouwen* is nog tegenwoordig in Friesland *ſchooijen*; zie den Heer *Ypey Taalkund. Aanmerkk. Bl.* 95. *Schouwen*, voor, eenvoudiglijk, zien, was bij onze ouden even gemeen, als thands nog bij de Duitſchers (*). *Kiliaan* zet het over door *ſpectare*, en, in de tweede beteekenis, door *lustrare*, in welken zin wij het nog dagelijks hooren bezigen in het *ſchouwen* van lijken,

(*) Men zie nog *Spieghels Hertſpieghel*, 5*e Boek*, *v.* 13. en 7*e B. v.* 16. De Heer *Feith* heeft hetzelve, gelijk mede *rondſchouwen*, enz., deezer dagen, als herleevendigd. Hoezeer ook *ſchauen* thands in het Hoogduitsch eenvoudig voor zien gebruikt worde, is *ſcouuan* echter bij *Kero*, *Otfridus*, en anderen, ook *conſiderare*, *ſcrutari*, *ſpeculari*. Op gelijke wijze, als met *ſchouwen*, is het bij ons gegaan met *peinzen*; hetwelk eertijds, gelijk nog in Vlaanderen en Brabant, ſlecht weg denken, meenen, van gedachten zijn, beteekende, daar het, in Holland, een meer ernſtig, met nadruk, denken, overdenken, overwegen, te kennen geeft. Daar en tegen had *denken* eertijds de beteekenis van het tegenwoordige *overdenken*, beraadſlagen, overleggen; zie *Huydecoper* op *Melis Stoke*, 3*e D. bl.* 379.

ken, van verkens, van wegen, dijken, waters, enz. (*). Dan in *Schouwburg*, *Schouwplaats*, *Schouwspel*, enz., zoude ik eerder denken dat op *schouwen*, in de beteekenis van *monstrare*, die ook *Kiliaan* heeft, dan op die van *spectare*, gezien wierd. In het Eng. is *shew*, *show*, zelfs alleenlijk *ostendere*. JUNIUS zegt op hetzelve: „ Belgicum quoque *schouwen* „ non tantum significat intueri, videre, sed et osten- „ dere." Het daarvan gevormde zelfst. naamw. *show* is eene vertooning, voornamelijk zoodanig eene, als men eene toneelvertooning, een schouwspel, gewoon is te noemen; zijnde b. v. *a puppet-show* een Marionetten-spel. Die Landaard spreekt het omtrent uit, even als of in hetzelve, gelijk in *sjeougt*, eene j kwame.

Een Bredanaar, of ander Brabander, dit leezende, zal, welligt, terstond op de gedachten vallen, dat het, dagelijks door hem gehoord wordende, woord *schouw*, voor Schoorsteen, ook van *schouwen* kome, omdat men de Schoorsteenen boven de huizen uit kan aanschouwen, waarvan ik het ook in de daad, ik weet niet waar, afgeleid gevonden heb. Ook is deeze afleiding ten minste nog eenigszins waarschijnelijker, dan die van het Fransche *chaude*, van het welk *Kiliaan* dit *schouw*, *schoude*, *schaude*, komen doet. Want, even gelijk WACHTER *Schorstein* van het oude bijvoeglijke naamwoord SCHOR, *altus*, *eminens*, afleidt, omdat dezelve boven het dak uitsteekt,

(*) Het heeft, in die spreekwijze, de beteekenis van het geen, welk wij, met een onduitsch woord, gemeenlijk, *visiteeren* noemen. In dezelve wordt *da hand schoijen* gevonden in de *oude Friesche Wetten*, 1e. *D.* § 41, en 1e *D.* § 45, *da wepen schoia*, in welken zin men nog zeer veel *de Wapenschouw*, voor de *monstering*, zegt. In het *Gr. Charterb. van Friesl.* 1. *D. bl.* 349. is *der scowra rede* de uitspraak van hem, die de wond geschouwd heeft.

ſteekt, zoude men, met even veel regts, uit dien zelfden hoofde, *ſchouw* zeer wel aan het werkwoord *ſchouwen* den oorſprong kunnen doen verſchuldigd zijn. Dan ik vreeeze, dat men in beide deeze afleidingen onderſtelle die verlengde pijp, welke dient, om den rook door te leiden, daar onze eenvoudige voorouders tot dat einde ſlechts een gat in het dak maakten (*), of zelfs, de haardſtede in het midden van het vertrek hebbende, den rook ſlechts door de venſters lieten uitgaan. Om die reden zoude men, wil men hier om *ſchouwen*, zien, denken, zonder ongerijmd te zijn, door *ſchouw* een zoodanig luchtgat, ſchouwgat, kijkgat, venster, waardoor te gelijk de rook uitging, kunnen verſtaan; doch ik geef dit niet hooger op, dan voor eene losſe gisſing. Minder oppervlakkig, en van dieper opgehaald, is de afleiding van *Boxhornius*. Hij meent, *in Epistol. ad Blancard. de Persicis Curtio memoratis vocabulis eorumque cum Germanicis cognatione*, den oorſprong te vinden in het Scythiſche *ſchauw*, het vuur beteekenende. „ *Schauw*," zegt hij, „ ut et *ſcioor*, „ et Scythis ab iis ortis populis, ſicut Germanis, ut et „ Graecis, nihil aliud notat quam ignem." En in zijne *Origines Gallicae*, *pag.* 99: „ Ex Scythis „ haud dubie orti populi, ſicut Germani, ut et „ Graeci, *ſcau* ignem, ardorem vocant. Hinc *ſcau* „ locus in quo ignis asſervatur; *ſcauwen* amburere."

Schouw-

(*) Een zoodanig gat heet, in de *Frieſche Wetten*, I *D.* § 65, *Reeckhol*, d. i. rook-hol of gat, van het A. S. *réc*, rook. In Drenthe, in Westphaalen, en meest alle verdere Noordelijke Landen, vindt men nog zeer gemeenzaam boeren hutten zonder verdieping, en ſlechts uit één vertrek beſtaande, van geen ſchoorſteen voorzien. Sommige hebben den haard in het midden van hetzelve, andere tegen den wand; en de rook trekt door de ſpleeten van denzelven en van het dak, of ook door de venſters, indien 'er dezelve gevonden worden.

Schouwsteen, of, bij verkorting, *schouw*, zoude dus, in de stelling van *Boxhornius*, hetzelfde beteekenen als *schoorsteen*, naardien het laatstgemelde, volgends denzelven, van *scioór* komt; van welke gedachten echter *Wachter* niet is, gelijk ik hier boven aanstipte; zie denzelven op *Schorstein*; hoezeer hij, op het woord SCHIER, *lucidus*, *splendidus*, van hetzelve het Persische *Chur*, de Zon, afleide, welk *Boxhornius* voor hetzelfde, als *scioór*, houdt. Het moge met de afleiding van *Schouw*, in de beteekenis van Schoorsteen, zijn, zoo het wille, het woord is in Breda in algemeen gebruik van allerleie soort van Schoorsteenen, van marmeren zoowel, als van andere, en niet slechts van eenen Boeren-schoorsteen, gelijk ik ergends gevonden heb dat het eigenlijk zoude beteekenen. Dat deeze onderscheiding ongegrond is, blijkt uit het door *Barlaeus* gezongene, in den *Danck aan de aerdige* TESSELSCHADE, *voor het festoen opgehangen in de sale op 't huis te Muyden:*

Geluckige Sale, daar 't weeutjen in spoockt,
Geluckige Schouw, daar 't selden in roockt.

Zie *verscheidene Nederduitsche Gedichten*, bij *Lodewijk Spillebout*, te *Amsterdam*, *bl* 88. En *Menelaus* schrijft aan *Helena*, bij *Hooft:*

„ Van marmer is mijn schouw."

XVII.

Een Stien kan allinne nin mool mælje.

Een Steen kan alleen geen meel maalen.

KAN. De Heer *Wasſenbergh* heeft *kin*, welk, door de Frieſche verandering der *e* in *i*, *ken* is. Oudtijds waren beide *konnen* en *kennen* zoo wel *posſe* als *ſcire*; daar *cunnan* in het Angel-S. alleen *ſcire*, en in tegendeel *kunnen* thands bij ons alleen *posſe*, is.

ALLINNE. De I heeft hier, meen ik, meer plaats uit hoofde der zoo even gemelde verwisſeling der E en I, dan omdat dezelve in het Hoogd. *allein* gevonden wordt, of ter oorzaake dat de Friezen, gelijk de Engelſchen, de *ee* uitſpreeken, als de overige Nederlanders de verlengde I; want men leest het ook dikwijls *allenne* geſpeld in het oud-Friesch.

NIN is een zuiver Angel-Saxisch woord, *nullus*, *a*, *um*, beteekenende. Men vindt het, in het Friesch, ook *neen* geſpeld, welk dan op zijn Engelsch moet uitgeſproken worden. Het is zoo veel, als *ne een*, niet een, even gelijk het Angel-Saxiſche *nan*, niemand, ſamengeſteld is uit *ne an*, en het Eng. *none* uit *ne one*.

MOOL. Deeze ſpelling ſchijnt overgebleeven van de

de oude buiging van MAALEN, *in praeter.* MOOL, *in perf. et particip.* GEMOOLEN. *Mool* zal dan hier zoo veel zijn als *gemool.* Het is bekend, dat de Friezen het *augmentum Ge* niet gebruiken. Want, al ware het, dat *maalen*, *mülen*, enz. van het overoude, en reeds in het Hebreeuwsch bekende *Mal*, *Mil*, *Mul*, Stof, kwame, waar omtrent ik niets durf beslissen, zoude ik niettemin eerder overhellen, om *meel* onmiddelijk van *maalen*, dan naar de gelijkheid aan het stof, aldus genaamd te achten; hoezeer sommigen meenen, dat, *Mel* en *Melb*, reeds eerder, alles, wat tot stof betrekkelijk was, beteekend hebben, dan *mel* en *mil*, b. v. in het Ysl., *vergruizen* beteekende.

De O is, even als in het Friesche *Mool*, ook nog onder anderen te vinden in het Zweedsche *Mjol*, meel, in *Molder*, bij *van Mieris*, 4e *D. bl.* 405, voor *malder* voorkomende, als mede in *Molter* en *Molster*, bij KILIAAN *pretium molarium.* Bij VAN DER SCHUEREN is het *Molter*, *Molster*, welk laatste ik denk het *Molster* van *Kiliaan* te zijn. In het Duitsch is het *Molster*, *Mulzer.* Zie SCHILTER op die woorden.

Te Breda wordt nog jaarlijks, in de rekeningen eeniger Godshuizen, uit de oudere rekeningen overgenomen het woord *Molferd*, welk, in dezelve, wel dezelfde beteekenis van maalloon heeft, doch waarschijnelijk zal zijn *molenvaart*, het *vaaren*, voeren, van het koorn naar den molen. In voormaalig Oostenrijksch Brabant gebruikt men *Molfert*, meen ik, ook voor eenen molen, met het verder gevaarte, en de werf, van denzelven. Ik heb ten minste het woord meer, dan eens, in aankondigingen van te verkoopene Molens gezien.

 Van

Van gelijken aard, als dit ſpreekwoord, is dat, welk men bij *Spieghel* heeft: *een maagd maakt geen dans.*

XVIII.

Fier ſin huws, heyn by ſin ſchæ.

Ver van huis, dicht bij zijn ſchade.

FIER. Ons *Ver*; het Angelſ. *feor*, *feorr*, *feorre*, *fior*, *fyr*, welke woorden, even als door ons *fier*, uitgegeſproken worden. Van den *ſuperlativus* FYRIST komt misſchien het naamwoord *fyrst*, het Duitſche *Frist*, tijdverſchuiving, tijdverwijl. Men treft het ook in het oud-Nederlandsch aan, zoo wel als *Virst*, gelijk ook *Vrist*, *Veurſte*, *Vorſte*; waar van het werkw. *Virſten*, *vriſten*, *verſten*, *vorſten*, *voordſten*. In het Gothisch en Yslandsch heet *ver* ook *fiarr*, *fiar*; en *Wachter*, op *fer*, haalt uit *Verelius* aan FIARR, *procul*, *remote*; FIRNARI *remotior*; FIARST, FIERST, *remotisſime*; FIRRA, *elongare &c.* (*). In het Zweedsch

(*) Hier van leest men bij NOTKERUS, *Pſalm* 70 (71) *v.* 12; *Du Got ne werdest kefirret ſone mir*, d. i. *Deus, ne elongeris a me*, of, gelijk onze overzetters hebben: *O God, wees niet verre van mij.* Het zelfſtandig naamw. *Fiara* moet, ontegenzeglijk, mijns oordeels, ook, hier en daar, bij *Otfridus*, door het Duitſche *Ferne* uitgelegd worden, doch ook aan den anderen kant niet altijd. Het beteekent, op ſommige plaatſen, allerwaarſchijnelijkst, ons oude *Vierte*, welk niet alleen was *festivitas*, *ſolemnitas*, in welken zin ſlechts het bij *Kiliaan* voorkomt, maar

Zweedsch is *fjar*, *fjarre*, nog *ver*, *verre*, en *fjarran* eigenlijk *van verre*, doch door het gebruik ook *procul* in de beteekenis van eene beweeging naar eene plaats. Zie *Ihre* op *fjar*.

HUWS; voor huis. Zoo ook beneden N°. 37 *Luws* voor *Luis*, en N° 48 *uwt* voor *uit*, *snuwt* voor *snuit*. Dat reeds van ouds in andere taaltakken ook eene W in het woord hebbe plaats gehad, zoude waarschijnelijk kunnen gemaakt worden, indien het beweerde van sommigen doorgaat, dat tot hetzelve behoore het Angel-Saxische *Hiwe*, en Gothische *Hiwa*, welk laatste men vindt bij JUNIUS, *Glossar. Goth. p.* 192, als mede *hiwisce* en *hiwiscis*, in het *Glossar.* bij *Lipsius* (*). Dan in het Wallisch is de W in *Hws* slechts de verlengde Duitsche U of de ϒ der Grieken. Onder de menigte woorden, die het Wallisch van het Duitsch heeft ontleend, zijn zeer veele Plat-Duitsche en Nederlandsche. Ik heb onder dezelve zelfs zoodanige gevonden, die in het Nederlandsch niet, dan in de straattaal, gebruikelijk zijn. Geen wonder dus, dat de uitspraak van *Hws* met die van het Neder-Sax. woord overeenstemt.

HEYN. Dit woord is nog overgebleeven in de spreek-

maar ook rust, *quies*, *tranquillitas*, over welke beteekenis van het woord men nazien kan *Huydecoper* op *M. Stoke*, 3e *D. bl.* 55. De plaatsen, omtrent welke men het deswegens niet ééns is, kan men vinden bij SCHILTERUS, *Glossar. Teuton* op *Fiar*, *Fiara.*

(*) Vergel. *Schilter*, *Glossar. Teuton. p.* 460, alwaar echter *Palthenius* te onregt meent, dat *Lipsius* met de woorden: „ quasi *Haysche*, „ a domo" hebbe willen zeggen, dat *Hiwisce* en *Huiske* (*domuncula*) hetzelfde zij. De malkander gelijkende uitspraak op zijn Duitsch van *Huissche*, en van ons *Huisje*, heeft misschien *Palthenius* verleid.

ſpreekwijze *heinde en veer*, als mede in die van *hen noch omtrent.* Bij *Kiliaan*, die het voor Friesch houdt, is het *hende.* Eertijds zeide men ook *gehende;* zie *Melis Stoke*, 4e *B. v.* 554. en *Maerl. Sp. Hist.* 1, 7. 231.

Fier en heyn vindt men veel vereenigd in het Friesch. Onder eene menigte plaatſen bij *Gysbert Japix* zij het genoeg bij te brengen, uit het, eenen Anacreon waardige, ſtukjen *Kipedo Reauwe-bjuester*, de klagt van Cupido aan zijne moeder:

Sjog ick fier, in loayts ik heyn,
Fyt! myn Arck iz ſtelne.

Plaatſen uit Hollandſche Dichters vindt men, met milde hand, toegediend in de *Taal- en Dichtkundige Bydragen*, 1e *D. Bl.* 492, en *Huydecopers Proeve*, *Bl.* 533.

SIN. De Heer *Wasſenbergh* heeft *zyn.* Dan *ſin* is, mag ik dit woord gebruiken, Frieſcher. *Zyn* heeft meer van het Gothiſche, *ſin* van het Frankiſche en Allemanniſche. Het Franſche *ſien* ſchijnt van hetzelve gevormd. De Duitſchers gebruiken *ſein*, welk eigenlijk *ſuus* beteekent, ook voor *ejus*, *illius*; en de Engelſchen daar en tegen *his*, welk, even gelijk het A. S. *his*, *hys*, van HE, *ille*, is, ook voor *ſuus*. Dan de Gothen onderſcheidden tusſchen *ſein*, en *is*, den tweeden naamval, *illius*.

XIX.

Folle wynen dwæ de hase dæd.

Veele honden doen den haas den dood.

WYNEN. Eigenlijk zoude men moeten vertaalen *Winden*, dat is Windhonden, *per apocopen*; hebbende hetzelfde bij de Duitschers plaats, die ook reeds van ouds *wind* voor *windhond* zeggen. In het *Jus Provinc. Alemann. cap.* 331 § 2 leest men: *ain hunt huizzet ain wint*, d. i. een hond, een wind genaamd. Men vindt het bij ons niet alleen bij *Cats*, en andere Dichters, maar ook in onrijm, en zelfs in staatsstukken; zie het *Placaat op de Wildernissen van* 1517 *art.* 15 en 16, alwaar men leest van *een seel winden.* Zeer gemeen is bij ons ook *Haazewind*, niet alleen in de dagelijksche verkeering, maar ook bij *Vondel*, en andere deftige Dichters. *Haazewindhond* voluit heeft *Gysbert Japix*, op *'t Hoârs-Hoffjen fen Jieffer Sibilla fen Jongstal:*

Neat oorz allyck in Haezewynhuwn, geande
Om leck're bout t'eyn-miinjen to syn prody.

Dat dit soort van honden om derzelver snelheid aldus genaamd worde, behoeft geene aanduiding.

Wat voorts de spelling betreft, dit *wind* werd eertijds, gelijk *wind (ventus)*, *wynd* en *wynt* gespeld. Zie van 't laatste eenige voorbeelden bij *Huydecoper Proeve, bl.* 517. In het Wallisch heet

ook

ook de wind *gwynt*, en wordt die Y, even gelijk de oude Y bij ons, als eene I uitgesproken.

DWÆ. In de oude Friesche Wetten, en elders, vindt men, meesttijds *duaan*. In het nieuwere of naar de uitspraak der overige Nederlanders geboogene Land-Friesch, gelijk bij *Gysbert Japix*, is het doorgaands *dwaan*. Hoezeer de enkele en de dubbele U in de oude Noordsche taalen niet zelden verwisseld worden, en het in de uitspraak weinig of geen verandering maake, meene ik echter de enkele hier de voorkeur te moeten geeven, om het standvastige gebruik, welk alle de Noordsche taalen in dit woord daar van maaken. Het is of samengetrokken uit het Goth. *taugan*, *tauian*, of, het geen ik eerder zoude denken, afkomstig van het Frankische *duon*, *duan*, waar voor het Allemannische *tuon*, *tuan*, *tun*, heeft. Daar en tegen schijnt het gewoone Nederlandsche *doen* alzoo veel van het Angel-Saxische *don* te hebben, daar, anderszins, het Friesch meer van het Angel-Saxisch heeft, dan het gewoon Nederlandsch. Of mogelijk is het Nederl. *doen* daaruit ontstaan, dat men de U in dit woord niet als eene W, maar als de gewoone Duitsche U, bij ons OE luidende, als in het Allemannische *tun*, heeft begonnen uit te spreeken. Bij *Otfridus* vindt men *doe* zoo wel als *dua*. In het berijmde Gebed onzes Heeren van *Jacob van Maerlant*, in de *Boekzaal van Js. le Long*, *bl.* 168 leest men beide *doen* en *duen*:

Vergif ons al onse misdaet,
Als wi hem doen die duen quaet.

Duen, en *duet*, hoort men nog zeer veel in de Baronie van Breda. *Doen* is in het Galisch *deanam*.

Dwaan

Dwaan wordt, in dit spreekwoord, voor te weeg brengen, veroorzaaken, gebruikt op eene thands nog zeer gewoone wijze; doch oudtijds bediende men zich van *doen* in denzelfden zin ook eenigszins anders. Bewijzen heb ik verzuimd op te teekenen; doch men zeide, bij voorb. *ik zal doen*, *dat hij u dat geeve*; waar voor wij tegenwoordig zouden zeggen *maaken*. Daar en tegen zegt men in Brabant *zich van iets of iemand*, *ontmaaken*. Van onze gewoone Hollandsche spreekwijze wijkt ook af, *iets ontdoen*, het welk men in die streeken hoort, voor, iets aan den kant doen, uit den weg doen, opruimen.

Voorts leest men hier, bij den Heer *Wassenbergh*, niet *dwâe*, maar *dwaan*. Het eerste zoude kunnen schijnen oorspronkelijker Friesch te zijn, dewijl ook de Engelschen in het meervoud van den derden persoon *they do*, *they go*, enz., zeggen. Dan, als men bedenkt, dat zij ook in den *Infinitivus* hebben *to do*, *to go*, en dat die regelmaatig met den gezegden derden persoon moet overeenkomen, zal men voorzeeker met mij meer geneigd zijn, om aan *dwaan* de voorkeur te geeven. Echter is zoodanige afknotting der N in het Friesch niets ongewoons (*).

HASE. De Friezen wijken hier van het A. S. en Eng. *Hare* af. Daar alle oude en nieuwere Noordsche taalen en tongvallen de R in dit woord er-

(*) Men heeft in onze taal nog een ander *dwaan*, geheel en al van *dwaan*, in de beteekenis van *doen*, verschillende, als hebbende die van wasschen. Van hetzelve is het Vlaamsche *dwaagen*, en het Hollandsche *dweegen*. Het geene, wat ik, uit mijne aanteekeningen, te voegen zoude hebben bij het over hetzelve geschreevene door JUNIUS, *Glossar. Goth.* op *Thwahan*, door HUYDECOPER op *Melis Stoke*, 3e D. *Bl.* 178 en volgg. en door IHRE op *Twå*, is niet belangrijk genoeg, om over dit werkwoord eenen uitstap te maaken.

erkennen, uitgezonderd het Duitsch en het Nederlandsch, (*) welke, flechts door letterverwisfeling, de S hebben, kan ik mij althans met hen niet vereenigen, die dit woord van *haasten* willen afgeleid hebben (†), welke dan ook anders de oorſprong van het woord zij, omtrent welken ik den leezer naar *Junius*, *Wachter*, *Ihre*, en anderen, verwijs. Onder de taalgrilligheeden behoort, dat *Hafe*, op fommige plaatſen van Frankrijk, een vrouwelijk, of een voedſter-konijn, gelijk de jaagers ſpreeken, beteekent, en dat daarentegen *Lampe*, welk met *Lampraes*, *Lamprais*, tegenwoordig ons *Lamprai*, vermaagſchap ſchijnt, in het Plat-Duitsch, of Oost-Friesch, een haas is.

DEáD. Bij den Heer *Wasſenbergh* wordt het Lidwoord *de* voor *Dead* gevonden, en is dit dus bij denzelven een zelfst. naamw., daar het hier een bijvoegl. naamw. is. Dan, welk men ook verkieze, beide is volmaakt Engelsch.

XX.

(*) Echter vind ik bij *Schilter Glosfar. Teut.* „ HARA, lepus: „ Glosſæ MSS. Anglo-Sax. leg. *Hafa*."

(†) *Skinner* wederom daarentegen gist, dat het Eng. *to haste* van het Duitſche *Hafe* kome.

XX.

Folle wirden follen nin feck.

Veele woorden vullen geen fak.

WIRDEN, of *wirdin*, gelijk de Heer *Wasfenbergh* heeft, het meervoud van *Wird.* Het Friesch heeft dit beter dan het Angel-Saxisch behouden. *Wird, wyrd, wyrth* komt in het laatfte niet voor, dan in de famenftelling *andwyrd*, welk in het oud-Friefch (*) *andert* is. Ik houde mij echter bijna verzeekerd, dat het *fimplex*, zoo wel als het *compofitum*, beftaan hebbe, maar dat *weord*, welk hetzelfde is als *weard*, en *wyrd* (†), in *word*, misfchien zelfs wel reeds ten tijde van het oud-Saxisch, overgegaan zij. Dit is mij te waarfchijnelijker, omdat *wort* en *word* door-

(*) *Ant* in *antwoord* fchijnt mij toe niet zoo zeer *weder*, of *ander*, te zijn, als *tegen*, en dezelfde beteekenis te hebben als in het oud-Friefche *Andert*, dat en antwoord, en *tegen*woordigheid, is, welke tweërlei beteekenis ook had het A. S. *andwyrd*, het oud-Duitfche *antuuurt*, en het middeneeuwsch Duitfche *antword* en *antwart*; zie *Schilteri Glosfar.* in *antwarta*; *Junius ad Willeram. cap.* 3 v. 10; *Aanteekk. op de oude Friefche Wetten*, 1e *D. bl.* 73; en *Haltaus* op de twee laatstgenoemde woorden.

(†) Ook in het oud-Duitsch gold fomtijds de *eo* voor de verlengde I. Men ontmoet in hetzelve *Beor* voor *Bier*, *Beost* voor *Biest* (*colustrum*), *deonon* voor *dienen*, *feor* voor *vier*, *Hreod* voor *Ried*, *Leod* voor *Lied*; en zoo ook *ea*, zijnde *fleaz*, bij voorb., in de *Glosfae Francicae* bij BOXHORN *evitatum.*

doorgaands van *wortan*, even als het Friesche *wird* van *wirden*, worden, afgeleid wordt, en *wyrthan* in het Angel-Saxisch hetzelfde beteekent. Ook hebben wij hier voor gezien, dat *Biwirti*, zoo wel als *Biworti*, in het oud-Duitsch, voor *spreekwoorden*, gebezigd wordt. Ons *woord* behoeft men, omdat het eenen tweeklank heeft, niet van het Gothische *waurthan* te doen afkomen. In oude tijden schreef men ook *word*. *L. van Velthem*, *Spiegel Histor.* 1e *B.* 2e *cap.*

Die hi nie ne conde bekeren
Met gevechte, die trac hi aan
Met *worden.*

FOLLEN. De O in dit woord is niet alleen overeenkomstig met de *analogie*, maar ook met het nog dagelijksch gebruik in *vollen*, *laken-vollen*, *voller* of *volder*, *volders-aarde*, *volmolen*; als mede in *gevolde gracht*, enz. Ook heeft *Kiliaan* uitdrukkelijk *vollen*; en dit zelfde spreekwoord leest men bij *Spieghel* letterlijk gespeld: *veel woorden vollen gheen zack.*

SECK, bij den Heer WASSENBERGH *sek.* Hoe zeer het woord *sak*, gelijk bekend is, aan alle taalen gemeen zij, verschilt echter, hier en daar, min of meer, de uitspraak en spelling, blijkends zelfs dit *seck*, welk met het Angel-S. *sæc* overeenkomt. De overige wijzigingen kan men overal vinden.

XXI.

Grette ærsen behove wyde broocken.

Groote aarſen hebben wijde broeken van noode.

GRETTE. Deeze ſpelling is meer geboogen naar onze uitſpraak, dan *Greate*, gelijk de Heer *Wasſenbergh* heeft. Doch *Great* is de echte Angel-Saxiſche en Engelſche ſchrijfwijze.

ÆRSEN of *eerſen*, gelijk de Heer *Wasſenbergh* heeft, in het enkelv. *ærs*, of *ears*, is, even als het Eng. *arſe*, het Angel-Sax. *ears*. Omtrent den oorſprong van het woord zoude ik eene menigte gevoelens kunnen bijbrengen; dan ik wil den leezer met de opnoeming niet verveelen.

WYDE. De Heer *Wasſenbergh* heeft, naar onze uitſpraak gewijzigd, *wiede*. De Friezen naamelijk, even als de Zeeuwen, ſpreeken *ie* uit, waar de Hollanders eene Y gebruiken, doch nooit doen zij zulks, waar de Hollanders *ei* ſchrijven, of waar een andere Hollandſche tweeklank door hun in Y veranderd wordt, waar van wij hier voor een voorbeeld in *byt* voor *beet* gezien hebben. In dit woord verſchillen dus de Friezen van de Engelſchen, die *wide* doen klinken, als de Hollanders *wyd*.

BROOCKEN. Dit, op de Engelſche wijze uitgeſproken, maakt, volgends de onze, *broeken*, gelijk de Heer *Wasſenbergh* heeft. Bij de Engelſchen echter heet dit kleedingſtuk *breeches*, daar men, zonderling genoeg, het in het oud-Fransch *broeches* genaamd vindt. Sommigen leiden *breeches* af van het A. S. Bryce, *ruptura*, omdat eene broek als het ware in twee deelen gebroken is, waarom ook ſommigen het Duitſche *Bruch* van *brechen* doen komen. Dan het zij hier mede zoo het wille, regtstreeks behoeft men *Breeches* niet van *Bryce* te doen gebooren zijn, dewijl het woord *Broek* zelf in het Angel-Saxisch *Bræc* is. Er zijn taalkundigen, die hier denken om het Gr. *βρακκα*, of Lat. *Bracca;* dan de Romeinen hebben die dijebekleedſels, welke toen in de Gallien reeds een diergelijken naam hadden, het eerst in die landen leeren kennen, waarom zij dat gedeelte, waar dezelve in gebruik waren, *Gallia braccata* noemden. Van het Latijnsch gemaakte *bracca* is het wel mogelijk dat de laatere Franſchen hun *bragues*, naderhand *Brayes* genaamd, gevormd hebben; dan daar uit Griekſche ſchrijvers zelven kan beweezen worden dat het een inlandsch woord der Gaulen was, is het eer waarſchijnelijk, dat de ſpooren van den oorſprong des woords moeten gezocht worden in het oud-Bretonſche *Bragon*, tegenwoordig *Brag*, of wel dat het van het oud-Gauloiſche Bryx, *fisſura*, *ruptura*, ontleend zij. *Junius* zegt het Walliſche woord *Bryccan* te zijn, welk voor den Keltiſchen, of Gauloiſchen, oorſprong zoude pleiten; dan ik meene het te zijn *Broccen*, en een der Walliſche, van het Duitsch of Belgisch ontleende, woorden; hoezeer het in 't Iersch ook *Brogue* zij.

XXII.

XXII.

Hat d'aade ſjonge, pypje de jonge.

Wat de ouden zingen, piepen de jongen.

HAT, of *het*, gelijk de Heer *Wasſenbergh* heeft, is het Lat. *quod*, het Angel-Sax. *Hweat*. *Hat* heeft meerdere overeenkomst met het Engelſche *what*, door weglaaten der W, gelijk de Engelſchen in den aanvang der woorden in *wh*, in 't ſpreeken, doen, ſchoon niet in dit *what*. Het werd in het oud-Friesch ook *Haet* geſchreeven. Men merke hier, in het voorbijgaan, op, dat, in de woorden, welke, in het Engelsch, *wh* hebben, het A. S. de H voor de W ſtelt; bij voorb. *where*, A. S. *hwær*; *wheel*, A. S. *hweol*; *wheat*, A. S. *hwæte*.

SJONGE. Ook in het Deensch is zingen *ſjunge*, in het Zweedsch *ſjunga*. In verſcheidene, doch niet in alle, woorden, waar de Friezen de I invoegen, vindt men die ook ingelast bij andere volken; in *ſtjoerren*, ſtuuren, bij voorb., welk in het Allemanniſch *ſtiuran* is. Ook bij onze ouden ontbreeken diergelijke voorbeelden niet.

PIEPJE. Dit *piepjen* is hier het Lat. *pipire*, het geluid, welk de jonge vogels maaken. Ook wordt het van de muizen gebruikt. Hiervan is het bij *Gijsbert Japix*, *bl.* 81.

Nu wol 't mey *Antwerpen* knypje
Nu môt piepje
Gint in *Bregg'* allyck in Muwz.

Doch in het oud Friesch is het ook *tibia canere*, *fistula sonare*, het Plat-Duitsche, en oud-Hollandsche *pypen* (*). *Gysbert Japix*, *Sjolle Kreamer in Tetke:*

Tuwt! den meyste' eack sliepje,
Omt ick dy to spreck.
Hey! den sil ik piepje
Op myn Lille-feck (†).

XXIII.

(*) Men vindt het echter nog, niet alleen bij *Spieghel*, maar ook bij *Vondel*, *Cats*, *Huyghens*, en andere gelijktijdigen; zie *Huydecopers Proeve op Vondels Herschepping*, 2e *B.* v. 892, alwaar *Lelyveld* het voor hetzelfde woord, als *pipen*, schijnt te houden. Hij zegt, naamelijk, *pypen* oorspronkelijk te zijn *pipen*, nu *piepen*, PIPIRE. Dan dit Lat. woord wordt niet, dan van de jonge vogels, en overdragtelijk van kleine kinderen, gebruikt; en PIEPEN is thands onderscheiden van PYPEN. Dat beide klanknabootsende woorden zijn, zoude ik denzelven kunnen toegeeven, indien men stelde, dat *Pyp*, Wall. *Pib*, Ysl. *Pipa*, A. S. *Pipe*, welk oorspronkelijk *calamus*, *fistula*, *tibia*, *canalis*, *tubus*, en al wat lang, dun, en hol is, beteekent, aldus heette van het piepende geluid. door het blaazen van den wind, den mond, of anderszins, daar in, veroorzaakt, en dat dus het werkwoord ouder zij, dan het zelfstand. naamwoord. Dan het *piepen* der jonge vogels is klaarblijkelijk van een ander soort van geluid gevormd, te weeten, van dat, welk dezelve reeds van der geboorte af aan geeven. Doch ik denk, dat *Lelyveld*, al te getrouw *Ten Kate*, 2e *D.* *Bl.* 677, naschrijvende, door *piepen*, in het gemeen, een piepend geluid geeven verstaan hebbe, en, op deszelfs voetspoor, min naauwkeurig het Lat. *pipire* voor hetzelfde woord in beide beteekenissen gehouden.

(†) *Lille-feck* is hier het Ital. *cornemusa*, Fransche *cornemuse*, pijpzak, het nog geliefde speeltuig der Schotsche Hooglanders, in het Engelsch *Bagpipe*, van *Bagge*, zak, en *pipe*, doorgaands bij ons *Doedelzak* geheeten, van het Duitsche DUDEN, *sonare*, waarvan, waarschijnelijk,

ook

XXIII.

Hy behoeft folle mool, der elck man de muwle ſtopje ſchil.

Hij heeft veel meels van noode, die ieder een den mond ſtoppen zal.

BEHOEFT. Beter bij den Heer WASSENBERGH *behovet*; gelijk wij ook in N°. 21 *behove*, niet *behoeve*, gehad hebben. In het A. S. is het *behofan.*

ELCK MAN. Men vindt dit, als één woord, veel in het Friesch, en bij *Melis Stoke* 1e *B. v.* 132.

MUWLE.

ook ons kinderlijk *daudeinen* ooiſpronkelijk is. Bij Hollandſche Dichters vindt men, voor zoo verre ik weet, *Lulle-ſak* niet, maar, dikwijls, *Lulle-pyp. Dan. Heins Neder-Duitſche Poëm. p.* 27, zegt, om deezen alleen bij te brengen:

Oock heb ik veel vreucht bedreven,
En myn lulle-pyp geſtelt
Naer de deunen van het veldt.

Ook had men, in dien tijd, een ſpreekwoord: *de lulle-pyp geeft eerst geluid, als ſe vol is.* Zie *Cats, Spiegel van den ouden en nieuwen tyd*, in *'s menſchen ydelheidt.* In de Languedocſche Landtaal heet de Doedelzak *Pioulel.* De Heer *Weiland* teekent, op *lollen*, aan, dat dit woord de vier klinkers, A, E, O, U, aangenomen heeft. Zijn Wel Eerw. had de I van het Frieſche *lillen*, welk bijna op elke Bladzijde bij *Gysbert Japix* voorkomt, kunnen daar bij voegen.

MUWLE. *Muil.* Dat dit woord niet alleen van dieren, maar ook van menſchen, gebruikelijk zij, zoo wel als bij de Duitſchers *Maul*, kan men bij de *Lexicographi* zien. Ook is in het Duitsch het ſpreekwoord: *Der muſſ viel Mehl haben, der alle Maüler bekleiben wol.* Sommigen leiden het woord af van het *maalen*, d. i. vermaalen, der ſpijzen (*). Anderen geeven aan hetzelve eenen veel edeleren oorſprong, te weeten van *malen*, in de beteekenis van ſpreeken, dat is, met de ſpraak afbeelden, even als men hetzelve ook vindt, voor ſchrijven, in geſchrifte afbeelden, en het thands nog algemeen voor het afbeelden in ſchilderije of teekeninge wordt gebruikt. In het Yslandsch toch is *Mæl*, *Maal*, *Mal*, oud-Duitsch *Mahal*, Angel-S. *Mæthel*, oud-Engelsch *Mall*, *ſermo*, *colloquium*, en *Mæle*, *Male*, oud-Duitsch *malon*, *ſermocinari*; in het Angel-S. *mæthlan*, *methlan*, *mathlan*, *mældan*, van welk laatſte ſommigen het woord *melden* afleiden; zie SCHILTER, *Gloſſ. Teut* p. 561 en 581, HICKES, *Gramm. Anglo-Sax. et Moeſo-Got.* p. 151, als mede JUNIUS, *Gloſſar. Goth.* op *Mathls*, en *Etymol. Anglican.* op *Mall*; alwaar hij ook bijbrengt ons oude *maal*, zoo in de beteekenis van *oratio*, als van *conventus jure dicundo deputatus*, *judicium publicum.* Wat de eerſte betreft, daaromtrent ſchijnt geene bedenking te vallen. *Maal* is volgends *Schilter*, *Wachter*,

(*) In die beteekenis wordt *maalen* nog gebruikt door *Antonides*, *Yſtroom*, 2e *B.*, daar bij, in de beſchrijving der reize naar *Nova Zembla* van *Heemskerk*, ſpreekt van

Sneeubeeren, dol op roof, en moordende ysgedrochten,
Lang in den afgront weggeſcholen voor het oog
Des Hemels, die, nu trots opborrelende om hoog,
Van honger woeden, niet ontzien hen aan te randen,
En *maalen* bekkeneel en ſchenkels met hun tanden.

ter, *Haltaus*, en anderen, in de eerste plaats een merk, een teeken. Hiervan wordt het gebruikt voor eene afbeelding, ook voor de afbeelding, de uitdrukking, der gedachten, *Sermo*, en vervolgends voor *confabulatio*, *colloquium*. Doch het schijnt twijffelachtig, of hieruit zoude zijn voortgevloeid de beteekenis van eene bijeenkomst om samen te spreeken, daarna allerlei bijeenkomst, zelfs die van medeburgers tot het vormen van eene vaste woonstede (*), en bepaaldelijk ook eene samenkomst, als, hier boven, door *Junius*, is beschreeven, en eindelijk die der plaats van samenkomst, bijzonderlijk *Curia*, *forum*, het middeneeuwsche *mallus*, of *mallum*, waarvan de spreekwijze onder anderen in de Salische wet voorkomt van *manire*, *mannire* (†), *ad mallum*

(*) Hier aan moet men het woord *maalschap*, als mede dat van *maalstede*, en de naamen van sommige plaatsen, in *Mahl* uitgaande, toeschrijven, ja zelfs, zoo sommigen willen, dien van *Mechelen*, oudtijds bij verkleiuing *Mahlein*, en nog in het Fransch *Malines*, genaamd.

(†) Dat *mannire* van het Duitsche *mahnen*, dagvaarden, kome, behoeft geene aanduiding. Van hetzelve komt ook het oud-Fransche MAINNIER, tegenwoordig zoude men zeggen *sergent*, *huissier*, in het middeneeuwsch Lat. *Maynerius*, welk dus hemelsbreed verschilt van *Maner*, *Maenher*, Nederl. *Maender*, gelijk men den Schout, of Baaljuw, in de middeneeuw, genoemd vindt; zie *Haltaus* op *Maner*. Het eerste komt van *maanen*, dagvaarden, het laatste van het *maanen*, welk de Schout de Rechters doet om het vonnis te wijzen (*sententiam rogare a judicibus*, *magistratum monere ut jus dicat*, zegt KILIAAN), waarvan onder anderen in de *Instructie op den styl en manier van procedeeren in de Schepensbanke te Breda*, *Art.* 330, gezegt wordt, dat *Schepenen wyzen ter maanisse van den Schouthet*. De *maanisse* van den eersten is de dagvaarding, *mannita* en *mannitio* bij *Du Cange*, en *maanisse* van den tweeden is het zoo even omschreeven vermaan.

lum (*), d. i. *in jus vocare ad locum conventus.* Dan,

(*) Van dit *mallum*, of *mallus*, is, in dezelfde beteekenis, het oud-Fransche *Mall* afkomstig. *Mall-public* is bij den Heer ROQUEFORT *Audience*, d. i. gehoorzaal, pleitzaal, gerechtsplaats, vierschaar. Verkeerdelijk schijnt *Mylius in Archaeol. Teut.* te meenen, dat het *mallum* of *mallus* heette, omdat de aanlegger van een regtsgeding gewoon was de Rechters op een *maal*, op een gastmaal, op eenen maaltijd, te onthaalen; want eerder zoude ik dan nog denken, dat, omgekeerd, *maaltyd* van *maal*, het zij in de beteekenis van *convenire*, het zij in die van *confabulari*, kwame; hoezeer de zaak zelve misschien eene waarheid zij; want *Tacitus* zelf getuigt, dat de Duitschers over alle zaaken, ook de zwaarwigtigste, gewoon waren, onder eenen maaltijd te raadpleegen. Hetzelfde ook met *mallus* acht TUINMAN, *Vervolg op de Fakkel*, in *Maal*, en *Werf*, het woord *maal*, in *eenmaal*, *tweemaal*, enz., als zijnde, in het begin, gebruikt geweest, voor de eerste, tweede, derde, daaging, en opkoming, tot het *mallum* en tot de *Werf*, oudtijds ook eene geregtsplaats beteekend hebbende. Gaat de zaak zelve door, en neemt men *keer* in de beteekenis van eene reize, in welke ook veel gebruikt wordt het Fransche *un tour*, en waarin men dagelijks hoort *een keer derwaard*, *of derwaard*, *doen*, zoude *maal*, *werf*, *keer*, en *reis* in de beteekenis van *vices*, van een en hetzelfde beeld ontleend zijn. Vergelijk den niet minder grooten taalkenner, dan Dichter, BILDERDYK *over de geslachten der Naamwoorden*, *Bl.* 99 en 100. Zoo zeggen ook de Zweeden op dezelfde wijze *far*, *gång*, *resa*, *finu* (van *find*. reis), en *war*, *warf*, *hwarf*, welk *Ihre*, even als *Junius* ons *werf*, meer waarschijnelijk, dan *Tuinman* van zijn WERF, *concilium*, doet komen van het Allem. *uuarben*, *uuerben*, welk *verti*, *reverti*, en *ire*, *redire*, beteekent. Het is bij OTFRIDUS *uuarba*; Got. *warban*, *wairban*, A. S. *hweorfan*, *hwyrfan*. De Engelschen hebben, waarschijnelijk, van hetzelve, ook hun *wharf*, in *first*, *second*, *wharf* &c., het welk bij hen hetzelfde is, als *first*, *second*, *turns*. Mij valt, dit schrijvende, de bedenking in, of ons *sins* (want de uitspraak pleit voor de S) achter een getalwoord, als *eens-sins*, *twee-sins*, *anderszins*, niet misschien de beteekenis hebbe van *vices*, of wel van *vond*, en niet hetzelfde zij, als het A. S *sith*, Allemann. *sinth*, Goth. *sin*, & *sinth*, en het zoo even genoemde Zweedsche *find*, en *saender*, van het welk, waarschijnelijk, volgends *Ihre*, door de West-Gothen, in Spanje is overgebragt het Spaansche *sendos*; zijnde in die taal *sendo* ook nog *vis*. Dan alles zij slechts eene gissing. WACHTER neemt *maal* van *eenmaal*, enz., in de oorspronkelijke beteekenis van *merkteeken*, te weesen voor *signum quantitatis*.

Dan, om op *Muil*, van deeze uitweiding, terug te komen, te regt schijnt *Roubaud*, *nouveaux synonimes François*, op het woord *Museau*, op te merken, dat, in de meeste taalen, *Mu* den mond, of iets, dat tot denzelven betrekking heeft, aanduidt. Het zij dan, derhalve, dat de Gothen, Allemannen, Franken, en anderen, de N, *per epenthesin*, ingeschoven hebben, in het A. S. *Muth*, het Eng. *Mouth*, (*) het zij hier, *per syncopen*, de N weggelaaten zij, is het meer dan waarschijnelijk, dat *Muwl*, *Muil*, *Maul*, aan alle die woorden vermaagschapt is, gelijk mede het Fransche *moue* in *faire la moue*, welk in het oud-Engelsch ook is *to make the mowe*. Hetzelve is, meen ik, het Duitsche *maülen*, en ons *een toot zetten*, dat is, door het optrekken, of vooruitzetten, van den mond, zekere grijns maaken. Het verwondert mij, dat Reitz, *Belga Graeciss. p.* 299, zeggende, dat *Junius* ergends spreekt van ons *die tot zetten*, daar bij voege, dat hij die woorden niet begrijpt. Het is hetzelfde als *muilen*, welk hij, *p.* 29, zeer wel overzet *mutire*, *labia extendere prae indignatione*; zie Kiliaan op *muylen*. Ook wordt *Tuwt* door de Friezen op gelijke wijze gebruikt, als *Muwl*. De meeste beteekenissen van *Tote*, *Tuite*, welke men, in grooten getale, bij *Kiliaan* vindt, dui-

(*) Ook wij hadden eertijds het woordt *Muid*, voor *Mond*, hoezeer het meest voor den mond van eene Rivier gebruikt wierd. Hiervan de naam der stad *Muiden*, omdat aldaar de Vecht in de Zuiderzee valt, die van *Arnemuiden*, en meer andere. Zie *Huydecoper* op *Melis Stoke* 3e *D. Bl.* 471, alwaar hij zegt, dat *Maasmunde* en *Maasmude* op hetzelfde uitkomt. Verkeerdelijk zegt *Gargon*, *Walchersche Arcadia*, 2e *D. Bl.* 193, *muid* in deeze naamen een Kasteel, of slot, te beteekenen, want men vindt, in oude stukken, onder andere bij *Van Mieris* 1e *D. Bl.* 523, van de *Hont-muden*, d. i. de monden van de Hont, of Wester Schelde, en, in de *oude Friesche Wetten*, 1e *St. Bl.* 8, *Bi heves mu-*
pa, d. i. *ad ostium maris*; zie daar de aanteekeningen, als mede *Bl.* 18.

duiden iets, in den vorm van eenen hoorn geboogen, aan; waarom men het ook bij hem, in de eerste plaats, overgezet vindt *tutulus*, *cornu*, *extremitas instar cornu*, en het, bij oude schrijvers, voor 't woord *hoorn* zelve gebruikt wordt. *Bredero* zegt, in het begin van het *Moortjen*:

> *Dan sluitse myn voor deur, dan roeptse myn weerom,*
> *En zet myn toot op toot, en loopt by andre pollen.*

Dan zeer verwijderd van deeze beteekenis gebruiken de Friezen *Tuwttelke*, *Tuytelke*, ja zelfs *Tuwt*, als een liefkoozend woordjen, even als wij *Bekjen*. Veele voorbeelden zijn daar van bij *Gysbert Japix*. Op gelijke wijze zeggen de Friezen *muwlckjen* voor kussen, en de Oost-Friezen, of Neder-Saxers, *piepen*; want, zegt LEIBNITZ, *Coll. Etym. P.* 1 *pag.* 27, *os ipsum* PIPA *est*, *seu fistulare instrumentum* (*). Bij de Duitschers is *ein Schnutgen* een kus, van *Schnautze*, in de beteekenis van mond. Ook heb ik ergends geleezen, dat men, ik weet niet waar, in ons Vaderland, een kus *een muiltjen* noemt. Wat is dit anders, dan *osculum*, en dan *basium*, indien het, gelijk ons oude *poes*, kus, en *poesen*, *boesen*, kussen, van het oude wortelwoord *Bus*, mond, komt? Het Iersch heeft dit *Bus* nog behouden. Zie *Lye* op *Junius*, *Etym. Anglican.* in *Busse*, kussen, waar voor de Bretons insgelijks *boucher* zeggen, eenen kus *Bouch* noemende; der Duitschen *bussen* en *Buss*, in het Zweedsch *Puss*. Dan *Basium* wordt door *Funccius de pueritia linguae Latinae*, *p.* 77, niet

(*) In het grovere min-bedrijf is *Pype*, *Pipe*, bij *Kiliaan*, geheel iets anders.

niet van dit *Bus*, maar van het Oud-Duitsche BASSEN, *adaequate conjungi*, welk ons *passen* schijnt, afgeleid.

Van *muil* zoude ik ook denken, dat, door voorzetting van den *sibilus*, ons *smuilen*, het Eng. *to smile*, kwam, eerder dan van *smul*, *smoel*, *soel* (ons tegenwoordige *zoel*), gelijk *Junius Etymol. Anglican.*, op *smoult*, wil (*).

SCHIL. De Heer *Wassenbergh* heeft *sil*, welk ik zelden dus, dan bij *Gysb. Japix*, gespeld gevonden heb. In de *Friesche Wetten* treft men meest overal aan *schil*; in het *Friesche Charterboek*, dan eens *schil*, dan eens *schelt*, dan eens *scil*. Elders ontmoette ik ook

(*) Ik merk, ter gelegenheid van het woord *muil*, op, dat het oude, of Land-Friesch eene menigte woorden heeft, die wel thands uit de beschaafde taal verbannen schijnen, doch, oudtijds, niet zoo verachtelijk waren. Het zoude, b. v, om slechts, uit veele door mij verzamelde, één woord, ook tot het ligchaam betrekkelijk, bij te brengen, in deezen tijd, wat zonderling schijnen, *schonk*, voor *been* te gebruiken; doch daar *Vondel* zich niet ontzien heeft zich van hetzelve te bedienen, in zijn Gedicht *op het Onweder van 's Lands Bussekruid te Delft*, den Vesuvius noemende

Den Zwavelberg, die noit geblust,
Maar eeuwig vlammen braeckt en voncken,
En Plinius gebeent noch *schoncken*
Ons gunde,

kan men in *Gysbert Japix* niet veroordeelen, dat hij zich daar van bediend heeft in *Reamer in Sape*, in den 2en. in den 25*en*, in den 129*en* en 146*en Psalm*, als mede in den *Lofzang van Zacharias*, ja zelfs in den 85*en Psalm* figuurlijk aan God *schonken* toeschrijft. Zonderlinger moet voor eenen, die geen Friesch is, het werkw. *schonkjen* klinken, welk hij in zijn *Free-bea* gebruikt. *Red oer' wey schonkjen* is aldaar dat, welk wij *schielijk over den weg beenen* zouden noemen. Dan *schonkjen* is verre van zoo laag te zijn in het Friesch, als *beenen* in onze gewoone taal.

ook *ſcel*, dat het oudſte, mij voorgekomen, is, hoezeer het Angel-Saxiſche *ſcal*, *ſceal*, zij, hetwelk men echter ook in het oud-Friesch leest. In het oud-Duitsch zeide men ook *ſcal*, en *ſcol*; en in het oud-Nederlandsch *Ik* en *hy ſchol*, en *wy ſchullen*, van den *infin.* SCHOLLEN, SCHULLEN. Niemand is onbekend het Eng. *ſhal*; en ook in het Yslandsch is het nog *eg ſkal*; zie *Hickes*, *Grammaticae Ysl. Rudim.* p. 48. Het woord beteekende eertijds *debere*, zie JUNIUS, *Gloſſar. Goth.* p. 306, en *Etymol. Anglican.* op *Shall*, WACHTER (die echter het Plat-Duitſche *ſchollen* beter keurt) op *ſollen*, IHRE op *ſkola*, en TEN KATE, *Ie D. bl.* 330 & 331, 626, & 573. In het oud-Friesch was het *ſcholen*; zie *oude Frieſche Wetten*, *Bl.* 155. Bij *Willeramus* is echter reeds *ſculan* ons tegenwoordige *zullen*. Hoe het die beteekenis bekomen hebbe, zie de Nederlandſche leezer bij TEN KATE. *Zullen* voor *moeten* is bij ons nog niet geheel vreemd; zie *Mareshallus ad vers. Euangelior. Anglo-Sax.* bij *Junius p.* 509.

XXIV.

Hoe quær ſchalk, hoe better lock.

Hoe kwaader ſchalk, hoe beter geluk.

HOE. Beter heeft de Heer WASSENBERGH, *Hoa*, welk het Angel-Saxiſche *hwa* is. In het klein *Gloſſar.* bij *Lipſius*, *Epist.* 44 *ad Belg. Cent.* 3, vindt ik *huo*, naar het welk wel wat gelijkt het Plat-Duitſche *wo*; dan aan het Hoog-Duitſche *wie* meer over-

overeenkomſtig is het, ook aldaar voorkomende, *wio* in *wio lango*, hoe lange.

SCHALCK. *Schalk*, in het oud-Duitsch *Scalk*, in het Frank-Duitsch bij LIPSIUS l. l. *Scalc*, bij KERO, *Scalch*, in het Gothisch *ſkalk*, in het Angel-Saxisch *ſcealc*, wilde oorſpronkelijk zeggen *ſervus*. Deeze was de beteekenis van het woord, zoowel voor eenen Dienaar van de hoogſte, als van de laagſte, ſoort, gelijk uit *Maarſchalk* (*), *Seneſchalk*

(*) Ik volg hier het gemeen gevoelen. *La Tour d'Auvergne* doet het komen van het Bretonſche *Marsch*, paard, welk, met het Walliſche *March*, en Galiſche *Marc*, van Keltiſchen oorſprong ſchijnt, en van *Gwalchi*, waſſchen, met water reinigen, in het Wallisch *Golchi*, van *Golch*, ook in het Wallisch een waschbad. Volgends hem zoude dus *Maarſchalk* oorſpronkelijk een paardenwaſſcher zijn, en die titel, naderhand aan een Legerhoofd gegeeven, uit bijna nog onedeler beginſelen geſprooten zijn, dan men, algemeen, te onregt denkt. Het is naamelijk niet, dan in laateren tijd, geweest, dat *Marechal* in de beteekenis van eenen paardenſmit is gebruikt; want in de *Lex Salica tit.* 6, wordt de MARISCALCUS, *ſervus ſcilicet a ſtabulo*, onderſcheiden van den *ſtrator*, en van den FABER FERRARIUS.

In het voorbijgaan zij het mij geoorloofd aan te merken, dat het mij twijffelachtig voorkomt, of *Marechausſée* wel, gelijk eenige nieuweren willen, kome van het Bretonſche *Marchausſi*, H. D. *Mährhausſ*, een paardenhuis, of ſtal, welke beteekenis ook het middeneeuwsch *Marechaucie* bij *Carpentier* heeft; want, daar eerst *Marechalcée*, en naderhand *Marechaucee*, meermaalen voorkomt als *ſedes*, *tribunal*, *Mareſchalli*, kan het zeer wel zijn, dat de bedienden van den Maarſchalk *Gens de la Marechaucée*, en, bij verkorting, of door eene bekende Rhetoriſche figuur, eenvoudig *Marechaucée* genoemd zijn, welk men naderhand, bij verbastering, *Marechausſee* geſchreeven heeft.

Men hebbe voorts met dit *Maarſchalk* niet te verwarren het woord *Maarſchalk* in de beteekenis van Landvoogd, welken naam, tot nog onlangs, de Land-Drosten der vier kwartieren 's Lands van Utrecht hadden; weshalve *Wachter* niet behoefde te twijffelen, of *Maarſchalk* ook *Minister finium* beteekend hebbe; en aan den anderen kant *Pontus Heuterus*, *veterum aliquot Germanorum utriusque ſexus hominum, propri-*

orum

schalk (*), *Edelschalk*, enz. blijkt. *Schalk* behoort dus

orum nominum restitutiones, ex etymis petitae, wel zeer goed, maar te algemeen, *Marscalcus* overgezet heeft *Limitum Custos*, daar toch de beteekenis van *Equili Praefectus* veel gemeenzaamer is, en dus door hem niet had behooren overgeslagen te worden. Dit MAARSCHALK, *Limitum Custos*, is samengesteld uit SCHALK, en MARK, oud-Friesch MERCK, A. S. *Mearc*, Goth. en Eng. *Mark*, Italiaansch en Spaansch *Marca*. Eigenlijk beteekende het een landpaal, merkmaal, scheidpaal, doch is, naderhand, voor eene grensscheiding in het gemeen, (waar van misschien de naam van de Bredasche Rivier de *Mark* of *Merk*) en eindelijk voor eene geheele streek lands, gebruikt; getuige de *mark Brandenburg*, en de hier en daar gebruikelijke benaaming van *de Stads mark*. In het Fransch is het *marche*, b. v. *marche d'Ancone*, *marche Trévisane*, *&c.*, welk minder van *mark* schijnt te komen, dan van ons oude *mars*, hoezeer misschien hetzelfde, of ten minste verwant, met *mark*. Bij *L. van Velthem*, *Spieg. Histor.* is het *marts*, in het Wallisch *mars*, bij KILIAAN *marsse*, alwaar men ook *meer*, *meere*, vindt, het A. S. *mæra*, *Gemæra*, *Lend-gemæra*, Eng. *meer*, *mere*, Zweedsch *märe*, Bask. *marra*. Van het zoo even genoemde *mars* komt het woord *Overmarschen*, vreemdelingen, zij, die over de Marschen woonen; in welke beteekenis elders ook *overmarken* voorkomt, en *ovirlandich* in de *oude Friesche Wetten*, *ie D. Bl.* 58. Zie van dezelven den Heer DE RHOER *de temporis divisione, et notis, quibus in diplomatibus et actis publicis usi olim sunt Batavi*, *p.* 41.

(*) Ook omtrent *Seneschalk* rigt ik mij naar de gewoone meening. Bij wijlen den Heer *De La Tour d'Auvergne* wordt hier insgelijks van dezelve afgeweeken. Het wordt in deszelfs *Origines Gauloises* samengesteld uit het Gauloische (of Wallische) *senn*, twist, waarvan het werkw. *sennu*, twisten, en uit het Bretonsche *Gwalc'h*, Wallisch *Golch*, iemand, die wascht, reinigt. Dus zoude *Seneschal* zoo veel zijn, als een twistopruimer. Hadde echter de Heer *De La Tour d'Auvergne* niet alles uit het Gauloisch, of Wallisch, willen afleiden, hij hadde, zelfs in de beteekenis van twistopruimer, tot dit *Gwalc'h* de toevlugt niet behoeven te neemen, en *schalk* zeer wel kunnen behouden, zonder gevaar te loopen van eene *vox hybrida* te vormen, daar *senna*, en *sinna*, onder anderen in het Ysl., ook twist wil zeggen, en dit woord dus ook in de Noordsche taalen opgenomen is, brengende *Wachter* tot hetzelve ook het Duitsche *zancken*, twisten. Men kan niet ontkennen, dat de uitlegging van *La Tour d'Auvergne* zeer overeenkomstig is met den

dus onder die woorden, welke eerst geene kwaade beteekenis gehad hebben, doch naderhand eene kwaade bekomen hebben (*). Dat *schalk* thands, bij ons, even als bij de Duitschers, en Deenen, slechts in eenen kwaaden zin genomen wordt, zulks is daar door veroorzaakt, dat de Dienaars meest, reeds van ouds, bedriegers waren. Even zoo is het gegaan met het woord *Dief*. In het Angel-Saxisch had *Theow*, in het oud-Duitsch *Theowe*, oud-Nederlandsch *Teewe*, de beteekenis van *Famulus*, en heeft naderhand die van *fur* bekomen. Ik weet wel, dat, in het Gothisch, de woorden *Thiubs*, dief, en *Thiwe*, dienaar, onderscheiden zijn, en dat ook in andere taalen het woord, naar die twee verschillende beteekenissen, eene min of meer verschillende wijziging ondergaan heeft, en dat, uit dien hoofde, *Junius*, in *Glossar. Goth.*, op die woorden, aan ieder van dezelve eene afzonderlijke afleiding geeft; dan ik

den aard dezer bediening in laatere tijden, om aan welken meer getrouw te blijven het misschien is, dat sommigen hier om *feuden* gedacht hebben, als eenen Dienaar aanduidende, die om in zekere streek Lands het regt uit te oeffenen, wordt afgevaardigd; dan hoe veele ambten zijn niet geheel van natuur veranderd, hoezeer de oude naamen gebleeven zijn! Andere afleidingen kan men vinden bij *Junius*, *Etymol. Angl.* op *Seneschal*, bij *Ménage* op *Seneschal*, bij *Leibnitz*, *Collectan. Etym.* I, 28; bij *Schilter*, *Glossar. Teut.* op *Seneskalk*, bij *Wachter* op *Seniscalcus*, bij den Heer *Roquefort*, *Gloss. de la langue Romane*, op *Senechal*, en bij wien niet?

(*) Zoo als *boef*, *erg*, *list*, *listig*, *snood*, en meer andere. *Listig*, heb ik te Breda nog hooren gebruiken in denzelfden zin, als, gelijk bekend is, *snood* nog in Friesland, in de oorspronkelijke beteekenis van verstandig, voorzigtig, gebruikt wordt. *Wachter* en anderen schijnen het laatst genoemde niet met 't hoogste regt van *nudus* te doen komen, zoo min als *Haltaus* van ons *snot* (*mucus*).

Schalk, voor doortrapt, listig, is echter reeds zeer oud. Men vindt het meermaalen in die beteekenis bij *Van Velthem* en *Van Maerlant*,

ik weet tevens, dat *Wachter*, en andere taalkenners, het voor een en hetzelfde woord houden. Hoe dit zij, buiten kijf is het, dat het aldus gelegen is met het Gothische *Thiwi*, Angel-Saxische *Theowa*, oud-Duitsche *Theow-menne*, bij LIPSIUS *Thuwe*, oud-Friesch *Tyw*, *Tywke*, welk, van eene Dienaares, of, volgends gedachten van *Boxhorn* in deszelfs *Bediedinge der Godinne Nehalennia*, zelfs van eene Vrouw in het algemeen, thands ons *Teef* geworden is (*); welk van een kwaad, flecht, of gemeen, Vrouwspersoon gebezigd wordt.

Op gelijke wijze beteekende het Engelsche *knave*, (†) en het Nederlandsche *knaap*, eertijds eenvoudig eenen jongen, eenen Dienaar (§). Vervolgends werd

(*) *Palthenius*, op de woorden van Maria, *Luc.* 2 *v.* 38 bij *Tatianus c.* 3 § 9 *Senonu Gothes thiu*, d. i. *ecce Dei ancilla*, aanteekenende, dat de Nederlanders eenen Dienaar *Teeuwe* noemen, schijnt niet geweeten te hebben, dat wij *Teef* bij verachting van een gemeen, of flecht, Vrouwspersoon gebruiken, dewijl hij, als eene bijzonderheid, daar bij voegt, dat sommige Ingezetenen van Neder-Duitschland zoodaanig Vrouwspersoon *ène Täwe* noemen, en dat de Nederlanders het wijfjen van eenen hond alzoo noemen.

(†) In de oude Engelsche Bijbels ftond, aan het hoofd der Brieven van Paulus: *Paul a knave of Jesus-Christ*, daar, waar, in de tegenwoordige overzetting, ftaat *a servant*. En zoo heet (men verschoone mij, dat ik deeze twee zaaken bij elkander voege) de Boer in het Kaartspel bij de Engelschen nog *the Knave*, even als bij de Franschen *Le Valet*, en bij ons Landvolk en Gemeen *De Knecht*.

(§) Zie *Melis Stoke*, 6, 1048, en op meer plaatsen. *Knaapen*, voor Dienaars van het gevolg, in eene zinnebeeldige beteekenis, vindt men in *Spieghels Hertsp.* 3, 173:

Zoo heeft de Zond altijd gequel en ftraf tot knaapen.

Verknaapen, voor vergezelschappen, heeft dezelfde 6e *B. v.* 22, en, meer bepaaldelijk, voor vergezellen in hoedaanigheid van Dienaar, *v.* 26. Nog in onzen tijd werden in de Munt zij, die zoo veel als Dubbelden van de *meesters-munters* waren, *Knaapen* genaamd.

werd het zelfs van eenen jongen edelman, en van eenen Dienaar van den eersten rang, gebruikt, gelijk uit *Edelknaap*, *Meesterknaap*, *Schildknaap*, enz., genoegzaam blijkt; dan thands hoort men dat woord niet, dan in eenen kwaaden zin, gebruiken.

Hetzelfde heeft met het woord *Vent*, of *Fent*, plaats. *Fent*, *Fant*, was oorspronkelijk een voetganger, vervolgends een voetknecht, *pedisfequus*, *famulus*, *satelles*, (*) en eindelijk een krijgsknecht, te voet (†), waarvan, door verbastering van *ein Fant*, het woord *Infanterie* ontstaan is. Tegenwoordig echter is *Fent* bij ons geheel uit den deftigen stijl gebannen, en veelal een verachtelijk woord geworden, behalve in Friesland; zie den Heer *Wassenbergh*, *Bijdragen tot den Frieschen Tongval*, 2e. *St. Bl.* 12.

Geklommen en gedaald, als *Schalk*, is ook de naam van *Knecht*, welke in het algemeen eerst eenen Die-

(*) In den *Teutonista* komt het in de beteekenis van *Paadje* voor, wordende aldaar *Fent*, *Renre*, *Jong*, en *Paedse* bij malkander gevoegd.

Het Vrouwelijke *Fante* heeft het Italiaansch, in de beteekenis van *Serva*; doch in het Zweedsch heeft *Fænta*, en in het Ysl. *Farta*, niet alleen de beteekenis van *ancilla*, maar ook die van *puella*, even als bij ons *meid*.

(†) Eene andere afleiding echter van het Friesche *Veint*, *Feint*, en *Vein*, ons *Vent*, heeft *Ten Kate*, 2e *D. Bl.* 481. Dewijl men in Friesland door *Feynt* een ongehuwd jongman, een vrijer, verstaat, zoude het niet onmogelijk zijn, dat dit Friesche woord niet van *Fant*, *Fent*, kwame, maar van ons oude SWENT. Bij *Kiliaan* is dit *juvenis*, en SWENTE, *juvencula*. Mogelijk komt van dit SWENT, en BALD, BOLD, *audax*, *fortis*, de naam van SWENTIBALD, of SWENTIBOLD. De afleiding van *Wachter*, die het van *Schwind*, gezwind, (men schreef ook *Swintibold*), en *bald* of *bold*, komen doet, is, uit hoofde eener famenvoeging van twee *adjectiva*, mij onwaarschijnelijk genoeg voorgekomen, om ook eene gisfing te mogen waagen.

Dienaar aanduidde, doch vervolgends van eenen Waapendraager, eenen Edelman, eenen Ridder, gebruikt is, welke laatste beteekenis nog het Engelsche *Knight* heeft. Naderhand heeft men alleen de gemeene soldaaten *Knechten* genaamd, en thands worden niet dan de mannelijke huisbedienden, en de knechts der geringste ambachtslieden, met dien naam genoemd.

Niet mindere verandering heeft ondergaan het woord *Gast*, in de beteekenis van Knecht, of Dienaar. Hetzelve was zoo hoog geklommen in voorigen tijd, dat het eerste eenvoudige denkbeeld naauwelijks te herkennen is in *Wisogast*, *Bodogast*, *Salegast*, *Windogast*, waar in het eenen overheids-persoon aanduidt, die, in dienst en op naam van den Vorst, over zekere plaatsen het bewind voerde (*). Thands is het zoo laag gedaald, dat het in Brabant zelfs voor eenen Lijfknecht gebruikt wordt, hoezeer het in geweezen Hollandsch Brabant meest van zoodaanigen gezegd wordt, als men, in Holland gewoon is *Gezellen* te noemen, b. v. van Zilversmits, Juweliers, Artsenijmengers knechts, en diergelijken. In het laatstgenoemde gewest wordt het weinig, dan van *Schippers-gasten*, gebruikt. Bekend is het, dat de *Pontoniers* bij ons *Pontgasten* plagten genaamd te worden; en *Voetgasten*, voor *Voetknechten*, heb ik, bij nog niet zeer oude Schrijvers, aangetroffen.

Ook

(*) Zie de Voorreden voor de *Lex Salica*. Verkeerdelijk meenen sommigen, dat *Gast*, in deeze woorden, *potens*, *Dominus*, beteekend hebbe. Beter eenigszins zegt MEIBOMIUS, *in notis ad Witikindum*, door *Du Cange*, op dit stuk aangehaald, dat *Gastus*, in de middeneeuw, niet alleen *hospes* beteekende, maar ook *quemvis hominem ad omnia promtum et habilem*. Dan het heeft ook hier niet, dan de beteekenis van *servus*, *famulus*, gelijk ik hier boven aanstipte, welke ook het Wallische *Gwâs* heeft, daar *Hospes*, in die taal, *gwestwr* is.

Ook het woord *Kerl*, welk, door de Duitſchers veel voor Knecht, of door Krijgsbevelhebbers voor hunnen zoo genaamden Oppasſer, gebezigd wordt, was eertijds een eernaam. Thands is het eerder een ſcheldnaam, wanneer de zin het tegengeſtelde niet doet gevoelen, of een bijvoegl. naamw. zich niet ten goede bij hetzelve bevindt, uitgezonderd in Friesland, alwaar het nog altijd in een goeden zin gebruikt wordt, bijzonder ook in dien van *Sponſus*, en *Maritus*. GYSBERT JAPIX, *Frieſche Bruiloſtspraat*, *Bl.* 1:

Lock moat y habbe, Tzjerl, Lânfrou in Y to gearre (*).

Een paar woorden, tot de beteekenis van Knecht betrekking hebbende, die een beter lot gehad hebben, zij het mij ook nog geoorloofd bij te brengen. Het eerste is dat van *Degen*. Hetzelve beteekende, volgends het mij 't waarſchijnelijkſte voorkomende gevoelen, oorſpronkelijk, eenen knecht, eenen onderhoorigen, vervolgends eenen Krijgsknecht, en eindelijk eenen Held, eenen dapperen, eenen vroomen, eenen braaven, man, waarvan ons *degelijk*, bij *Lipſius* THEGENLICHE, *viriliter*, misſchien den oorſprong heeft, ſchoon het ook van ons *Deeg*, bij KILIAAN *Deghe*, zoude kunnen geächt worden te komen, van welk Nederlandsch woord WACHTER het Duitſche *taugen*, in de beteekenis van *prodesſe*, *expedire*, *juvare*, afleidt. *Huydecoper* op *Melis Stoke*, 2e *D. Bl.* 315, doet daar van het woord *Degen*, in de beteekenis van *held* genomen, af-

(*) Deeze beteekenis heeft het Friesch, in dit woord, met het Frank-Duitsch, Angel-Saxisch, en Zweedsch, gemeen.

afkomftig zijn; dan, daar het mij, gelijk ik gezegd heb, voorkomt, oorfpronkelijk, *Knecht* te hebben willen zeggen, en hetzelve in het Frank-Duitsch ouder fchijnt, dan het zuiver Nederlandfche *Deeg*, zoude ik, behoudens mijne achting voor die groote taalkenners, dit betwijffelen (*). *Ten Kate* meent, dat van *Degen*, niet van *Decanus*, de titel van *Deken* afkomftig zij.

Het andere woord, welk ik bedoelde, is dat van *Dierne*, *Deerne*, welk eigenlijk eene Dienaarin was; hebbende, b. v. *Thiernerne* in het A. S. eene dienstmaagd beteekend, even als *Thierner* eenen Dienaar (†). Dan reeds vroeg is het woord van betere natuur geworden. In de beteekenis van een meisjen komt *Thiarna* bij *Otfridus* en *Willeramus* reeds voor; zie JUNIUS *ad Willeram. cap.* 6 *v* 5; en in het *Glosf.* bij *Lipfius* is *Thierno* overgezet *juvencula-*

(*) *Degen* wordt, als een Bijvoegl. naamw., gebruikt bij CATS, *Spieg. van den ouden en nieuwen tijd:*

Kom hier en fiet eens, waerde kint!
Wat vreemde faken dat men vint;
Kom leer hier wat u dienen kan,
Ook als ghy wort een degen man.

welk *Degen man* hier misfchien de beteekenis heeft van een volwasfen man, even als *Degen-kint* in het *Jus Provinc. Alemann. c.* 371 § 3 voorkomt in de beteekenis van een voldraagen kind, waar bij *Scherzius* aanteekent, dat *deger*, in het Plat Duitsch, beteekent *plenus, folidus, integer.* Dan *Degenman*, in één woord, is, in het Friesch, een braaf, een deugdfaam, man.

(†) Niet alleenlijk had dit plaats in de Noordfche taalen, maar ook in het oud Fransch had *Déenne*, *Déeréne*, *Déerne*, de beteekenis van *fille*, *fervante*, *femme de basfe condition.*

larum. Ja zelfs werd *Thiernduam* voor *virginitas* gebruikt (*).

LOCK. Dit zweemt een weinig naar de uitſpraak van het Eng. *Luck.* In het Nederlandsch was *Luck* ook eertijds zeer gemeen, en komt nog wel bij niet zeer oude Schrijvers voor (†). Bij meer verouderde vindt men ook het bijvoegl. naamw. en bijwoord *luckig*, waar voor de Friezen zeggen *lockig*. Het voorzetſel GE is ſlechts een toevoegſel, uit het Hoog-Duitſche *Glück* ontſtaan, welk zelf niet dan eene ſamentrekking van *Ge-lück* is. *Luk* ſchijnt dus nader aan het oorſpronkelijke te komen, dan *Geluk*, het zij men het met *Skinner* meer onmiddelijk afleide van het Deenſche *Lycke*, het zij men hier denke om *Gleichen*, waar van *Wachter* het Duitſche *Glück* doet afſtammen; want dit *gleichen* is ook niets anders, dan *geleichen* (§). In het oud-Duitsch was het zoo wel *li-*

(*) Echter ſchijnt een zoodaanige vlek in het gemeen op het gedrag der diensmeisjes gelegen te hebben, dat het woord, welk wij behandelen, ook van ontuchtige Vrouwlieden gebezigd is; zie SCHILTER, *Gloſſ. Teuton*, op *Dyrnum.*

(†) Bij voorb. bij CATS, *Spieg. van den ouden en nieuwen tyd:*

Geſellen! ſoo het luck komt over u geſegen,
Indien ghy my gelooft, het dient te zyn geſwegen.

en wat verder:

Ghy, daerom, vrient! let op uw ſtuck
En past wel op het vluchtig luck.

Als mede bij *Hooft*, *Gerard van Velzen*, 5e *Bedr.* in het begin, bij *Vondel*, en meer anderen.

(§) Waarom dit *gleichen* ook *behaagen* beteekene, legt *Wachter*, op dat woord, uit, en meent den grond van het woord in *gleich* of *lich* te liggen. *Huydecoper*, *Proeve Bl.* 535, is in de reden, waarom ons

lichan, als *gelichan*, in het Frank-Duitsch zoo wel *lichon* als *gelichon*, in het Gothisch zoo wel *leikan*, als *galeikan*, in het A. S. zoo wel *lician*, als *gelician*, en in het Eng. zelfs alleen *to like* (*).

Daar de Friezen zelden of nooit het voorzetſel *Ge* hebben, is het te minder te verwonderen, dat zij dit woord in deszelfs eerſten oorſprong bewaard hebben.

Bij *Spieghel* is dit ſpreekwoord *hoe erger ſlok* (†), *hoe beter luk*; een bewijs niet alleen, dat ook bij andere Nederlanders, dan de Friezen, het voorzetſel werd weggelaaten, maar dat zij ook de O, in plaatſe der

ons Nederlandsch *gelijken*, (in de wandeling ook *lijken*, in de volkstaal *lijkenen*,) mede voor *behaagen* genomen worde, na genoeg van dezelfde gedachten, als *Wachter*, doch meent den oorſprong van het woord in deeze beteekenis te liggen in *Gade*. Welk *Wachter* ſchijnt te denken dat bij ons alleen van den tortel-duiven gebruikt wordt, daar men, in tegendeel, uit de uitdrukking van *Heydecoper* ter aangehaalde plaatſe, dat men, van de vogels ſpreekende, *gaaiken* zegt, bijna zoude opmaaken, dat *Gade* van dezelve niet gebruikt wordt, het welk echter waarſchijnelijk 's mans oogmerk niet geweest is. Hoe dit zij, dat het genoemde *lijken* zoo ongerijmd niet zij, blijkt uit het oud-Duitsch *lichan*, F. D. *licon*, ook *placere*, zoo wel als *ſimilem esſe*, beteekenende.

(*) *Ihre* ſlaat wederom eenen anderen weg in, en meent het Zweedſche *lycka* door letterverandering van D in K afkomſtig te zijn van het Walliſche *llwyddo*, door hem overgezet *ſuccedere*, *fortunari*, en bij Boxhornius *prosperare*, *prospere agere*. Ik laat mij met deeze en andere afleidingen niet in, en vergenoege mij alleen, met *Lock*, of *Luck*, zonder voorzetſel, verdedigd te hebben.

(†) *Slock* is bij Kiliaan in de beteekenis van eenen perſoon overgezet *helluo*, *vorax*. Het wil hier zeggen eenen ſlokop, eenen doorbrenger. Het Plat-Duitſche, of Oost-Frieſche, *Schlocks* wordt door *Leibnitz*, *Collectan. Etym. Par.* 1 *p* 53 uitgelegd door *Viel-fraſs*, met bijvoeging, dat, in het Brunswijkſche, *Schlöcks* beteekent een ledig-ganger, een mensch, die tot niets nut is.

der U, gebruikten in dit woord. Ten gevolge hier van heeft dezelfde, *Hertspieghel 7e B. v.* 280, ook *gelokken*, voor *gelukken*.

XXV.

Hoe eeler bæm, hoe boeghsæmer twiegh.

Hoe edeler boom, hoe buigzaamer tak.

BÆM. De Heer *Wassenbergh* heeft *Beam*, welk het zuiver Angel-Saxische woord, voor *boom*, is. In voorigen tijd gebruikten de Engelschen het ook voor eenen boom, doch thands is het alleenlijk in de beteekenis van eenen balk, eenen disselboom, en eenige weinige andere, overgebleeven. Ook bij de Friezen beteekende het woord niet altijd bepaaldelijk eenen boom, maar ook in navolging van het A. S. *Beam*, somtijds een zeker stuk houts, gelijk wij nog *een hefboom*, *een draagboom*, *een handboom*, *een draaiboom*, *een slagboom*, en eenvoudig *een boom*, van zeker bekend Schippers gereedschap, zeggen. Zie de *oude Friesche Wetten*, 4e *D.* § 8., alwaar *bamen*, door de geleerde uitleggers, overgezet is *stokken*. Opmerkelijk is het, dat ook het Eng. *a tree*, en, naar ik meen, ook het Angel-Saxische *treow*, *trew*, *trijw*, en het Zweedsche *Træ*, even als ons *boom*, niet alleen eenen leevendigen boom, maar ook een, tot een werktuig geschikt, hout, beteekend hebbe. Hier van is een as in het Eng. nog *an axel-tree*, gelijk die in het Wallisch ook *ax-tro*

 heet-

heette (*). *Der* is bij *Wachter in Glosfar.* ook en *lignum*, en *arbor.* Dat insgelijks in het Gothisch *Triu* en eenen boom, en een hout, beteekende, zie bij JUNIUS, alwaar men ook uit *Kiliaan* vinden zal, dat bij ons oudtijds een boom ook *Dære*, *Dere*, *tære*, *tere*, *tier*, heette, waarvan, misschien, eenige Dorpen en Lusthuizen, in Gelderland, en Overijssel, nog den uitgang *tere*, *teren*, *tern*, in den naam hebben; als mede dat Δρυς oudtijds eenen boom in het gemeen beteekend heeft. Die naam schijnt naderhand alleen den eikenboom, als den boom bij uitneemendheid, bijgebleeven te zijn. In het Wallisch heet de Eikenboom *Dar*, meerv. *Deri*, in het Bretonsch heet dezelve *Derw*, meerv. *Derwen.* Zoude het om dezelfde reden niet kunnen zijn, dat, in het oud-Friesch, *Eke* zoo wel hout in het algemeen, als eenen eikenboom, beteekene, gelijk mij uit een paar plaatsen in de *oude Friesche Wetten* is gebleeken?

BOEGHSÆMER. Bij den Heer *Wassenbergh* staat *buwgsæmer*, welk meer Friesch schijnt. *Boeghzaam* vindt men in *Spieghels Hertspiegel*, 3^e^ *B. v.* 33. Van deeze oude spelling is het woord *boeg*, dat is, het voorste, doorgaands zeer sterk geboogene, gedeelte van het schip, nog overgebleeven.

TWIEGH. Aldus spreeken de Friezen het woord *Twyg* uit, daar wij het als *Tweig* uitspreeken. Dit zoude kunnen doen denken, dat het Friesche woord het A. S. *Twig*, *twiga*, zij, daar ons gewoone Ne-

(*) Men zoude echter ook om een ander *tro*, welk in het Bretonsch, *versie*, *gyras*, draai, is, kunnen denken.

Nederlandsche van het Duitsche *Zweig* overgekomen schijnt te zijn (*).

Met dit spreekwoord komt dat overeen, welk *Spieghel* heeft: *Hoe edelder hert, hoe boochsamer hals.*

XXVI.

(*) Wat den oorsprong van het woord betreft, het wordt, om de buigsaamheid der jonge takjes, door *Stadenius Expl. Voc. Bibl. Germ.* afgeleid van het Ysl. *at sueiga*, buigen, krommen; zie *Schilter* op den *Rhythmus de Caroli M. exp. Hisp. Cap.* 13 *Sect.* 12. In de *N. Bijdragen*, 1e *D. Bl.* 466 wordt het van *tuu'en*, zoo veel als uitrekken, afkomstig gemaakt; daar wederom anderen het van ons oude *twy*, het H. D. *zwei*, doen komen, omdat een tak met den boom een soort van tweetandige vork maakt. Dit zoude misschien een kleinen graad van waarschijnelijkheid kunnen bekomen, door het woord *zwi* voor *zweig* in *Winsbekiae Paraenes. ad filiam* § 3. Mogelijk werd het ook *zwih* geschreeven, en is, daar de H bijna even hard, als de G, uitgesproken geweest is, daarvan *zwig* geworden. *Wachter* vormt het van het Neder-Saxische, of Plat-Duitsche, *tygen*, meenende, dat het oorspronkelijke woord *tig* zij, waar van ook het Fransche *tige*, en de W slechts bij inschuiving zij ontstaan. Ter bevestiging van dit gevoelen brengt hij te onregt bij, dat de Nederlanders de W in het woord niet erkennen, en van *tygen* gemaakt hebben *tak*. *Tak* komt mij eerder voor van het Ysl. *Taeg* te komen. *Junius* schijnt het even als *Twig* van het A. S. *Telge* (ook ons *Telge*) af te leiden, op deeze wijze: *zeg*, *zueg*, *zuig*, *zui*, *zuec*, *zuac*. Bij *Kiliaan* komt *twygh* uitdrukkelijk als een Friesch en Hollandsch woord voor; hoezeer ook *Palthenius* op *Tatian. c.* 73 *v.* 2, alwaar *zuelgon* voor *takken* voorkomt, zegge, dat de Hoog-Duitschers *zweigen*, doch die van Neder-Duitschland, onder welken hij ook ons zal begrijpen, *telgen* zeggen. Hij schijnt dus deeze woorden voor verwant te houden; dan *Wachter* doet dit Angel-Sax. en Nederlandsche *telg*, en Zweedsche *telning*, van het verouderde *tilian*, thands *zielen* gezegd (ons *teelen*), komen. *Ihre*, op *Telning*, meent ook het Angel-Saxische woord van *teelen* te komen, welk hij zegt bij de Nederlanders *producere*, *generare*, te zijn. Ook is bij mij bedenkelijk, of, bij *Tatianus*, voor *Zuelgon*, niet moete geleezen worden *Zueigon*, of, met Junius, *telgon*.

XXVI.

Jonge foeggelen habbe wæke nebben.

Jonge vogels hebben weeke nebben.

FOEGGELEN schijnt meer van het zuivere A. S. *Fugel* te hebben, dan *Fuwgels*, gelijk de Heer *Wassenbergh* heeft. Zie wijders op N°. 8.

HABBE. Alle de Noordsche taalen hebben de A in dit werkw., behalve de Nederlandsche. De overgang tot *hebben* schijnt min of meer gemaakt te worden door *hæbban*, welk het Angel-Saxisch zoo wel heeft, als *habban*, en *haben*, als mede door het Yslandsche *hafa*, waar van de eerste persoon in het *Praesens Indicativi* is *eg hef*; het welk bijna de uitspraak is van het Eng. *have*. Ook wij hadden eertijds het werkw. *haven*, waar van het zelfstand. naamw. *Have* nog is overgebleeven. Op *Bladz.* 17 hebben wij opgemerkt, dat in veele woorden de A in de oude taalen gebezigd werd, waar wij thands de E hebben. Dit blijkt, onder andere, uit *waldan* en *Gewalt*, ons *welden* en *geweld*, en uit meer woorden. Dan de E moet in *hebben* reeds zeer oud zijn, dewijl in het klein *Glossar.* bij *Lipsius* gevonden wordt HEVODA, *possessio.*

WÆKE. De Heer *Wassenbergh* heeft *weake*, gelijk het ook in het Engelsch wordt gespeld. In het A. S.

A. S. is het *wæc* en *wac*; dan de beteekenis van zacht schijnt meer door het eerstgemelde verstaan te worden, die van zwak, kragteloos, meer door *wac*, schoon dit ook wel door *wæc* aangeduid worde, even gelijk men in het Nederlandsch het ook wel *week*, doch meest, *wak*, noemt. JUNIUS, *Etymolog. Anglican.* onderscheidt het Eng. WEAK *languidus*, *vilis*, *ignavus*, *pusillanimis*, van WEAK, *mollis*, *cedens tactui*, hoezeer waarschijnelijk in dit *cedere* de afleiding van beide ligge, welke *Lye* meent te vinden in het Ysl. *at* WYKA, *cedere*, gelijk het Duitsche *weich* geächt wordt van *weichen* te komen, en wij ouwlings ook *weik* hadden, welk nog lang is overgebleeven in de beteekenis van *nat gemaakt*, waar van het zelfstandig naamw. zelfs nog voorkomt bij *J. van Broekhuizen*, *Gedichten*, *Bl.* 33:

Dit bos heeft ook verstant. Ik zie vast esch en eik
Hun ooren leggen in uw tovertaal te weik.

Bij *Vondel*, *Huygens*, en andere Dichters van dien tijd, vindt men, ook buiten het rijm, dikwijls het werkw. *weiken*, het bijvoegl. naamw. *weik*, *doorweikt*, en diergelijke. Het eerstgenoemde, welk *Kiliaan* ook heeft, is te Breda nog zeer in zwang. De Friezen schrijven ook *wiek*, het welk de Engelsche uitspraak is, en van *weak*, en van *week*.

NEBBE. Deeze spelling is de aangenomene voor de vogels in het gemeen, daar echter *sneep* de naam bij uitsluiting gebleeven is dier bekende vogels, welke denzelven om hunne groote nebben bekomen hebben. Bij *Leibnitz*, *Collectan. Etymol. Par.* 2, *pag.* 306, wordt de vraag geöpperd, of de Duitschers de S in *Snabel* hebben bijgevoegd, dan wel of de Zweeden dezelve in *Nebbe* hebben weggelaaten,

ten. Aldaar wordt het eerste gesteld. De daar van gegeevene reden, dat het van denzelfden oorsprong, als *Nasus*, schijne te zijn, komt mij niet onvoldoende voor; want in het A. S. heet de neus en zelfs het geheele aangezicht ook *Nebbe* (*). De neus is in het Yslandsch *Nef*, *Nebbe*, in het oude Duitsch *Schnebbe*, doch in het alleroudste *Nebbe*. Dat de oude Galliers volgends *Plinius* den bek der vogels *Nabbe* noemden, kan men bij *Kiliaan*, *Martinius*, en *Ten Kate*, zien. De Nederlanders zeggen evenwel ook *sneb*, en gebruiken zelfs *Neb* weinig, dan van de vogels. Van andere voorwerpen heet het meest *sneb*, b. v. in *snebbe*, voor snebschuit. Zij hebben ook *snavel*, *snater* (†), *snuiven*, *snappen*, *snuit*, *snuiten*, alle woorden van denzelfden stam. Zonderling, doch niet oneigenaardig, is het gebruik van *Neb*, voor het kouter van den ploeg, in het Latijn ook wel *rostrum* genaamd, welk aangehaald wordt in de *Bydragen* 1e *D. Bl.* 262.

XXVII.

(*) Junius brengt hier toe het Wallische *Wijneb*, in 't Bretonsch *Aenep*, *Eneb*, ook het aangezigt beteekenende. Het Wallische *Gwep* heeft ook de dubbele beteekenis van *facies*, en van *rostrum*.

(†) Men vindt *snater* voor den mond nog in de deftigste stukken van *Cats*, met naame ook in deszelfs *Aspasia*.

XXVII.

Jonge lioe, domme lioe; aade lioe, kaade lioe.

Jonge lui, domme lui; oude lui, koude lui.

LIOE, of, gelijk de Heer *Wasſenbergh* heeft, *Ljeu*, of *Ljue*, zegt men in Friesland, even als men in het Nederlandsch onzer overige Gewesten *Luî* vóor *Luiden* zegt. Dat het van het Duitſche *Leute* kome, weet een ieder. Dit *Leute* beteekende, even als het oud-Franſche *Leude*, zoo wel *homines*, als *homines obnoxii*; zie *Wachter* op die woorden. Hij geeft, op voetſpoor van anderen (zie *Schilter* op *Liuteo*), aan dezelve eenen afzonderlijken oorſprong, die de eene, zoo wel als de andere, nog verſchillende is van dien, welken hij aan *Leute* in de beteekenis van *milites, ſive vaſalli ſint, nec ne* (*), geeft. Dit gevoelen te toetſen, zoude ons te verre in de middeneeuw heen brengen. Dan omtrent deszelfs afleiding van *Leute*, eenvoudig voor *homines* genomen, zij het mij geöorloofd te zeggen, dat, hoezeer ik het Walliſche *Lliwed*, het A. S. *leod*, oud-Duitſche *Liut*, en andere verwante

(*) Nog dagelijks hoort men Duitſche Krijgsbevelhebbers *Leute* van Soldaaten, vooral van hunne onderhoorige Soldaaten, gebruiken.

te woorden, de beteekenis van *populus* hebbende, van dezelfde familie houde, als *Leute*, voor *homines* genomen, ik echter niet zoude durven beweeren, dat het van dit zelfst. naamw., welk in het enkelvoud reeds eene meenigte te kennen heeft, kwame, veel min (het welk *Wachter* echter niet uitdrukkelijk zegt) hetzelfde woord zij. *Leute*, dat meervoudig is, zoude dan volken, meer dan één volk, meer dan ééne meenigte, moeten beteekenen, daar het ondertusschen slechts meer dan één mensch betekent. Veeleer nog zoude ik *Leute*, in de bloote beteekenis van *homines*, voor het meervoud houden van het verouderd enkelvoudige Leut. welk bij *Wachter* zelven in de beteekenis van *homo* voorkomt, hoezeer van hetzelve *in singulari* geene spooren, dan in andere Noordsche taalen, meer te vinden zijn. En van dit *Leut* laat zich dan *Leute*, in de twee andere beteekenissen, ook zeer gevoegelijk afleiden.

Wat nu de spelling aangaat, hoe zeer die van den Heer *Wassenbergh*, wat de uitspraak betreft, op hetzelfde nederkome met die van den Bredaschen Almanak, schijnt echter de Heer *Wassenbergh*, *Bydr. tot den Frieschen Tongval*, 2e *St. Bl.* 5, die van *Ljue*, zekerlijk uit hoofde van de afleiding, voor de waare schrijfwijze te houden. Echter komt die van den Bredaschen Almanak het meeste voor in de oude Friesche Wetten; zie onder andere plaatsen 1e *St. Bl.* 4 & 20. Ook wordt de stad Leeuwaarden in oude stukken geschreeven *Lyouwerdt*, zie, b. v. *Groot Charterb. van Friesland* 2e *D. Bl.* 67. Vrij algemeen toch wordt die naam afgeleid van het woord, welk wij thands behandelen, en van Ward, *tutela*, als beteekenende *populi tutela*, eene *weer* van het volk,

volk, tegen het water, gelijk men meent (*). In *Spieghels* Almanak heeft men het spreekwoord: *Kalfsvleis, half vleys. Jonghe luy domme luy.*

XXVIII.

Ilck mot mit sin ponge to ried gæn.

Elk moet met zijn beurs te raad gaan.

ILCK. De Heer *Wassenbergh* heeft uitgegeeven *Eltz*, welk, door de verwisseling van de K met Tz, over welke wij gehandeld hebben, het gewoone Nederlandsche *Elk* uitmaakt. *Ilck*, gelijk onze Almanak heeft, en men nog dagelijks hoort in de Baronie van Breda, vindt men menigvuldig in oude Handvesten, en diergelijke stukken. Men ontmoet het even eens in het oud-Schotsch voor *elk*; doch in het oud-Engelsch en Angel-Saxisch beteekent het *ipse*, *idem*. In deeze laatste beteekenis komt het mij voor, als het ware, de *eigenlyke*. (de *eigenste* zegt men wel eens), te zijn, en eene samentrekking van het Angel-Saxische *æg*, grondwortel van ÆGAN, *habere*, *possidere*, en van *lih*, *lich*, *lick*, *lyk*, welk *gelyk* beteekent. Wil men het voor *elk* samengetrokken van *iegelijk*, bij OTFRIDUS *egelih* en *jagelih*, bij WIL-

LE-

(*) Meer andere gevoelens omtrent den naams-oorsprong van *Leeuwaarden* zie men bij *Gabbema*, *Verhaal van Leeuwaarden*, in het begin, en in den *Tegenw. staat van Friesl.* 2e *D. Bl.* 26.

LERAMUS *eigelih*, elders *jehelik*, *jeglich*, van *æg*, welk zoo wel *collective*, als *distributive*, (even gelijk het Frankiſche *jago* en *jogo*, en het Allemanniſche *eoco*) *omnis* beteekent, en van *lik*, ſamenſtellen, ik zal daar over niet twisten. Slechts voege ik hier bij, dat onze ouden ook *elkerlyc* hadden, zie *de Frieſche Wetten*, bijna op elke bladzijde, en den Heer *Clignet* op *Van Maerlant*, *Bl.* 53; en dat dus *lik* in dit woord, welk hetzelfde als *elk*, en *iegelyk*, ſchijnt te beteekenen, tweemaal zoude voorkomen. Zekerder geloof ik, dat dit *lik* het tweede gedeelte uitmaakt van *mallik*, welk in het oud-Friesch veel voorkomt, zoo wel als *manlik*, gelijk het eigenlijk is (*), en, wellui-dendheidshalve, *mannik*, *ieder* beteekenende, en, in het Friesch, ook wel *adjective* voor *wederzijdsch* gebruikt wordende; waar in ook *aller mana* (of *manna*) *lyk*, en *aller likum* voorkomt. Dit *mallik* is, gelijk algemeen bekend is, nog overig in ons *malkander*, oud-Friesch *manlucoedrum*, *mankourum*, *mankorum*, *monkourum*, *monkowrum*, enz. *Lik* is ook oorſpronkelijk de uitgang geweest van *welk*, Goth. *hweileiks*, *queileiks*, Frank. & Allem. *huuelih*, *uuelik*, *uuialik*, *uuiolih*; zie WACHTER op *Welch* en IHRE op *lik*. Insgelijks is dit *lik* het laatſte lid van *zulk*, het zij dit ſamengeſteld zij uit *ſwa*, *ſo*, het Latijnſche *ita*, *ſic*, en *lik*, het zij men het houde voor het Gothiſche *ſulleik*, ſamengeſteld uit SUL, *ſic*, en *leik*, of voor *ſuslich*, welk ſamengeſteld is uit *ſus*, nog het Engelſche *ſuch*, en *lik*. Hetzelve is bij OTFRIDUS *ſuslih*, bij wien men ook vindt *ſuslihero*, en *ſuslihera*, waar voor thands de Duitſchers *ſolcher* zeggen. Bij *Kero* vindt men *ſus-*

(*) Zie *Huydecoper* op *Melis Stoke*, 3e *D. Bl.* 62 en *Aanteekk. op de Frieſche Wetten Bl.* 85. Bij *Otfridus* is het *mannogilih*, *mannolich*, *mannilik*, enz.

fuslihchan, en *fuslihcheru*; en in de *oude Friesche Wetten*, 3e *D.* § 12 *fueslika*. Hier uit blijkt, dat men het woord *fus*, in de spreekwijze *fus en zoo*, niet als een slechts door het volksgebruik gevormd woord te beschouwen hebbe; vindende men in den *Rhythmus de S. Annone* v. 33 reeds:

Soiz sagit daz Euangelium.

Welk *Schilter*, die, aldaar, *soso* uit *Kero* aanhaalt, overzet:

Sic dicit Euangelium.

Men heeft *fus* nog, gelijk ook *fusdaanig*, bij *Kiliaan*; en bij sommige ouden *alfus* voor *aldus* of *alzoo*. Eindelijk ontmoet men dit *lik* ook bij de ouden in *haerlijk* en *haergelijk*, voor elk hunner. Zie *Huydecoper* op *Melis Stoke* 2e *D. Bl.* 189.

MOT. Deeze is de Angel-Saxische spelling. *Moat*, gelijk de Heer *Wassenbergh* uitgegeeven heeft, is eene navolging van de Frank-Duitsche. Bij *Otfridus* vindt men *muaz* en *muazi*. Het Engelsche *must* is uit het Duitsche ontleend; het Nederlandsche *moeten* uit het Gothisch.

Opmerkelijk is het, dat, in onze oude taal, *moeten*, veeltijds, *mogen* beteekent, (*) en dat, daar en

(*) Onder anderen bij *L. Van Velthem*, *Spieg. Histor.* 1e *Bl.* *cap.* 9.

So datter niemen liden *moet* (mag)
No met scepe, no nieuwer en met,
Hi ne hebbe van den soudaan ontset;
Ende syn *gemoede* van dat hi brinct
Dat moet daer emmer syn verdinct,

en tegen, de *Zeeuwen* meest *mogen* voor *moeten* zeggen.

PONGE. „ *Pong* veteribus Frisiis non tantum „ vesicam, sed et crumenam denotat, quoniam in- „ cultioribus adhuc seculis vesica persaepe marsupii „ vicem explebat." zegt JUNIUS, *Etym. Angl.*, op „ *Bung.* Doorgaands vindt men dit woord, in het oud Nederlandsch, gespeld *Ponk*. Van hetzelve is de spreekwijze, *een ponk vergaderen*, voor, een buideltjen gelds, een spaarpotjen, verzaamelen. In het Moeso-Goth. is eene tasch *Pugg* (spreek- uit *Pong*), in het Yslandsch *Pungr*, in het Deensch *Ponk*

Zoo plaats ik de onderscheidings-teekenen en neem *gemoede* op in denzelfden zin, als het Duitsche *Mute*, ons oude *Moete* (*debitum*), en als men nog onlangs altijd *het gilde-gemoed* gebruikte; zie *Van Mieris*, 2e *D. Bl.* 157, vergel. met *Bl.* 469 en 620, en met *Huydecoper* op *Melis Stoke*, 2e *D. Bl.* 41. Op die wijze behoeft men de toevlugt niet te neemen tot de uitlegging, die aan *Moede* gegeeven wordt in de *Aanteekk. op de oude Friesche Wetten*, 1e *D.* § 37, alwaar ook in denzelfden zin *Mode* en het Werkw. *moeden*, voorkomt, aan *Mede*, 9e *D.* § 34. en aan *Mut*, door *Haltaus*, in een stuk op dat woord bijgebragt, alwaar gezegd wordt: *su haben wir mit gemenem Mute gemaht unn berette, das*, etc. Veel min behoeft men dan te omhelzen de gedrongene verklaring van *Gemut*, voor toestemming, door *Haltaus* gegeeven, daar, offchoon men het ook, bij *Van Velthem*, in de beteekenis van toestemming neeme, dan nog eene eenvoudigere en ongedwongenere uitlegging van hetzelve, indien men het voor *animus propitius, favens*, neemt, voor handen is. Van *Gemut*, in dien zin, komt *gimuato*, welk bij OTFRIDUS *benignus*, *gratiosus*, beteekent; en ons *gemoedig*, in de beteekenis van zachtzinnig.

Zoude het hier boven genoemde *Mute* (*debitum*) niet eenige opheldering geeven kunnen aan het geen welk JUNIUS, *Gloss. Goth.*, op *Mouta*, hoezeer eenigszins twijffelende, zegt omtrent het A. S. *Mot*, schattingspenning? Het schijnt toch uit SCHILTER *Glossar. Teut. p.* 575, en HALTAUS op *Maut*, dat *Maut*, *Mut*, niet alleen een tolhuis, maar ook *tol*, beteekend hebbe.

Ponk, in het Zweedsch *Pung*, Engelsch *Bung* en *Pung*. In het A. S. is *Pung* bij SOMNER *cassidele*, welk hetzelfde beteekent. Dit *Pung* is vermaagschapt aan het A. S. POICHA, POCCHA, POHA, *pera*, aan het Yslandsche *Poka*, en aan ons verouderde *Poke*, *Pook* (*), bij *Kiliaan* ook *Pocksach* genaamd, en uitgelegd: „ *saccus cilicinus*, Gall. „ *poche* (†), Angl. *Poke*." Van dezelfde Angel-Saxische woorden is ook der Engelschen *Pouch*, en derzelver tegenwoordig nog zeer gebruikelijke *Pocket*, welk, zoo wel als het Fransche *Poche*, SKINNER van *bulga* komen doet (§). Van hoe verre dit ook, in den

(*) *Poke* heeft, niet onwaarschijnelijk, betrekking tot het Wallische POCCYN, *clitellae*. In die taal is *Cyn* ons oud verkleinwoordje *kyn*, en wordt op dezelfde wijze uitgesproken.

(†) Het Duitsch heeft ook het woord BOCHSE, *crumena*; waarvan waarschijnelijk ook zekere vrouwen-tasch, met een of meer zich sluitende beugels, op sommige plaatsen *Bochs-beutel*, of *Boge-beutel*, genaamd wordt; want, van eene vrouw, kan het niet wel een broekszak beteekenen.

(§) *Junius* leidt van *Balg*, het Lat. *Bulga*, ook af het woord *Bag*, *Bagge*, middeneeuwsch Lat. *Baga*, waar door *Du Cange* een kist, of reiskoffer, verstaat. Dan ik zoude het eerder voor een van teenen gevlochten mand, van *biegen*, bulgen, gevormd, houden, beteekenende, in het oud-Duitsch, *Bag*, volgends WACHTER, *omne tortile*, gelijk ook nog in Zeeland een reismand, of zoo genaamde fluitmand, eene *fluit-bagge* genaamd wordt. Niet onwaarschijnelijk komt van dit *Bag* het oud-Fransche *Bague*, ook oorspronkelijk hetzelfde, als het middeneeuwsche *Baga*, beteekenende, doch naderhand meest genomen voor het tegenwoordige *Bagage*, welk van hetzelve komt, het Sp. *Baca*, het Ital. *pacco*, ja misschien wel het Duitsche *Pack*, ons *pak*, Ysl. *Bagge*, Wallisch *Baig*, enz. Zelfs leiden veelen van hetzelve, in de beteekenis van *omne tortile* genomen, af het Fransche *Bague*, ring, zijnde in het oud-Duitsch *Bage* ook eenen ring, in het A. S. BEH, BEAH, BEAGE, *corona*, *sertum*, *armilla*, *monile*, en BAUGR in het Ysl. ook *annulus*. Doch van *Balg* acht ik afkomstig *Bag* in het hier voor aangeroerde *Bag-pipe*, als komende van het A. S. *Bælig*, *Belge*.

den eerſten opſlag, gehaald ſchijne, zal ik, zonder echter voor de waarheid der afleiding in te ſtaan, niettemin hierbij voegen, dat *Leibnitz* niet vreemd ſchijnt van *Pung* zelfs van *Bulga* te doen afſtammen. Want. *Collectan. Etymol.* 1, 137 telt hij *Pungia* onder de uit het Keltiſch oorſpronkelijke woorden, en zegt: „ *Pungia*, notanda Pontano apud Mauritium in Tac- „ ticis, thecae ubi ſagittae conduntur, Gloſsis cru- „ mena. Hodie Danis notante eodem *pung* idem „ quod bulga." Hij verwijst aldaar voorts op *Bul*, alwaar hij aanteekent: „ *Bul*, folliculi ſeminis lini(*). „ Puto eſse origine generalius, ut Germanis *Balg*, „ Latinis *Bulga*, bulla. Feſtus ait: *Bulgas Galli ſuccos ſcorteos vocant.*" Uit deeze aanhaling van *Feſtus* door *Leibnitz* blijkt, dat *Bulga* onder die weinige Latijnſche woorden is, van welke onbetwiſtbaar kan verzekerd worden, dat dezelve van Keltiſchen oorſprong zijn. Of *Balg* (†), van het Gothiſch (§), Duitsch, en andere taalen, aan het Keltisch de geboorte verſchuldigd zij, of wel, met het Keltiſche woord zelve, aan de natuur, die den wortel *Bal*, *Bel*, *Bil*, *Bol*, *Bul*, door de wijze der uitſpraak zelve, als het ware gevormd heeft, om eene opgeblaazenheid, en daar door eene verhevenheid, te kennen te geeven, wil ik niet onderzoeken

(*) Onder de menigte Plat-Duitſche en Nederlandſche woorden welke met het Walliſch overeenkomen, is ook dat der *Bollen* van het vlasch, welke in die twee taalen hetzelfde beteekenen, als de hier uit *Davies* door *Leibnitz* overgenomene vertaaling van *Bul.*

(†) In het Nederlandsch is *Balg* voor eenen lederen zak niet meer in gebruik, dan in *Blaas-balg.* Doch voor *buik* wordt het nog wel, in de ſtraat-taal, gebezigd.

(§) In het voorbijgaan kan ik niet nalaaten hier te doen opmerken, dat *bulgia* in het Gothisch zwellen, opgeblaazen zijn, is; in het Ysl. *bolga.*

ken (*). Dan met eenige meerdere waarſchijnelijkheid zoude men zulks, daar het Galisch, Wallisch, en Bretonsch, veel van het Keltisch hebben, en uit hetzelve geſprooten geächt worden, kunnen vermoeden van het Galiſche *Bolg*, van het Walliſche *Bwlan*, *bwlgan*, *bolgan*, en van het Bretonſche *Boulchet*, welk waarſchijnelijk het ſlechts overgebleeven verkleinwoord is van *Bwlch*, of iets diergelijks, dewijl het oud Fransch zoo wel *Bouge* heeft, als *Bougette* (†), welk, met wegſmijting der L, klaarblijkelijk, het Bretonſche *Boulchet* is. Even gelijk de Franſchen, naar den aard van hunne nieuwere taal, de L geheel verworpen hebben, kunnen de Noordſche volken, zonder ongerijmdheid, geſteld worden, dezelve, naar den aard der hunne, in eene N, welluidendheidshalve, veranderd te hebben, en daar van gemaakt *Punge* (ſpreek uit *Ponge*), verkiezende dezelve de P, waar veelal de voorkeur aan de B gegeeven wordt door de Nederlanders, die, zelfs de Friezen niet uitgeſlooten, het woord *Bonge* gebruiken, niet alleen in de beteekenis van eenen trommel (§), maar

(*) Het woord *Pong* zelf ſchijnt eene verhevenheid aan te duiden. In het Wallisch is PWNGA *tumor terrae*, in het Yslandsch BUNGA *tumere*.

(†) Met *Bouge* en *Bougette* komt overeen het bij *Kiliaan* gevonden wordende *Boegie*, *Boeget*, *Boegiet*, en het Eng. *Budget*, welk, door verſcheidene overgangen, thands eene geheel andere beteekenis, dan die van eenen lederen buidel, bekomen heeft.

(§) Hoezeer *Bonge*, voor trommel genomen, op zich zelve zoude kunnen een klanknabootſend woord ſchijnen, en door anderen van elders worde afgeleid, twijffel ik echter geenszins, of het moete hier toe gebragt worden. Niet onwaarſchijnelijk behoort ook het oud-Duitſche *Bauga*, tegenwoordig *Herr-paucke*, ons *Pauk*, ketel-trom, tot deeze familie. Want, al mogte men willen ſtellen, dat het van *Bauch* kwame,

maar ook in dien van eenen lederen geld-buidel, en van eenen lederen buidel in het gemeen (*), gebruikt wordt. En zie daar dan de ſtelling van *Leibnitz*, op mijne wijze, ik zeg niet beweezen, maar ten minſte eenigszins waarſchijnelijk gemaakt!

RIED. Deeze is de Nederlandſche uitſpraak van het Engelſche *Read*, A. S. *Ræd.* Ik heb het ook, met afknotting der D, *Rie* geſchreeven gezien, en *rie-jaen* voor raadſlaan, eigenlijk raad geeven. Mogelijk ligt in het Angel-Saxiſche werkwoord de reden van het ongelijk-vloeiende *praeteritum* RIED.

GEAN. In dit woord zijn de Friezen, en zelfs de overige Nederlanders, het Angel-Saxiſche *gan* getrouwer gebleeven, dan de Engelſchen met hun *go.* Door eene verdubbeling, voornaamelijk den Angel-Saxen, en den Gothen, zeer eigen, zeiden dezelve, zoo wel als de Franken en Allemannen, ook *gangan;* waarvan het oud-Duitsche *gangen* ontſtaan is, nog overig in het *Perfect. gegangen.* Ook in het Oud-Nederlandsch komt *gangen* meermaa-

me, zoo achte ik dit van denzelfden oorſprong, als *Balg*, en diergelijke woorden, en dus ook alle de van *Bauch* afgeleide woorden van dezelfde natuur te zijn.

(*) *Gysbert Japix* gebruikt *Bonge* voor den opgeblaazen lederen ſak van den doedelſak-ſpeeler, *bl.* 1., alwaar hij eenen boer doet wenſchen eenen buik van zes man te hebben, om denzelven te proppen *ſo fol az Lille-pæpkers Bonge*, welken Lullepyper men zich aldaar op het bruilofts feest tegenwoordig moet verbeelden. Dit herinnerde mij het Franſche *s'empifrer*, welk in de volks-taal gezegd word voor onmaatig eeten en drinken, zich, als een Pijper, of fluiten-ſpeeler, door ſlempen en braſſen, opblaazen.

maalen voor; zie *Huydecoper* op *Melis Stoke* III, 347 (*).

XXIX.

Kaerge Wyven gæ faack to kæmer.

Kaarige Wijven gaan vaak te kamer.

KAERGE. De Friezen bedienen zich veel van deeze ſamentrekking van den uitgang *rig*. Zie den Heer *Waſſenbergh*, *Bydragen tot den Frieſchen Tongval*, 2e *St.*, *Bl.* 7. Ook in het Duitsch is het *Karg*. *Junius* leidt het van het A. S. *cea-rig*, bezorgd, af, welk *Wachter*, zonder denzelven te noemen, afkeurt, het van *geeren*, even als *gie-rig*, doende komen. Echter ſchijnt ons oude *Kare*, *kaere*, welk hetzelfde beteekent, min of meer voor *Ju-*

(*) Ik breng deeze plaats van *Huydecoper* opzettelijk bij, om te doen opmerken, dat, even als *gangen*, en zelfs *te voet gaan*, bij de ouden ſomtijds eenvoudig voor *te land reizen* in het gemeen gebruikt wordt, zoo als *Huydecoper* aldaar leert, in tegenoverſtelling ſlechts van *te water reizen*. hetzelfde in het Grieksch plaats had met πεζεύειν. welk niet alleen *te voet gaan*. maar te land, het zij te paarde, of op een wagen, of te voet, reizen beteekent. In dien zin wordt het gebruikt *Handel* 20 *v.* 13, alwaar de tegenoverſtelling tegen het ter zee reizen genoeg toont, dat men hier in het algemeen eene land-reize te verſtaan hebbe. Vergelijk *Cic. ad Attic. Ep.* 10, 4. Zoo ſchijnt ook *marcher* van *March*, paard, oorſpronkelijk, niet dan te paard rijden te beteekenen. Zie *Wachter* op *marſchiren*, vergeleeken echter met *Junius* in *Etym. Anglic.* op *Marche*, en *Gloſſar. Goth. p.* 317 & 318.

Junius te pleiten. *Ihre* doet het Zweedſche *Karrig*, ſamengetrokken *Karg*, ook gierig beteekenende, van KARA *(gaaren) colligere*, *corradere*, komen.

GÆ. De Heer *Wasſenbergh* heeft *gean*; zie deswegens op *dæ* in het 19ᵉ ſpreekwoord.

FAAK. Men ſchrijve ook hier de F niet aan eene hardere uitſpraak toe. Het is hetzelfde als het Walliſche *ffaig*. In het Plat-Duitsch is het *faken*, in het oud-Saxisch *vacken*, *vocken*, en bij voorige Nederlandſche ſchrijvers *vaaken*. HOOFT, *Ned. Hist.* 18ᵉ *B. Bl.* 786: „ De Wethouders van Ant- „ werpen, *vaaken* gemaant, door de Kornellen en „ Hopluiden, om den Roomſchen Godsdienst te „ ſchorſen." Misſchien behoort tot het Walliſche *ffaig* ook het H. D. *fach*, in *zweifach*, *dreifach*, enz.

TO, of *toa*, gelijk de Heer *Wasſenbergh* heeft, Wall. *tua*, beteekent hier *ad*, in den eigenlijken zin van eene beweeging naar eene plaats genomen. In denzelven vindt men bij onze oude ſchrijvers ook dikwijls *te*; zie *Huydecoper op Vondels Herſchepping van Ovidius*, *B.* 2 *v.* 192. Men hoort nog veel *te bed gaan*, *te bruiloft gaan*, *te grond gaan*, *te kermis gaan*, en diergelijke ſpreekwijzen meer.

KÆMER. *Keâmer* heeft de Heer *Wasſenbergh*, die deeze ſpreekwijze zeer wel uitlegt *laaten zich gaarn onthaalen*; beteekenende *Kamer* hier, gelijk Zijn Hoog- Gel. te regt opmerkt, *herberg*. Men heeft nog, zoo in de geweezene Baronie van Breda, en in Noord-Holland, als in den Zwijndrechtſchen Waard, een gebouw, *de Steenen Kamer* ge-

genaamd; welk laatste nog een herberg is (*). Zijn Hoog Gel. zoekt die benaaming daar in, dat men oudtijds in de Friesche herbergen slechts ééne groote kamer vond, in welke getapt werd. Verre zij het van mij, met eenen man van die geleerdheid te willen twisten over die uitlegging; dan mij is in de gedachten gekomen, of het hier niet zoo veel zij als *Kammer*, Brouwer, of Biertapper. In de middeneeuw was *Camba*, en *Camma*, eene plaats, waar bier gebrouwen, en verkocht, werd. Zie *Du Cange* op die woorden, met vergelijking van *Schilteri Thesaur. Antiq. Teuton. tom.* 3 *pag.* 154, op het woord *Cambe*. Bij *Kiliaan* vind ik KAM, KAMME, voor *Brouwerije*, KAMMER voor *Brouwer*, KAMMERSTRAETE (gelijk nog heden ten dage zekere straat te Antwerpen genaamd wordt) voor *Brouwersstraete*, KAM-STOCK voor *tridens cerevisiarius*, en *kammen* voor *brouwen*. Hiervan was ook in het oud-Fransch *Cambier* een brouwer, *Cambe* eene brouwerije; en *Cambage*, zoo wel eene brouwerije, als het regt, op het bier geheven wordende (†). *To keâmer gean* zal dan hetzelfde zijn, als naar den brouwer, naar den bierverkooper, gaan, of als *to bjear geân*, te bier

(*) Zeker stuk Lands, bij Deventer, heeft, waarschijnelijk, ook van een zoodaanig, aldaar gestaan hebbende, gebouw, den naam. *Steen*, weet men, of *steins*, in het oud-Friesch, in het Gothisch *stains*, werden oudtijds de voornaamere huizen geheeten, in tegenoverstelling der mindere, die meest van hout gemaakt waren.

(†) De Franschen zeggen op het gezag van *Du Cange* in *Cambagium*, dit woord van het H. D. afkomstig; dan ook dit, en derhalve insgelijks het daarvan gekomene Nederlandsche woord, meenen anderen uit het Gothisch afgedaald te zijn. *Camus* was ook in het Latijn in gebruik. Zie *L.* 9. *ff. de tritic. vin. oleo legato*, alwaar het echter van bier (*cerevisia*) onderscheiden wordt.

bier gaan, waar van de Heer *Wasſenbergh* ſpreekt, *Byd. tot den Frieſchen Tongval 2e St. Bl.* 18. Dat in zoodaanig bierhuis ook wijn en brandewijn getapt werd, hindert mijne gisſing niet. In het begin waren die herbergen enkel bierhuizen, naderhand werden zij ook wijnhuizen, en *mutatis rebus nomina ſuperſunt.* Nog heden ten dage wordt in de zoogenaamde bierhuizen ook andere drank geſchonken. En geeft men in de koffijhuizen louter koffij te drinken? Misſchien in het Oosten, van waar die huizen ons gekomen zijn, maar niet, althands tegenwoordig niet meer, bij ons.

Ondertusſchen wil ik niet ontkennen, dat *Kamer*, en *Camera*, in de middeneeuw, wel eens een geheel huis aangeduid hebbe; doch in de meeste zoodanige benaamingen heeft dit plaats *per contentum pro continenti*, omdat in zulk huis zich die of die kamer bevond, het zij men door *kamer* wezenlijk een vertrek, of wel figuurlijk eene vergadering, verſtaa. In dien zin meen ik, dat te Utrecht en te Asſen b. v. *de Staaten kamer* het gebouw, waar de Staaten vergaderden, beteekend hebbe. Doch al is het, dat deeze en meer andere vergaderingen (*), naar hunne verzamelplaatſen, den naam van *Kamer* gevoerd hebben,

(*) *Burgemeesters-Kamer*, *Schepens-kamer*, beteekenen zoo min het huis, waar in vergadering gehouden wordt, als *Kerke-kamer*, of *Kerkeraads-kamer*, *Bergenvaarders-kamer*, aan den Amſtel, buiten Amſterdam, enz.; en *Kamer* is aldaar zoo min het huis, als *Bank* in *Recht-bank*, *Schepen-bank*, *Hoofd-bank*, enz., als *Stoel* in *Dingsſtoel*, *Rechtſtoel*, *Etſtoel*, enz., en als elders *Tafel.* Men verſtaat door *Burgemeesters-kamer*, enz., of de vertrekken van het huis, waar in die vergaderingen bijeenkomen, of die vergaderingen zelve. Onder de benaaming van *Kamer van Zeventien* der Oost-Indiſche, en *Kamer van tien* der West-Indiſche, Maatſchappije, kan men zelfs niet de plaats der ſamenkomst begrijpen, dewijl die vergaderingen geene afzonder-

ben, dan nog mis ik een voorbeeld, waar in het woord bloot en onbepaaldelijk op zich zelven ſtaande een geheel huis hebbe te kennen gegeeven; zoo dat men, bij voorb., van het Staaten-huis te Utrecht zoude hebben kunnen zeggen *het is eene oude*, *het is eene groote*, *kamer*. In alle de mij bekende voorbeelden wordt een ander, het zij bijvoegl., het zij zelfſt., naamwoord daar bij gevoegd gevonden, om aan te duiden, welke *kamer* men bepaaldelijk bedoele. Men zal dan, waarſchijnelijk, vooral niet aan eene herberg, of gemeenen *Beyert*, dien blooten naam gegeeven hebben. Verkiest echter iemand *Kæmer*, in dit ſpreekwoord, van *Kamer*, *Camera*, ontleend te hebben, ik zal 'er mij niet tegen verzetten. Doch dan zoude ik *Kamer* houden voor vergadering, of vergaderplaats. Ook zoude men het kunnen neemen voor het huis, waar in de *regtkamer*, naderhand ſlechts kort weg *de kamer* genaamd, gehouden werd. Oudtijds waren, even gelijk nog heden ten dage plaats heeft, de dorpshuizen, of regthuizen, meestal te gelijk herbergen; en mij ſtaat voor, meer dan eens, zoodaanige herberg *de regt-kamer* te hebben hooren noemen. Welke meerdere ongerijmdheid zoude het geweest zijn, zulk een gebouw *de Kamer* te noemen, dan een Raadhuis eenvoudig *'t Huis*, gelijk in overoude tijden te Groningen plaats had, volgends den Heer De Rhoer *in exercitatione Rei-*

derlijke vergaderplaats hadden. Die van *Oost-Indiſche*, of *West-Indiſche*, *Maatſchappije ter Kamer Amſterdam*, *Rotterdam*, enz., bevestigt mijne meening. Door de *Kamer Amſterdam* b. v. der *Oost-Indiſche Maatſchappije* verſtaat men geheel iets anders, dan door *het Oost-Indiesch huis te Amſterdam*. Het woord *Kamer* heeft daar de beteekenis van afdeeling, in welken zin de Franſchen ook *Chambres* de bijzondere afdeelingen van het Parlement noemden.

historica de locis in urbe Groninga, juri dicundo et Reipubl. adminiſtrandae olim dicatis.

Daar ik, hiervoor, *Kæmer* voor bierbrouwer opnam, zal het niet geheel vreemd aan deeze ſtoffe zijn, hier eene dwaaling aan te geeven, daar in beſtaande, dat men, zoo in den omtrek van Breda, ten halven wege van Geertruidenberg, als elders, de herbergen *het Pannen-huis* genaamd, aldus genaamd achte, omdat dezelve, althands de zoo even aangehaalde, toevallig, reeds van ouds met *pannen* gedekt waren. Dit *Pannen-huis* komt mij voor te beteekenen een *Brouwhuis*, of brouwerije, aldus genaamd naar de groote ketels, in den ouden tijd *pannen* geheeten, waar in zout, bier, en andere dranken, gezoden werden: Zie *Du Cange* in *Panna*, 1.mo *Loco.* Deeze beteekenis van het woord *Pan* is nog overig in *Zout-pan*; en in het Plat-Duitsche *Panne.* Zij is ook eene van die, welke het A. S. *Panna* heeft. En deeze mijne uitlegging verſterkt niet weinig mijne gisſing omtrent het woord *Kæmer*, welke ik voor het overige niemand opdringe.

XXX.

XXX.

Kraeckjende weijen doerje allerlanghst.
Kraakende wagens duuren allerlangst.

WEYEN. De Heer *Waſſenbergh* heeft *Weynen*. Beide ſchijnt goed. Veele zulke ſamentrekkingen, door weglaating der G en der GN, hebben in het Friesch plaats (*). In het A. S. heet een wagen *wægen*, en *wægn*, ſamengetrokken *wæn*. In ſommige oud-Frieſche ſtukken en de *oude Frieſche Wetten*, 1e *St. Bl.* 303, wordt het *vain* geſpeld; doch in de *oude Frieſche Wetten*, 1e *St. Bl.* 8, *wain*. Op eenige plaatſen van Duitschland heet een wagen ook, bij verkorting, *wahn*; gelijk mede in het Engelsch *wain*, bij ineenſmelting van het meer gewoone *waggon*. Hiervan werd bij ouds het geſtarnte *de wagen* door de Engelſchen genaamd *Charles-waine*, misſchien ter eere van Karel den Grooten, gelijk *Martinius*, op het woord *Septentrio*, vermoedt (†), en in

(*) Dat *Wain* niet anders, dan eene ſamentrekking, zij, blijkt ook uit *Wain-ſcot*, ons *Wageſchot*, waar in *wain* uit een ander woord is ſamengetrokken, te weeten, uit ons *wage*, of *wege*, A. S. *Wah*, een muur, van het welk een wandluis nog een *weegluis* heet. *Wageſchot* toch is eigenlijk de houten beſchieting van den wand; hebbende de ouden ook gezegd *wandſchot*; zie *Du Cange* op *waynſcots*.

(†) IHRE, op *Karlwagn*, meent het verbasterd te zijn van het Walliſche *Certwyn*, welk zoo wel het geſternte *den wagen*, als eenen wagen in het gemeen, beteekent.

in het A. S. *Carleas-wagn* en *Waenedisl.* Van het Friesche *Weyn* heeft dat gedeelte van Frieschland den naâm, welk *Wynbritseradeel* heet, en eigenlijk *Wagenbruggerdeel* beteekent, famengefteld uit *Weyn*, wagen, *Britse*, het Eng. *Bridge*, brug, en *Deel* (*). Het heet nog aldus in het *Gr. Charterb. van Friesl.* 1e *D. bl.* 344 en elders.

DOERJE. De Heer *Wassenbergh* heeft *durwje*, even als in N.° 25 *buwgsæmer.*

ALLERLANGST. Bij den Heer *Wassenbergh* ftaat eenvoudig *langst.* Spieghel heeft: *krakende wagens gaan alderlangst voort.* Voorts is de fpreekwijze *allerlangst*, *allereerst*, *allerliefst*, *allerminst*, niet zoo geheel Nederlandsch, of dezelve komt ook in het oud-Duitsch voor. In den *Rhythmus de Caroli M. Expedit. Hisp.* van *Strickerus* leest men *cap.* 2 *Sect.* 9:

Und beleibet er *alters alaine*,

dat is *gansch alleen.* Zie aldaar *Scherzius.* Dan dit foort van *pleonasmus* behoeft men *Van Maer-lant*

(*) *Deel* beteekent hier Regtsgebied; zie *Aanteekk. op de oude Friesche Wetten*, *Bl.* 18, en op meer plaatfen. De meeste Friefche Grietenijen voeren, gelijk bekend is, den naam van *Deel.* Dezelfde beteekenis heeft *Stelling*, zoo veel als *rechtstoel*, in *Oost-ftelling Werf* en *Westftellingwerf.* In hetzelve is *Werf*, meen ik, eene regterlijke bijeenkomst. *Warf* wordt in Groningerland nog van zoodaanige vergadering gebruikt. Ook in West Friesland kwam eertijds *werf* in dien zin voor. Bij twee Handvesten van Vrouw Jacoba wordt den Alkmaarderen vergund *met de Kennemaren gemeene werf te mogen houden*; zie *Eikelenberg*, *Alkmaar en zyne Gefchiedenisfen*, *Bl.* 14., en over het woord in die beteekenis Junius, *Glosfar. Goth. p.* 9 & 273.

landt Spieg. Hist. 1, 5, 10, 72, niet aan te wrijven, door aldaar te leezen *Dalre eerste*, in plaats van *Dalre eere*, welk zeer goed is *Eerst* is de overtreffende, *eer*, het A. S. *erra*, *ærra*, de vergelijkende trap.

XXXI.

Langh festjen is nin-bræ sperjen.

Lang vasten is geen brood ſpaaren.

FESTJEN is in het A. S. *fæstan.* Ons gewoon Nederlandsch *vasten* heeft meer van het Gothiſche *fastan.* Alle de Noordelijke Taalverwanten zijn hier, voor zoo verre ik weet, met het Gothiſche eenſtemmig. Dewijl het vasten niet zelden geſchiedt, om boete te doen, zoo heeft het daar van ook die beteekenis in het oud-Friesch, en zelfs die van boeten *in activo ſenſu.* In de *oud Frieſche Wetten*, 1e. *D.* § 41, leest men: „ den meeneed festia, en da „ Grewa twa pond jaen." De reden, welke *Wachter* geeft, waarom *fasten* van de beteekenis van *ſervare*, *conſervare*, *cuſtodire*, *obſervare*, die van *jejunare* bekomen heeft, komt mij beter voor, dan die van *Ten Kate*, 2e *D. Bl.* 472.

SPERJEN. Bij den Heer WASSENBERGH *ſparjen.* Alle taalen ſpellen het werkwoord met eene A, zelfs het A. S., waar in het *ſparan*, *ſparian*, is. Dan

in hetzelve is SPÆRLICE *parcus*, en SPÆRNESSE *parcitas*. In het Friesch vind ik het meest met eene E.

XXXII.

Liæwe liou joutme folle nammen.

Lieve lui geeft men veele naamen.

LIÆWE. De Nederlanders hebben met de Zweeden in dit woord het zachtere A. S. *leof*, welk als *lief* wordt uitgesproken, en Ysl. *liufr*, gevolgd. De Duitschers hebben het hunne van het eenigszins hardere Gothische *Liebs*, hoezeer het Allemannisch ook *lief* en *leof* hebbe. Men vindt in het enkelvoudige *Ljeaf*, *Leaf*, *Liaf*, *Liaaf*, bij de Friezen de F, even als bij de overige Nederlanders. Doch in de buigingen, en in het meervoud, gelijk hier, gebruiken zij, in plaats der V, de W. Ook het zelfst. naamw. *Liefde* is, meen ik, in het Friesch *Liuuwe*. Deeze verwisseling der V met de W is, in dit woord, niet alleen in de gewoonte der Friezen, maar ook in de oude taal, gegrond. Onze Heidensche voorouders dienden eene Godin, groote overeenkomst met de Venus der Romeinen hebbende, onder den naam van *Lewe*, *Lieuwe*, *Liouwe*, welke denzelfden oorsprong, als het hier gebezigde bijvoegl. naamw., heeft; en naar welke sommigen meenen dat de eerste maand van het jaar ge-

genaamd zij; zie de *Nieuwe Bydragen*, 1e D *Bl.* 13 & 14 (*).

NAMMEN, of *Nammin* bij den Heer *Wassenbergh*. De Friezen verdubbelen, in veele naamwoorden, wanneer zij het meervoud gebruiken, den medeklinker, waar de andere Nederlanders, immers in den schrijfstijl, slechts den enkelen gebruiken. Zie den Heer *Wassenbergh*, *Bydrag.* 1e *St. Bl.* 119 en 120. Dan, raadpleegt men de uitspraak, is dit ook elders in ons Vaderland niet buiten voorbeeld. Wie hoort, om dit alleen aan te voeren, niet dagelijks *dakken* voor *daken?* (†). Hetzelfde heeft, in Friesland, in den eersten en derden persoon van het meervoud van den onvolmaakten voorleeden tijd plaats. Doch ik vraag wederom, wie hoort niet dagelijks *badden*, *tradden*, *kwammen*, *matten*, enz.?

XXXIII.

(*) Hoezeer doorgaands Cupido in het oud-Duitsch *Liebe* heete, ontbreekt het echter niet aan voorbeelden, dat Venus door dien naam verstaan wordt; zie *Goldast. ad Winsbekiae Paraen. ad filiam* § 53

(†) In sommige woorden schijnt het dagelijksch gebruik deeze verdubbeling te vorderen, als in *hokken* van *hok*, *kotten* van *kot*, *vlotten* van *vlot*; in andere schijnt het dezelve wel te gedoogen, maar ook tevens de regelmaatige vorming van het meervoud toe te laaten, als in *holen* en *hollen*. En deeze verdubbeling was bij de ouden zeer gemeen, zelfs in woorden, in welke het thands stooten zoude, bij voorb. *lotten*, *dallen*.

XXXIII.

Lytse potten rinnen gaau over.

Kleine potten loopen gaauw over.

LYTSE. De TS is misschien in dit woord gekomen van het oud-Duitsche *luzzil*, *lüzzel* (*), waar van zie *Schilter*, op den *Rhythmus de S. Annone*, *v.* 393, en *Glossar. Teut.* op *Luczil* (†). Deeze zijn even als de hun verwante woorden, waar onder ook ons *lutzel*, en *paucus*, en *parvus*, beteekenende. Hetzelfde had in het oud-Duitsch met *weinich*, *wenig*, plaats, daar het thands alleenlijk *paucus* is; zie onder anderen *Schilterus ad Caroli M. Exped. Hisp. Cap.* 13, *Sect.* 18. Daar en tegen werd *klein* oudtijds ook voor *weinig* gebruikt; zie *Huydecoper* op *Melis Stoke*, 1e *B. v.* 609. Hetzelfde, heeft, met *lutzel*, gemeen het Grieksche *ὀλιγος*, en het oud-Engelsche *lite* (§). Even min als

(*) Men zoude het echter, door de gewoone verandering van K in TS, ook kunnen doen komen van het oud-Friesche *Lytke*. Men vindt *lytke finger*, voor den kleinen vinger, in de *oude Friesche wetten*, 11e *Deel*, § 37. Dit is in het Plat-Duitsch *lütke*.

(†) In de andere naam-vallen, dan in den *Nominativus*, neemt ook het Zweedsche *liten* de S aan; zie IHRE op het woord. In de volkstaal is het bij dien Landaard *Lisle*; zie denzelfden, *Ulphil. illustrat. p.* 79.

(§) Gelijk ook het tegenovergestelde H. D. *Michel*, *Michil*, *Mihel*, *Mihil*, *Mikel*, *Mikil*, groot, welk somtijds ook *veel* beteekent; zie *Lipsii Glossar.* op *Mikil.* Zoo ook het Zweedsche *mycken*.

als in hetzelve en het tegenwoordige Eng. *Little*, vindt men de S in het Angel-Saxische *Lyt*, *Lyte*, *Lytel*, het Deensche *Liden*, het Zweedsche *Liten*, en het Yslandsche *Lytt*, welk in den *Comparativus* heeft *midur*, en *minst* in den *Superlativus*. In het Bretonsch, en Wallisch is het *llai*. Bij *Boxhorn* is het Wallische, overgezet *minor*.

RINNEN. Dit werkwoord beteekent, en *currere*, (*) en *manare*, en schijnt hetzelfde met *rennen* te zijn, hoezeer *Wachter* tusschen *rinnen* en *rennen* dit onderscheid maake, dat het eerste *fluere*, *manare*, het laatste *currere*, beteekene. Van hetzelfde gevoelen schijnt *Schilter* op *Rinnan*, die aldaar zegt, dat de Zweeden onderscheiden tusschen *rinna*, vloeien, en *renna*, loopen, het welk ik geloove in zoo verre waar te zijn, dat *renna* bij hen minder voor vloeien, dan wel *rinna* ook voor loopen, gebruikt worde. Hij voegt 'er bij, dat de hedendaagsche Duitschers ook dat onderscheid in acht neemen. Dan hier door juist schijnt hij te doen zien, dat oudtijds hetzelve geen plaats had. En, wat het oud-Duitsch betreft, komt hetzelve mij niet gegrond voor. *Rinnen* vind ik in die taal (†) zoo wel

(*) Somtijds, voornaamelijk in het Gothisch, beteekent het niet zoo zeer loopen, als, eenvoudig, gaan, komen.

(†) De hooge oudheid van het Noordsche Werkw. *rena*, *runa*, blijkt uit het Lat. Naamw. *Reni*, rendieren, bij KILIAAN *Reen*, *Reyn*, *Reyner*, Fransch *Rennes*; zie *Vaillant*, *Num. Antiq. familiar. Rom. t.* 3, *p.* 337, in den Romeinschen Penning van de *Gens Renia*, op denwelken, met toespeeling op den naam van dat geslacht, rendieren, in plaats van paarden, voor den wagen, afgebeeld zijn, komende het mij waarschijnelijker voor, dat het woord van *rennen* den oorsprong hebbe, dan van REIN, *purus*, gelijk JUNIUS, op *Robuck*, gist. Niet minder zoude de oudheid van dit woord uit den naam van de rivier den Rhijn, aan denzelven als aan de rivier bij

wel loopen, als vloeien, beteekend te hebben. *Rinn-Abend* en *Rinn-Tag* leest men, onder anderen, voor tournooi-avond, en tournooi-dag, in eene aanhaaling bij *Huydecoper* op *Melis Stoke*, 3e *D. Bl.* 348; en zoude met voorbeelden, wilde men die opzoeken, ligtelijk kunnen worden gestaafd, dat *rennen* ook vloeien hebbe beteekend, getuigende zulks geächte taalkenners. Ook wordt *rennen*, in geweezen Bataafsch Brabant, nog ten huidigen dage, voor doorvloeien, doorsyperen, gebruikt. Bij *Kiliaan* echter is *rennen* alleen loopen; op *rinnen* verwijst hij naar *runnen*, waar hij zegt RUNNEN (*), RENNEN, RINNEN, *currere* & *manare*; RANNEN (†) is bij hem beide; doch RONNEN alleen *manare*, hoezeer het, meen ik, in het Friesch ook loopen

bij uitneemendheid gegeeven, blijken, indien konde beweezen worden, dat dezelve van het sterk loopen, of stroomen, dezelve is afgeleid. Dan, daar bijna nergends die naam zonder H wordt gevonden, wraaken anderen alle afleidingen, buiten die van ῥεῖν.

(*) *Runnen*, Eng. *to run*, komt meer onmiddelijk van het A. S. *runnan*. De Zwitsers zeggen nog *runnen*, voor vloeien, en *Runs* is bij hen nog *fluxio*, *alveus*, *flumenque rivi*; zie de Aanteekk. op het *Glossar.* van *Schilter*, *p.* 693, bij wien men aldaar ook vindt *Runs* voor *alveus*, en *runsa* voor *fluenta*. *Blutrunst* treft men ook aan bij *Haltaus*, *Glossar. Teuton.* op *Blutranne*.

(†) De A ontmoet men ook in het Fransche *Randon*, het welk zoo wel eenen sterken loop beteekent, als eene zwaare bloedstorting uit eene wonde, eenen watersprong, eenen stortregen, eenen sterken aandrang van water, eenen snel stroomenden vloed, eene uitbarsting van traanen. Van hetzelve is gevormd het Werkw. *randonner*. HICKES leidt deeze woorden af van het Frankische RENTDUN, *torrens*, *cataracta*, samengesteld uit *rennan* en *dun* (het Eng. *down*) *deorsum*. Eene andere afleiding heeft *Junius*, *Etym. Angl.* op *Ransack*.

pen zij (*). *Rinnen* is dus, het zij de onderſcheiding tusſchen *rennen* en *rinnen* al of niet gegrond zij, goed gebruikt in dit ſpreekwoord, te meer daar het hier vloeien, en loopen, kan beteekenen (†). Daar en boven wordt de E, dikwerf, bij de Friezen, in eene I verwisſeld; *Jild* voor *geld*, *gik* voor *gek*, enz. Hetzelfde heeft nog zeer veel in Brabrant, zelfs in het geweezene Hollandſche gedeelte, plaats; waar men, bij voorb., veel *bringen* voor *brengen* hoort, *dinken* voor *denken*, *minsch* voor *mensch*, *ſchinken* voor *ſchenken*, *ſlichten* voor *ſlechten*, *winken* voor *wenken*, *winſchen* voor *wenſchen*, *zwillen* voor *zwellen*, *zwink* voor *zwenk*, en meer andere woorden, welke, alle, bij onze ouden, ook aldus gevonden worden. En dat deeze verwisſeling ook elders in ons Vaderland niet buiten gebruik zij, kan men, onder anderen, zien bij *Huydecoper*, *Proeve*, *Bl.* 210, of 1e *D. Bl.* 475 der uitgaave van *Lelyveld*.

Eene derde beteekenis van *rannen*, *rennen*, *rinnen*, *ronnen*, *runnen*, in alle de vijf klinkers, is die van *coagulare*. *Renſel*, *Rinſel*, *Runſel*, is, bij *Kiliaan*, geſtremde melk, van welke men kaas maakt. In het Engelsch is het *Runnet* in het A. S. *rynning*. In Friesland zegt men ook *raanen*, welk iets juist tegenovergeſtelds te kennen geeft, te weeten, ſmelten in den bedrijvenden zin, doen vloeien, en, in den onzijdigen, vloeien, dun worden; zie den Heer *Wasſen-*

(*) Wij zien hier, om dit in het voorbijgaan te zeggen, een woord, dat door alle de vijf klinkers heen loopt.

(†) *Rinnen* was eertijds niet alleen in Friesland, maar ook in Holland, gebruikelijk, blijkends het niet zeer gewoone woord *eenrins*, voorkomende bij *Spieghel*, *Hertſp.*, 2e *B. v.* 381, en *Uiterſte wil*, *v.* 71, alwaar het *eigenzinnig* beteekent; zie *Vlaming* op die plaatſen.

senbergh, *Bydr.* 1e *St. Bl.* 77. Ik gisse het geen ander woord te zijn, dan het werkw. *rannen* van den Vlaamschen tongval, en houde het voor hetzelfde woord, en van denzelfden oorsprong, als *rennen*, vloeien, te meer, daar *rennan*, en *ze-rennan*, in het Frank-Duitsch, en *coagulare*, en *liquescere*, beteekent; en LYE het A. S. GERUNNEN, *coagulatum*, met het Goth. GARINNAN, *concurrere*, vergelijkt, doch minder wel van hetzelve komen doet; want *Ge* in het A. S. vormt slechts het *participium*, en *Ga* is in het Gothische woord een voorzetsel, *te samen* beteekenende.

Dat de Friezen, voor het overige, *rennen* voor *loopen* gebruikten, is niet te verwonderen, dewijl hun *leapjen* niet loopen, maar springen, zeggen wil. Van hetzelve heet een Kievit nog tegenwoordig bij hen *Leap*, op zijn Engelsch uitgesproken, *Liep*. En dezelfde beteekenis van *springen* heeft ook het A. S. *hleapan*, het Eng. *leap*, het Goth. *hlaupan*; doch in het Frank-Duitsch, en Duitsch, is de beteekenis van *laufan*, en *hlauffan*, die van *loopen*, welke ook die van het Ysl. *ad hleypa* is, die van het Zweedsche *löpa*, en die van het Deensche *lobe*; dan dat *rinnen* en *leapjen* onderscheiden zijn bij de Friezen blijkt onder anderen uit de volgende plaats van *Gysbert Japix* in *Wobbelken*, *Bl.* 27.

O! 't hert ontfljuecht mij beyd' myn eagen trog.
Ja t rint uwt my yn dy,
It tjocht uwt my yn dy,
It ljeapt uwt my yn dy,
Az ick dy sjog.

GAAU is, in deeze spelling, een van die woorden, welke het Land-Friesch van het gewoone Neder-

derlandsch heeft overgenomen. In zoo verre het hedendaagsche gebruik betreft, heeft *Wachter* gelijk met dit woord voor een den Nederlandschen tongval bijzonder eigen woord te houden. Aldus gespeld is het thands in het Duitsch niet, dan in het Neder-Saxisch, of zoo genaamd Plat-Duitsch, bekend. En ik twijffel zelfs, of het, in deeze spelling, bij de oude Duitschers, of Franken, wel gebruikt geweest zij. Ik vinde wel in het *Glossar.* van *Schilter*: „ GAW, GOW, idem quod *Gah*, *alacer*, *hurtig*." Dan *Scherzius* neemt *Gow*, in de twee door *Schilter* uit *Otfridus* aangehaalde plaatsen, voor *regio*, *pagus*, en buiten dezelve treft men aldaar niets aan, welk het bestaan van dit woord bewijzen zoude, dan het bekende *Gograaf*, *Gougraaf*, welks naam-uitlegging aldaar mij hoogst onzeker voorkomt; alzoo *Go* of *Gou* aldaar ook zeer wel, en zelfs veel gevoegelijker, voor *regio*, *pagus*, kan opgenomen worden; gelijk het ook opgenomen wordt door *Haltaus* in *Go-graf*, en niet anders opgenomen wordt in *Go-stul*, in *Go-spraak*, in *Go-recht*, en in *Goe-* of *Go-ding*, welk ook *Gaeding* gespeld gevonden wordt (*). Ik meen *gaauw* hetzelfde woord te zijn als ons oude GAY, GAYCH, *alacer*, *praeceps*, *subitus*. en te komen van het Duitsche *gäh*, *gähe*, *gehe*, *jähe*, *käh*, bij WACHTER *gach*, *jach*, *gæch*, *gæh*, en door hem omschreeven *omne id quod praeceps est*, uit welke beteekenis natuurlijk die van *impetuosus* volgt, welke *Van Der Schueren*, in den *Teuthonista*, aan *Gae* geeft. Waarschijnelijk is hier toe betrekkelijk het bijwoord *galico*, welk voorkomt in

(*) Vreemder nog is de beteekenis, welke men aan *Raugraaf* gegeeven heeft, hetzelve *Comes pilosus*, in het Fransch *Comte pelé*, overzettende. Zie *Wachter* op het woord.

in het *Glossarium* van het oud Psouter bij *Lipsius*, *Epist. ad Belg. Cent.* 3 *Ep.* 44. Het is aldaar *subito.* In denzelfden zin bezigen de Duitschers nog het woord *gleich*, welk ik meen niet van GLEICH, *similis*, *par*, maar van GAËLICH, GELICH, *praeceps*, *subitus*, te komen. In het oud-Friesch is, bij HAMCOUN, en in de *oude Friesche Wetten*, 1e *St. Bl* 11, *galike dea* een schielijke dood, bij KILIAAN *gaychlicke dood*. Bij *Otfridus* komt, in de beteekenis van *subito*, *properanter*, voor het woord *gehun*; dan in die van *elegans*, *egregium*, *alacre*, weet ik niet het bij dien Schrijver gevonden te hebben. Echter vermoedt *Mylius*, in *Archaeol. Teut.*, dat het in dien zin bij denzelven voorkome (*), en dat van hetzelve ons *gaauw*, en het Fransche *Gay*, afstamme. Hoe het zij, vast gaat het, dat *Gai*, *Gay*, in het Fransch en Engelsch, zulks beteekenen, en dat *Kiliaan* zelfs ons *gaauw* alleenlijk tot de vlugheid van geest brengt. Het is dus niet te verwonderen, dat *Ménage*, in navolging van *Is. Pontanus*, het Fransche van ons Nederlandsche afleide. Dan, daar echter *Gay* niet volkomen in beteekenis met ons *gaauw* overeenstemt, ware het niet onmoogelijk, dat het Fransche van het oude *Gaud*, *Gaudy*, kwame.

OVER. Meer Friesch heeft de Heer WASSENBERGH *uwr.*

XXXIV.

(*) Moogelijk heeft hij *gehun* op die wijze uitgelegd, *L.* 1. *C.* 17. *v.* 109, door dat het aldaar gevoegd wordt bij *fie blihtun fih.*

XXXIV.

Lyts to let, ſolle to let.

Een weinig te laat, veel te laat.

LYTS. Dit *lyts*, welk hier *adverbialiter* voor *paullum*, *paullulum*, ſtaat, bevestigt het hier boven aangeteekende, dat *lyts* zoo wel *paucus*, als *parvus*, zeggen wil.

LET. Dit gelijkt min of meer naar der Engelſchen uitſpraak van hun *late*, laat. In het Angel-Saxisch is het *læt*. Ook in het gewoon Nederlandsch hoort men dikwijls *lest*, *letst*, voor *laatst*. In het H. D. is dit *Letzt*, in het Fr. Th. *Lezzist*, in het Frank-Saxisch *letist*. In het klein *Glosſar.* bij Lipsius is *letiston* overgezet *noviſſima*, waar bij hij voegt: „ nunc *lesten*."

XXXV.

XXXV.

Mægre lowsen byten hirst.

Magere luizen bijten het hardst.

MÆGRE. Dit is volmaakt Angel-Saxisch. *Medgere*, gelijk de Heer *Wassenbergh* heeft, is hetzelfde. De Engelschen spellen *meager*.

LOWSEN. Dit is het oud-Engelsche *Lows*. Thands schrijven de Engelschen *Louse*. *Luwsen*, gelijk de uitgaave van den Heer *Wassenbergh* heeft, maakt geen verschil in de uitspraak, doch komt, wat de spelling aangaat, nader aan het oud-Duitsche en A. S. *Lus*, aan het Frank-Duitsche *Lus* en *Luus*, en, door de Friesche plaatsing van *uw*, waar het gewoone Nederlandsch *ui* heeft, aan ons *Luis*.

HIRST, of *hirdst*, gelijk de Heer *Wassenbergh* heeft, is door mij letterlijk overgezet *hardst*. Men zoude het ook kunnen overzetten *sterkst*. Het oorspronkelijke woord schijnt zulks te gedoogen. In het *Glossar*. van het oud Psouter bij *Lipsius*, *Epist*. 44, *cent*. 3 *ad Belg*. wordt *hardo* vertaald door *valde*. In den *Rhythmus de S. Annone*, v. 669, is het *Harti*, hetzelfde, als ons oude *herde*, over hetwelk zie de *Taal- en Dichtkundige Bydrag*. 2e D. Bl. 588, en wijlend den oudheidkundigen *Van De Wall*, op de *Privilegien van Dordrecht*, Bl. 597, die daarvan over-

overgebleeven acht HARD *regenen*, *ſneeuwen*, *waaien*, en diergelijke (*). *Harde* (†) zelf, voor *zeer*, komt, onder anderen, ook voor bij *Melis Stoke*, 1e *B.* *v.* 1298, 2e *B.* *v.* 129 & 435, 3e *B* *v.* 664, 5e. *B.* *v.* 985 en 1001, en 8e *B.* *v.* 340; zoo ook op elke Bladzijde, bij *L. Van Velthem*, en nog bij *Spieghel*, *Hertſp.* 3e *B.* *v.* 340. Bij *Otfridus* vindt men, in denzelfden zin, *harto.* In het gemelde Frank-Duitsch *Gloſſar.* bij *Lipſius* vindt men zelfs FILO-HARDO, *multum vehementer*, van FILO, veel, en HARDO (§). Zonderling genoeg doet *Caſeneuve* van dit *hardo* het oud-Franſche *Harde*, *Herde*, kudde, komen, even als *multitudo* van *multum*, en *troupe* van *trop*; want *Harde*, *Herde*, kudde, is het Duitſche en Nederlandſche *Harde*, welk, mijns inziens, van HER, *agmen*, komt, doch, door de *Etymologici*, van HIRTEN, *ſervare*, of van HURTEN, *pellere*, *impellere*, of van HÖREN, *agere*, *agitare*, wordt afgeleid.

Wat de ſpelling van *hirst* of *hirdst*, in dit ſpreekwoord, betreft; men hebbe dezelve niet te beſchouwen als eene den Friezen eigene verwisſeling der E in I, maar als een gevolg der verwantſchap met het An-

(*) Men hoort nog zeer veel *hard donker*, *hard ziek*, *hard werken*, enz. Hetzelfde heeft ook bij de Engelſchen plaats, die *to labour hard*, *to ſtrive hard*, enz., zeggen; zie *Hickes*, *Grammat. Franco-Theot. p.* 96, en *Somner. ad Gloſſ. Lipſii l. l.*, aangehaald door *Schilter Gloſſar. Teuton. p.* 435.

(†) Diergelijke vocaalverwisſeling is hier te lande nog zeer gemeen, als in *ſtar* en *ſter*, in *ſmart* en *ſmert*, in *hart* en *hert*, enz.

(§) Bij *Van Velthem*, *Spieg. Historiaal*, 1e *B. cap.* 43 en 47, en elders, leest men ook, doch in twee woorden, *herte ſere*, en *herde ſere.* Op gelijke wijze gebruikt men nog de ſpreekwijzen *uitermaate zeer*, en diergelijke.

Angel-Saxische *Heard*, welk op dezelfde wijze wordt uitgesproken.

Bij *Spieghel* heet dit spreekwoord: *een hongherige luis byt scharp.*

XXXVI.

Mey lege hannen ist quæ haucken fæn.

Met leege handen is het kwaad havikken vangen.

HANNEN. Wij hebben gezien op N°. 2, dat, zoo in het H. D. *Hund*, als in hetzelfde woord van andere taalen, de D door sommigen als eene *Littera paragogica* beschouwd wordt. Dat insgelijks in sommige tongvallen *Han* voor *Hand*, gezegd worde, kan men bij *Wachter*, in *Han*, zien. Dan deeze spelling der Friezen is minder hier aan toe te schrijven, dan aan hunne gewoonte van de D af te kappen, schrijvende, bij voorb., *Lân* voor *Land*, *Pân* voor *Pand*, enz.

Ook in de volkstaal heb ik te Breda *hannen* voor *handen*. en *hanneken* voor *handken*, handjen, hooren bezigen.

Dan *Hand* was echter bij de Friezen ook niet buiten gebruik, voornaamelijk in de samenstelling, vindende men, b. v. in de *oude Friesche Wetten* al-

altijd *handyrſen*, wanneer van de heetijzerproef gehandeld wordt, van welke, volgends *Hamconn*, het ſpreekwoord gekomen is: *het is een heet handyzer om aan te vatten* (*).

HAUCKEN. De Heer *Wasſenbergh* maakt hier van *Snoeken*. Ik houde *Haucken* voor *Havikken*, of valken, zijnde *Hauk* in het *Etymologic. Anglican.* van *Junius* overgezet *accipiter*. Tegenwoordig ſchrijven de Engelſchen *Hawk*. Dezelfde beteekenis heeft het Ysl. *Hauk*, en het Finlandſche *Hauka*. In het A. S. is het *Hafoc*, *Heafoc*, welke, even als alle andere, omtrent alzoo luidende, woorden door *Wachter* uit het Keltisch oorſpronkelijk gehouden worden, omdat een havik in het Wallisch *Hebog* heet. Dan men zoude, met even veel, of meer, rechts, *Hebog* kunnen rangſchikken onder het heir van die woorden, welke door de Cimri uit Belgien zijn medegebragt, en het van *hebben*, even als het Frank-Duitſche *Havec* van *haven*, en het Duitſche *Habicht* van *haben*, afleiden; te meer daar in het oud-Duitsch ook *Haboh*, d. i. *Habog*, of *Haboch*, voorkomt (†).

Bij

(*) *Handyrſen* is in het Eng. *hand-iron* [ſpreek de *i* als *ei* uit], waarvan *Ménage* het Franſche *Landier* komen doet, met voorzetting, naamelijk, van het Lidwoord, even als in *lierre*, *lendemain*, enz., twijffelende echter *Skinner*, of het Franſche woord niet kome van *end-irons*, d. i. endyzers, het welk niet onwaarſchijnelijk is, dewijl *Landier*, volgends den Heer *Roquefort*, is: „ une espèce de gros et grand chenet de „ cuiſine, au bout duquel étoient des rechauds."

(†) *Vosſius* echter, *in Etymologic.*, doet dit woord afſtammen van *happen*; dan de hier boven bijgebragte afleiding komt mij te waarſchijnelijker voor, om het Lat. *accipiter*, welk ik met *Martinius* liever oorſpronkelijk maake van *accipio*, dan met *Vosſius* van het Gr. ὠκύπτερος, of

Bij *Spieghel* heeft men: *met yle handen is kwaad havikken lokken*, welk werkwoord beter nog op *ledige*, of *yle*, handen past, dan *vangen*. En in denzelfden zin zegt *Chaucer*, door *Junius*, op *Tull* aangehaald:

With emptie hands men may no haukes lure.

Hetzelfde, met verſcheidene andere ſpreekwoorden van dezelfde beteekenis, vindt men ook bij *Cats*, *Spiegel van den ouden en nieuwen tyd*, in *huysſelicke ſaken*, onder het zinnebeeld, ten titel voerende *'t is quaet ſleypen ſonder water*; en onder *winſte en verlies*:

Die geenen ael weet op te langen,

En plagh geen kabeljaeu te vangen.

XXXVII.

of met *Court de Gébelin* van den Wortel *ac*, in genoegſaam alle taalen iets puntigs aanduidende, en van *Cip*, als ware het de vogel met eenen ſpitſen bek.

XXXVII.

Mindert de schæf, soo waaxt de baarg.

Mindert de schoof, zoo wast het verken.

SCHÆF, of, met den Heer WASSENBERGH, *scâf*, is gevolgd naar het Angel-Saxische *sceaf*, welke spelling ook de Engelschen behouden hebben in hun *sheaf*.

WAAXT. Hoezeer *waakst*, gelijk de Heer *Wassenbergh* heeft, en *waagst*, gelijk men mede elders vindt, beide ook goed zij, komt de spelling met eene X mij de echtste voor, als het naaste aan het A. S. *weaxan*, *weoxan*, *wexan*, komende. Ook vindt men het meest aldus in de *oude Friesche Wetten*. Bij voorb. *Bl.* 85: *eckeren — daar dat flax oen woex*; voor welk *flax*, Eng. *flax*, A. S. *fleax*, insgelijks elders in het oud-Friesch *flaegs*, en *flaechs* geleezen wordt. De Engelschen volgen ook het A. S. met *to wax*, daar het gewoon Nederlandsche *wassen* meer van het Frank Duitsche *wahsan*, *wassan*, schijnt te hebben. In het Zweedsch, welk anders het meest van het Gothische, waar in het *wahsjan* is, heeft, schrijft men het echter ook *wæxa*. En dat het in diergelijke woorden den waaren wortel X behouden hebbe, zie in de *Werken van de Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde te Leyden*, 7e *D. Bl.* 41.

K BAARG

BAARG beteekent eigenlijk een gefneeden verken, doch wordt veelal voor een verken in het gemeen genomen. *Leibnitz* behoefde dus, *Collectan. Etymol. Par.* 2 *pag.* 311, zoo algemeen niet te vraagen, of *Ber*, *Eber* (welk mij toefchijnt, even als *aper*, flechts *Ber* met het Lidwoord te zijn), het Eng. *Bar*, het Nederl. *Beer*, het Sax. *Borgfchwein*, (alle, volgends denzelfden, een mannelijk verken) niet even gemakkelijk tot het geheele geflacht zouden hebben kunnen uitgeftrekt worden, als *Hirsch*, *aper*, *verken*, en *porcus*. Want *Borgfchwein* is ons *Baarg*, *Borg*; en het Duitfche *Bær*, *Behr*, is zoo wel een verken, in het gemeen, als een gefneeden verken. In het A. S. is het *Bearg*, *Bearh*, *Bearug*; in het Duitsch en Nederl. *Barg*, *Borg*, *Bork*, en bij KILIAAN ook *Bergh*. ECCARDUS leidt *Borg* af van *bargen*; STOSCH doet het ook van dat werkw. komen, of van *barten*, bij WACHTER in het Latijn overgezet *fcindere*, *fecare* (*). Volgends STOSCH zoude het Franfche *porc* van het gemelde *Borg*, *Bork*, komen; en het zoude mij zelfs niet bevreemden, dat het Lat. *porcus*, van het welk het Franfche onmiddelijk afkomftig is, eigenlijk een gefneeden verken beteekend hebbe, indien het door *Eccardus* aangehaalde werkwoord *bargen* in de daad beftaan hebbe. Gelijk ik zoo even aanroerde, heet, in het Duitsch, een gefneeden verken ook *Bær*, *Behr*, onder welken naam van *Beer* wij thands een manlijk verken verftaan, het zij al, of niet, gefneeden (†).

Huy-

(*) In het A. S. heet het *bryttan*, waarvan de Engelfchen *to bard*, de wol affcheeren, hebben. Zelfs leiden fommigen, volgends WACHTER, van hetzelve het woord *Bart*, baard, af, *ut proprie*, zegt hij, *fit tonfura*.

(†) Tusfchen *verkens* en *beren* werd echter ook eertijds bij ons onderfcheid gemaakt. De eerfte waren niet, de laatfte al, gefneeden, naar

Huydecoper, *Proeve*, *Bl.* 467 doet van hetzelve *ver-res*, *por-cus*, *e-ver*, *ver-ken*, en alle diergelijke woorden, komen (*), hetzelve zeggende van Keltische of Scythische afkomst te zijn, daar *Wachter* het zelfs van nog hooger ophaalt, en tot de oorspronkelijke algemeene taal brengt. Dan het geen, welk *Huydecoper*, te dier plaatse, daar bij voegt, dat *ever-zwyn* een *pleonasmus* zij, zoude, indien men den hier boven aangestipten oorsprong van *ever* wilde vasthouden, mogelijk kunnen betwijffeld worden. Voor *everbeeren*, welk de geleerde uitgeevers van *Van Maerlant*, *Spieg. Hist.* 1e *P.* 4e *B.* 45e *C. vs.* 26, in plaats van *eyteren*, leezen, zoude ik, om het vers te gemoet te komen, liever leezen *everen.*

XXXVIII.

naar het schijnt uit de Keuren van Haarlem, bij *Van Oosten de Bruyn*, *Geschied. der Stad Haarlem*, 1e *D. bl.* 196, alwaar men leest: „ so „ wye dat verken bider strate laet gaen, sal gelden van elcken varken „ twee scelling, wtgeseit beren, die mogen bider straete gaan, „ geringet, sonder verbuernisse."

(*) Tot bevestiging van 's mans gevoelen kan het gezegde omtrent *porcus* strekken, als mede, dat *Verres* in het Latijn, even als *Bær*, *Behr*, en *Ursus*, en *Majalis*, beteekent.

XXXVIII.

Neste Boer ſibſte frioun, as 't Kæl yne groppe leyt.

Naaste Buur naaste bloedvriend, als het Kalf in de groeve ligt.

NESTE. In het A. S. NEAHST, NEHST, NYHST, NEXT; van welk laatſte het Eng. *next.* Het zijn de *ſuperlativi gradus* van NEAH, NEH, NYH, *prope*, welk in het Eng. *nigh* is, en uitgeſproken wordt als het Frieſche *ney*, dat hetzelfde beteekent, en dikwerf in de *oude Frieſche Wetten* voor naastbeſtaanden gevonden wordt, zoo wel als de *comparativus* NYER, *bl.* 25, en elders. *Neste* is ook, in het oud Friesch, *naaste* in den Bijbel-ſtijl, dat is evenmensch, leezende men in het tiende Gebod van de oud Frieſche Beſchrijving der Tien Geboden, hier voor door mij aangehaald: „ Hoed dy van „ onnetter bijeringe, alle der tingena deer-dyn „ *nesta* aegh mit mara riucht dan du." In het Zweedsch heeft *Næste* ook de beteekenis van het hier volgende *Boer*, buur, *vicinus.*

Het verdient opmerking, dat *Nes* in het Wallisch de *comparativus* is. *Propinquus*, naamlijk, is, in die taal, AGOS, en de *comparativus* van hetzelve *nes.* Zoo zijn insgelijks in het Nederlandsch, van hetwelk, en van het Plat-Duitsch, taalkenners veele ſpooren in

in het Wallisch meenen te ontdekken, verscheidene woorden, in den *Positivus* dat geen, wat dezelve in het Wallisch in den *comparativus* zijn. Zoo is, bij voorb., *wel* de Wallische *comparativus* GWELL van den *Positivus* DA, goed; *kwaad* de Wallische *comparativus* GWAETH van den *Positivus* DRWG kwaad (ons oude *arog*); *hoog* de Wallische *comparativus* UWCH van den *Positivus* UCHEL, hoog.

Daar en tegen is *Mawr*, waarvan waarschijnelijk het Duitsche *mehr*, en ons *meer*, komt, niet een *comparativus*, maar een *positivus*; beteekenende hetzelve *magnus*, hoezeer het mogelijk wel van het Lat. *major* kome.

BOER. De Almanak heeft hier *Boer*, voor *Buwr*, gelijk men bij den Heer *Wassenbergh* leest, even als hier boven *doerje* voor *duwrje*. Beide is eene samentrekking van *Bouwer*. De eerste beteekenis van *bouwen* is die van *woonen*, gelijk men vinden kan bij JUNIUS, *Glossar. Goth.* in *Bauan*, MYLIUS, *Archæologus Teuto* in *Bue*, WACHTER in *Gebauer*, SCHILTER *ad Otfrid. L.* 1 *cap.* 2 *v.* 47, en *Glossar. Teuton.* op *buen*, *puan*, als mede den Heer WIELAND in *Buur*. Hier van, meer dan waarschijnelijk, op sommige plaatsen, nog de *Boerschappen*, dat is, Buurschappen. *Boer* toch is *buur*, om te spreeken met *Huydecoper* op *Stoke* 2e *B. v.* 613, en *buur* bij MELIS zoo wel *boer*, landman, als *Vicinus*. Bij *Gysbert Japix* vindt men *boerren* voor *buuren*, en *boert* is bij hem *buurt*. In Friesland is een Dorpje, oudtijds *Buurstra* genaamd, welk men, thands, bij verkorting, *Bour* noemt. In het Plat-Duitsch zegt men *Böhren* voor *Gebühren*. Dat de Friezen het voorzetsel *Ge* in dit woord nalaaten, is aan hunne gewoonte toe te schrijven van hetzelve in genoegsaam geen woord te gebruiken. Maar te onregt hebben ook de meeste der overige Nederlanders hetzelve

weggesmeeten. Hetzelve duidt, in diergelijke woorden, eene soort van gemeenschap aan, blijkends *Gebroeders*, *Gevaders*, *gezamelyk*, en *gemeente* zelf (*). *Kiliaan*, die *Ghebuer*, met alle de afstammelingen heeft, zegt *Buer* Friesch en Hollandsch te zijn. In Holland was echter reeds van ouds *Gebuur* in gebruik. Men treft het, onder anderen, aan bij *Melis Stoke*. die een Hollander was, 2e B. *v.* 436. In de Bredasche streeken hoort men nog standvastig *Gebuuren*, zeer zeldzaam *buuren*. Men voegt aldaar het voorzetzel zelfs bij woorden, in welke het elders weinig voorkomt, bij voorb in *Getweeën* en *Getweelingen* (†). En dat dit voorzetsel min of meer noodzaakelijk zij in *Gebuur*, toont niet alleen het A. S. *Gebur*, *Gebure*, het Frankische *Giburo*, en het oud-Duitsche *Geburo*, bij KERO *Kepuro*, maar ook het Duitsche *Gebauer*, vervolgends verwisseld met het nog in Zwaaben gebruikelijke *Nach-Bauer*, waarvan men, naderhand, gemaakt heeft *Nachbar*, overeenkomende met het oud-Friesche *Nei-boer* (zie *Gysbert Japix*, *Bl.* 164) met het Eng. *Neighbour*, en het A. S. *Nechebura*, welk *Junius* komen doet van *Bur*, in de beteekenis van eene hut, voor reden geevende, dat men ook heeft *Nechehusa*, van *hus*, huis. Anderen denken hier om *Burg*, zich beroepende op het Keltische of Wallische *Bwrgaiv*, bij *Boxhorn* overgezet *municeps*, *civis*, BURGENSIS; doch dit zelfde is bij hem ook *Bwrdais*, welk, omdat het aldaar bij *Bwrgais* gevoegd wordt, voor hetzelfde woord door hun gehouden is, daar ondertusschen *Bwrgaiv*

(*) Ook in onbezielde zaaken, als in *Gebeente*, *geboomte*, *gesternte*.

(†) In de *Glossae Francicae* van *Boxhorn* leest men CHIZÜELLÜN, *gemelli*.

Bwrgaiv wel tot *Burg* behoort, maar *Bwrdais* tot *Buurt*, gelijk onder anderen ook blijkt uit BRO, welk, bij omzetting van het Duitſche BAUER, *communis habuandi locus* is, en in het meerv. *Breydd* heeft. Daar, volgends *Wachter*, de *Burgunders* en de *Burii*, een volk in Zwaaben, van het woord *Buur* den naam ontleend hebben, zoude hetzelve al van hooge oudheid zijn. Dit onderſtellende, zoude het mij niet verwonderen, dat de *Dea Burorina*, waar van zie het 1e *Deel der Nieuwe Verhandelingen van het Zeeuwsch Genootſchap*, *bl.* 255 *en volgg*, niet anders, dan eene Buur-Godin, geweest ware. Dan, wat *Burgundiones* aangaat, dit houdt *Grotius* voor *Burgwooners*.

SIBSTE is ſamengetrokken van *ſibbeste*. *Sibbeste vrienden*, voor naaste vrienden, komt voor bij *Matthaeus*, *Analect.* 2e *pag.* 372, en *ſibst*, *ſibſte*, meermaalen in de *oude Frieſche Wetten*, in welke ook de vergelijkende trap *ſibbera* onder anderen voorkomt 1e *D bl.* 88. Dat *Sibbe*, *Geſibbe*, en *Sibſchap*, ook in andere Nederlandſche tongvallen, dan de Frieſche, geenszins vreemde woorden waren, kan men bij *Kiliaan* zien. In het Frankiſche is, bij *Boxhorn*, *Glosſae Francicae*, SIPPER, *adfinis*; in het oud-Duitſche of Allem., en in het Angel-Sax., SIBBE, *cognatus*, *conſanguineus*, waarvan *Sib*, in de tweede beteekenis, voor *pax* gebruikt geworden is; zie *Junius*, *Etymologic. Anglican.* in *Sibb*, en *Glosſar. Goth.* in *Sib*, en *Unſibja*. Dan het wordt niet altijd in den volſtrekſten zin voor eenen naastbeſtaanden gebruikt. Somtijds word het tegen *vreemd* overgeſteld, en tot iets de *Sipſte* te zijn beteekent dikwijls, eenvoudig, de naaste te zijn.

KÆL, of *Keâl*, is, met afknotting der F, het

Angel-Saxische *Kælf.* In diergelijke van het A. S. afgeleide woorden, schijnt het Land-Friesch veel de F te laaten vaaren; bij voorb. in *healf*, welk, in het Land-Friesch, *heal* is.

Kalf beteekent oorspronkelijk niet alleen het jong van eene koe, maar van verscheidene andere dieren. Hiervan zeide men *zee-kalf*, *ree-kalf* (*), *koe-kalf*, enz. Het laatstgenoemde is, met verlies van het voorste gedeelte, overgebleeven, als van het voornaamste der dieren, welker jong een kalf genoemd werd.

Van *Keâl* komt het werkwoord *kealje*, kalven. Voor de Gedichten van *Gysbert Japix* vindt men het volgend vierregelig versjen van den Dichter:

't Lycket, Frjuene', æf bergen swolle,
Bergen bergen kealje wolle,
Bergen antje', o Frjuen', *Fenn-Huws*,
Dreag-je aet greats? 't Keal wirt in Muwz.

Dan aldaar is *kealje* baaren, voortbrengen, in het gemeen, even als *Calfian*, in het Angel-Saxisch, en *Kalben* in het H. D., eerst *foetare*, en, daarna, *vitulum edere* beteekent, en zelfs *kalffen*, *kalven*, bij KILIAAN, alleen door *foetare* overgebragt wordt. De Dichter speelt hier met het woord, het in den tweeden regel zoo gebruikende, dat het de beide beteekenissen gedooge, en, in den laatsten, daar uit gelegenheid neemende, om twee dieren tegen elkander over te stellen.

YNE, of *yn'e*. Het geen, welk wij van het weglaaten der

(*) Bij *Willeramus*, *Cantic. Canticor. c.* 2 *v.* 9, leest men: „ Min „ winne ist gelich dero reion, unte demo *hintcalbe*."

der D in ND, op N.° 2, gezegd hebben, ziet men hier dat ook zelfs plaats heeft in twee afzonderlijke, op elkander volgende, woorden, wanneer die ineengesmolten worden.

GROPPE, ook in het gewoone oud-Nederl. *Grope*, is door den Heer *Wassenbergh* vertaald *Greppe*. Ik weet zeer wel, dat hetzelve, even als het A. S. *Grep*, *Græpe*, *Groépe*, de algemeene beteekenis van *groeve* zoo wel, als van het geen wat wij thands *Greppe*, of *Greppel*, noemen, heeft, en dat dus het misschien in deezen zin is, dat de Heer *Wassenbergh* hier *Greppe* neemt. Dan daar men in ons tegenwoordig taalgebruik onder hetzelve slechts verstaat een smal slootjen, in de landen, ter bevochtiging derzelve, en ter afwatering, gegraaven, vertaalde ik het hier liever met het algemeene woord *groeve* (*). De Heer *Wassenbergh* zelf, *Bydr. tot den Frieschen Tongval*, 1e *D. bl.* 37, verstaat, door dit woord, hier de afleidingen, achter het rundvee in de stallen, gemaakt, om de mest, en verdere ontlasting, op te vangen. Men zoude het ook *put* kunnen overzetten. *Grope*, de zoo even gemelde A. S. woorden, het Goth. *Grobs*, en Zweedsche *Grop*, dulden deeze overzetting. Dezelve zoude ook meer overeenkoomen met het spreekwoord: *als het kalf verdronken is, zoekt men den put te dempen*. Voorts komt het woord in het gemeen, door de gewoone oud-Duitsche verandering der B in P, van

(*) Het woord is van zoo algemeene beteekenis, dat *Lacus* in het klein *Glossar.* van LIPSIUS vertaald wordt *gruova;* waar bij LIPS. voegt: „quasi *groeve* nobis, fossa."

van het *Praeteritum* van *graben* (*), en in het Friesch misschien nog meer in het bijzonder, door de verandering van het gewoone Nederlandsche *ov*, of *oev*, in *opp*. Voor *boven*, bij voorb., eertijds *bovene*, vervolgends, door de zeer gemeenzaame opneeming, of insluiting, van de stomme endletter in het woord zelf, *boeven*, thands *boven*, heeft het Friesch *boppe*, hetwelk ik meen te zijn samengesteld uit het voorzetsel *be*, en het Friesche *oppe*, in het Frank. *oba*, Ysl. *ofa*, even gelijk ons gewoone *boven* uit *be* en *oven*, *binnen* uit *be-innen*, *buiten* uit *be-uiten* (†). Het H. D. heeft nog eenvoudig *oben*, en het A. S. is *ufen*, *ufene*.

LEIT. *Leit* voor *ligt* hebbe men niet zoo ten eenenmaale voor straattaal te houden, of het is in het oud-Duitsch niet buiten voorbeeld. In het *Jus Provinc. Alemann. cap.* 317, leest men: „ Und *lit* ain „ Christan bi ainer Jüdin, und ain Jud bi ainem „ Christan wip, diu sint dez überhurez (§) schuldig."

Ook

(*) Te onregt zegt *Wachter* dit woord in alle taaltakken alleen de A te hebben, behalve in het Angel-Saxisch; want ook in het oud-Duitsch is het *greban*.

(†) Omtrent *buiten* is dit nog klaarblijkelijker door het Angel-Saxisch, waar in uit *utan* (uiten), buiten *butan*, is.

(§) *Scherzius* schijnt hier minder wel *überhurez* over te zetten *stupri atrocioris*, als ware een Christen met eene Jodin, of een Jood met eene Christinne, vleeschelijke gemeenschap hebbende, slechts aan eene *gequalificeerde* hoererije schuldig, daar de meening mij voorkomt deeze te zijn, dat dezelve, offschoon ook ongehuwd, aan overspel schuldig zijn. *überhur* toch is in het oud-Duitsch *adulterium*. *Scherzius* zelf zettede het kort te vooren aldus over, *Cap.* 15; en dezelfde beteekenis heeft ook het oud-Friesche *Wrhoer*; zie de *Aanteekk. op de oude Friesche Wetten*, 2e *St. Bl.* 222. Ook wordt *overhoere* door *Kilianus*

Ook vindt men, in het oud-Nederlandsch, voornaamelijk in het Vlaamsch en Brabantsch, veeltijds *leet*, welk ook te Breda nog algemeen gehoord wordt. Dan ik behoef tot deeze verdediging de toevlugt niet te neemen. *Leit*, naar mijn inzien, is hier niet het *leit* der praattaal, maar de derde persoon van het *praesens* van *lidsen*, even als, b. v. *sey* van *sidsen*, zeggen. *Lidsen* is in het Friesch zoo wel *liggen* als *leggen*; zie de aanhaaling uit *Wiarda*, welke wij op N.° 44 zullen bijbrengen, en eene dergelijke plaats in de *Friesche Wetten* uit het M. S. *Ems. Landr.* aangehaald: „ Thi thredda is thet, „ huasa oppa sin haud slain werth, thet hi dad lidse." Hiervan is het misschien, dat bij den Heer WASSENBERGH *leid* geleezen wordt met eene D. Onze oude Schrijvers in het gewoone Nederlandsch gebruikten veeltijds *leggen* (*) voor *liggen*, maar nooit, zoo verre ik weet, omgekeerd, *liggen* voor *leggen* (†); hoezeer de onderscheiding reeds zeer oud zij; zie *Ten Kate*, 1e *D. Bl.* 92.

XXXIX.

aan vertaald *pellex*, en *overhoererye* is bij hem *pellicatus*. *Pellex* toch is eene bijzit, die een man *over*, d. i. boven, zijne echte vrouw heeft.

(*) *Leggen*, voor *cubare*, zoude zelfs beter zijn, dan *liggen*, indien het van 't Wallische *Le*, *Lech*, kwam, gelijk WACHTER niet onmogelijk stelt.

(†) Eene aanmerking, die men, voor mij, gemaakt heeft, is, dat, in het Nederlandsch, veele Werkwoorden, door vocaalverandering, van eenen bedrijvenden zin eenen onzijdigen aanneemen; *drenken*, en *drinken*; *droopen*, en *druipen*; *leiden*, geleiden, en *lyden*, voorbijgaan; *sprengen*, en *springen*; *voeren*, en *vaaren*; *waaken*, en *wekken*; *zenken*, en *zinken*. Dan hetzelfde heeft ook in het Latijn plaats, en wel, het welk mogelijk door niemand opgemerkt is, in veele woorden, waar het in de daar aan beäntwoordende Nederlandsche ook plaats heeft. Zoo is, b. v., in het Latijn hetzelfde onderscheid tusschen *jacere* en *jacĕre*,

XXXIX.

Nimmen wit wier ien de ſchoeg twingt.

Niemand weet waar iemand de ſchoen dwingt.

NIMMEN. Ook in het gewoon Nederlansch zeide men oudtijds *nie-man.* Bij KERO is het *neomen*, bij *Tatianus*, *cap.* 51, *v.* 4, *Nioman*, bij OTFRIDUS *niman*, en, het welk dichter bij dit *nimmen* komt, *niemen.* Hetzelfde heeft ook onder anderen *Van Velthem*, *Spieghel Histor. B.* 2. *cap.* 37.

Daer maecten ſi doen enen ſcard
In die Turke alſoe groet

Dat

cere, als tusſchen *leggen*, en *liggen*; tusſchen *caedere*, en *cadere*, als tusſchen *vellen*, en *vallen*; tusſchen *lactare*, en *lactere*, als tusſchen *zoogen*, en *zuigen*; tusſchen het verouderde *nuere* en *nutare*, als tusſchen *wenken*, en *wanken*; tusſchen *ſedare*, en *ſedere*, of *ſidere*, als tusſchen *zetten*, en *zitten*. Het Angel-Saxisch heeft dezelfde eigenſchap. In hetzelve is b. v. DRINCAN, DRYNCAN, drinken, doch DRENCEAN het Lat. *mergere*; SINCAN *mergi*, SENCAN *mergere*; BERNAN, BYRNAN, *ardere*, *uri*, BÆRNAN *urere*; SITTAN, *ſedere*, SETTAN, *ponere*; gelijk mede in 't Zweedsch, zie *Ihre*, *P.* I. *Col.* 421; als mede in het Gothisch; zie *Hickes*, *Gramm. Anglo-Sax. & Moeſo-Goth. c.* 11 § 16. Onze taal is ten deezen opzichte ſomtijds minder rijk, dan andere. Zoo is b. v. *geneezen* bij ons *ſanare* en *ſalvum fieri*, doch in het Goth. het eerſte *ganesjan*, het tweede *ganiſan*; *leeren* bij ons *discere* en *docere*, in het H. D., door *lehren* en *lernen*, onderſcheiden, enz.

Dat niemen en was in dat comroet
Hem en eysede.

Bij denzelfden heeft men ook *gen man* voor *niemand;* voor het welk men ook elders vindt *geeman*, *gienman*, en bij OTFRIDUS *gouman*. De Engelschen zeggen *no men*. Beide is het tegenovergestelde van *ie-man*, bij *Tatianus* ook *imen*, dat is *ien man* (*). In de *oude Friesche Wetten*, 1e *D.* § 55, leest men: *jefma een man tida How op claget*, welk eenvoudig wil zeggen *wanneer men iemand ten hove op aanklaagt*, en 11e *D.* § 44: *Hweerso een man dulgen wirt*, d. i. *indien iemand gewond wordt*; en zoo op meer plaatsen. Insgelijks *an man*, en *en man*, in het *Gr. Charterb. van Friesl.* 1e *D. Bl.* 107, waar voor men op andere plaatsen, samengetrokken, ook leest *emmen*, gelijk men voor het tegenovergestelde insgelijks vindt *nemmen*; zie onder anderen *Gabbema*, *verhaal van Leeuwaarden*, *Bl.* 81 & 87. Want *man* beteekent in het algemeen een mensch van welk geslacht ook, en werd veel voor *iemand* gebruikt; zie *Huydecoper* op *M. Stoke*, 2, 379, vergeleeken met denzelfden op *Stoke*, 3e *D. Bl.* 63. Hetzelfde blijkt uit het A. S. *mæden-man*, eene maagd, en het Eng. *woman*, eene vrouw, welk mij waarschijnelijker voorkomt, bij verbastering, het Angel-Saxische *wifman* (†), *wimman*, te zijn, dan samen-ge-

(*) Van *Jeman*, welk *Kiliaan* nog heeft, meen ik den bij de Zeeuwen zeer gemeenen voornaam *Iman* gesprooten te zijn. Men spelde, oudtijds, denzelven zoo wel *Iemant*, *Iemand*, als *Iman*.

(†) Dit *Wifman*, het tegenovergestelde van *weapman*, wapenman, zoude, volgends *Ten Kate*, 2e *D. Bl.* 513, en *Wachter* op *Weib*, van het *weeven*, oudtijds der Vrouwen handwerk, afkomstig zijn. Beide trachten dit uit de benaaming van *spille-magen*, in tegenoverstelling van *Zwaard-magen*, waarschijnelijk te maaken.

gesteld uit WOMB, *venter*, *uterus*, en MAN, wordende het meervoud *women* nog uitgesproken, als of het, op zijn Hollandsch, *wimen* gespeld ware. De D is minder eene *Littera paragogica* in *iemand* en *niemand*, dan een overblijfsel uit de oudheid van *mand* voor *man*. In het oud Zweedsch zeide men voor mensch *mander*. Thands nog is *Mand* in het Deensch een man; en bij ons heb ik, zelfs in schrijvers der 17e eeuw, hoezeer van geen groot taalgezag, hetzelfde gevonden; b. v. in *Frederik Henrikx Leven en Bedryf*, waar men van *duizend*, *tweeduizend* MAND leest. Voor het overige zijn diergelijke samentrekkingen, als *niemand* uit *ne iemand*, bij ons niet vreemd. *Nergends* is *ne ergends*, *nimmer* is *ne immer*, enz.

WIT. *Weeten* is, in het Gothisch en A. S., *witan*, in het Yslandsch *vita*, in het Deensch *vide* (*); en de Engelschen hadden ook eertijds het werkw. *to wit*, waarvan nog hun WITTINGLY, *sciens prudens*, en hun zelfstandig naamw. *wit* (†), en, volgends *Junius*, ook *witness*, A. S. *witnesse*, *gewitnys*; *witscip*, *gewitscip*; welke echter WACHTER op WEISS, *certus*, beweert hier niet te huis te hooren. Aan dezelve beäntwoordt het oud-Duitsche *giuuizscaf*, en het bij LIPSIUS *in Glossar.* voorkomende *Gewitscopi*, overgezet door *testimonia*. Aldaar wordt *gewitti* gevonden, voor *scientia*, en *witti*, elders, voor

(*) Hoezeer de Zweeden *weta* zeggen, hebben zij echter de *i* in eenige afstammelingen behouden.

(†) Met minder regts, dunkt mij, leidt *Leibnitz*, *Collectan. Etymol.* 2, 171 het Eng. WIT van WETTEN, *acuere*, af. Men vindt, bij niet zeer verouderde Engelsche Schrijvers, ook *wote*, voor weeten, waar van nog later overgebleeven is *wost*, gij weet, en *I wot not*, ik weet niet.

voor *prudentia*; in het oud-Saxisch ook *Wit* en *Gewit*. Weshalve men de uitſpraak *witten* voor *weeten*, welke, onder het volk, in Breda, en omſtreeks, plaats heeft, geenszins zoo ongerijmd hebbe te houden, daar dezelve niet zoo zeer eene verbastering, als een verouderd woord, aanduidt. Men vindt *witten* voor *weeten*, bij *Melis Stoke*, *7e B. v.* 841, en op meer andere plaatſen. Bij *Kiliaan* heeft men WITE, WITTE, voor *notitia*, *ſcientia*, WITEN voor *ſcire*; WITE, WITTE, WITIGH, en WITTIGH, voor *ſciens* (*): WITHEER voor *avus*, misſchien, gelijk hij zegt, *à ſcientia*; WITE-VROUWE, WITIKE-WYF, WITTE-VROUWE, WIT-VROUWE (†), Eng. *witch*, Angel-S. *Wicca*, (§) voor *ſaga*; *wittighen* voor *vaticinari*; WITTIGHER voor *vaticinator*; WITINGH, WITTINGH, voor *magus* en voor *ſciens*. Van *wittigh* is nog over *verwittigen*. Het zelfſtand. naamw. *wit* vindt men nog bij *Hooft*, onder anderen *Ned. Hist. Bl.* 174, en het bijvoegl naamw. *witte* bij *Gysbert Japix* in *Forſchæte aerd*:

Bin ik witten; jæ's az dol.

Hetzelve, *ſubſtantive* genomen, meenen ſommigen te liggen in de *wyt-eeden* der middeneeuw, als eeden der *wyten*, *witten*, wijzen. Zie *Van De Wall*, *op de Handvesten van Dordrecht*, *Bl.* 114.

Het

(*) Van *Witich* leiden ſommigen den naam *Witiges* af.

(†) Ik acht de *witte Vrouwen*, of *witte Wyven*, aldus genaamd van *witten*, weeten, niet van het wit kleed, waar in zij waren uitgedost. Zie van dezelve *Picardt*, *Antiq. van Drenth. Bl.* 46, *Gargon*, *Walcherſche Arkadia*, en den Heer *Ypey*, *Geſchiedenis der Christelyke Kerk*, 10e *D. Bl.* 643. In de beteekenis van *Lemures* heeten dezelve alzoo, omdat men de ſpooken zich doorgaands in het wit verbeeldt.

(§) Dit *wicca*, waarvan ons *wikker*, *wikking*, *wikkerye*, *wichalen*, *wichelaar*, enz., is van anderen oorſprong.

Het woord *wet*, welk men van *weeten* afleidt, of, omdat wetgeevers veel behooren te weeten, of dewijl de wetten van een ieder moeten geweeten worden, werd ook eertijds *wit* geschreeven. Zoo ook het bij *wet*, volgends *Ten Kate* en anderen, te huis hoorende, werkwoord WITTEN, voor WETTEN (*). In het *Privilegie van Heer Hendrik van Boutershem, Heer van Bergen op Zoom, gegeeven aan de Stad van Bergen op Zoom, 9 Mei* 1398, leest men *art. 9*:

„ Voert en zal men gheenen poorter ofte
„ poortersse vut onser poert voorzegt voeren,
„ noch porssen noch pinen in gheenre ma-
„ niere, maer men sal hem *wit* ende von-
„ nisse binnen der voerseider poert van Ber-
„ ghen na der poert-recht."

Hiervan ook vindt men *wittelyk* voor *wettelyk* (†); *onwitte* voor *onwettig*, en *wittaftigh* of *witachtig* voor *wettig*. Bij *Wagenaar*, 3e *D. Bl.* 515, noemt Jacoba Frank van Borselen *onsen lieven ende zeer gheminden geselle ende wittachtigen beddegenote*; en bij *Van Mieris* en *Van De Wall*, *Handv. van*

(*) *Wetten*, *witten*, is, in de oude taal, *multare*; *wette* is, bij KILIAAN: *multa; poena tam pecuniaria, quam capitalis, quam judex sive magistratus dicebat secundum legem. Vetus sax.* WITHE In het oud-Friesch is het *wita*, bij KERO & OTFRIDUS *uuize.* Minder gemeenzaam komt het voor eene straf in het gemeen, of eene lijfstraf in het bijzonder, voor, dan voor eene geld-boete. Tusschen *Boete* en *Wette* was, volgends het oud Duitsch en Saxisch recht, dit onderscheid, dat *Boete* dat geene was, welk aan de beleedigde partij, door den beleediger, ter schadevergoeding moest gegeeven worden, en *wette* het geen, welk, voor straf, aan den Rechter toekwam.

(†) Bij *Van Mieris* bijna op iedere Bladzijde.

van Dordrecht wordt, op verscheidene plaatsen, gewag gemaakt van *wittachtige mannen*, van *wettachtige knaapen*, *goede*, *goeden*, *goeder*, *wittachtighen knapen*; *wittachtighen luden*, enz. (*). In het *Glossar.* van *Lipsius*, hier boven aangehaald, is WITUT *lex*, WITUTE *lege*, en WITUTDRAGHERE *legislator*. Uit de bijvoeging echter van *Lipsius*, „ a promulgando et longe lateque spargendo," zoude ik bijna denken, dat hij *witut* voor zoo veel als *wyd-uit* gezegd houde. Dan dat het van *witten*, weeten, kome, blijkt daar uit, dat het in het Gothisch ook *Witoth*, *witouth* in het Frankisch *Wizzod*, is, welk laatste onbetwistbaar van *wizzan*, wee-

(*) Ik twijffele, of niet, op sommige diergelijke plaatsen, *wittachtig* eerder voor *vroed*, dan voor *wettig*, behoore genomen te worden; te meer, omdat *wittachtig* van *wittelec gewonnen*, of *van getrouwden bedde*, wel eens onderscheiden gevonden wordt, en omdat men dikwijls in oude bescheiden, bij *Van Mieris*, en elders, leest van *Schepenen* en *Wettachtige mannen.* In het A. S. waren *wita* en *witena*, wijzen, verstandigen. Bekend is *Wittenagemot*, een woord behoorende tot de oudheid der Saxen in Engeland, en eene Landsvergadering, eenen landdag, beteekenende, of eigenlijk eene samenkomst van wijzen, als samengesteld uit *witena* en *gemot*, vermaagschapt aan ons oude *gemoeten*, *moeten*, Goth. *gamoutgan*, *moutgan*, oud-Duitsch *muten*, nog in het Plat-Duitsch *muthen*, in het Eng. *to meet*; enz. Van welk *gemoeten*, nog bij *Vondel* te vinden, en *moeten*, overig is ons *te gemoet gaan*, bij *Vondel* ook *te moet gaan*, oud-Friesch *to miet gean.* Mij heugt ook geleezen te hebben *witkmodia*, uitgelegd door *uolkmod*, het Angel-Saxische *folc-mote*, doch eigenlijk zijnde *witikmodia*, ook eene samenkomst van wijzen, *wisa lioed* in de *Friesche Wetten*, *Bl.* 277, *die wyseste*, *Bl.* 319, genaamd; waarvan ook de Vroedschap te Groningen, en elders, *de wysheid* genoemd werd. Zie over het Noordsche MOT, *conventus*, *occursus*, en over *moeten*, *gemoeten*, JUNIUS, *Glossar. Goth.* op *moutgan*, *gamoutgan*, en *Etymologic. Anglican.* op *meat*: HICKES, *Grammat. Franco-Theot.* *p.* 91, WACHTER op *Muten*, TEN KATE, 2e *D. Bl.* 298, en IHRE, *Glossar. Suio-Gothic.* op *Mota.*

weeten, den oorſprong heeft. De Frank-Duitſche, en Duitſche taal, heeft deeze eigenſchap, dat dezelve de dubbelde S of Z bemint, waar de Angel-Saxiſche en Gothiſche de T verkiest. Daar van is het, dat het H. D. *wisſen* uit het Frank-Duitſche *wizan*, of *uuizan*, en het Allemanniſche *wizzan*, of *uuizan*, heeft. Dan de *i* wordt in alle ſtandvastig behouden; zoo dat de Nederlanders en de Zweeden het alleen, voor zoo verre ik weete, zijn, die, in dit woord, de *i* in *e* veranderd hebben. De S en SS hebben wij echter van onze Duitſche Nabuuren, in ſommige woorden, overgenomen, als in *bewust*, *vergewisſen*, en *gewisſe*, oudtijds ook *gewisſche*, waar voor men echter thands meest *geweeten* zegt (*). Van het Duitſche komt aan *Wachter*, *col.* 75, niet onwaarſchijnelijk voor, dat het oud-Franſche *Guiſchard*, *Guiſcard*, een loos mensch, gevormd zij, bij ſamenſtelling naamelijk uit *wisſen*, en uit *art*. De Duitſche W weeten wij dat de Franſchen doorgaands in *Gu* verwisſelen, gelijk uit *Guillaume*, *Guarant*, *Guerpir*, *Guinder*, en honderd andere woorden, blijkt, en *ard* zoude volgends hem zijn het Duitſche *Art*, aard, even als in *babillard*, *goguenard*, en diergelijke, van de Noordſche taalen ontleende, woorden. De Duitſche naam *Wisgar*, als

(*) Het oud-Friesch heeft, voor hetzelve *wytem*. Zie *oude Frieſche wetten*, *Bl.* 8. Dan de plaats, op welke het, aldaar, voorkomt, ſchijnt niet naauwkeurig vertaald. *Oenuerp Godis gastis*, *deer dat gued luuet*, *ende dat eerge leth*, *by mannes wytem*, heet in de overzetting: *eene ingeeving van Gods geest*, WAAR DOOR MEN *'t goede prijst en 't kwaade afkeurt*, *bij 's menſchen geweeten*. DEER is *die*, en ziet op *Gods geest*; de overzetting maakt DEER betrekkelijk tot *oenwerp*. De volgende volzin is mij, als meer overeenkomſtig met het oorſpronkelijke, en ruim zoo klaar, aan de hand gedaan: „ Eene ingeving van Gods geest, die het „ goede prijst, en het kwade afkeurt aan 's menſchen geweten."

als mede die van *Vitho*, of *Witho*, genaamd *de Wyze*, een Friesch Schrijver, naar men meent, gestorven in 132, (zie *Schwartzenberg*, *Voorréde van het Groot-Charterb. van Friesl.*) heeft misschien geenen anderen oorsprong, en getuigt in dat geval van de oudheid van het woord.

Als eene bijzonderheid van het oud-Friesch moet ik nog melden, dat, in hetzelve *wita*, volgends den aard van het woord, eenvoudig een merkteeken, een lidteeken, zeggen wil, op gelijke wijze, als *Lidteeken* ook oudtijds, volgends de aanteekening van den Heer *Weiland*, een gedenkteeken in het algemeen was.

WIER. Bij den Heer *Wassenbergh* staat *wear*; welk op hetzelfde uitkomt, wordende den Engelschen en Angel-Saxischen tweeklank *ea* meest uitgesproken, als onze *ie*; en volgende de Friesche spelling hier meer het A. S. *hwær*, dan het Eng. *where*.

SCHOEG. Ten einde niemand dit aan eene verharde uitspraak, den Friezen meer bijzonder eigen, toeschrijve, weete men, dat in het oud-Duitsch *schuh* ook *schuch* geschreeven werd. De H in *scuah*, *scuoh*, en andere woorden, blaasde men oudtijds, op zijn Gothisch, welk ook in dit woord de H heeft, veel sterker aan, dan in vervolg van tijd, en sprak die als G, of CH, uit, gelijk uit het oude *Liht*, *Maht*, voor *licht*, *magt*, enz., en uit het dagelijks voorkomende *Ih* en *mih*, blijkt, waar voor men naderhand *Ich* en *Mich* geschreeven heeft. Ook in onze taal treft men *ch* voor *h* aan; bij voorb. in *sich*, zie, bij *L. van Velthem*, *Spieg. Hist.* 1, 15.

Ende ſente Tecta hadde ter ſtede
Den vinger, daer hi Gode mede
Wiſede, doen hi dit word ſeide:
Sich Gods lam!

Aan deeze harde uitſpraak is het toe te ſchrijven, dat men zelfs in het Latijn, geduurende de midden-eeuw, en kort na het herleeven der letteren, veel *michi* voor *mihi* vindt.

De Heer *Weiland* heeft, op het woord *ſchoen*, verzuimd op te teekenen, dat *ſchoe* oorſpronkelijk alle ſoort van bekleedſel is. Bij *Van Maerlant*, *Spieg. Hist.* 1e *P.* 5e *B.* 25e *C.* wordt *ſcoe* voor de ſchede van een zwaard gebruikt. Nog heden ten dage wordt een handbekleedſel ***hand-ſchoen*** genaamd, even als ***want*** insgelijks een kleed is, van het Allemann. *uuand*, *uuanta (vestimentum)*, *per ſynecdochen* ***wad***, ***wand*** *(pannus)* (*). Een gevolg deezer oude beteekenis van *ſchoe*, is het, dat ***ſchoeien***, ***beſchoeien***, nog van het bekleeden van water-kanten gebezigd wordt, en *ſchoeijing* een zoodaanig bekleedſel, of

(*) Van het Hoog-Duitſche. of Vlaamſche, *Wante* leidt *Ménage* het Franſche *Gand*, door anderen *Gant* geſpeld, af. In Picardie, waar men het grootst aantal woorden van Noordſchen oorſprong behouden heeft, ſprak men, ten tijde van denzelven, nog *ouant* uit. Ook vind ik bij den Heer *Roquefort*, *Gloſſaire de la langue Romane:* WAN, *wans*, ***want***, en hetzelve overgezet: *gant*, *enveloppe de mains*; dan hij leidt het, naar gewoonte, van het Latijn af, naamelijk van *vagina*, dat zelf mogelijk, zoo wel als het Walliſche *Gwain*, het Franſche *Gaine*, van Noordſchen oorſprong is. Misſchien is ***wand***, als zijnde eene bekleeding der huizen, wel *per metaphoram* van hetzelfde geſlacht, als ***wand***, ***want***, handſchoen, hoezeer het bij *Wachter* afgeleid worde, van *winden* waarvan ook, in de beteekenis van *involvere*, GRAMM, *de uſu linguae Anglo-Saxonicae in Danica*, WAND, handſchoen, hoezeer twijfelende, komen doet.

of eene bemanteling der vrucht-boomen tegen de winden, beteekent.

TWINGT. Hoezeer *dwingen* thands genoegzaam niet, dan in eenen zedelijken zin, gebruikt worde, is, gelijk doorgaands, de ligchaamelijke den zedelijken voorafgegaan. De eerste grondbeteekenis dunkt mij de hier voorkomende van *knellen* te zijn. In de *Glossae Francicae* van *Boxhorn*, is *duanc* overgezet door *artavit*; in die van *Junius*, *in not. ad Willeram. Piduuungan sint* door *coartati sunt*. Te onregt schijnt bij KILIAAN *arctare* slechts als de tweede beteekenis opgegeeven, of hij moge misschien eerst de toen reeds meer gewoone, en vervolgends de minder gewoone, bijgebragt hebben. Met meerder grond dunkt mij dat IHRE *twinga* eerst aanvoert als *arctare*, *comprimere*, en slechts in de tweede plaats als *cogere*, *coërcere* (*). Het is echter in eenen

(*) Het woord *Dwinger*, of *Dwenger*, gelijk *Kiliaan* ook heeft, in de beteekenis van *pomoerium*, en vervolgends ook van *propugnaculum*, schijnt mijne stelling eenigszins te staaven. Het heeft deeze beteekenis niet, omdat de vijanden door de vestingwerken gedwongen worden, zich te verwijderen, of omdat, dezelve ingenomen zijnde, de stad gedwongen wordt zich over te geeven. Deeze naamsredenen zijn zoo verre gezocht, dat *Wachter* zelf, die dezelve aanvoert, het woord, door inschuiving der W, liever afleidt van *cingulum*; dan ook hier in zal hij, zelfs omtrent het Duitsche woord, welk met eene Z gespeld wordt, niet ligt bijval vinden. Ik denk derhalve, dat *Dwinger*, H. D. *Zwinger*, hier van *dwingen*, *zwingen* (*coarctare*) in den eigenlijken zin genomen, ontleend is, als den omtrek der stad binnen zekere paalen beperkende, en dezelve belettende zich verder uit te zetten. Dit beäntwoordt volkomen aan de beteekenis van *pomoerium*, en aan die van *Dwinger*, voor bolwerk genomen, gelijk op sommige plaatsen nog, onder andere te Groningen, geschiedt. Ware de eerste beteekenis van dit *Dwinger* die van *propugnaculum*, en niet die van *pomoerium*, zoude ik denken, dat de Kasteelen, of sterkten, aan eene stad aangebouwd, dien naam

eenen zedelijken zin reeds zeer oud. *Geduuinge* voor bedwang, magt, komt voor bij *Notker. Psalm.* 37, *v.* 3, *Keduuang* bij denzelfden *Ps.* 70, *v.* 20, *Githuinge* bij *Otfridus L.* 5, *C.* 14, *v.* 21, *Getuwing c.* 20, *v.* 195.

XL.

Nin ting mey'er hæst, as flien to fæn.

Geen ding met der haast, dan vlooien te vangen.

TING. Zoo wordt dit woord in het Land-Friesch meest gespeld en uitgesproken. Men hield het oudtijds voor veel zachter, dan *ding*, zoo als bij den Heer *Wassenbergh* gevonden wordt; zie op N.° 14. Het Eng. is *thing*, het Angel-Sax. *ding* en *thing*. Dan de Engelsche *th* wordt veel zachter uitgesproken, dan onze *t* of *th*.

HÆST. Dit komt eenigszins overeen met de Engelsche uitspraak; dan de spelling is in die taal *haste*, gelijk ook de Heer *Wassenbergh hast* heeft. *Skin-*

bekomen hadden, omdat dezelve in de tijden der leenroerigheid, en nog door den Hertog van Alba hier te lande, gesticht werden, om de steden in bedwang te houden.

Skinner leidt het Eng. woord onmiddelijk van het Nederlandſche af.

FLIEN. Volgends de uitſpraak is *Flie* volmaakt het Engelſche *Flea*, en het A. S. *Flea*, of *Fleo*, welk hetzelfde in de uitſpraak is. Het wordt door ſommigen afgeleid van het Angel-Saxiſche *fleogan*, ſamengetrokken *fleon*, of het Eng. *to fly*, vliegen, omdat het diertje zoo ſnel ſpringt, dat het ſchijnt te vliegen; door anderen van het A. S. *fleothan*, ſamengetrokken *fleon*, *flean*, vlieden, omdat het altijd vlugt, of omdat het, door zijne zonderlinge vlugheid, veeltijds, de handen der vangeren ontſnapt. Moeste ik kiezen, liefst omhelsde ik het gevoelen der laatſten, voornaamelijk omdat van *to fly*, insgelijks, afkomt het naamw. *a fly*, eene vlieg, in het A. S. *Fleoga*, welk op dezelfde wijze uitgeſproken wordt, als het Frank-Duitſche *Fliga*. Dat, ondertusſchen, de beide werkwoorden zeer naauwe vermaagſchap met malkander hebben, blijkt onder anderen uit het Frank-Th. *fliuhan*, *fliughan*, *fliugan*, *fliohan*, welk en vlieden, en vliegen, beteekent.

XLI.

Ont de hicke is finne daam, soo rint our al schiep in laam.

Omdat het hekken is van den dam, loopt overal schaap en lam.

ONT. Hoezeer het niet buiten voorbeeld zij, dat *om* in de samenstelling in *on* veranderd gevonden worde, meen ik echter, dat de Heer *Wassenbergh* beter *om 't* uitgegeeven hebbe. Mij is elders, voor zoo verre mij heugt, *ont* niet voorgekomen, maar wel *om 't*, onder anderen bij *Gysbert Japix, Bl.* 34, die ook elders *om 't dat* heeft. Ook in diergelijke samentrekkingen van woorden heeft de Friesche taal veel overeenkomst met de Engelsche. Men behoeft, om zich daar van te overtuigen, slechts *Congreve*, *Wicherley*, en anderen der Blijspeldichters van dien Landaard, in te zien. In onze gewoone oude taal zijn diergelijke ineensmeltingen mede niet vreemd. Bij *Melis Stoke* vindt men, bijna op iedere bladzijde, twee of drie woorden bij verkorting samengevoegd.

XLII.

Onwillige breyden is kwæ dounsjen to leren.

Onwillige bruiden is kwaad danſen te leeren.

BREYDEN. Dit is volmaakt de Engelſche uitſpraak van *Bride*, bruid, komende van het Angel-Sax. *Bryd*, *Brid*. In het Goth. is *Bruth*, waarvan waarſchijnelijk het Franſche *Bru* komt, eene ſchoondochter, doch, in de ſamenſtelling, ons *Bruid*, zijnde, bij voorb. *Bruthfaths*, Bruidegom (*). Op eene niet geheel ongelijke wijze wordt *nurus*, bij de Latijnen, dikwerf, in het algemeen voor eene vrouw genomen (†). Dan ongeächt deeze overeen-

(*) *Faths* is zoo veel als Beſtuurder. *Hunda-faths* is een Hoofdman over honderd, *Thuſunda-faths* een Hoofdman over duizend. Met *Bruthfaths* komt wel wat overeen het Walliſche *Priodafab*, welk insgelijks Bruidegom beteekent, zijnde, in die taal, *Priod* en *Priodferch* (zoo veel als *Bruidwyf*) *Sponſa* en *Conjux*, en *Priodas* het huwelijk. In het Bretonsch is *Pried*, en *Fried*, Bruidegom, Echtgenoot. De Frankiſche tongval verwisſelt in dit woord even als in veele andere, ook ſomtijds de B in eene P.

(†) Zoo wordt ook *Epouſe* (*Espouſe* voorheen) alleen van eene getrouwde vrouw gebruikt, ſchoon het eigenlijk eene Bruid zeggen wille; om welke reden echter 't waarſchijnelijk niet is, dat dit woord in Frankrijk uit den zoogenaamden goeden toon thands verbannen wordt, even als bevoorens *Femme*.

eenkomst tusſchen *Bru* en *nurus*, kan ik mij niet vereenigen met *Ménage*, die zoo wel ons *Bruid*, als het Franſche *Bru*, van *Nurus* afleidt. Van beteren ſtempel is het geen, wat *Caſeneuve* op het woord *Bru* aanvoert. *Bruman* was, in het oud-Fransch, *le mari de la fille*; zie *Dictionaire des termes du vieux François*, en den Heer ROQUEFORT, *Gloſſaire de la langue Romaine.*

Voorts heet *Bruidegom*, in het Friesch, *breygeman*, *braegeman*; het welk de reden voornamelijk is, dat ik, in de afleiding van het woord *bruidegom*, liever *goom* in de beteekenis van man *(goman)*, dan van zorg, opvatte. *Ten Kate* ſchijnt de beide beteekenisſen als het ware te vereenigen, zoo dat *bruidegom* zoo wel den man, als den oppasſer der Bruid, aanduide. Ik zoude daar niet tegen hebben, indien het woord in de beide beteekenisſen van denzelfden oorſprong ware. Dan zulks komt mij niet voor (*).

In

Zoo was *ſnaar* eigenlijk eene ſchoondochter, werd naderhand ook te gelijk van eene Broeders Vrouw gezegd, en is nu in de eerſte beteekenis, welke door de tweede verdrongen is, in onbruik, uitgenomen, meen ik, in Friesland.

Zoo was ook de beteekenis van *ſweer*, *zwegher*, *zwaar*, *zwager*, en die der H. D. woorden *ſchwager*, en *ſchwieger*, voorheen, veel uitgebreider, dan thands. Zie *Wachter* op deeze twee, *Melis Stoke* 2e *D. Bl.* 147 en 233, en aldaar *Huydecoper*, als mede 4e *B. v.* 708, & *Mylius*, *Archaeol. Teuto*, op *Suehur*. Nog in de 17e eeuw heb ik het woord *zwager* voor *ſchoonzoon* gebruikt gezien.

(*) *Goom*, in de beteekenis van *zorg*, oud-Duitsch *gouma*, Ysl. *gaum*, Zw. *Go'm*, is, naar het mij voorkomt, vermaagſchapt aan het Goth. GAUMJAN, *videre*, *adtente et cum cura videre*, A. S. GYMAN, *curare*, *vigilare*, *ſollicite obſervare*, oud-Eng. YEME, *adtendite*, *advigilare*, *curam adhibere*; oud-Duitsch CAUMAN, COUMAN, GOUMAN, *custodire*, *obſervare*, Zwitſersch GAUMEN, *obſervare*, *conſiderare*, waarvan het

In de zeer gemeene ſpreekwijze *de vuile bruid hebben*, is dit een woord van eene geheel andere beteekenis en afkomst. Zie hetzelve, midsgaders *Bruyd-leyder*, welk men met ſpeeling op BRUID, *ſponſa*, zegt, d. i. *bernſteker* (*nachtwerker* zegt men thands meest) bij *Kiliaan*, en bij *Ten Kate*, 2 *D. bl.* 608.

DOUNSJEN. Deeze ſpelling zoude ik verkiezen boven die van den Heer WASSENBERGH *dounsjen*. In het Engelsch is het *to daunce*, in het Wallisch *dawnſio*. LYE, op het *Etymolog. Anglican.* van *Junius*, leidt het Nederl. *dans*, en oud Frieſche *Dens*, af van het Griekſche δονησις *volutatio*, *vacillatio*, *agitatio*, voornaamelijk zoodaanige, als in het danſen plaats heeft, beteekenende. *Wachter*

het oud-Duitſche GOOMAR, GOOMER, Zwitſersch GAUMER, *curator*, *custos*. Doch in de beteekenis van *man* ſchijnt *Goom* te zijn het oude Duitſche GOMO, *homo*, *vir*, A. S. *guma*, oud Engelſch *Gom*, *gome*. Het oud-Duitſche *Gomman*, *Goman*, bij KERO *comman*, is, bij zeer geächte taalkenners, niet anders, dan dit *gomo*, en heeft, volgends dezelven, de N flechts aangenomen van het oudere Latijnſche *hemo* (waarvan *nemo*, zoo veel als *ne hemo*) *homon*, *humon* (waarvan *humanus*), welk het nieuwere Rome in *homo* veranderd heeft. Het oudere Duitſche GOMON, *homo*, ſchijnt dit te bevestigen. Het ontbreekt echter niet aan zoodanigen, die *Gomman* voor zoo veel gezegd achten, als het Engelſche *Goodman*, het Nederl. *Goed-man*, het Frieſche *Goe-man*. Dan, het gevoelen van hun, die het eenvoudig voor *Gomo* opvatten, komt mij het waarſchijnelijkſte voor. Daar en tegen houde ik der Engelſchen *yeoman*, naar hetwelk zeker ſoort van *Landmilitie* bij hen *Yeomanry* genaamd wordt, niet voor afkomſtig van *Gomman*, gelijk eenigen willen, maar ſamengeſteld uit *man*, en *ga*, *gau*, *gaw*, *gauw*, *gew*, *goy*, *goye*, *goo*, *gow*, *gouwe*, *gae*, *gea*, *gæ*, beteekenende, gelijk bekend is, *pagus*, *terrae tractus*, *regio*; zoo als *yeoman* ook eigenlijk niet zoo zeer beteekent *quivis de plebe civis*, als wel een Landman. Zie over *Gau*, *Gaw*, enz., en over het Frieſche *Gæ*, *Junius*, *Glosſar. Goth.* op *Gauge*, als mede de *Aanteekk. op de oude Frieſche Wetten Bl.* 88.

ter meent, dat van het oud-Duitſche TANT, Wallisch DANT, *chorda*, gekomen zij TANTZEN, *fidibus canere*, en naderhand *ad fides ſaltare.* Dit *tantzen* wordt, op ſommige plaatſen, in het Plat-Duitsch, welk veel overeenkomst heeft met het Nederlandsch, uitgeſproken *danſen.*

XLIII.

Pisjen for donsjen ſey de faam.

Vrijen voor danſen, zegt het meisje.

PISJEN. Indien dit *pisjen* of *pysjen* de waare leezing is, zoude het kunnen beteekenen *peizen*: Bij *Kiliaan* toch is *payſen*, *peiſen*, ook overgezet door *delinire*, *emulcere*; en *paayen* beteekende niet alleen in het oud-Friesch *kusſen*, of liever *zoenen*, (zie den Heer WASSENBERGH, *eigen naamen der Friezen*, *bl.* 94.) maar dikwerf ook, bij onze ouden, vermaak aandoen, hulp bewijzen. Bij *Huydecoper*, *Proeve*, *bl.* 385 vinde ik uit PH. NUMAN, *ſtryd des Gemoets*, 1590, *B.* 4 *vs.* 430 aangehaald:

Met bermherticheyt die den naesten *paeyt* en toeft.

Vergelijk *Junius*, *Gloſſar. Goth. p.* 131.

Dan voor *pisjen* of *pysjen* heeft de Heer WASSENBERGH *Pysſeljen*, het welk Zijn Hoog-Gel. zegt kou-

kouten te beteekenen, of eigenlijk *keukenen*. Het zoude dan moeten komen van *Pyſel*, volgends *Kiliaan*, in het Friesch, eene keuken beteekenende, en waarſchijnelijk, als in het Friesch *Piſel* uitgeſproken wordende, afgeleid moetende worden van *pinſere*, hoezeer *Wachter* op *Püſel* het van het Griekſche πεττω, πεσσω, komen doe. Dan de Heer *Wasſenbergh* geeft geene reden op, waarom *pyſelen*, *piſelen*, dat is *keukenen*, overdragtelijk kouten, en vrijen, beteekene. Zoude het zijn omdat de vrouwen zich veel in de keuken ophouden? Ik achte zulks meer dan waarſchijnelijk, gelijk ook, dat, uit dien zelfden hoofde, *Peiſel*, of, op zijn Duitsch, *Püſel*, zoo wel keuken, als *Gynaeceum*, vrouwenvertrek, beteekent. De zaak zelve komt mij boven allen twijffel voor; en het zoude mij niet verwonderen, dat het werkw. *koekelen*, ook wel *keukelen* uitgeſproken wordende, welk men in de Baronie van Breda, in het Markiezaat van Bergen op den Zoom, en, naar ik meen, ook in Zeeland, veel hoort, voor malkander liefkoozen, eene verbastering ware van *koekenen*, *kokenen*, *keukenen*. Eertijds zocht ik de afkomst in het Goth. *kukjan*, kusſen, of in het oud-Eng. *a cockney*, een vleier; zie *Junius*, *Etymologic. Anglican.* op *to cogge*, vleien. Doch thands denk ik dezelve in *keukenen* te moeten vinden, welk ik, te Breda, ook wel meen te hebben hooren gebruiken van het zich bemoeien met keuken-zaaken, ſchoon ook verbasterd in *keukelen*. Hoe het zij, de reden deezer beteekenis van *peiſelen* zal, mijns bedunkens, in den overdragtelijken zin van *Peiſel* liggen, te weeten in dien van *Gynaeceum*, omtrent welken zie *Du Cange*, in *Gynaeceum*, die aldaar ook aanteekent dat *Püſeel* bij de Zeeuwen eene kleederkasſe is, het welk hij, waarſchijnelijk, uit *Kiliaan*

liaan gehaald heeft (*). *Peifelen* zal dan zijn, veel in het vrouwenvertrek verkeeren. Ook door Brabanders heb ik dit woord hooren gebruiken, doch in de beteekenis van drentelen, lanterfanten. Mogelijk is het bij hen een *frequentativum* van *peizen*, bij ons *peinzen*, in gedachten zijn, en beteekent het eigenlijk, in hunne taal, in gedachten verdiept heen en weder loopen.

Onder de Nederlandsche woorden, die in de tweede beteekenis van het vrijen gebruikt worden, is algemeen bekend het Noord-Hollandsche *kweesten*, doch minder algemeen misschien de oorsprong van hetzelve. Het is afkomstig van het oude *kweeden*, bij NOTKERUS *cheden*, bij OTFRIDUS en KERO *quedan*, A. S. *cwethan*, *cwythan*, *qhueden*, waar van in het *Glosfar.* bij *Lipfius* QUIT, *dic*; bij 't welk hij voegt: *nobis mansit geminatione vitiosum* QUETTEREN. *Kiliaan* heeft: QUETTEREN, *garrire*, *inepte loqui*, *ftrepere*, *obftrepere*, *argutari*. QUETTEN *et* QUADEN, *veteres Teut. dixerunt pro* LOQUI, *teste Otfrido*. Dan ik heb dit *quaden*, of *quattan*, gelijk het bij *Schilter*, *Thef. Antiq. Teut. t.* 3 *pag.* 165, heet, in *Infinitivo* nooit ontmoet. *Quatta*, *giquattin* en *quattun*, uit *Otfridus* ter laatstgemelde plaatse aangehaald, komen mij voor slechts buigingen te zijn van *queden*, even als *quat* en *quathe* bij *Lipzius*, en *Quad (dixit)* bij *Kero*. In het oud-Friesch bestaat echter *quaen*; zoo wel als *keden*; zie *oud-Friesche Wetten*, 1e *D.* § 50, en in het oud-Engelsch *to chatt*; zoo dat ik niet zoude durven ontkennen, dat ook *quaden*, of *quatten*, bestaan

(*) Het is bij mij echter niet geheel en al uitgemaakt, dat *Pyfeel* hier té huis hoore. Ik zoude eerder denken, dat het samengesteld zij uit *Pye*, *Peis*, *Beis*, *Pais*, (*tunica*), en *Seel*, of *Zaal*, vertrek.

ſtaan hebbe. Men zie de menigvuldige beteekeniſſen van dit woord bij *Wachter* op *queden*, en zal onder dezelve meer dan eene vinden, die op het vrijen toepasſelijk kunnen gemaakt worden. Hij noemt in de optelling derzelve het eerſte die van *zingen*. Of hij met regt dezelve voor de oorſpronkelijke houde, weet ik niet, maar wel, dat het verouderde Lat. *quio*, waarvan nog *inquam*, en *inquit*, ſchijnt te hebben beteekend *zeggen*, en dat *kweda* in het Yslandsch *dicere* eer, dan *canere*, beteekend heeft, doch dat het in de laatstgenoemde beteekenis niettemin reeds eenen hoogen ouderdom bezit; zijnde *cueida*, *cueda*, in het Bas-Bretonsch, zingen, waarvan in hetzelve de Leeuwerk *alcueder* genaamd wordt, hetzij men *al* het Lidwoord oordeele te zijn, welk het Bretonsch nog heeft, als ware het de zanger bij uitneemendheid; het zij men het voor *hoog* neeme, of voor der Duitſchen en ons *al* houde (*). Ook in het Wallisch, welk, gelijk men weet, zeer naauw aan het Bas-Bretonsch vermaagſchapt is, beteekent CHWEDEL *fabula*, en CHWEDDI *oratio*. En, offchoon men al ſtellen moge, dat het woord in die taalen van de Belgen of Neder-Duitſchers afſtomſtig zij, blijkt niettemin daar uit deszelfs oudheid.

(*) Zoo verſchillen ook de Taalkundigen omtrent de ſamenſtelling van *Alauda*, een woord, ontwijfſelbaar van Keltiſchen oorſprong, en ook in het oud-Duitsch bekend, waar in ſommigen het *Allaud* ſchrijven, als kwame het van *Al* en *Laud*, terwijl anderen in hetzelve A voor het Lidwoord houden. Moeste ik een van beide kiezen, ik zoude mij voor het laatſte verklaaren, dewijl de eerſte lettergreep van *Alauda* in het Latijn kort is, en alle de handſchriften van *Plinius*, *Lib.* 11 *Sect.* 44, ſlechts ééne L in dat woord erkennen. Het is eene der herſenſchimmen van *Goropius Becanus*, dat die vogel aldus zoude genaamd zijn, omdat het Romeinſche Legioen, welk denzelven, volgends *Plinius*, op zijne helmen voerde, uit *alouden*, of *al* uit *auden*, d. i. ouden (*veterani*), beſtaan hebbe.

heid. Ik ben zelfs niet vreemd van deeze ſtelling, uit hoofde, dat het werkwoord in het oud-Duitsch, door dezelfde lipaanblaazing, die in *chwedel* plaats heeft, geſpeld wordt *chueden*, *qhuueden*, *quheden*. Hoe het zij, in het Zweedsch beteekent *quida* nog klaagen, weenen, zeggen; zie *Ihre* op het woord. In het Duitsch is *köddern* dat gene, wat in de *Gloſſae Francicae* van BOXHORN *cherren* is, te weeten *garrire*. Bij *Kiliaan* is het *kateren*. In het Plat-Duitsch, of liever Oost-Friesch, is *kwittern*, of *kwettern*, ſchielijk en beuzelachtig praaten; *kedderen*, ſamengetrokken *kören*, ſnappen; *kwedern* veel en bits ſnappen, en KWARREN murmelen en vrijen (*). In Brabant is *kwetteren* nog zeer gemeen, en, onder de afſtammelingen van *queden*, was in het oud-Friesch ook *questen*, en daar die taal zich ook uitſtrekte over een gedeelte van Noord-Holland, is het niet te verwonderen, dat men aldaar, door eene niet mindere gehechtheid aan het oude, dan in Friesland, *kweesten* hebbe aangehouden. Men zie wijders, over dit woord, met den aankleeve van dien, de *Bydragen*, 1e *D. bl.* 282, vergeleeken met het 2e. *D. bl.* 307 en 308, en vooral den Heer YPEY, *Taalk. Aanmerkk.* in *queelen*. Het komt mij voor, dat die Geleerde te regt hier toe, even als *Mylius*, bij *Leibnitz*, *Collectan. Etym.* 2, 141, ook ons *kouten*, en het oud-Eng. *quoth*, Schotsch *quod*, hij ſprak, brenge, te meer, daar, in het Friesch, *kaaten* zoo wel is *kouten* (zie *G. Japix* in *forſchaete aerd*) als zeggen, ſpreeken, in den deftigen ſtijl (zie denzelfden in den 91en *Pſalm*). Minder wel

(*) Anderen echter ſchijnen *kwarren* in de eerſte deezer beteekeniſſen af te leiden van *kirren*, een klanknabootſend woord, en in de andere van QUARR, *nuptiae*.

wel schijnen anderen den oorsprong daar van in het Gr. *κωτίλος*, *loquax*, en *κωτίλλειν*, *garrire*, te zoeken. Reeds lange voor dat door mij des Hoog-Leeraars belangrijke *Aanmerkingen* geleezen waren, had ik al het bovenstaande ter neder gesteld, en insgelijks het woord *kwèlen*, als samengetrokken uit *kweedelen*, het *frequentativum* van *kweeden*, beschouwd, in eene door mij gemaakte aanteekening op het aan den Brabantschen kant gebruikelijke *bekweelen*, voor betreuren, en juich mij zelven toe over des Hoog-Leeraars overeenstemming.

FAAM. *Famne*, en *Femne*, is een meisje. Het verkleinwoord *Faamke* is, thands, in Friesland, nog zeer veel in gebruik. De oorsprong van hetzelve moet, meer dan waarschijnelijk, onmiddelijk gezocht worden in het A. S. *Fæmne*, *Femne*, welk ook eigenlijk, even als het Friesche woord, eene ongetrouwde vrouw beteekent. Zie *Mareshallus ad version. Euangelior. Anglo-Sax.* bij *Junius*, *p.* 530. Om het even is het, of het A. S. van het Lat. *femina* kome, dan of beide eenen anderen oorsprong gemeen hebben. In het oud-Eng. werd *Fame* ook voor een meisjen gebruikt. Bij de Romeinen beteekende *Femina* ook niet altijd eene getrouwde vrouw In het Keltisch, of Wallisch, is *Fam* eene moeder, volgends *Leibnitz*, *Coll. Etym. P.* 1 *pag.* 119. *Femmeke* en *Femme*, of *Fem*, is ook een vrouwen-voornaam, even als ook in Friesland *Vrowa*, en op sommige plaatsen *Vrouwtje*. In navolging sommiger mans, die, zich der oud-Friesche naamen schaamende, *Tjerck* in *Tarquinius*, *Lieuwe* in *Leo* of *Livius*, *Wobbe* in *Vopiscus*, enz., veranderen, schrijven wel eens vrouwen, deezen naam voerende, zich *Femina*. Het spreekwoord zegt, gelijk de Heer

Wassenbergh ook aanmerkt: ***men moet gevryd zyn, voor men trouwt***; zijnde *dansen* reeds van ouds een aanhangsel der bruidloft geweest, zoo als insgelijks uit het voorgaande spreekwoord blijkt.

XLIV.

Quæ hinnen, dær de ayen uyt lisse, in thuws to yten gæn.

Kwaade hennen, die de eijeren uit leggen, en te huis te eeten gaan.

QUÆ, of *kwæ*, bij den Heer WASSENBERGH *kwêa*, is eene samentrekking, hoedanige ook buiten het Friesch van ouds zeer gemeen waren; bij voorb. *goê liên*, *kwâa liên*, en diergelijke. Ook in het enkelvoudige zegt men, in het Friesch, *kwea*; en *kwaa* wordt insgelijks menigwerf aldus bij onze oude Hollandsche schrijvers gevonden. Zie, onder andere, *Spieghels Hertspieghel*, 1e *B. v.* 276 en 281. Men hoort het zelfs nu en dan nog onder het volk te Breda, spaarzaamer echter dan *goe* in *gôe werk*, *gôe weer*, enz. Men denke hier op het oude Hollandsche Kluchtspel *Het Huwelyk*, waarin *goemannen* tegen *goewyven* wordt gesteld, en op het uithangbord van de vrouw zonder hoofd, waar het onderschrift is ***in de goê vrouw***. Bij nog niet zeer oude Schrijvers treft

treft men *goélijk* aan voor *goedelyk* (*), *gaáloos* voor *gadeloos* (†) enz. Niets gemeeners, in de dagelijksche verkeering, dan het samengestelde *weérgaáloos*, en *weérgaá*, *bloo* voor *blode*, *noo* voor *node*, enz.

HINNEN. Hoezeer het Angel-Saxische woord *Henn* zij, hebbe men *Hin* niet enkel en alleen aan den Frieschen tongval, die gaarne de *e* in *i* verandert, toe te schrijven. De ouden zeiden beide *Hinne* en *Henne*; zie *Huydecoper*, *Proeve*, *Bl.* 381 & 382; als mede *Hanne*, zoo veel als het vrouwelijke van *Haan*; zie *Kiliaan* op *Hanne*, en *Junius*, *Etymologic. Anglican.* op *Hen*, die het samengetrokken acht uit *Haenenne*, of *Haeninne* (§).

DÆR,

(*) Sommigen echter houden *goelyk* niet dan voor eene verbastering van *gaelyk*, *gaedelyk*. Zie onder anderen de *Taal- en Dichtkund. Bydr.* 1e *D. Bl.* 283 en 284. *Mylius*, *Archaeol. Teut.*, die het *pulcher* overzet, leidt het af van het oud-Duitsche of Frankische *Guallichi*, ook wel *kuollichi* geschreeven, onder anderen bij *Notkerus*, in het klein *Glossar.* bij LIPSIUS, *guolike*, *guilike*, en aldaar overgezet *honor*, *gloria*, *potestas*, in welken zin dit woord zoude kunnen schijnen te komen van het Frankische *guat*, *guot*, goed, voor *nobilis*, *praestans*, genomen, te meer daar men bij *Otfridus* aantreft *Guatlich*, en bij *Willeramus*, *Cant. Canticor. cap.* 4 *v.* 3, *guotlichent* voor *gloriantur*. Gewoon mij zelven te mistrouwen aarzelde ik deeze mijne, voorlang gevormde, gissing hier ter neder te stellen, toen ik mij niet weinig in dezelve gesterkt vond door het aangetekende van *Palthenius ad Isidor.*, aangehaald in het *Glossar. Teuton.* van *Schilter* op *Guat.* Hoe het zij, niet alleen *gaelyck*, maar ook het daar aan tegenovergestelde *ongaelyck*, is bij *Cats*, en anderen van dien tijd, zeer gemeen.

(†) Te weeten in de beteekenis van *zonder wedergaa*, niet in die van *geen gade slaande* (*negligens*).

(§) *Junius* vermoedt, ter aangehaalde plaatse, dat de Engelschen in hunne oude taal ook het woord *Haan* hadden, omdat de Angel-Saxen dat van *Hana* bezaten. Daar en tegen hadden wij der Engelschen en

der

DÆR, *deâr*, die; niet zoo zeer van het Duitſche *Der*, als van het Angel-Saxiſche *thear.*

AYEN. *Aiers* voor *eiers* zegt men nog in Friesland. *Ai* of *ay*, voor *ei* of *ey*, is eene ſpelling, bij *Vondel* zeer gemeen, ook in dit zelfde woord, hetwelk hij ſomtijds *aiers*, ſomtijds *eiers*, ſchrijft; zie *Huydecoper*, *Proeve*, *Bl.* 396. Dan, hoezeer hij, gelijk aldaar wordt opgemerkt, meer tot *ai*, dan tot *ei*, ſchijnt over te hellen, gebruikt hij echter *zwaien* voor *zwaaien*, in *Joſeph in Egypten*, 2e *Bedryf*:

> *Men ziet het blonde hair, zyn locken, aertig* ZWEIEN
>
> *En zwieren over neck en over ſchouders heen.*

Verg. den Engelen-zang in den Rei van het 3e. Bedrijf van *Joſeph in Dothan.*

Minder gemeen is *vainſen* voor *veinzen*, welk, onder anderen, voorkomt bij *Spieghel*, *Hertsp.* 3, 321; en *vlaaien*, welk *Hooft* echter dikwerf gebruikt, onder anderen *Nederl. Hist. Bl.* 174.

LISSE. De vertaaling van den Heer WASSENBERGH, *leggen* is zeer goed, doch beantwoordt niet aan

der Franſchen *Kock*, *Kocke*, of om beter te zeggen, was het ons uit dezelfde bron toegevloeid. *Ménage*, die op het woord *Coc* verdient nageleezen te worden, zegt aldaar, dat in zeker oud *Gloſſar. Lat. German.* het Lat *Gallus* overgezet is *Cock*; en het is dus te regt, dat *Leibnitz*. *Collectan. Etymol. t.* 1 *pag.* 8, meent een diergelijk woord, als *Coc*, eertijds bij de Duitſchers in gebruik geweest te zijn, waar van nog over zij *Küchlein*, kieken, welk derhalve *Wachter* niet behoefde van het A. S. *coc* af te leiden.

aan *flisse*, gelijk zijn Hoog-Gel. uitgegeeven heeft. De waare leezing heeft onze Almanak in *lisse*, welk, in het oud-Friesch, *leggen* is, en *liggen*, doch meest *leggen*. *Egg* verandert die tongval veel in *iss*, of *izz*, eigenlijk, meen ik, *ids*. In den *Mithridates* van *Adelung* wordt, 2e *D. Bl.* 230, een stuk aangehaald uit *Wiarda's Geschiedenis der Oost-Friesche taal*, welk aldus begint: „ Hwersa *lidsze* Dad- „ del jeftha Lemethe, sa motma under forma fon „ eyder sida naut baria, hit ne se," enz; dat is: „ Zoo wanneer 'er doodslag of verminking (*) ligt, „ zoo moet men, onder de eersten van ieder zijde „ niet klaagen (†), ten zij," enz.

XLV.

(*) *Lemte*, *laemte*, heeft ook *Kiliaan* voor *mutilatio*. De Vertaalers der oude Friesche Wetten zeggen *Leemte*, *Bl.* 283.

(†) Barja', *baaren*, draagen, hier door *klaagen* overgezet, was, in het oud-Friesch, iemand geregtelijk aanklaagen; waarvan misschien *Baarrecht*, schoon sommigen eene andere reden van deeze benaaming geeven; zie *Van Wigt Landr. van Oost-Friesl. Lib.* 1 *c.* 122. Ook in onze gewoone oude taal beteekende *bedraagen* beschuldigen; zie *Placaatb. van Brabant*, 1e *D. Bl.* 132, *art.* 21, *Mieris*, 1e *D. Bl.* 453, 511 en 545. *Bedrag*, voor beschuldiging, zie ook bij *Mieris*, 2e *D. Bl.* 17.

XLV.

Quælck aad, quælck jongh, quælck won, quælck ſpon.

Slecht oud, ſlecht jong, ſlecht gewonden, ſlecht geſponnen.

QUÆLCK. Diergelijke ſamentrekking van den uitgang *lyk* heeft ook, in eenige andere ſtreeken van ons Vaderland, voornaamelijk in de geſprokene taal, plaats. Zoo hoort men, bij voorb. *lelk*, voor *lelyk*, (welk zelf ſamengetrokken ſchijnt uit *ledelyk*) waar voor men *lilk* leest in *G. Japix Nysgierige Jolle*, bij den Heer *Wasſenbergh*, *Bydr.* 2e *St. Bl.* 22; *een ielk* voor *een iegelyk*, enz. Omtrent Friesland zie men daar van een meer bijzonder voorbeeld bij den Heer *Wasſenbergh*, 2e *St. Bl.* 20, in *ſtalck*, voor *ſtallik*, welk *lik* hier, gelijk in meer andere woorden, zoo veel, als *lyk*, gelijk, is. De Heer *Wasſenbergh* zegt zeer wel, dat het 't zelfde is met *ſtalbroeder*, *ſtalgezelle*, door *Kiliaan* overgezet *commilito*, *contubernalis*, doch eigenlijk beteekenende, gelijk de Heer *Wasſenbergh* te regt opmerkt, *ejusdem ſedis particeps*, d. i., gelijk ik wel eens voor het zelve gevonden heb, *ſtoelbroeder*. Te Breda zegt men *Geſpan*, welk *Kiliaan* vertaalt *jugalis ſocius*, *ſocius laboris*, *compar*; en te Dordrecht noemde men dien mededeken, die te gelijk met eenen anderen aangekomen was, deszelfs *Geſpan*. Oudtijds zeide men ook

ook *Gaffel-broeder*, van het verouderde GAFFEL, *contubernium*, *ſocietas*, vermaagſchapt met het Walliſche GEFELL, *didymus*, *gemellus* (*).

WON. Zeldſaamer vindt men, in den Frieſchen tongval, *ond* veranderd in *on*, dan in *oun*, of *uwn*. Het laatſte maakt, met aflaating van het *augmentum* (†), hier WUWN, even als *geſponnen* SPUWN; want

(*) Uit hoofde deezer beteekenis van *gemellus* breng ik tot dit woord ons *Gaffel*, welk eigenlijk en oorſpronkelijk een tweetandige vork is, hoezeer het ook, bij vervolg van tijd, voor eene drietandige, of andere, gebruikt zij. Om dezelfde reden heet ook *Gaffel* een mik, of de plaats, waar een boom zich in twee armen ſpreidt; als mede zeker hout aan den mast der ſchepen dien vorm geevende. In het Wallisch is *gefail* eene ſchaar, als een werktuig, uit twee leden beſtaande, zijnde, waarom ook, gelijk bekend is, de Franſchen het, in het meerv., *des ciſeaux* noemen, even gelijk zij *les pincettes*, *les mouchettes*, *&c.* zeggen.

(†) Hoezeer het weglaaten van het *Augmentum*, en voorzetſel, *ge* ook in andere oorden van ons vaderland plaats hebbe, is zulks bij de Friezen echter veel gemeenzaamer, dan elders; zie den Heer *Waſſenbergh*, *Bydragen tot den Frieſchen tongval*, 2e *St. Bl.* 16. Ook dit heeft de Frieſche taal met de Engelſche, boven alle andere Noordſche taalen, gemeen, ſchoon in de *Euangelien* van *Junius*, *p.* 414 & 415, ons geleerd worde, dat, drie eeuwen te vooren, het *augmentum* ook in het Engelsch plaats had. Eene andere overeenkomst nog is deeze, dat in verre de meeste der Frieſche Deelwoorden, gelijk hier, de ſtaart wordt afgeſneeden. Het verdient opmerking, dat de Friezen niet alleen voor en achter aan een woord, maar ook dikwijls midden in hetzelve, het *augmentum* weglaaten; ſchrijvende, bij voorb. *onleauwlyck* voor *ongeloofflyk*, *ondild* voor *ongeduld*, enz. Dat, algemeen, door geheel Nederland, in veele naamwoorden, het *augmentum*, en voorzetſel, *ge* weggelaaten wordt, meent *Ten Kate* een overſchot te zijn van den tongval der Friezen, toen die, in de midden-eeuw, hun gebied tot aan de Maas uitſtrekten. Niet alleen, dat men bij ouds *luud* voor *geluid*, *moed* voor *gemoed*, *vaar* voor *gevaar*, *bieden* voor *gebieden*, enz., zeide, maar ook heeft hetzelfde in veele nog zeer gebruikelijke woorden, zonder dat men het bijna opmerkt, plaats. Wat is gemeener, dan

want *oun* is bij de Friezen, door hunne verandering der D in N, gelijk ſtaande aan *ond.* Ook heeft dien ten gevolge de uitgaave van den Heer WASSENBERGH *wuwn* en *ſpuwn.*

XLVI.

Rop nin hey, ierstu ourkomd biste.

Roept geen hei, eer gij overgekomen zijt.

ROP. Van het nog in Friesland gebruikelijke *roppen*, eertijds *ropjen* (*). In het Gothiesch is het *hropjan*, in het Zweedsch en Ysiandsch *ropa*, in het Plat-Duitsch *ropen;* in het oud-Engelsch *roupe*, en *rope.* Men ziet dus, dat zoo geheel beſpottenswaardig niet is het *roppen*, welk men te Dordrecht, en elders, in de volkstaal, hoort bezigen. *Geropen*, welk ook, zoo te Dordrecht, en in de Baronie van Breda, als in Zeeland, niet zelden gebruikt wordt, is zelfs door mij, bij ik weet niet meer welken ſchrijver, gevonden. Het is van het werkw. *roopen*, welk de

dan *Beden* voor *gebeden* (*preces*), *Bit* voor *gebit*, *Bod* voor *gebod* (*licitatio*), welk laatſte men te Breda dagelijks hoort, *Lid* voor *gelid*, *Lyn-waad* voor *lyn-gewaad*, *makkeiyk* voor *gemakkelyk*, *ſchrift* voor *geſchrift*, *ty* voor *gety*, enz.?

(*) Zie onder anderen *Gysbert Japix* in *Kipedo Reauwe-bjuester*, v. 15, en *Reònise Ljeafde-gâl*, v. 23.

de ouden ook, door de bij hen zeer gemeenzaame verwisſeling van *oe* en *oo*, gebruikten (*). Dan niet alleen *ropen* en *roppen* voor *roepen*, maar ook *nommen* en *nommen* voor *noemen*, *motten* voor *moeten*, *verſocken* voor *verzoeken*, is niet alleen volmaakt de hedendaagſche Dordrechtſche volks-tongval, maar wordt, bij onze vroegere Dichters, zeer gemeenzaam aangetroffen. Het eerſte, welk ook *Pontus Heuterus* gebruikt, vond ik, behalve bij anderen, meer dan eens bij *Dan. Heinſius*, het tweede, behalve bij ouderen, nog bij *Spieghel*. Van het derde heb ik geene voorbeelden opgeteekend; maar wel van *Verſock* bij *Jonctys* in *Roſelyns ooghjes*, N.° 45.

IERSTU. *Ier* is hier de Angel-Saxiſche, Engelſche, en oud-Frieſche, uitſpraak van *ear*, gelijk de Heer *Waſſenbergh* heeft, het Angel-Saxiſche *ær*, het Engelſche *ere*, Nederl. *eer*. *Irst* echter voor *eerst* ontmoet men ook bij *L. Van Velthem*, *Spiegel Historiaal*, 1e *B. cap.* 8, op het einde, en op meer plaatſen. Het achteraangevoegde *ſtu*, *tu*, *du*, of, gelijk hier bij den Heer WASSENBERGH, *ſte*, en diergelijke, gebruikten de ouden niet alleen achter den tweeden perſoon der *verba*, maar ook achter andere ſoorten van woorden. Zoo zeiden zij, even als hier *eerſte*, ook *dattu*, *watſtu*, *alſtu*, enz. Achter den tweeden perſoon der *verba* hoort men in de Brabantſche ſtreeken van ons Vaderland nog veel de;

(*) Bijzonder was dezelve gemeenzaam bij de Friezen, zie *Gysbert Japix*, in *Nysgierige Jolle*, v. 30, en den Heer *Waſſenbergh*, *Bydr. tot den Frieſchen tongval*, op die plaats. Nog heden ten dage is het niet buiten voorbeeld, dat een woord onverſchillig met *o*, of met *oe*, geſpeld worde. Men denke ſlechts om *blom* en *bloem*, *kogel* en *koegel*, *ovel* en *oevel*, (bij *Hooft* nog aldus voor *euvel*) en om meer andere.

de; b. v. *wat zegtde? wat hebtde?* (gemakshalve en welluidendheidshalve *hedde*) enz. Dit is nog een overblijffel van *di* en *dy*, welk de ouden ook zeiden, en luidt, mijns bedunkens, veel befchaafder, dan het *je*, welk men in Holland achter aan klampt, en het welk eene verbastering is van het meervoud. *ghy*, welk men, in navolging der Franfchen, en van andere volken, voor *du* heeft ingevoerd. Over de verfchillen in de Dordrechtfche Sijnode, of men, in de overzetting van den Bijbel, God aanfpreekende, *Ghy* zoude gebruiken, of *Du* blijven behouden, zie men *Wachter* op *Du*, en den Heer *Ypey*, *Taalkk. Aanmerkk. Bl.* 151.

BISTE. Ten einde men dit niet voor het H. D. *bist* houde, leeze men *Van Heule*, *Nederd. Spraeckonst*, *Bl.* 93, den Heer *Wasfenbergh*, *Bydrag. tot den Friefchen tongval*, 1e *St. Bl.* 121, en den Heer *Ypey*, *als boven*. Ook befchouwe men de achteraan gevoegde *e*, zoo min als in *heste* van het volgende fpreekwoord, niet voor het *te*, of *fte*, achter den tweeden perfoon, waar van wij zoo even gehandeld hebben. Het is alleen eene verlenging van *bist*. De Hollanders zijn het geweest, die, gelijk in alles, ook hierin, en in de werkwoorden in het algemeen, de bekorting het eerst hebben begonnen te betrachten, met, bij voorb., te fchrijven *ik zoek*, *ik vind*, voor *ik zoeke*, *ik vinde*, gelijk men nog veel in den eerften perfoon van het *Praefens* van den *Indicativus* ontmoet, en dagelijks hoort van Zeeuwen, die nog grooter liefhebbers van diergelijke verlengingen zijn, dan hunne Vlaamfche nabuuren.

XLVII.

XLVII.

Rop nin hæring, ærstefe int net heste.

Roep geen haaring, eerge ze in 't net hebt.

HÆRING, of *Hearing*, is een zuiver Angel-Saxisch woord, door de Friezen onvervalschter bewaard, dan door de Engelſchen in hun *Herring*. *Ménage* zegt het Franſche *hareng* van ons *haaring* te komen, ſchoon hij dit van het Lat. *halex* oorſpronkelijk achte. Dan ik ben het met hen eens, die het A. S., het H D., het Nederlandſche, enz., voor een nieuw woord houden, het zij het van *Haer*, *Her*, d. i. Heir, menigte, het zij het dan van elders, kome.

HESTE. Dit is gedeeltelijk eene overneeming uit het Hoog-Duitsch, gedeeltelijk een overblijfſel uit de oude taal. Men zeide, in dezelve, *gy hebst*, *geefst*, *zegst*, enz. Bij *Cats* vindt men nog in de oude uitgaaven van den *Zelfſtryd*:

„ Du *geefst*, geſtrenge geest, ons groote ſtof
„ om klagen,
„ Du *legst* ons packen op die niet en zijn
„ te dragen.

Zie *Van Heule*, *Spraec-konst*, *Bl.* 88. En zoo ook

ook in den voorleedenen tijd, en andere tijden, *Dan. Heinsius Loff. van Bacchus v.* 419:

„ Du *ftontst* naest Jupiter, *gaefst* Rhoecus
„ eenen flach,
„ Verandert in een leeu, dat hij ter aerden
„ lach.

XLVIII.

Rioecht uwt, as de baarge fnuwt.

Regt uit als de verkens fnuit.

RIOECHT, elders ook *riucht*, bij den Heer WASSENBERH *rieugt.* In de uitfpraak geeft het geen verfchil. In veele woorden, welke de lettergreep *ech* hebben, verandert het Land-Friesch dezelve in *jue* of *jeu*, b. v. *fjuechten* hebbende, voor *vechten*, *fljuecht* voor *flecht*, enz. Dan ook met andere klinkers heeft deeze infchuiving der J plaats, b. v. in *fjong* voor *zang*, *Tjienner* voor *Dienaar*, *Ljeacht* voor *Licht*; *wjueck* voor *wiek*, *tjuechnis* voor *tuigenis*, *ftjoeren* voor *ftuuren*, beftuuren, *bjuester* voor *byfter*, enz. Het Friesch heeft zulks, denk ik, even als het Zweedsch, van 't Gothiesch overgehouden, hoe weinig ook die taal vermaagfchap moge hebben met het Angel-Saxisch, de zuster-taal van het Friesch, en *Adelung, Mithridat.* 2e *Th. S.* 246, voor ongerijmd houde de Prijs-vraag, in het jaar 1779, door de Maatfchappije der Nederlandfche Letterkunde, uitge-

geschreeven, wegens de afkomst van het Nederlandsch uit het Moeso-Gothiesch en Angel-Saxisch, welke het hier de plaats niet is te verdedigen. Anders dachten daar over *Junius*, *Hickes*, *Ihre*, enz. (*). Men treft *Rioecht* ook *Rioeucht* geschreeven aan, en dus in een éénsilbig woord vier klinkers. In *smiaeount* komen 'er zelfs vijf voor. Diergelijke woorden zijn, gelijk meer andere, voor hun, die geen Friezen zijn, moeielijk uit te spreeken.

Als een overblijfsel van het Friesche *Rioecht* moge men nog beschouwen het Drentsche *Rochten*, *het Rocht hegen*, enz.

UWT. Men vindt dit ook in het Friesch *oeyt* gespeld. *Gysb. Japix* heeft het beide, zoo als men ook, dien ten gevolge, dan eens *boeytte*, dan eens *buwtte*, aantreft. *Buiten* toch is *be-uiten*. Dat men, in de gewoone taal, eertijds *wt* (†), *uut*, *ut*, *vut*, *vuut*, en, zelfs nog in de zeventiende eeuw, *vuyt*, schreef, is bekend; doch dit levert de reden niet op, waarom hier *uw* geschreeven zij. Hetzelve is hier, gelijk wij meer gezien hebben, op zijn Friesch, voor *ui*.

SNUWT. Ook hier wederom vindt men *uw* in plaats van *ui*. In diergelijke woorden, waar in wij thands *ui*, en de Engelschen *ou*, hebben, gebruikten deezen eertijds ook de W, b. v. *hows*, *louws*, *snowt*. Het tegenwoordige Friesche is *snoete*. In de straattaal hoort men, op andere plaatsen van ons Vaderland, ook veel *snoet*. Het Plat-Duitsche *snute* wordt op dezelfde wijze uitgesproken. Ook *snuit*, zoo wel

(*) *Adelung* was echter door *Wachter* hier in voorgegaan.

(†) Het oud Utrechtsch geslacht *Uitewaal*, schrijft zich hiervan nog *Wtewaal*.

wel als het H. D. *Schnautze*, beteekent eigenlijk den neus. Bij CATS, *Spieg. van den ouden en nieuwen tyd*, vindt men:

Een neus, een vreemde ſnuit, waar op de kinders wyzen,
Een neus, 'k en weet niet hoe, waar van de vrouwen yzen.

En in het H. D. heeft men de ſpreekwijze *Er trägt ſeine ſchnautze gar hoch*, welk beäntwoordt aan de Latijnſche ſpreekwijze *altum ſpirare.*

Men verſtond 'er oudtijds niet, dan in de tweede beteekenis, den bek van een vogel, hond, verken, enz. door, om de gelijkheid aan der menſchen neus. In dit en hier toe behoorende woorden is de S ſlechts een voorzetſel; zie hier voor op *Nebben.* In het Duitsch is *ſchnutchen* ook een kuschje, even gelijk wij van *Tuwtje*, en *muiltjen*, gezien hebben.

XLIX.

XLIX.

Sefte hannen meitze ſtionckende wounen.

Zachte handen maaken ſtinkende wonden.

SEFTE. *Junius* leidde dit woord, om het oud-Frieſche *ſeft*, eerst af van het Gr. ἕφθος; doch, naderhand van gedachten veranderende, deed hij het, zoo wel als ons *ſaft*, (waar van onze ouden het werkwoord *ſaften*, zachten, verzachten, hadden), komen van het Allemanniſche *Saf*, en *zacht* van *Sach*, in die zelfde taal, even als het eerstgemelde, *ſap* beteekenende; dan dit verſchil ontſtaat eigenlijk uit de van ouds in onze taal reeds zeer gemeene verwisſeling der F en CH (*). Dat der F echter eigen-

(*) Overbekend is het, dat men oudtijds zeide *achter* en *after*, oud-Frieſch *eefter*, nog het Duitſche en Eng. *after*, het Zweedſche *efter*; *achter* en *efter*, *gichte* en *gifte*; *lichten* en *liften*; *Nichte* en *Nifte*, nog bij *R. Visſcher*, *Quikken*, 5e *ſchok*, *No.* 43; *ocht* en *oft* (*ofte*). *Vichtiene*, voor *viftiene*, heeft *M. Stoke*, 2e *B. v.* 31. *Zeedrichte*, voor *Zeedrifte*, vindt men bij *Van Mieris*, 1e *D. Bl.* 517. Men zeide ook *geruft* voor *gerucht*, van het Duitſche Werkwoord *ruffen*, waarvan nog *rom-ruftig* voor *roemruchtig*, bij GYSB. JAPIX, in den 8*ſten Pſalm*. In het Frank-Duitsch vindt men *aftzig* voor *achtzig* in *Fragment. de bello Hisp. Caroli M. v.* 2485, *Ambaft* voor *Ambacht* in *Fragm. de bello Caroli M. Contra Saracen. v.* 1953; *Geſifte* voor *Geſichte* in het *Glosſar.* bij LIPSIUS. *Kraft* komt (om op onze Moedertaal weder te keeren) nog dikwijls voor bij *Hooft*. Nog heden ten dage hoort men *gekoft* en *gekocht*, *graft* en *gracht*, *heft* (van een mes) en *hecht*, *ſchaft* en *ſchacht*, *ſtift* en *ſticht*, en, om bij het hier behandelde woord te blij-

genlijk in dit woord het recht van eerstgeboorte toekome, is mij meer dan waarſchijnelijk, omdat dezelve niet alleen in het A. S. en Eng. *ſoft*, maar ook in het oud-Duitſche en Frankiſche, gevonden wordt. In de twee laatstgenoemde taalen is het ook *ſenft*; dan of daarvan de *e* in het oud-Frieſche plaats hebbe, durve ik niet te beſlisſen.

MEITSE. Men houde *meitſe*, waar voor *Gysbert Japix Bl.* 198, ook *metze* zegt, hier niet voor *metſen* (*), *meitſen*, niet alleen *caedere*, *ſecare*, *incidere*, in het gemeen, beteekenende, maar ook dat der Wondheelers; waar van nog het Wondheelers werktuig *Meisſel*. *Meitſen* is hier de 3tia *pers. plur. maaken*, of, op zijn Friesch, in deeze buiging, *makken*, van *makkjen*, ook *mekkjen*, maaken, wordende *kk* bij Friezen, ſomtijds in *ets*, of *etts*, veranderd. Zoo is *raaken* in het oud Friesch REYTSEN; *bakken*, BAETSEN; *ſmaaken*, SMEYTSJEN, enz. Dan niet alleen heeft deeze verandering plaats in

blijven, *ſoft* en *zocht*, welk laatſte ook voorkomt bij *Melis Stoke*, *B.* 1 *v.* 1144. Of het een gevolg hier van, of wel een taalbederf, zij, dat men in Brabant ſomtijds *helcht* voor *helft* gebruike, weet ik niet. In Zeeland zegt men, even als in Friesland, ook *helt*, en, met weglaating van de aanblaazing, *elt*.

(*) Van *metſen*, ook bij *Cats* en *Vondel* voor *metſelen* gebruikt, wordt te Breda een *Metzelaar* nog heden ten dage *Metſer* genaamd, als een, die tot de muuren en wanden ſteenen houwt. Sommigen leiden van hetzelve ook het Franſche *maçon* af, hetwelk met eenige waarſchijnelijkheid geſchiedt, uit hoofde dat men, oudtijds, hier te lande, ook *maetſelaers* gezegd heeft. Dezelve worden *maatſenaars* genaamd bij wijlend den Heer *Van De Wall*, *Privil. van Dordrecht*, *Bl.* 296 en 297, hoezeer dezelve reeds als *metſelaars* voorkomen bij denzelfden, *Bl.* 219. In een oud ſtuk van de veertiende eeuw heb ik *Maetſe* voor *Metſelaar* gevonden. Ons *Mes* is, volgends ſommigen, ſlechts welluidendheids-halve, gevormd van het oorſpronkelijke *Mets*.

in woorden, waar in *ak* gevonden wordt, maar ook in andere, als *britsen* voor *breeken*, *kytsen* voor *kyken*; *koytsen* voor *kooken*, enz. Het is grootendeels een gevolg van de verandering der K in TS, waar van wij reeds eenige voorbeelden gezien hebben, en welke zoo wel midden in een woord, als voor en achter aan hetzelve plaats heeft. Bij de Engelschen is eene diergelijke verandering niets ongewoons. Op gelijke wijze wordt het Eng. *match* gevormd van het Angel-Sax. *mæcca*, *macca*, (waar mede het Ysl. *Mag* en *Maki*, Zweedsche *Make*, het Deensche *Magger*, het oud-Duitsche *Mah*, *Mag* (*), en waarschijnelijk ook ons *Makker*, vermaagschapt is); *wretch* van *wræcca*, balling, enz. En niet alleen heeft dit bij hen met de Angel-Saxische A en Æ plaats, maar ook met andere klinkers, veranderende b. v. *wicce* (*saga*) in *witch*, *bicce* (*canicula*) in *bitch*, enz.

STIONKENDE. Wij hebben, in *donsjen*, een voorbeeld gezien, dat de Friezen, in sommige werkwoorden, de *a* in *o* veranderen. Dus is hier *stionken*, of *stjonken*, het *stanken* onzer oude taal, waar van *stank* nog overgebleeven is, hoezeer slechts in

(*) Veele zijn de beteekenissen van dit woord, buiten die van *par*, *similis*, *socius*. Het wil onder anderen ook zeggen *puer* in 't gemeen, en *filius* in het bijzonder, gelijk ook *cognatus*, en zelfs *famulus*. Hier van is het *Mac* der Schotten in *Mac-Alester*, *Mac-Donald*, *Mac-Pherson*, enz., waar door die van het geslacht, en het gezin, mitsgaders de leenroerigen, en andere onderhoorigen, van *Alester*, *Donald*, *Pherson*, enz., worden aangeduid. Sommigen meenen het Friesche *Ma* daar mede, in de beteekenis van zoon, overeen te komen. De afknotting, die de Schotten veel gebruiken, door *M'*, in plaats van *Mac*, te schrijven, zoude kunnen schijnen deeze gedachte eenigszins te begunstigen, als ware ook in het Friesch de C of G weggelaaten. In het Schotsch is met het Lidwoord *the*, *the Mac* 't hoofd van den stam.

in eenen kwaaden zin, daar hetzelve, als mede het werkw. *ftinken*, eertijds *voces mediae* waren, in het gemeen *odor*, en *odorem emittere* (*), beteekenende, gelijk alle taalminnaars weeten, en bij *Junius*, *Schilter*, *Wachter*, *Ihre*, enz., uit *Otfridus*, uit *Notkerus*, en vooral uit *Willeramus*, kan gezien worden.

WOUNEN. De Friezen *ond* veel in *oun* of *uwn* veranderende, komt van *wonden* natuurlijk *wounen* of *wuwnen*, gelijk de Heer *Wasfenbergh* heeft. Dit heeft meer overeenkomst met het Eng. *wound*, dan met het A. S. *wund*. Bij *Otfridus* is het *wunta*. In het Wallisch is UUUNTA, *ulcus*. *Junius* leidt in *Glossar. Goth.* het Eng. woord af van *winden*, en *Lye* op het *Etymologic. Anglican.* van denzelfden, doet het van het Goth. *wandl* komen, en dit van *windln*, winden, uit hoofde van het bewinden der kwetfuuren, waarvan ook een zwachtel te Breda *een windel* genaamd wordt (†).

Voor

(*) In het Frankisch ook *odorem percipere*, even als *rieken*, welk dit ook beteekent, zoo wel als *odorem emittere*. In deezen laatften zin werd *rieken*, ook op zich zelve ftaande, fomtijds ten kwaade genomen, blijkends onder anderen het gezegde der Zuster van Lazarus: *hy riekt*.

(†) Hier tegen ftrijde niet, dat het woord *wond* in het Ysl. *und*, of *ond* is; want de Yslandfche taal de W, die ook naauwelijks voor een letter kan gehouden worden, niet kennende, gebruikt of in plaats van dezelve eene V, of knot dezelve geheel af. Men denke echter daarom niet, dat ik de afleiding van *Junius* goedkeure. Eene andere, uit het Yslandsch getrokkene, reden doet mij veeleer aan dezelve twijffelen. Zij is deeze; dat, daar *und*, of *ond*, zonder medeklinker vooropgefchreeven wordt, *ik wind* daar en tegen in die taal is *eg vind*. Daar en boven is de wond den windel voorafgegaan. *Adelung* leidt het van 't H. D. *Wuhne*, een gat, af. Andere afleidingen zie men bij *Martinius*, op *Vulnus*.

Voor *zachte handen* zegt men thands, gemeenlijk, *zachte meesters*, d. i. handartſen, in het Friesch *Hanmaesters.* Men ziet dus, hoe eigenaardig hier van *handen* geſproken worde.

L.

Sliepende honnen hærtme næt weytſen to meytſen.

Slaapende honden behoort men niet wakker te maaken.

SLIEPENDE. Deeze uitſpraak is die van het Eng. *to ſleep*. Het verwondert mij, dat *Junius*, die zoo veel tijds, opzettelijk, in Friesland heeft doorgebragt, om het oude, nog bij de boeren gebruikelijke, Friesch, met het Engelsch te vergelijken, en in zijn *Etymologicum Anglicanum* zoo veele overeenkomſten aanteekent, op *to ſleep* ook niet het Frieſche *ſliepen* hebbe vermeld.

HONNEN. Zie hier voor op *Hannen* en op *wynen*.

HÆRTME. Dat is, gelijk men in de wandeling ook wel zegt, *hoort men*, voor *behoort men*. Zoo leest men bij *Gysbert Japix*, in *Reamer in Sape*:

Den oermits 't ynne Wrâd nearne iz as't heart,
Blieuwe' yn jou' Lân, bidd' God dat hy 't wol
ſpaarje.

En in de *oude Frieſche Wetten*, 3e *D.*, § 7: „ Want alle Friezen in dat Noerd Koninghryck eer „ heerden," d. i. want alle de Friezen behoorden eertijds tot het Noordſche Koningrijk. In deezen zin komt *hooren* ook bij *Kiliaan* voor, en wordt het nog wel door hedendaagſche Dichters gebruikt; zie *Werken van de Maetſch. der Nederl. Letterk. te Leiden*, 2e *D. Bl.* 116.

Minder wel ſchijnt bij den Heer *Waſſenbergh* te ſtaan *hâdtme.*

WEYTSEN. Zoo als wij gezien hebben, dat de Frieſche Landtaal *meytſe* van *makken* vormt, vormt zij *weytſe* van *wakker*. *Gysbert Japix* laat die woorden rijmen in *To-forlit op Goads gunste:*

God ſchil for mij wol weijtſe.
Het Goads gunst ſeyn't
Dogg' nimmen ſcheyn't,
Daar wol ik ſteat op meijtſe.

Ook het Engelſche *watch* komt, door eene diergelijke letterverandering, van het A. S. *wæcca*. In die taal heeft men zoo wel *wec*, als *wac*, en *weccan*, *wæccan*, *wacian*, is, in dezelve, *wekken*, opwekken, wakker maaken. Weshalve men zich niet te verwonderen hebbe, dat de E zich hier, in dit Frieſche woord, even als in *meitſen*, vinde.

LI.

Sringe Heren regeerje neat lang.

Strenge Heeren regeeren niet lang.

STRINGE. *String* is hier, door de gewoone verwisfeling der *e* in *i*, voor *ftreng*, waar van de Engelfchen hun STRENGTH, *robur*, en TO STRENGHTEN, *corroborare*, hebben, hoezeer hun bijvoegl. naamw. *ftrong* zij, welk zij, als het Duitfche *ftrang*, uitfpreeken, en ontleend hebben van het Angel-Saxifche *ftrang*, welke taal ook, na genoeg in dezelfde beteekenis, *ftrec* heeft, door letterverzetting ons *fterk* geworden. *Streng* is niet, dan in het plat-Duitsch, en Nederlandsch, voor *durus*, *feverus*, gebruikelijk, en *Wachter* geeft het zelfs eenen anderen oorfprong, dan aan STRENG, *fortis*, *ftrenuus*, waar van de titel van *geftreng*, in den beginne niet dan aan Edelen, en Krijgsbevelhebbers, doch naderhand ook aan anderen, gegeeven.

REGEERJE. De Heer *Wasfenbergh* heeft *rejerje;* dan, daar men oudtijds *regieren* fchreef, en de Friezen, voor de harde lange *ee*, waar van de tweeklank *ie* een teeken is, de *ea* hadden, zoude hetzelve niet *rejerje*, maar *rejearje*, moeten zijn, en zoo fpelt het ook *Gysbert Japix Bl.* 63, 71, 115, en op meer andere plaatfen. Echter vind ik in oude ftukken ook *regerjen* en *regcria*. Zie onder

anderen *Gabbema*, *Verhaal van Leeuwaarden*, *Bl.* 80 en 81. Bij *Spieghel* heeft men: *ſtrenghe heren* (*) *rechten niet lang.*

LII.

't Gieter næt wol to dær de mouws ynt treſoor dæ bliouwt.

't Gaat 'er niet wel toe, daar de muis in de eetenskas dood blijft.

GIET. Deeze is de Engelſche, en Frieſche, uitſpraak van *geet*. Men treft in het gewoone oud-Nederlandſch ook *geet* aan, welk misſchien van het Frank-Duitſche *geen* is, of van het Duitſche *gehen*. Bij *Otfridus*, *L.* 2 *C.* 7 *v.* 22, leest men *geit* voor *gehet*. Het oorſpronkelijke werkw. ſchijnt *gan* te zijn. Zie op N°. 23.

MOUWS. Daar de Engelſchen de ſtomme *e* achter aan de woorden niet uitſpreeken, is dit woord volmaakt het Eng. *Mouſe*, oudtijds ook *Mows* geſpeld. Bij den Heer *Wasſenbergh* is het *Muws*.

TRESOOR. *Treſoor* is eigenlijk de aanregttafel, of

(*) *Rechten* was oudtijds ook *regeeren*. Zie *Wachter* op RICHTEN *tertii generis*.

of aanregtbank; waar van het hier voor de kas onder dezelve, de *schapraade*, (*), genomen wordt. De Boeren in Noord-Holland noemen nog *Troor*, bij verkorting voor *Trezoor*, een foort van fpind, die aan den wand hangt. Het is een Bastaard-woord, eigenlijk gezegd *Dresfoor*, mijns oordeels niet afkomftig, gelijk *Tuinman* wil, van *thefaurus* (†), maar van het Franfche *Dresfoir*, nog tegenwoordig in gebruik, en voorheen ook wel eenvoudig *Dresfe* genaamd, welk de Heer *Roquefort*, *Glosfaire de la langue Romane*, onder andere uitleggingen, ook verklaart door *armoire*, *buffet de cuifine*. Dan onder den naam van *Dresfoir* vertoonden de Franfchen oudtijds nog een ander, kleiner, foort van aanregttafel, die bij den disch gebruikt werd. *Furetière* befchrijft het „ Espèce de buffet, qu'on dresfe à côté „ pour le fervice d'une table, où on met le vin, „ les verres, la vaisfelle &c." Deeze befchrijving zou-

(*) Het eerfte gedeelte, waar uit dit woord is famengefteld, is nog zeer in gebruik in de Baronie van Breda. *Schap*, of *fchop*, gelijk men 't uitfpreekt, is bij de Landlieden hier, wat in Holland de *wagenkeet* is; en zeer veel vindt men bij dezelve nog een *turf-fchop*. Zie van dit woord JUNIUS, *Etymol. Angl.* op *Scop* en op *Shop*, *Wachter* op *Schaff*, BURMAN, *Aanmerkk. Bl.* 149, en IHRE, *Glosf. Suio-Goth.* op *Skåp*. Het tweede gedeelte van het woord is in Friesland bewaard, alwaar men *raaden* bezigt voor het geen, welk wij *reeden* noemen, zeggende b. v. *eigen* GERAAD *vlasch* voor *eigen* GEREED. In de Bredafche ftreeken maakt men *fchapraade*, *fchapraai*, vrouwelijk; doch bij R. VISSER, *Quikken*, 3e *Schok. No.* 1, komt het als onzijdig voor.

(†) Dit zoude evenwel nog beter kunnen fteek houden, dan het Franfche *Dresfoir* (het hier onder handen zijnde *trefoor*), met *Schilter* op *Drefo*, van het oud Duitfche *Drefo* (*thefaurus*) te doen komen, of, met *Ten Kate*, 2e *D. Bl.* 620, van *Dresfelen*, om de gedraaide tralien, die gewoonelijk aan de fpijskas zijn, welke afleiding mij te meer verwondert, daar hij zelf het Eng. *dresfer*, of *dresfour*, en niet dan dit, bijbrengt, welk klaarblijkelijk van *to dresf* komt.

zoude zeer wel pasſen op het geen wij, gewoonlijk, *eenen ſtommen knecht* noemen. *Carpentier*, in zijn *Glosſaire François* op *Du Cange*, noemt het „ *Buf-* „ *fet de table ou l'on étale ce qui doit ſervir à ta-* „ *ble.*" Zie ook *Du Cange* zelven, in *Dresſorium*. In het *Gr. Charterb. van Friesland*, 2e *D. Bl.* 84. leeze ik: „ 't is oeck zoo, dat de Furst van Gelre „ een *Zylveren Treeſoer* hem bij den Furst van Sas- „ ſen gepreſenteerd, nijet heeft willen ontfanghen." Dan of door dit *Zylveren treeſoer* moete *per ſynec-dochen* verſtaan worden het zilverwerk op het treſoor te plaatſen, of wel het treſoor zelf, durve ik niet beſlisſen (*). *Kiliaan* noemt het *Dresſoor*, *treſoor* en *tritſoor*. Bij van *Velthem*, *Sp. Histor.* 1e *B. cap.* 26, is het *Dretſoor*. In de middeneeuw noemde men het in 't Lat. *Dresſorium* en *Directorium*; zie *Du Cange*, die het uitlegt *abacus*, *tabula*, *ubi*

vaſa

(*) Men treft, in de oudheid, niet zelden plaatſen aan, waar het twijffelachtig is, of van louter goud, of zilver, dan wel van gouden, of zilveren, ſtoffe, geſproken worde. Zoo twist men onder de Uitleggers en *Etymologici*, of men bij WILLERAMUS, *Cant. Canticor.* 3, 10. in de woorden *avor thiu lineberga*, *ze demo Diske*, *thiu was guldin* moete verſtaan, louter van goud, of verguld, gelijk *Wachter* meent, of van gouden ſtof vervaardigd. Mij komt het laatſte het waarſchijnelijkſte voor. Want *Liniberga*, over het juiste verſtand waar van men het insgelijks niet ééns is, ſchijnt mij toe de bekleedſels der *leeningen* te beteekenen. *Bergen* toch is, in de oude taal, verbergen, bedekken, bekleeden, blijkends *Reinberge*, *Scanc-beorg* (*Schonk-berge*, laars) *Halsberge*, enz., en het is eer denkelijk, dat men die bekleedſels, tot meerder gemak, van goudene ſtoffe, dan van goud, of ander verguld metaal, zal gemaakt hebben. Dan, om dichter bij ons *treſoor* te blijven, zoo beteekende ook het bijna van gelijke natuur zijnde woord *Buffet*, in de middeneeuw, zoo wel eene met kostbaare ſtof bedekte tafel, op welke men het gouden en zilveren gereedſchap, tot het eeten en drinken behoorende, ſtelde, als het gereedſchap zelf. Ik meen zulks in de *Avondſtonden* van den door-kundigen Heer VAN WIJN gevonden te hebben.

vasa reponuntur ad mensae ministerium (*). In het oud-Duitsch heette het *Dresur*.

Van *Tresoor*, voor eene kast in het gemeen genomen, meent men dat de twaalf zoo genaamde Sleutel-Gilden te Dordrecht, oudtijds *Tresorie-Gilden* genaamd werden. Ook zeide men *de twaalf tresoryen*. Te weeten deeze Gilden hadden elk onder zich eenen Sleutel van een verschillend slot der kast op het Stadhuis, in welke de Privilegien bewaard werden, en, op hunne gildekamers, elk eene kast, een *Tresoor*, of *Tresorie*, genaamd. Deeze gedachte is te waarschijnelijker, om dat *Dress* en *Trese*, *Dresscammer* en *Tresecammer*, in het H. D. die kamers zijn, in welke stads oirkonden bewaard worden.

Men denke evenwel niet, dat ik ons *Tresoor*, welk ik reeds zeer vroeg in het oud-Nederlandsch en Duitsch, gebezigd vind, in de beteekenis van eenen schat, in dezelve stelle niets gemeens te hebben met het Latijnsch, of Grieksch. Het is, mijns erachtens, een ander woord, dan het hier behandelde *tresoor*.

DÆ. Bij afknotting voor *daed*, even als in *rie* voor *ried*, als in *brae*, als in *quae*, enz.

BLIEUWT. Men beschuldige de Friezen de zachtere V vaak in F te veranderen; hier zien wij de F en V met de zachtere W verwisseld. *Yv* gaat in het oud-Friesch doorgaands over in *ieuw*, zijnde *dryven*, bij voorb., in hetzelve *drieuwjen*. Men vindt het met *blieuwjen* bij *Gysbert Japix*, *Friesche Tjerne*:

Schoe

(*) *Trisfile* noemt het *gelatiniseerd* ACRO *ad Horat. L.* 1 *Sat.* 6 *v.* Zie *Ihre*, *Lex. Suio-Goth.* op *Dresfel.*

Schoe ick by dy blieuwe,
In dyn pleagg' fordrieuwe?

En in *Sjolle Kreamer in Tetke:*

Moacht ick by dy blieuwe!
Moye' ey wierom neat?
'k Sil dyn Laemkes drieuwe.

En op andere plaatſen meer.

Zoo ook KLIEUWE voor het oude KLYVEN, H. D. KLEIBEN, *crescere.* GYSBERT JAPIX, *Nyſgierige Jolle:*

'k Nim, dyn jieren mogge klieuwe
To myn jeld æf jette meer.

Bekend is het, dat even als *bang* ſamengeſteld is uit *be-ang*, *blyken* uit *be-lyken*, *biechten* uit *be-jichten* of *be-gichten* (*), zoo ook *blyven* ſamengeſteld is uit

(*) Bij *Lipſius*, *Epist.* 44, *Cent.* 5, *ad Belg.* vind ik in het klein *Glosſar.* „ BEGIHTE, *Confesſione*, nos *Bichte*;" bij KERO, *Pigihti*; bij NOTKERUS, *Piuht*, *Kejiht*. Het Frank-Duitſche *Bijan* is ook niets, dan het ſamengetrokkene *bi-jihan.* Het komt mij voor, dat het oud-Duitſche *gichen*, bekennen, niet een vermaagſchapt woord, gelijk ſommigen willen, met het Frank-Duitſche en oud Duitſche *jehan*, *jihan*, *gehan*, *gihan* (in het oud-Friesch *jäen*), maar hetzelfde woord zij; zijnde de *h*, gelijk wij hier voor gezegd hebben, oudtijds als *ch* uitgeſproken geweest. De Franſchen hebben van hetzelve hun oude *géhir*, en niet van *jacere*, gelijk *Ménage* meent; die ook te onregt het uitlegt *dire la verité par force*, daar het, eenvoudig, bekennen ſchijnt te beteekenen. Ook in de bij hem aangehaalde plaats uit *Monſtrelet:* „ et lui fit gé-„ hir de ſa bouche le cas pour lequel il étoit appellé," komt mij de dwang voor, eigenlijk, te liggen in het woord *fit.* En zoo is ook geen ſchijn van dwang in de twee plaatſen, door den Heer ROQUEFORT, *Gloſſ. de la langue Romane*, op *géhir*, aangehaald. Zelfs wordt op eene derzelve *gehy* van God gezegd. In het oud-Friesch is *jechtan* ook niets meer, dan belijden. Zie *oude Frieſche Wetten*, 1. *St. Bl.* 25.

uit het voorzetſel *be* en het oude *lyven*, zijnde hetzelve bij WILLERAMUS *be-livan*, bij OTFRIDUS *bi-liben*, *bi-kiben* en *bi-leipen*, bij KERO *pi-liban*, in het Frankisch *be-liven*, in het A. S. *be-liſan*. Dan dat deeze wegſmelting der *e* echter niet nieuw zij, blijkt, behalve uit de oude Schrijvers, ook uit het Frieſche woord.

Voor *dood blyven* zeiden de ouden, veel, eenvoudig *blyven*. Thands is het, bij ons, ook nog, in dien zin, gebruikelijk, doch niet, dan van ſchipbreukelingen, en in den ſtrijd geſneuvelden. Het werd echter nog in de zeventiende eeuw voor ſterven in het gemeen gebruikt. *D. Heinſius, Nederl. Poëm. Bl.* 21.

Doch ſucht eens, ende ſegt, ghy ſyt te vroeg gebleven,
En haddet wel verdient met mij te mogen leven.

Hetzelfde beteekende bij de ouden ſomtijds het woord *biliban*, als bij *Otfridus*, 3, 23, 96 & 100, 4, 35, 12, en in den *Rhythmus in Victoriam Ludovici Regis, v.* 81, gelijk nog het hedendaagsch Duitſche *bleiben*, en het Franſche *demeurer*. Het Walliſche TRIGO, *manere*, *morari*, werd, op gelijke wijze, ook, ſomtijds, voor *mori* gebruikt. In de ſpreekwijze, in eene ſtuip, in eene beroerte, blijven, moet men het woord in eenen meer of min anderen zin opvatten.

LIII.

Echter zet *Leibnitz, Collectan. Etym. p.* 1, *pag.* 17 *gëhir* ook over *confiteri in tortura*, niettegenſtaande hij met hetzelve vergelijke *gicht*, *vergicht*.

LIII.

't Is altyd fet yn ien oormans schuyttel.

't Is altijd vet in een andermans schotel.

FET. Ook in de spelling van dit woord volgen de Friezen alle de Noordsche volken, buiten de Hollanders. In het A. S. is het *fæt*, in het Ysl. *feitur*, in het Eng. *fat*, Deensch *fæd*, Zw. *feet*, enz.

OORMANS. Het eerste gedeelte van dit woord is samengetrokken uit het Angel-Saxische, en oud-Friesche, *oder*, ander. Van het eerste hebben de Engelschen ook hun *other*, welk ook in sommige oud-Friesche stukken gevonden wordt. De Friezen zijn in deezen het A. S. getrouw gebleeven, daar de overige Nederlanders, het Gothiesch volgende, in dit woord, gelijk in veele andere, de N ingeschooven hebben. In het oud-Friesch beteekent *oor* ook, even als het Latijnsche *alter*, de tweede (*). Men vindt het

(*) Hetzelfde had in het oud-Duitsch plaats, zijnde het bij *Kero*, meermaalen, door *secundus* vertaald, als mede in het A. S. *other*, *oder*, Ysl. *annar*, Deensche *anden*, Zweedsche *annan*, Goth. *anther*; gelijk ook in het gewoon oud-Nederlandsch. *Van Maerlant* zegt, b. v., aan het einde van het tweede Boek der eerste *Partie* van zijnen *Spiegel Historiael*: „ *Dander bouc neemt hier ende.*" En bij *Bleyswyck Beschr. van Delft*, in het *Aanhangsel*, vindt men eenen giftbrief van *Graef Willam die Anderde alsoo genaemt van Hollandt.* Hiervan is nog overgebleeven de spreekwijze *ten andere*, *andersdeels*, *ter eenre en ter andere zyde*, enz. In het Wallisch meene ik ook *ail* niet, dan de tweede beteekenis, *secun-*

het ook gefpeld *oer*, welk de op zijn Hollandsch gefchreevene uitfpraak van *oor* is. Deeze famentrekkingen zijn veel draagelijker dan het gewoone Nederlandfche *aar* voor *ander*, en *aars* voor *anders*; zie de *Werken van de Maetfchappy der Nederl. Letterk.*, 3e *D. Bl.* 150. Voor het overige wordt in het gewoon Nederlandsch *anderman*, vooral in den tweeden naamval, veel gebruikt als een enkel woord, even als *alleman*.

SCHUYTTEL. De Heer *Wasfenbergh* heeft *Schuwtel*, het welk op hetzelfde uitkomt, dewijl wij gezien hebben, dat *uw* aan *ui*, in het oud-Friesch, gelijk ftaat. Beide is meer ongemeen, dan *Schuttel*, welk door den Heer *Wasfenbergh*, in deszelfs *Idiotic. Frif.*, als bijzonder aan Friesland eigen, wordt opgegeeven, doch ook elders veel gehoord wordt. In oude Handvesten, of Keuren, heb ik ook *Scutele* gevonden. Men kan niet ontkennen, dat, welk men ook kieze, hetzelve nader aan het Latijnfche, Engelfche, en Bas-Bretonfche, kome, dan het gewoone Nederlandfche *Schotel*, hetwelk in 't Friesch het Lat. *pesfulus* beteekent. Het Angel-Saxisch echter heeft zoo wel *Scotle*, als *Scuttel*.

LIV.

fecundus, zoo als het bij *Boxhornius* overgezet is, en, eigenlijk, hetzelfde, als het oude *el*, *al*, ander, te zijn, te meer, daar WACHTER *el* van Keltifchen oorfprong maakt, en het bekend is, dat het Wallisch, voor een goed gedeelte, uit die taal voortfpruit. Dit *el* wordt nog gevonden in *Spieghels Hertfp.* 3, 136, voor *elders*, welk van hetzelve komt, zoo wel als *ellewaard*, en *ellendig*, bij *Lipf. Epist.* 44, *Cent.* 3, *ad Belg. elelendig* (van een ander land), als mede het Eng. *elfe* en *elfewhere*, Allemann. *allafuuara*, het Zweedfche *aljes*, *aljest*, enz.

LIV.

't Is d'iene houn leed dat de oore yne koken ſjoecht.

't Is den eenen hond leed, dat de andere in de keuken ziet.

HOUN. De reeden deezer ſpelling ligt in de verandering van *ond* in *oun*, welke wij meer gelegenheid gehad hebben om op te merken. De Engelſchen gebruiken ook meest *ou* in diergelijke woorden, zeggende insgelijks *Hound*, *Ground*, enz. Ook de afknotting der D hebben wij meer gezien, en bepaaldelijk in dit woord op N.° 2. De uitgaave van den Heer *Waſſenbergh* heeft *Hôn*.

KOKEN. In het oud-Nederlandsch zeide men ook zoo wel *kokene*, *koekene*, als *keuckene*; en te regt, daar het van *kooken* komt. In het Latijn is het *coquina*, het welk men bij de *Gloſſatores* ook wel *cocina* geſpeld vindt (*). Dan het Nederlandsch heeft eene menigte woorden, in welke de *o* in *eu* verandert; bij voorb. *dogen* in *deugen*, *knokel* in *kneukel*, *kovel* in *keuvel*, *krooken* in *kreuken*, *logen* in *leugen*, *loos*, *loze*, in *leus*, *leuze*, *pole* in *peu-*

(*) Dit woord duidt de eigenlijk gezegde keuken aan. *Culina* is, volgends NONIUS, *quilibet locus, qui largiori igne calet.*

peule, *rozel* in *reuzel*, *ſprookje* in *ſpreukjen*, *volen* in *veulen*, enz. Men ſpelt *koken* in het Land-Friesch ook *koaken*. *Gysbert Japix*, *Bl.* 1.

Da 'k ynne Koackne koam, ho! dear wir
ſocken rid
Fen Feynten, Famnen, Bern.

Dan zulks maakt in de uitſpraak geen onderſcheid.

Bij *Spieghel* luidt dit ſpreekwoord: *'t Is den eenen beedler leet, dat d'ander voor de deure ſtaat.*

LV.

't Is yn onglik, ſchil, patten, of æren of ſnyen, ſis de Faam.

'T Is een ongelijke twiſt, zoenen, of ooren afſnijden, zegt het meisje.

YN. Men ſpreeke dit niet uit, als het H. D. *ein*, maar als *ien*, zoo als den Heer *Waſſenbergh* uitgegeeven heeft. Bij *Gysbert Japix* vindt men meeſt *yen*. Zie wijders *Bladz.* 58.

ONGLIK. De Heer *Waſſenbergh* heeft *ongelyk*; dan ik houde *onglik* voor echter Frieſch. Die taal, weeten wij, dat diergelijke ſamentrekkingen bemint. Om-

Omtrent dit woord heeft dezelve ook in het H. D. plaats.

SCHIL. Ook in het gewoon oud-Nederlandsch ontmoet men *fchil*, zoo voor *verfchil*, als *gefchil*. Dezelfde beteekenisfen hebben ook het Ysl. *fkil* (*), en het A. S. *fkyle*. Te Breda zegt men nog zeer veel *fchillen*, voor *fcheelen*, verfcheelen. Men vindt het ook in dien zin bij *Cats* en anderen. Voor *fchil* heeft de Heer *Wasfenbergh* hier *fcheel*, welk bij vroegere Hollandfche Schrijvers zeer gemeenzaam was; zie *Hoofts Ned. Hist. Bl.* 230, 390, en 698, en *Vondels Poëzy*, 1, 22. Bij *Spieghel*, uitgaave van *Vlaming*, *Bl.* 282, vindt men 't, met het voorzetfel; *Gefcheel*. *Scheelinge* komt in de beteekenis van verfchil dikwijls voor in oude Friefche ftukken, gelijk ook *fchillinghe*, *fchylinge*, *fchylinga*, *fcillinga*, *fchillingh*, *fchaalinge* (†). In het Duitsch der middeneeuw treft men ook *Schell*, *Schellnisf*, en *Schellung*, aan. Zie *Haltaus* op die woorden. Uit het bovenftaande fchijnt te blijken, dat fommigen verkeerdelijk onderfcheid maaken tusfchen *verfcheelen* en *verfchillen*, en uit dien hoofde *onverfcheelig* fchrijven; daar toch *onverfchillig*, het ontkennende is van *verfchillig*, welk, van *verfchil* komende, bij *Kiliaan* ge-

(*) Dit *Skil* beteekent ook *onderfcheid* in den zedelijken zin, even gelijk wij *jaaren van onderfcheid*, de Franfchen *discernement*, de Engelfchen *Skill*, de Deenen *Skel*, de Zweeden *Skål*, voor *mens*, *ratio*, *intellectus*, *peritia*, gebruiken. Voor *intelligere* heeft ook het Yslandsch het Werkwoord *Skil*, van welks *praeterit.* SKILDE gevormd is SKILDING, *ratio*.

(†) Denkelijk hetzelfde als het H. D. *Schälling* (*lis*, *controversia*). Het *Idioticon Hamburgense* heeft *Schälen* voor *Schælen*; zie *Ihre* op *Skilja*; doch de Schrijver (*Richey* meen ik) fchijnt in de afleiding van hetzelve niet gelukkig, daar hij het van *Schaal* (*bilanx* of *lanx*) komen doet.

gevonden wordt, en in de Baronie van Breda in vol gebruik is. Zie ondertusſchen hier omtrent *Reitz, Belga Graecisſ. p.* 454, den Heer *Wasſenbergh, Idiotic. Friſ.* op *Scheel*, *de Werken van de Maatſchappy van Nederl. Letterk. te Leyden 7e D. Bl.* 303, en den Heer *Siegenbeek*, *Verhandel. over de Ned. Spelling, Bl.* 171 & 172.

Sierlijk wordt van *Scheel* eene ſoort van perſoonsverbeelding gemaakt door *Gysbert Japix* in *Reamer in Sape*:

> *Scheel* ſed Eed in Wird to loar
> Alle uwre in ſtuwne,
> *Scheel* drieut frjuenſchip boeyte doar
> Twisſche ljeave frjuenen,
> *Scheel* ſet Tjetcke yn Wer in roer
> Ja de Wrâd yn koal-ljeacht fjoer.

Ten Kate, en *Tuinman*, doen dit *Scheel*, en *Scheel*, dekſel, van eenen en denzelfden oorſprong zijn; als ſcheidende een dekſel het ſtuk als het ware in twee deelen. Doch *Wachter* meent dat *Schel*, *Schale* (het dekſel van een ei, noot, en diergelijke) *Schalie*, en dusdaanige woorden meer, die de beteekenis van bedekken hebben, de geboorte verſchuldigd zijn aan het Werkwoord *Scheelen*, welk in het oud-Duitsch, in de beteekenis van *bedekken*, moet beſtaan hebben, en nog in het Yslandsch, Deensch en Zweedsch aanwezig is; zie *Ihre* op *Skylla*. Zijn die gedachten van *Wachter* gegrond, dan zoude *Scheel*, dekſel, ook zeer wel daar toe kunnen gebragt worden, te meer daar *Kiliaan* het voor hetzelfde woord als *Schale* houdt. Dit *Scheel* is te Breda zoo algemeen in gebruik, dat men het woord *dekſel* niet dan van uit andere plaatſen ingekomenen hoort.

PATTEN. *Paetke*, zoo als de Heer *Wasſenbergh* uitgegeeven heeft, vindt men doorgaands bij *Gysbert Japix*; onder anderen in *Wobbelken*:

Paetke my ſwiete Tuwt,
Æſ ick bin dea.

En in het volgende, geheel *Catulliaanſche*, ſtukjen:

Lit uwz paetke', ô liordigh' ſwiete,
Oon uwz lust-eyn, buwtte tol,
Swiet' uaz ſwiete buwck ſwiet fol.

Eene enkele reize heeft hij *paatje*. De Heer *Wasſenbergh* teekent aan, dat men het doorgaands *partjen* uitſpreekt. Zijn Hoog-Gel. haalt hier ook het woord *pea*, een zoen, aan, waar van ik de afleiding niet weet, of het zoude moeten verwantſchap hebben met *paaien*. Een *zoen* toch is eigenlijk een kus, die tot *verzoening*, of ten teeken daar van, en dus om te *paaien*, gegeeven wordt, gelijk bekend is, doch werd naderhand tot alle ſoort van kusſen overgebragt. Op dezelfde wijze kan het met *pea* gegaan zijn. Deeze mijne gisſing bevestigt zich, min of meer, door de bijvoeging van het woord *paeyde*, in het vers, door den Heer *Wasſenbergh* aangevoerd, voorkomende, en door dat van *Pajerke*, als mede door *Pæ* in de gebiedende wijze, in het laatſte der hier boven door mij aangehaalde ſtukjes:

Pajerke, myn ſwiet formeytſen,
Dy my de Himmelsch ſwietheyt jout,
Jouw' my hondert paetkes, Bout!
Dat it uwz yn 't hert môt reytſe:
Pæ my hondert reyſen tjien,
Tuwt du wistet het ich mien.

ÆREN,

ÆREN, of *eåren*, gelijk bij den Heer *Wassenbergh*, is wederom zuiver Angel-Saxisch. In het zelve is een oor *ear*, *eare*, in het Engelsch *ear*.

OF SNYEN. In dit *of* hebben de Friezen, met de Engelschen, het A. S. *of* gevolgd; de overige Nederlanders het Gothische *af* (*); hoezeer *Kiliaan* zegge, dat *of*, voor *af*, niet alleen Friesch, maar ook Vlaamsch en Hollandsch, is, en het ook wel bij Oud-Hollandsche Schrijvers en in oude Hollandsche Stukken gevonden worde; zie onder anderen *Van Oosten de Bruin*, *Geschied. van Haarlem*, 1e *D. Bl.* 173, alwaar *ofneemen* en *ofbreeken* voorkomt. *Afsnyden* is, bij de Engelschen, *to cut off*; doch zij voegen *off* ook wel vooraan in sommige woorden, bij voorb. in *offspring*. *Of snyden* leest men ook in de *oude Friesche Wetten*, 8e *D.* § 17, „dat hy dine ker habbe: „hor (d. i. of, het Eng. *or*, A. S. *ahor*) hi fine „machta bij dae lyve off snyde." En 11e *D.* § 5, „Jesma een frowa mit wald her frislen, (*freslan Gr. Charterb.* 1e *D. Bl.* 107, d. i. krullen) off snyt." Zoo ook *oflyvich* vóór *aflyvig*, 1e *D.* § 50. *Of* op zich zelve zie 11e *D.* § 36, 37, 38 & 39. In oude stukken komt het, even gelijk nog in de praattaal, ook voor als *van*.

SIS. Deeze leezing acht ik meer echt Friesch, dan die van den Heer WASSENBERGH *sey*. *Sizzen* is in het oud-Friesch *zeggen*, en *siz* wordt in hetzelve, als een naamwoord, even als het Duitsche *Sage*, en het Fransche *un dire*, gebruikt vóór *een zeggen*. Oudtijds schreef men *sidsa*, waar door mijn aangeteekende op het 44ste spreekwoord bevestigd wordt.

LVI.

(*) In de oude taal gebruikte men voor hetzelve *ave*.

LVI.

Wa de hynst krie wol, dy ſmyt him næ mey de tæm forre holle.

Wie den hengst krijgen wil, ſmijt (of *ſlaat*) hem niet met den toom voor 't hooft.

WA. Dit is het Angel-Saxiſche *hwa,* van het welk de H niet uitgeſproken wordt. Van hetzelve komt ook het Engelſche *who.*

KRIE, of *krye*, is hier de Frieſche uitgang *kryjen* van het werkw. *krygen.*

SMYT. Ik meen, dat van de twee beteekenisſen van *ſmyten*, ook door den Heer *Wasſenbergh* aangegeeven, die van *ſlaan* hier bedoeld zij. Dezelve is, bij vroegere ſchrijvers, zeer gemeenzaam, en nog overig in *vechter en ſmyter.* Voorbeelden daar van zijn in *Hoofts Warenar*, *Bl.* 267 en 270, *Fol.* uitg. van 1671, en *Cats Trour.* (4to uitgaave) *Bl* 623; *Houwelyck* (4to) *Kinderſpel*, *Bl.* 4, *Vrouwe*, *Bl.* 65, *Weduwe*, *Bl.* 50. Men treft bij denzelfden ook aan *Wyvensmyter* voor *Wyvenſlager.* In het Engelsch heeft *to ſmite*, behalve de beteekenis van *ſlaan*, nog wel eenige andere, maar niet die van *werpen.* Zelfs legt KILIAAN *ſmyten* alleen uit door *ſlaan.* Voor ons

ons gewoon ſpreekwoord, „ die een hond *ſlaan* wil, „ vindt haast een ſtok," heeft SPIEGHEL *ſmyten.* In het Plat-Duitsch is het *ſmiten*, en ons *ſmit*, het H. D. *Schmid*, tot *ſchmiden*, welk in het gemeen *tundere*, *percutere*, beteekent, behoorende, zoude van dezelfde maagſchap zijn volgends *Wachter* op die woorden, en *Scherzius ad Willeramum*, *c. IV.* 10; dan *Ihre*, die het gevoelen van *Junius* volgt, wederlegt *Wachter's* geſtelde in zijn *Glosſar. Suio-Goth. Par.* 2 *col.* 675.

TÆM, of *teâm*, is wederom een geheel Engelsch woord. Doch in die taal, beteekent het den disſel, het Lat. *temo*, Fransch *timon*. Indien hetzelve van het Angel-Saxiſche *teman*, *temian*, *tymian*, ons *temmen*, oudtijds ook *tammen*, komt, gelijk ſommigen willen, zou le *team*, voor *toom* genomen, ook zeer gevoeglijk van hetzelve kunnen afgeleid worden, als nog meer ter bedwinging van een paard, of ander trekbeest, dienende, dan een disſel. Ook wordt het Duitſche *Zaum*, door *Wachter*, van *Zæmen*, temmen, afgeleid. In het *Glosſar.* bij *Lipſius* is een toom *antomi* (*). In het oud-Friesch beteekent *team*

(*) In dit *antomi* ſchijnt *an* het Lidwoord, even als, volgends ſommigen, *αἰγις* zoo veel is als *eine Geisſe*, en als *abacus* zoo veel is als *a' bacus*, eene verhevenheid, zijnde het A. S. *Bac*, *Bæc*, oud-Duitſche *Bach*, Ysl. *Bach*, Deensche *Bag*, de rug, het oud-Duitſche *Bache*, heuvel, en, bij letterinſchuiving, *Bank.* Insgelijks zoude mij niet verwonderen, dat het Lidwoord in het woord zelve opgenomen ware in *a-pis*, eene Bie; in *astrum*, ook in het Bretonsch *ſter*, *ſteren*; in *a-per*, en *e-ber*, een mannelijk verken; in *a-lauda*, *een luide (laute) vogel*, enz; als mede dat in zeer veele Walliſche woorden het lidwoord Y het voorſte gedeelte derzelve uitmaakte (a). In het Fransch is dit ook niets

(a) Ik geloove, naamelijk, wel dat de Y, die men, in het Wallisch, voor veele woorden aantreft, in de daad een voorzetſel zij, ter verzach-

team ook een geslacht. Zie *Gysbert Japix*, *Lofzang van Maria*, *Psalm* 79, *Psalm* 85, *Psalm* 103, en op

niets vreemds. Getuige zij slechts *Landier*, *Lendemain*, *Lierre*, en *Tante*, waar voor men oudtijds. en zelfs nog in sommige gewesten van Frankrijk ten tijde van FURETIÈRE, *Ante*, gelijk nog in het Eng. *Aunt*, zeide. Zelfs meende ik reeds een spoor daar van te ontdekken in ons *Naars*, *Naassem*, *Narm*, *Navond Nochtend*, enz., lange voor dat ik dezelfde gedachten vond bij den Heer BILDERDYK, *over de geslachten der naamwoorden*, *Bl.* 108. Want dat men het niet blootelijk voor een N *paragogicum*, welluidendheids-halve voorgezet, te houden hebbe, gelijk *Reitz*, op zekere plaats van zijnen *Belga Graecisfans*, die ik niet kan wedervinden, meent, blijkt onder andere uit deeze plaats van *Bredero*, in het *Moortjen*:

Gelyk men Noom, die om veel gouts te saem te hoopen,
Besloot dit lieve Lam aan yemand te verkoopen.

Gaande aldaar eene N vooraf. De L in *Lauweit* is het Fransch Artikel L' van *l'aubade*; want eigenlijk is het, zonder hetzelve, *auweit*, even als in het Fransch *Aubade*. Sommige, zelfs zeer voornaame, taalkenners, willen ook, dat *Duivel*, het Duitsche *Teufel*, niet van Διαβολος, maar van *evel*, *euvel*, *uvel*, *yvel*, kwaad, kome, en, eigenlijk, *de booze* zij. Hier voor zoude kunnen pleiten, dat men bij oude schrijvers ook *Devel*, *D'Evel*, d. i. *de Evel*, vindt; dat in het Engelsch, in welke taal *evil* ook *kwaad* beteekent, de Duivel *Devil* heet, als ware het *the Evil*; dat *Dyvel*, zoo veel als de *Yvel*, uitgesprooken wordende *Ivel* (een woord ook in Zeeland nog gebruikelijk, voor ongemak), en *Yfall* in het Wallisch, (samengesteld uit het Lidwoord Y, en *fall*, het oud-Duitsche en oud-Nederlandsche *Bal*, boos, kwaad), mede den Duivel beteekent; en dat *Balo* bij *Otfridus* zoo wel voor *Diabolus*, als voor *malus*, voorkomt. Dan ik beslisse echter niets.

---

zachting van de uitspraak dier woorden, voornamelijk van de zulke, welke met eene S, door eenen medeklinker gevolgd, beginnen, gelijk *Adelung*, *Mithridat.* 2e *Th.* S. 148 stelt, in navolging misschien van *Wachter*, *Prolegom. Sect.* 5. Dan ik vermoede tevens, dat die Y niet anders zij, dan het Lidwoord, gelijk in verscheidene andere taalen, ook hier in de naamwoorden zelven opgenomen. Men weet toch, dat in het Wallisch Y het Lidwoord is voor eenen medeklinker, en *Yr* voor eenen klinker. De Y wordt, het is waar, voor sommige Werkwoorden ook gevonden; dan ik geloof, dat, indien alle de naamwoorden van het

op meer plaatsen. *Ney-team* vindt men bij denzelfden, *Psalm* 25; *Bern-team* in den 128en *Psalm*. Hadde *Junius* zich het Friesche woord in die beteekenis herinnerd, of wel het Angel-Sax. TEAM; *Soboles*, *progenies*, hij zoude niet hebben behoeven te twijffelen, of het Eng. *team*, in de spreekwijze *a team of horses*, *a team of Ducks*, van het A. S. *teman*, *tyman*, voortteelen, al of niet kome, en welke de waare beteekenis zij. Echter legt SKINNER *a team of oxen* uit, *jugum boum*, een span ossen; welk ook zeer wel op *a team of horses*, doch minder op *a team of Ducks* toepasselijk kan gemaakt worden.

HOLLE. Dit woord zegt de Heer *Wassenbergh*, *Bydr. tot den Frieschen Tongval*, 2e *stuk*, *Bl.* 29, zeer opmerkelijk te zijn, omdat het in geene der aanverwantte taalen voor het hoofd gebruikt wordt. Dat het van de holligheid des hoofds den oorsprong hebbe, schijnt een ieder terstond in het oog te loopen. Echter vindt de Heer *Wassenbergh*, aldaar, *Bl.* 9, in hetzelve meer overeenkomst met HILL, in onze oude taal (*), en nog in het Engelsch, eenen heuvel, en acht het dus meer van de verhevenheid des hoofds ontleend te zijn, waarvan het mij niet onwaarschijnelijk voorkomt, dat het woord *hoofd* zelf ontleend zij, voor het welk men, oudtijds,

(*) *Over hil of over klip*, zegt *Cats* nog, in de *Houwelycks-fuyck*.

het Walliseh ons bekend waren, wij bevinden zouden, dat die Werkwoorden alle van Naamwoorden afkomstig zijn, waar van dezelve de Y behouden hebben. Verscheidene Naamwoorden zijn, in die taal, met en zonder die Y, in het gebruik; b. v. SPOLD, en YSPOLD, *humerus*, waar van, waarschijnelijk, het Fransche *Espaule*, *Epaule*.

tijds, schreef *hoyved*, *hovede*, *hovet*, *hoeft*, *hefde*, in het A. S. *heofod*, *heafod*, *heofud*, *healud*, *hæfde*, *haefd*, *hevet* (*). Niettemin zoude voor het eerste gevoelen kunnen pleiten, dat *Ten Kate*, 2e *D. Bl.* 211, het Friesche HOLLE, *caput*, aldus gezegt acht *om de holte van het bekkeneel.* Het zijn 's mans eigen woorden, waarom het mij verwondert, denzelven door den Hoog-Leeraar *Wassenbergh*, tot staaving van zijn gevoelen, aangehaald te zien. Opmerkelijk is het, dat in het Zweedsch *Hol* de buik is, of eigenlijk die holligheid van het onderlijf, welke de ingewanden bevat, even gelijk het hoofd de hersens. Om dezelfde reden heeft *Bol* bij veele Duitschers, en ook bij ons, de beteekenis van *hoofd* (†).

Dan,

(*) Insgelijks wordt ook een altaar, volgends sommigen, om de verhevenheid, *Heofed*, *Heofod*, genaamd, even als, volgends *Festus*, het Lat *altare* dien naam heeft *ab altitudine*; zijnde zoo wel *Heafod*, hoofd, als *Heofede*, altaar, afkomstig van *Heafian*, *Heofian*, heffen, hoezeer anderen in het A. S. *Hweofod*, en *Hweobod*, het woord *geweid* meenen te vinden, zoo veel als *mensa sacra*, *pulvinar sacrum.* Hoe dit zij, van *heffen* acht men ook oorspronkelijk het Eng. *heaven*, hemel, Angel-Sax. *Heofen*, oud-Duitsch *Heffan*, Frank-Duitsch *Heofen*, *Heofan*, in het Plat-Duitsche nog *Heven*, zoo veel als *verheven.* In het Bretonsch is hemel *Ef*; in het Wallisch *Nef*, waarvan ik oordeele niet onwaarschijnelijk te zijn, dat het Fransche *Nef*, in de beteekenis van het geen wij den buik van de Kerk noemen, kwame, en eigenlijk het verhemelte der Kerk, welk aldaar het hoogste is, beteekenende, hoezeer men *Nef*, van eene Kerk gesproken, ook wel voor *Nef*, Schip, zoude kunnen neemen, in denzelfden zin als de Franschen thands *le vaisseau de l'Eglise* zeggen. Dan ook dit laatste *Nef* leidt *Roubaud* van het Wallische, of, zoo men wil, Keltische, *Nef* af, als eigenlijk beteekenende *quelque chose d'élevé*, *de construit sur l'eau.* Hij voegt 'er bij: ,, En celte *nef*, ,, *neh*, désigne ce qui est élevé." LIPSIUS *Ep.* 44 *Cent.* 3 *ad Belg.* zegt ons *verheffen* te komen van *hefen*, of *heven*, de hoogte, of den Hemel.

(†) Het is ook om de bolheid van den buik, dat dezelve in het H. D. en oud-Nederlandsch *Balg*, Eng. *Bellie*, Wallisch *Bol*, *Boly*, *Bola*, ge-

Dan, fchoon *Holle*, voor hoofd, een aan de Friezen bijzonder eigendommelijk woord zij, hadden zij echter oudtijds ook *Hevd*, *Hevde*. In derzelver oude taal was *Hevdman*, *Hevdling*, een Veldheer, en in West-Woldingerland, voorheen, een burgerlijke beämbte, en eertitel. In de oude Friefche Wetten vindt men *hevdlos her*, voor een wederfpannig, of eigenlijk hoofdeloos, heir. Ook in de jongere taal der Friezen beftaat het woord *Hued* en *Haud*, waar in, even als in het Eng. *Head*, de F gemist wordt. Zoo zegt men, in de volkstaal, te Dordrecht, en te Breda, nog zeer veel *Hoot*, welk, bij *Meyer*, als verouderd, voorkomt. Oudtijds, toen men zeer veel *oe* voor *oo* gebruikte, zeide men ook *Hoet*. In het Ysl. *Haus* wordt niet alleen de F gemist, maar ook de T in S veranderd.

LVII.

genaamd wordt, alles van den wortel *Bal*, *Bel*, *Bil*, *Bol*, *Bul*. Zie hier voor op *ponge*. Dat voorts *Bol* voor *hoofd* oudtijds niet, gelijk thands, tot de ftraat-taal behoord hebbe, blijkt uit *oubollig*, welk, gelijk men bij den Heer *Weiland* zien kan, door deftige Schrijvers gebezigd wordt. Bij *Ten Kate*, 2e *D. Bl.* 549, vindt men *hollebollig* voor *indomitus*, als 't hoofd op hol hebbende. Het Werkwoord *hollebollen* vindt men bij *Gysbert Japix* in *Tjesck-Moars fee-ængfte*, y. 2, en, met twee woorden, *holje in bólje*, in den 46*en Pfalm*. Nu en dan vond ik, hoezeer flechts in den boertigen ftijl, of bij geen gezag uitmaakende Schrijvers, *holderdebolder*. Voor *hol over bol* vond ik bij Schrijvers van de 17e eeuw ook wel *over hol over bol*.

LVII.

Wol beguwn, is hast ſpuwn.

Wel begonnen, is haast geſponnen.

BEGUWN. Door de gewoone verandering van *onn* in *uwn*, met aflaating van den ſtaart, voor *begonnen*; want het oud-Friesch had *begonnen* en *begoast*, zoo wel als het gewoon Nederl. *begonnen* en *begost*.

SPUWN. Ook in het Engelsch is dit Deelwoord zoowel *ſpun*, als *ſpinned*. Hetzelfde heeft in het Angel-Saxisch plaats. Bij *Spieghel* vindt men: *wel beghonnen, half gewonnen*.

CAN-

CANTILENA FRISICA
DE
S. STEPHANO.

Dy hollige Sinte Steffen, dy mylde Godes druyt,
Jerusalem to de porte, so geengmen stieten vuyt.
Men worp hem mey en stentsteen
Het flaesk al van de been;
Dirom compt Sint Steffens dey
Christmoorn nu also ney.

HAMCONIUS (*) *in* FRISIA.

HOLLIGE, d. i. heilige; van het oud-Engelsche *holic*, thands *holy*, het A. S. *halig*, het Allemann. *heilac*, *heilag*, welk het tegenwoordige *heilig* der Duitschers, en der Nederlanders, gevormd heeft. Men vindt dit *Hollig* ook in de eerste Bede van het Gebed onzes Heeren, in het gemeene Friesch, bij ADELUNG, *Mithridates*, 2e *D. Bl.* 236. In het Hindelopensche formulier, *Bl.* 238, is het *Hallig*, in de overige *Heilig*.

Men zoude kunnen aanmerken, dat *Sinte* een tweede woord van dezelfde beteekenis overtollig maake. Dan, mogelijk, moet men *Sinte-Steffen* als één woord beschouwen, of *Hollig* hier voor *Sacer* neemen,

(*) De eigenlijke naam van *Hamconius* was *Maarten Hamckema.* Zie van denzelven, en deszelfs schriften, *Valerius Andreas*, *p.* 631, *Foppens*, *p.* 2, *pag.* 854, en de Schrijvers, aangehaald door *Pacquot*, *Mémoires, tom.* 3, *p.* 42.

men, welk het, zoo wel als *Sanctus*, beteekent. Het zoude dan hier zijn *Sacro-Sanctus*, bij HOOFT *heilheilig*; zie den Heer WEILAND, 3e *St. Voorberigt*.

MYLDE, d. i. zachtzinnige, welke beteekenis het A. S. *mild*, het oud-Duitsche *milt* (*), en het Ysl. *mildr* ook hebben, en welke, in het Engelsche, Duitsche, Deensche, en Zweedsche, *mild*, behouden is. In het Nederlandsch is dezelve wel minder gemeen, maar echter niet geheel buiten gebruik. Men spreekt nog wel van *eene milde lucht*, *een milden regen*, enz.; en *mild* wordt bij *Kiliaan*, onder meer verklaringen, ook uitgelegd door *mitis*, *mollis*, *lenis*. TUINMAN, *Vervolg op de Fakkel*, in *Mild*, dit zelfde regeltjen uit *Hamcoun* aanhaalende, acht hier MILDE *adverbialiter* gezegd te zijn voor *multum*, waar mede hij het ook verwantschapt houdt. Dan ik twijffel zoo aan de uitlegging, als aan de maagschap.

DRUYT. Ik kan niet instemmen met *De Rooi*, *Mengelst. bl.* 32, die meent, dat *Druyt* hier zoude zijn *Druid*, priester, noch met het gevoelen van *Hamconius*, dat *Druiden* zoo veel zoude zijn, als *Dr. (Der) Vyden*, de gewijden; hebbende de Romeinen deeze twee woorden, uit onkunde der taal van het Land, ineengesmolten, en daar van gemaakt *Druides*, gewij-

(*) In de vertaaling van Maria's Lofzang door *Tatianus* c. 4, 6, leest men: *Bithiu yuantha mir teta mikilu thie tar mahtig ist; inti heilag sin namo; inti sin miltida in cunnu inti in cunnu inan forhtanten*, d. i. „ quia fecit mihi magna, qui potens est, et sanctum nomen ejus et „ misericordia ejus in progenies et progenies timentibus eum." en een weinig verder: *Zi gimuntigonne sinero miltida* d. i. „ om zijner barm„ hartigheid te gedenken." Het zelfstand. naamw. *Milti* wordt gevonden bij *Otfridus* 1, 3, 38 & 3, 10, 29, voor *clementia*, *benignitas*. In 't Ysl. is het *millde*.

wijde perfoonen, Priesters (*). *Druit* is hier het oude *Drut*, of *Druit*, door *Kiliaan* overgezet *fidelis*, *fidus*. Het is bij denzelfden ook *Draut*, welk ook in het Duitfch voorkomt bij *Wachter*, en wel in tweeërlei beteekenis, te weeten, die van *fidus*, *fidelis*, en die van *carus*, *dilectus*. Men zeide nog, ten tijde van *Van Der Mylen*, in Duitschland, *mein trauter Kind*, voor *mein liebſtes Kind*; zie deszelfs *Archaeolog. Teut.*, op het woord *Drut*; en men zegt nog, volgends STOSCH, *Verzeichnisſ Französiſcher Wörter welche von Deutſhen herkommen*, in eenige plaatſen van Duitschland, *trauter Herr* voor *liebſter Herr*; zie denzelven op *Drud*. Hier is dus *Godes Druyt* zoo veel gezegd als *Gods Vriend*. Deeze zelfde uitdrukking heeft ook de *Rhythmus de S. Annone* v. 740:

Trosti dig heirro Godis drut,

Welke twee laatſte woorden in de overzetting bij *Schilter* vertolkt worden *Dei fidelis*, doch *amice Dei* in

(*) Meer waarſchijnelijk zoude dan nog zijn het gevoelen van *Goropius Becanus* (wiens herſenſchimmen, en die van *Schrieckius*, *Origines Celticae et Belgicae*, deezer dagen, als hernieuwd zijn, door DE GRAVE, *République des Champs Elyſées*, en door *Fortia d'Urban*), die *Druis* uitlegt *True-wis*, d. i. *Veri Sapiens*; of van LYE, die *Deruiddon* zoo veel meent te zijn, als *door-witten*, d i. *perſapientes*. Ging de ſtelling door, dat *Druiden* het Duitſche *Der Wyden* ware, zoude het Walliſche *Derwyddon* van hetzelve moeten ontleend zijn, daar nogthans alles ſchijnt aan te duiden, dat het een Keltisch woord zij; zie *Adelung*, *Mithridates*, 2e *Th. S.* 56. Dan over de afleiding van dit woord is zoo veel geſchreeven, dat het mij verveelen zoude, ook zelfs maar de mij, daar omtrent, bekende plaatſen aan te haalen. Alleenlijk meld ik, omdat het hier voorkomende *Druyt* zulks te paſſe brengt, dat ſommigen het woord *Druiden* willen brengen tot het Keltiſche *dewr*, het Duitſche *theuer* en *treu*, of tot DRUIT, DRUT, en *fidelis* en *dilectus* beteekenende.

in de aanteekening, uit welke men ook zien kan, dat men van dit *Drut* in middeneeuwsch Bastaard-Latijn gemaakt heeft *Drudi* en *Drudes*, voor Leenroerigen, onderhoorigen. Bij *Otfridus*, *L.* 1 *C.* 12 *v.* 68, wordt het woord van de Apostelen gebezigd, en Petrus genaamd *Herosto thero Druto*, de eerste der vrienden, of getrouwe van Christus. Men vindt *Drûd* bij *Boxhorn*, *Lexic. antiq. Britann. Lat.* in de beteekenis van *carus*, en uit denzelven bij *Leibnitz*, *Collectan. Etymol. par.* 1 *pag.* 116. Dan of het daarom van Keltische afkomst zij, zoude ik niet durven verzekeren, daar het Wallisch veele woorden uit Duitschland, voornaamelijk uit Neder-Duitschland, en Belgien, heeft opgenomen, die op verre na niet alle Keltisch zijn. Hoe het zij, van hetzelve komt ook het oud-Fransche DRUD, *Dru*, *Drus*, *Druts*, enz., welk en *ami*, *amant*, *favori*, en *féal*; *Drue*, welk en *amie*, *amante*, *chere*, en *fidèle*; *druerie*, welk en *amitié*, *amour*, *attachement*, en *fidelité*, beteekent. Dan of de aloude naam van *Drohtin*, *Druhtin*, *Thruhten*, *Thruhtin*, *Truchtin*, *Drustin*, *Druftin*, *Drehtin*, *Trechtein*, *Trechtin*, *Trohtin*, *Trohten*, door de Franken, Allemannen, Gothen, en Nederlanders, wijleer aan God gegeven, wel van dit woord herkomstig zij, gelijk sommigen willen, is, bij mij, min of meer, twijffelachtig. Die woorden beteekenen eigenlijk *Dominus*; zie onder anderen MYLIUS, *Archaeol. Teut.* op *Drohton*, SCHERZIUS *ad Strickeri Rhythmum de Carolo M. Sect.* 3, en SCHILTER, *Glossar. Teuton.* op *Druhtin*. Bij *Lipsius in Glossar.* leest men: „*Drohtin*, *Druhtin* & *Druftin*, „ Dominus. *Druftene*, Domino." In het Zweedsch is *Drotning* Koningin, waarvan het dagelijks in de Nieuwspapieren voorkomende *Drotningholm*. In het Deensch is het, misschien bij verbastering, of wellui-

dend-

dendheidshalve, *Dronning*. Verg. ook *Hickes*, *Grammat. Franco-Theot. p.* 94, op *Drudo.*

STIETEN. Dit is hier gefpeld naar de uitfpraak van het gewoone Nederlandsch; want elders vindt men het doorgaands gefchreeven *fteaten*, en, het welk opmerkelijk is, in het oud-Nederlandsch, ook *fteeten*, welk, op zijn Friesch en Engelsch, als *ftieten* wordt uitgefproken. Opmerkelijk is het ook, dat *ftiet* de ongelijk-vloeiende onvolmaakte voorleeden tijd is van het gewoone Nederl. *ftooten*. Men vindt, in het oud Friesch, ook *ftjitten* en *ftjitjen*. In het Yslandsch is het *ad fteyta*. Het geen wat wij van *fmyten* gezien hebben, dat het ook *ftaan* zeggen wil, heeft ook omtrent *ftooten* plaats, zijnde deeze zelfs de oorfpronkelijke beteekenis.

VUYT. Ieder een, die flechts min of meer oude ftukken behandeld heeft, weet, dat men dus, oudtijds, meest, voor *uit*, fchreef. Dan het is meer gewoon Nederlandsch, dan Friesch.

Men vergelijke voorts met deeze plaats het geen wat *L. Van Velthem* zingt, *Spieg. Hist.* 1e *B. cap.* 16:

Ende ter porten die in Jherufalem ftaet
Daer men t' occidenten werd gaet,
Daer werd Sinte Steven gefteent;
Ende in Syon werd hi natgeent
Begraven; en te Conftantinopel van daer
Werd hi begraven, ende geleit
Bi Sente Laurentius gereit (groeve).

FLENTSTEEN. d. i. keifteen of vuurfteen. Zie *Schilter* op *Vlinftaine*, en *Wachter* in *Flins*, waar voor men, naderhand, *Flint* gezegd heeft; hetwelk nog de Engelfchen zeggen, die ook *Flint-ftone*

ſtone zeggen, gelijk ook bij *Wachter* aangehaald wordt: *ſliensſteina*, en, bij de Deenen, nog in gebruik is *ſlinte-ſteen.* Onder de verouderde Franſche woorden is ook dat van *Flin* in dezelfde beteekenis. Het hier voorkomende *Flent* wordt ook in het Friesch geſpeld *Vlint*, *Vlinte*; zie KILIAAN in *Vlinte*, en SKINNER in *Flint*. In het Landſchap Drenthe noemen de Boeren de zoo-genaamde *Hunne-bedden* (*) ook *Vlinten*, zekerlijk uit hoofde der zwaare keiſteenen, aldaar *Veldvlinten* genaamd (†), uit welke dezelve zijn ſamengeſteld.

De Duitſchers noemen, *per ſynecdochen partis pro toto*, een vuurroer *eine Flinte.*

FLAESK, d. i. vleesch; van het Angel-Sax. *Flæsc*, welken oorſprong dus het Friesch beter behouden heeft, dan het Engelsch. Bij *Kero* vindt men DES FLEISKES *carnis*, FLEISKO EZZAN *carnium eſus*, FLEISCCO FEORFUAZEO *carnium quadrupedum*, FONA

(*) Zie over deeze *Hunne-bedden* de *Oudheidkundige Brieven* van VOSMAER en VAN LIER. *Hunnen* of *Hennen* zijn dooden, waarvan een dood-kleed in Friesland en Groningen nog een *Henne-kleed* genaamd wordt. Dan van waar *Hunne?* COURT DE GÉBELIN, *Monde primitif*, zegt, in de afleiding van *funus*, dat dit een dier woorden is, in welke de F de plaats der aanblaazende H heeft ingenomen, en dat de wortel van hetzelve is *hun*, *hwn*, *hon*, eene zuchtuitdrukking, een treurgalm, waar van de Oosterſche woorden *honi*, verſlagenheid, ellende; *han*, ſmerten, droefheid; HUNN, zwartheid, donkerheid. Zoude dezelfde wortel dan ook de geboorte niet hebben kunnen geeven aan het Keltiſche *Hun*, welk ſlaap beteekent, en waar van het Walliſche *huno*, ſlaapen? De meeste volken toch duidden den dood onder deeze zachtere beeldtenis aan, en aan die van ſlaap beäntwoordt volkomen die van *Bed*, waarom ook in het Wallisch en Bretonsch *Bed* een graf beteekent, en, in Duitschland, zekere oude begraafplaatsen *Rieſebedden*, Reuzenbedden, genaamd worden.

(†) Mogelijk naar het oude *Velt*, *Velts*, bij KILIAAN „ *petra*, *rupes*. „ Germ. *Felſ*, *Velſ*."

FONA FLEISKUM KEHABEEN *a carnibus abstineant.* Bij de Zweeden wordt alleen het Verkens-vleesch *Flesk* genaamd; zie *Ihre* op het woord. Zoo ook in het Deensch en Noorweegsch. *Ménage* vergelijkt ons *Vleesch* met het Fransche *Flêche de lard*, eene zijde spek, of verkensvleesch, en haalt, bij die gelegenheid, ook, met nog meerder regt, aan het Eng. *a flitch of bacon*, een stuk gerookt, of gezouten, Verkensvleesch; want dit *flitch*, het Fransche *flêche*, A. S. *flyhte*, beteekent, volgends *Junius*, eigenlijk, eenen gescheurden, of wel eenen ingevoegden lap. In het Ysland sch is *Flycke* een gescheurd kleed; in het Nederl. *Flicke* een aangezetten lap, waar van het Duitsche, en ons, ook bij *Kiliaan* gevonden wordende, *flicken*, lappen, en het, nog tegenwoordig in vol gebruik zijnde, *opflikken*. IHRE is van hetzelfde gevoelen, als JUNIUS, meenende, dat *flæc* oorspronkelijk beteekene *segmentum*, *frustum*, *portio de toto demta*; en dat daarvan het Angel-Sax. *flicce* beteekene *succidia*, *vel portio carnis suillae*. In het Allemannisch beteekent *flicci* een ham; in het oud-Duitsch is *vlyck* hetzelfde als eene zijde Speks, en VLYCKEN, of VLICKEN, *secare*, *diffindere* (*). Echter schijnt in de daad tusschen *Flesk*, *Fleisk*, *Fleisch*, eene naauwe verwantschap plaats te hebben; zie WACHTER in *Fleisch*, IHRE in *Flesk*, en voornaamelijk JUNIUS, *Glossar. Goth.* p. 424.

DEY, d. i. dag, der Engelschen *Day*, in het Bretonsch *Dé*. De oude Friezen zeiden *Sonnendey*, *Monnandey* en *Monendey*, *Thysdey* en *Tysdey*, *Werns-*

(*) Te Breda wordt *Flitske* veel gebruikt voor een sneedjen, snippetjen, reepjen, meest van brood, vleesch, en diergelijke eetwaaren.

Wernsdey, *Tonerdey*, *Tornsdey*, en *Thonghersdey* (*), *Fredev*, *Saterdey*. Zie over deeze naamen HAMCOUN *in Frisia*, MARESHALLUS *in Obs. ad version. Euangelior. Junii p.* 512, en den Heer WASSENBERGH, *Bydrag. tot den Frieschen tongv. 2e St. Bl.* 56. Het is niet, dan in laateren tijd, dat de Zaterdag *Snioun*, *Sniound*, *Sneaund*, en de Zondag *Sneyn*, begonnen is genaamd te worden. Zie *Mareshallus l. l. p.* 532. Nopens den laatstgnoemden naam zingt *Hamcoun*:

Sol, vero a Frisiis veteri *snein* nomine dictus,
Numen in hebdomada primi gentile diei.

Het schijnt echter, dat de naam van *son* even oud, of ouder, geweest zij, dewijl *Sonnendey* ouder dan *Snein*, is. In volgende tijden hebben de Friezen, voor *son*, meest *sin* gezegd.

CHRISTMOORN, d. i. Kersmorgen. *Moorn* is het Eng. *Morning*. In de *oude Friesche Wetten*, 1 *D* § 22, is het *Cristes Morne*, in het 8e *D* § 4, *Cristus Morne*. Vergel. *Mareshall. ad Version. Euangelior. Anglo-Saxon.* bij *Junius p.* 521.

NEY, d. i. na, nabij. Het is het Angel-Sax. *neah*, *neh*, *nih*. Het beteekent ook wel *na*, *post*, en *naar*, *ad*, of *secundum*. Van beide zie een voorbeeld in het *Groot Charterb. van Friesl.*, *2e D. Bl.* 68: „ da fyouwer zijlen, hier *ney* (*post*) „ bynaemdt," en een weinig verder: „ ney (*secundum*) inhauld der Leppe wilkoeren."

BIJ-

(*) Dit *Thongersdey* is niet dan eene verwisseling van *nd* en *ng*, welke, in de taal der ouden, zeer in zwang was; zeggende, b. v. *vonghelinck* en *vondelinck*, *onghet* en *onder* (*meridies*), *ongheren* en *onderen* (*prandere*), waarvan, waarschijnelijk, *ontbyt*.

BIJVOEGINGEN

EN

VERBETERINGEN.

Bladz. 1 Reg. 3 der Noot:

Weregildus. Lees *Weregildus*, *Weregildum*, *Werigildus*, *Werigildum*.

Bladz. 2 achter den eersten Regel der eerste Noot:

Dat *Wer* hier voor *Man* schijne te moeten genomen worden, bevestigt zich ook min of meer door het in dezelfde beteekenis voorkomende *manwyrth*, als mede door het middeneeuwsche *Manbouta*, het Fransche *Manboute*, of *Manbote*, welk een Nederlandsch Leezer terstond ziet *Manboete* te zijn. Zie het Latijnsche bij *Du Cange*, en het Fransche bij *Carpentier*, in deszelfs Register op *Du Cange*, en bij den Heer *De Roquefort*, *Glossaire de la langue Romane*. Laatstgemelde legt het uit: *amende à laquelle étoit condamné celui qui avoit tué quelqu'un, et qu'il payoit au Seigneur ou aux parens du mort*. Men vindt *Manbote* ook onder de Engelsche *voces forenses* bij *Skinner*, alwaar het uitgelegd wordt: „ pecuniaria compensatio pro caede famuli, „ seu clientis, quae olim Domino solvebatur; ab A. S. *man*, „ quod primario virum, secundario famulum notat, & *Bote* com- „ pensatio." Echter twijffelt dezelfde *Skinner*, op het woord *Weregild*, of hetzelve moete afgeleid worden van WER, *Vir*, of van WERAN, *defendere*, *protegere*. Zo het eerste, is het bij hem *pretium hominis occisi*, welke uitlegging ik ook elders woordelijk gevonden heb; zo het laatste, zegt hij het te zijn: „ Solutio, quae protegit, vel defendit, homicidam ab ultione „ Regis et propinquorum." Doch eerder zoude ik het dan nog van het A. S. VERE, of WERE, *pretium*, *pretium hominis occisi*, *capitis aestimatio*, afleiden; want in de *Dissertatio Epistolaris* van *Hickes*, *p.* 110, wordt in eene aanhaaling, welke van *Wergylde* en

Cynegylde gewag maakt, gezegd: *de* WER *gebyret magum, de cynebot tham Leodum.* d. i. „ de *Were* komt den maagen toe, „ de Koningsboete het volk." Dan *Skinner* acht ook dit *Were* niet, dan eene verkorting van *Weregild.* SICCAMA *ad Leg. Fris.* doet *Weregildum* afstammen van *werra*, gevecht, doodslag.

Bladz. 5 op een na den laatsten Regel; op *Castratus.*

Ik weet zeer wel, dat GALTTE in het Yslandsch een kloek, mannelijk, verken beteekent; zie *Hickes, Dictionariol. Island. p.* 92; YELT, in het oud-Engelsch, *sucula, suilla, porcetra*; het oud-Duitsche GALZE en GOLZE, bij *Kiliaan* GELTE, *sus castrata*; en, dat men het, door deeze weinig verschillende beteekenissen, voor een verken in het gemeen zoude kunnen neemen. Dan, daar hetzelve, bij *Visscher*, als een bijvoegl. naamw. voorkomt, meen ik dat het hier in den laatstgenoemden zin, voor *Castratus*, moete opgenomen worden, in denwelken het, bij de Friezen, nog, gebruikelijk is, volgends den Heer *Wassenbergh, Idiotic. Fris.*, op *Geld. Gelten* zet *Kiliaan* over *castrare.* Hetzelve schijnt, zoowel als het Duitsche *gelten*, en *geltsen*, het *frequentativum* te zijn van *gelden.* Van dit laatste, of van het Eng. *Gelding*, een gesneeden dier in het gemeen, en eenen ruin in het bijzonder, beteekenende, komt het Fransche *Guldin*, of *Guilledin.*

Bladz. 18. Achter den 7den Regel der Noot:

Dat *for* in diergelijke Bastaard-Latijnsche woorden wezenlijk het oud-Duitsche *for* zij, blijkt ook uit *misfacere*, en meer andere woorden, in welke *mis*, dat ontegenzeggelijk van het Duitsch komt, de beteekenis van dit *for* heeft. Zie *misfacere* bij *Du Cange.*

Bladz. 29.

Bladz. 29. Op het einde der Noot:

In het oud-Fransch had men het Werkwoord *Schirer*, nog overig in *déschirer*, *déchirer*. In het Bretonsch is het *Skirien*, in het A. S. *Scyran*, in het Zw. *Skæra*, waar van Skær, *portio*.

Bladz. 23. Den *6den* Regel van onderen; achter de woorden: *men merke hier weder de verwisseling der* G, *of* GH, *en* J, *op*:

Jern is volmaakt het oud-Engelsche *Yern*; van hetwelk, en van het werkw. *Yerne*, zie *Junius* op *Yern*.

Bladz. 31. Op het einde der Noot:

Zoo komt ook *weria feond*, in de beteekenis van den Duivel, voor bij Junius, *Glossar. Goth.* *p.* 411, het welk aldaar overgezet wordt, *hostis malignus*. Dan ik zoude in bedenking geeven, of *weria* aldaar niet voor hetzelfde woord moete genomen worden, als *were* in het A. S. *werewulf*, welk aldaar, op het einde der Bladzijde, ook den Duivel beteekent, niet zoozeer, alsof de Duivel een Wolfmensch ware (dit *Weerwolf* toch is van *wer*, mensch, man), als omdat de Duivel den menschen een Wolf is, in den zin van het bekende spreekwoord *homo homini lupus*. *Weria feond* zoude dus, gaat mijne gissing door, *der menschen vyand* zijn.

Bladz. 36. Op het einde der Noot:

Gysbert Japix *Fragment. de literis Frisic. cap.* 3.

Lees:

Bij Gysbert Japix het *Fragmentum de literis Frisic. cap.* 3.

Bladz. 38. Op het einde der Noot:

Zoo vindt men, in dezelfde *Friesche wetten*, onverschillig, geschreeven *Tzerckhov*, en *Kerckhove*, voor Kerkhof, en *Tzierkueghe*, zoo wel als *Kercuei*, voor Kerkweg.

 Bladz. 43.

Bladz. 43. Achter de Noot:

Te laat heb ik ontdekt, dat het zoo zeer door mij hier gepreezene ſtukje niet oorſpronkelijk van *Gysbert Japix* is. Men vindt het in gewoon Nederlandsch bij *Roemer Visſcher*, *Quicken*, 2e *Schok*, *No.* 30:

Meysjen als ik u mach weſen ontrent,
Al ſtonden de ſterren aan het firmament,
Soo is, als dagh, den Hemel klaer:
Maar als ik van u moet zijn abſent,
Al ſcheen die Son noch ſoo excellent,
Soo is het nacht voor myn eenpaar:
Wat baet my dan der Sonnen kracht,
Als ghy my maeckt dagh ende nacht.

Het is zelfs zeer mogelijk, dat ook *Roemer Visſcher* het van elders ontleend hebbe; want men treft bij denzelven niet alleen navolgingen aan uit de ouden, als *Anacreon*, *Catullus*, *Phaedrus*, *Martialis*, maar ook uit nieuwere Latijnſche Dichters, als *Petrarcha*, *Pandulphus Collenuccius*, *Erasmus*, *Morus*, *Sleidanus*, *Buchananus*, *Marullus*, *Angerianus*, *Nic. Borbonius*, *Secundus*, *Scorelius*, *Douza*, gelijk mede uit de Franſche Dichtwerken van *Ronſard* en *Marot*.

Bladz. 58. Reg. 6 van onderen:

„ Miſchien, het te Breda nog gebruikelijke
„ *Ruid*,"

Lees:

„ Miſchien, het Duitſche *Raude*, zijnde het te
„ Breda nog gebruikelijke *Ruid*,"

Bladz. 59. Achter de woorden: gelijk wij — op *Kæl*, kalf, zullen zien:

Ten zij men het woord wille afleiden van het oud-Latijnſche *Scarroſus*, iemand die ſchurft is, welk van het oude *Scarreo*, krabben, kwam, even gelijk wij gezien hebben, dat *Scabies* van

van *Scabere* komt. Want, vindt men deeze afleiding gegrond, zijn de Friezen de eenigen, die den oorſprong ongeſchonden bewaard hebben. Zoodaanige inſchuiving der F is niet buiten voorbeeld. SCHÜREN is, in het Duitsch, *ignem accendere*, ANSCHÜREN, *inſtigare*, *inflammare*, van *Schur*, *Shor*, vuur; en *Schurfen* is, bij NOTKERUS, *ignem excutere*. Zie *Ihre* op *Sköre*.

Bladz. 63. Regel 9.

Komt hier het Yslandſche *eiga*.

Lees:

Komt hier het Yslandſche *Eign*, eigendom, bezitting, en *Eiga*.

Bladz. 63. Achter de aanhaaling van *Ten Kate*, 1e. *D. Bl.* 331.

„ Voeg bij het door denzelven bijgebragte voor- „ beeld *Otfrid.* 1, 25, 21; 2, 7, 88; en 3, „ 7, 113.

Bladz. 77. Achter de woorden:

„ Dat dit ſoort van honden om derzelver ſnelheid al- „ dus genaamd worde, behoeft geene aanduiding."

Wachter evenwel leidt den naam af van WIND (*odor*) of, zoo als bij ons door de Jaagers gezegd wordt, *lucht*, waarvan het ſpreekwoord *de lucht van iets hebben*, in het Fransch *avoir le vent de quelque choſe*. Dan ik twijffel aan de echtheid deezer afleiding. Een brak, een ſpoorhond, een patrijshond, een waterhond, en meer andere honden, die het wild opzoeken, en

 on-

oneindig meer lucht, dan een windhond, hebben, verdienden dan eer dien naam.

Bladz. 90, Reg. 4 der Noot; achter de woorden:

Dan alles zij flechts eene gisfing.

Dezelve wordt echter niet weinig verfterkt door het gefchreevene van *Hickes*, *Gramm Franco-Theot. p* 98: „quod vero SINN *vicem* „ de notat, non folum Lexicographorum testimonia, fed ufus „ vocis in probatis auctoribus ostendit: AT THESSU SINNE, *hac* „ *vice.* THRISUAR SINNUM, *tribus vicibus* Sic in Evang. Island. „ JODRU SINNE, *altera vice*, *rurfum.* Joh 9, 24. SIO SIN- „ NUM, *fepties* (*feptem vicibus*) Luc. 17, 1. *Sin* autem formatur a *find*, quod a Gothico *finth.* Unde etiam, abjecto „ N, Anglo-Saxonicum SITH vicem fignificat."

Bladz. 95. Achter Reg. 12 der Noot:

Het is mogêlijk om die reden, dat *Hickes*, *Gramm. Franc-Theot. p.* 96, naar de twee verfchillende beteekenisfen van *Marechal*, ook twee verfchillende woorden van hetzelve maakt, hetzelve in de beteekenis van *Castrorum praefectus* afleidende van MARE, *magnus*, *illustris*, *infignis*, en *Scalc*; en in de beteekenis van *folearum equinarum faber*, van MARE, *equus*, en SCALC. Dan dat deeze laatfte afleiding ook op de eerstgemelde beteekenis betrekking hebbe blijkt uit *Connetable*, *Conneftable*, bij de middeneeuwsch-Latijnfche Schrijvers *Comes Stabuli* genaamd, aan welken titel men, om in hetzelfde beeld te blijven, dien van *Marechal*, welke een trap beneden dien van Connetable is, heeft doen beäntwoorden.

Bladz. 96. Achter de eerfte Noot:

Ik had, misfchien, *Maarfchalk*, in de beteekenis van *limitum custos*, liever van *mars*, dan van *mark*, behooren te doen komen, of, om beter te zeggen, *mars* voor *mark* te plaatfen: dewijl ik het meer, dan waarfchijnelijk, hetzelfde woord achte te zijn; dan ik verkoos het oorfpronkelijke het eerst aan te haalen; want ik befchouw *mars* niet, dan *per fyncopen*, gevormd van het meerv. van *mark*; daar *mere*, *mære*, &c., *per apocopen* van hetzelve fchijnt te komen, niet van *μερειν*, *dividere.* Opmerkelijk echter is de overeenkomst tusfchen het oud-Griekfche

ſche τεκμαρ, *terminus*, en het oud-Zweedſche *takmark*; zie IHRE, *disſertat. de originib. L. Lat. & Graecae inter Moſo-Gothos reperiundis*, p. 145 & 146. Het laatstgemelde woord is gevormd van TAKA, *adtingere*, het oud-Lat. *tego*, *tago*, waar voor men, naderhand, gezegd heeft *tango*.

Bladz. 99. Achter de tweede Noot:

Men brenge tegen dezelve niet in, dat in diergelijke ſamenvoegingen de aard der Noordſche taalen medebrenge, dat het bijvoeglijk naamw. voor het zelfſtandige gaa; want ook van het tegenovergeſtelde zijn voorbeelden voorhanden, b. v., om een woord, ook uit *bold* ſamengeſteld, bij te brengen, *Theginbold*. Eene tegenwerping van meer aanbelangs zoude zijn, dat *Swentibold* of *Swintibold* een Gothiſche naam is, en in die taal SWINTH *validus, potens*, *fortis*, beteekent; zie JUNIUS, *Gloſsar. Goth.* p. 327; dan dit heeft *Skinner* niet belet om *Swintila*, insgelijks een Gothiſchen naam, ook van het oud-Duitſche SWENTHE, *virgo*, af te leiden, als beteekende dezelve *Parthenius*. Voor het overige is SWENT, *juvenis*, mogelijk wel met *Schwind* verwant, dewijl jonge lieden doorgaands vlug zijn. *Junius* brengt ter aangehaalde plaatſe, ook ons *Swydig* bij, welk waarſchijnelijk afkomſtig is van *Suitho*, in het klein *Gloſsar.* bij *Lipſius* verwant *nimis*, of van het A. S. *Swithe*, welk, naar den aard dier taal uitgeſproken, het Frieſche *Swyt* van dezelfde beteekenis maakt.

Bladz. 102, achter den 8ſten Regel:

Eerder zoude ik denken, dat van *Degen*, welk, in het oud-Duitsch, en Frank-Duitsch, *Thegan* geſpeld werd, de laatſte lettergreep in *Unterthan*, onderdaan, voortkome. Het woord *Thegan* toch werd oudtijds in *Than* ſamengetrokken; zie *Schilteri Gloſsar. Teuton.* op *Diuken*. Hiervan het A. S. en oud-Eng. *Thane*, welk nog in ſommige Engelſche Woordenboeken van deezen tijd gevonden wordt, en dezelfde beteekenisſen, als *Degen*, had; zie *Skinner* op het woord. Men brenge, om *daan* voor het

Deelw. van *thun* te doen doorgaan, *untertheod*, insgelijks onderdaanen beteekenende, niet bij, als zijnde *theod* ook het Deelw. van *thun*; want ik denke *theod*, in hetzelve, ons oude *Diet*, volk, te zijn.

Bladz. 125. Regel 18.

Gehouden werd. Oudtijds enz. Lees:

„ Gehouden werd. Zoo is de hier voor gemelde
„ *Steenen Kamer* van den Zwijndrechtschen
„ waard, te gelijk eene Herberg, en te ge-
„ lijk het Regthuis van Meerdervoort. Oud-
„ tijds, enz.

Bladz. 134, achter de eerste Noot:

Andere afleidingen van den naam deezer Rivier kan men zien bij *Skinner*, bij *Scherzius ad Otfrid. L. c. c.* 8 *v.* 33, bij *Schilter*, en bij *Wachter*.

Bladz. 118, achter de tweede Noot:

Ik spreek van het gewoon Nederlandsch; want in het Friesch is *Balg*, voor beurs, nog in gebruik. Hier van de spreekwijze *den balg uut*, voor den laatsten penning, het uiterste bod, de ronde somme, en diergelijke.

Bladz. 180, achter den derden regel van onderen:

Dit *vlaaien* is van het oude *vlaaden*, even als *vleijen* van *vleiden*. In de Baronie van Breda is een *vleiddank* (*vleisdank* zegt men bij verbastering) hetzelfde als *plasdank*; waaruit blijkt, dat de Heer *Weiland* te regt *plasdank* acht zoo veel gezegd te zijn, als *plaisdank*.

TAALKUNDIGE AANMERKINGEN

OP EENIGE

OUD-FRIESCHE

SPREEKWOORDEN.

REGISTER.

TAALKUNDIGE AANMERKINGEN

OP EENIGE

OUD-FRIESCHE SPREEKWOORDEN,

DOOR

Mr. *JACOB HENRIK HOEUFFT*;

TWEEDE UITGAAF,

VERMEERDERD MET EEN BEREDENEERD REGISTER;

TE BREDA,

BIJ *W. VAN BERGEN* & COMP.

MDCCCXV

REGISTER.

A.

A, uitgang van werkwoorden. 17.
A en E verwisseld. 41.
A in O veranderd. 193.
Aad. 1, 2.
Aan, *aanen*, *gaan*, 65. Tot het laatste heeft *ganganten* en *gagantum*, bij *Otfridus*, voor *Donatum*, meer dan waarschijnelijk, betrekking.
Aanblazingen in de noordsche taalen 11.
Aanspreekers, *aanspreekers der dooden*. 56. *aanspreeken*, is hier *nodigen*, even als het oud fransche *semondre*, welk eigenlijk ook aanspreeken beteekent, de beteekenis van nodigen bekomen heeft en nog, in dien zin door *La Fontaine* gebruikt wordt. In denzelfden gebruikten onze ouden ook *roepen*, en de latijnen *vocare*.
Aar, *aars*. 205.
Abacus, lat 213.
Abahier (oud fransch), bassen, komt van *baër*, 17. In de lotharinsche volkstaal zegt men nog *ebbaoüe*, en *bahoue*. Op gelijke wijze zoude misschien het duitsche *gähnen*, geeuwen, kunnen vermaagschapt zijn met het wallische gen, de koon, of kin, en het bretonsche gheno, den mond, als ware het den mond openen. Of mogelijk zijn het alle, zoo wel als het gr. *chainoô*, ons *gaapen*, en meer andere woorden, slechts de natuur nabootsende woorden.
Aboijer (fransch) 16 & 17.
Accipiter. (lat.) afgeleid. 143.
Achter eertijds ook *after*. 191.
Æ. verschil van hetzelve in 't friesch met *ea*. 36. Zie ook iets over hetzelve in de voorrede op de Leeuwaarder uitgaave van *Gysbert-Japix*.
Æg, Ægan. (a. s.) 113.
Æg beteekent het lat. *omnis*. 114.
Aegh 63. *Agen* komt, ook niet *impersonaliter*, wel voor in de beteekenis van *be-*

behooren. Bij voorb. in de oude friesche keuren, *tit. 5. art. 4.* „ dat alle „ lawa agen foerd to gaen, „ als hia deden fan Adam „ ende Abraham, ende „ fan Isaac ende al hiara „ jongeren al ont dine „ joed lika dey." d. i. „ dat alle erffenissen behooren voort te gaan, „ als zij deeden van Adam „ en Abraham, en van „ Isaac, en van alle hunne kinderen, tot op den „ huidigen dag toe." Ook *oegen.* Zie den heer *Weiland* op dat woord, en *Wiarda, Alt-Frisisches Wörterbuch,* op *Achen.*

Aegor. (zw.) 64.

Æljes, *Æljest.* (zw.) 205.

Aenep, *Eneb.* (bret.) 110.

Ær. (a. s.) 185.

Aer, *ear.* oor. 210.

Ærs, aars. 83.

Aerst, eerst. 47.

Aet, *eat*, iet. 34.

Aeyn, *ayn*, eigen. 63.

Af eertijds *ave.* 211. Men vindt *af* oudtijds veel afzonderlijk gebruikt, als hoedanig het ook bij *Kiliaan* voorkomt. Zie over hetzelve *Leibnitz, Collectan. Etymol. Par. 1. pag. 31.* In het wallisch is ook *af* het latijnsche *ab*, gelijk mede in het plat-duitsch. Bij *Willeramus* vindt men *avo* in de beteekenis van het lat. *aut.* Zie *Mylius Archaeol. Teut.*, op het woord; alwaar hij zegt, dat de Nederlanders verkeerdelijk *oft*, *ofte*, verwarren met *of*, welke veel van elkander verschillen, zijnde *oft*, *ofte*, eigenlijk *aut*, *vel*, maar of, *an* en *si.* Beter, zegt hij, onderscheiden de Engelschen tusschen *if*, welk *of*, en *or*, welk *ofte* is.

After (eng. en h. d.) 191.

Aftzig (fr. th.) voor *achtzig.* 191.

Agan, *Ægan* (a. s.) 63.

Agen (a. s.) eigen. 63.

Agos. (wall.) 148.

Ai, of *ay*, voor *ei* of *ey.* 180. *Ai* was in het moeso-gothisch ons *Ei*; en *Ei* sprak zich, in die taal, uit, als *ii.* Ook in het wallisch verwisselen de afstammelingen meest *ai* in *ei*; bij voorb. cais, *quaestor* & *conamen*; ceisio, *quaerere* et *conari*; caib, *marra*, ceibio, *marra fodere*; clais, *livor*, cleisio, *su-*

sugillare & *sugillari*; CNAIF, *tonsura*, CNEIFIO, *tondere*; GAIR, *vox*; GEIRBER, *facetus*; GWAITH, *opus*, GWHEITHIO, *laborare*, etc. Insgelijks zoo ook in het Bretonsch; als DAIL, *frondes*, DEILIO, *frondere*; FLAIR, *foetor*, FLEIRIO, *olere*; JAITH, *lingua*, *dialectus*, *idioma*, JEITHYOD, *interpres*.

In het bijzonder is de verwisseling van ons *ei* in *ai* nog zeer gemeen bij de Friezen, zeggende, b.v. *raijen*, voor *reijen*; dansen. Ook treft men dezelve, bij ons, b. v. in het land van Altena, en daar omstreeks, veel aan.

AIGEN, *eigen*; hebben. 63. Vergel. wegens *eigen*, hebben, het *Vervolg der verouderde woorden in de staaten - overzetting des bijbels. bl. 130.* en den heer *Ypey*, *Geschieden. der Nederl. tale*, *bl. 108.*, beide na deeze *Spreekwoorden* uitgekomen, en dus niet door mij uitgeschreeven.

AIGIN, *aihn*, *aien*, (goth.) Eigen. 62.

AIL. (wall.) 204.

AL in *ol* en *ou* veranderd. 2.

AL in *aul*, *au*, *aa*, veranderd. 2.

AL, ander. 205.

ALAETH. (wall.) ons *leed*. 56.

ALAUDA. (lat.) 175. *La Tour D'Auvergne*, *origin. Gaulois. p. m. 62* & 63, meent den naam van *Alauda*, aan het legioen door Caesar, in Gallien, op eigen kosten, opgeworven, gegeeven, verbasterd te zijn van het bretonsche, of keltische, *Maland*, zoo veel als *ma-lod*, mijn eigendom, in welken zin *Lod*, *Leod*, in de oude taal zeer bekend is.

Anderen willen den naam van het legioen daar van afgeleid hebben, dat de krijgsknechten van hetzelve, even als de leeuwrikken, eenen helm voerden.

ALAUDA schijnt het duitsche *laut* in zich te bevatten. 213. *Lauten* beteekende in het oud-duitsch *zingen*; zie den heer *Ypey*, *Vervolg der taalkundige aanmerk. bl. 162* & 163 In het oud Nederlandsch wordt *Leeuwerik*

werik ook *Lauwerick* gespeld.
ALCUEDER. (bas-bret.) Leeuwerk. 175. Dat *all*, in dit woord, zoo al niet het lidwoord, in allen gevalle slechts een voorzetsel zij, blijkt daar uit, dat de Leeuwerk, in het Bretonsch, ook eenvoudig *chuëder* heet, gelijk ik naderhand ontdekt heb.
ALGOW. 28.
ALLASUUARA. (all.) 205.
ALLEMAN, *Jan Alleman.* 27.
ALLEMANNEN. Afleiding van derzelver naam. 27—30. *La Tour D'Auvergne* meent *Alleman* te zijn *All-man*, geheel man, en gelijk te staan aan *German*, zoo veel als *Gar-man*, ook geheel man, volgends hem en anderen, beteekenende, doch volgends anderen *Wermann* of *Weerman*, dat is, oorlogsman. Zie *Anton. Schonhovius de origine Francorum*, bij *Matth. Analect. tom. 1. pag. 41.*
ALLER LIKUM. 114.
ALLER MANA (of *manna*) LYK. 114.
ALLINNE, *allenne.* Alleen. 72.
ALLMAND, of *Allmend.* 28.
ALMAN, *All-man*, voor *ieder-een.* 26, 27.
ALMAN-VARN. 27 & 28.
ALS achter den vergelijkenden trap. 40.
ALSTU. 185.
ALSUS. 115.
ALT. 2.
ALTARE. (lat.) 216.
ALTING, *alle ting*, alles. 27.
AMBAFT. (fr. th.) voor *Ambacht.* 191.
AN. Noordsche uitgang van werkwoorden. 17.
AN, *en, in, yn, yen*, voor het lidwoord *een.* 58.
AN MAN, *en man, emmen.* 157.
ANBELLEN. (h. d.) 16.
ANDEN. (deensch) 204.
ANDER, voor de tweede. 204.
ANDERMAN als een enkel woord gebruikt. 205.
ANDERT. Antwoord, en tegenwoordigheid. 81. Zie wegens dit woord de *oude Friesche wetten. bl.* 73 & 288.
ANDWYRD. (a. s.) *antwoord.* 81.
ANNAN. (zw.) 204.
ANNAR. (ysl.) 204.
ANNEN, gunnen, geeven. 65. Niet alleen vindt men het voorzetsel *ge* voor *onnen* en *unnen*, in *gonnen* en *gun-*

gunnen, maar ook voor *annen* in *gannen*, welk nog in het Neder-Saxisch plaats heeft.

ANSCHÜREN. (h. d) 231.

ANT in *antwoord*. 81. Dit komt over een met het grieksche *anti*. In dien zin zeide men in het oud Nederlandsch *weder-rede* en *weder-taal*, hoezeer KILIAAN *antwoord* houde voor *ander woord*; waar voor het Neder-Saxische *antern*, anderen, voor antwoorden gebruikt wordende, schijnt te pleiten. Doch hij wordt hierin tegengesproken door *Junius*, in *Glossar. Goth.* op *andhafgan*, die meent, dat *and* hier zoo veel zij, als *contra*. WIARDA, *Alt-Fries. Wörterb.* schijnt *anderda*, antwoorden en overleveren, in eenen regterlijken zin, afteleiden van *anderd*, tegenwoordigheid, omdat het antwoord en de overlevering aan de partijen persoonlijk geschiedt. Zoude derhalve in *antlingen*, welk bij TATIANUS, en *andlengan*, dat bij KERO *antwoorden* is, *langen*, in de beteekenis van *aanreiken*, *toereiken*, *aangeeven*, gelegen zijn? Dit *anderda*, of *antwoorden*, wordt in het *Bremisch Nieder-Sächs. Wörterb.*, overgezet door overleeveren, inruimen, *sistere*, *praesentare*, *tradere*, en voor gansch en al onderscheiden gehouden van antwoorden, *respondere*, zoo in oorsprong, als in beteekenis, leidende men het eerstgemeldde van *Wart*, tegenwoordig, tegenwoordigheid, het laatste van *word*, woord, af.

Bij gelegenheid van dit woord herinnerde ik mij het weinig voorkomende *andren* voor vensters. Zie hetzelve bij *Von Wicht*, *Ost-Fries. Landr. p.* 785. Zoude hetzelve ook met 't lidwoord zijn het oude A. Sax. *Derne*, oud Eng. *Dormer*, welk *Skinner* uitlegt door *fenestra intra tectum domus exstructa*?

ANTHER (goth.) 204.

ANTOMI. (fr. th.) 213.

ANTUUURT. (oud-d.) 81.

ANTWORD, *antwart*. (midden-eeuwsch d.) 81.

APER. (lat.) 213.

APIS. (lat.) 213.

ARNEMUIDEN. Naams oorsprong. 91 *Arnemuiden* wordt bij den heer *Van Wyn*, *Huiszittend Leven*, 2e. d. 1e st. genomen voor den zuidelijken buitenmond van de Arne, bij uitstek aldus genaamd.

ARSE, (eng.) aars. 83.

As, *az*, voor *als*. 43. Hetzelfde heeft niet alleen het Engelsch, maar ook het Neder-Saxisch.

ASKA, *asca*, *acsa*. Assche. 34. Ook in het Neder-Saxisch zegt men *aske* voor *assche*, niet alleen op zich zelf, maar ook in de samenstellingen; zie *Brem. Nieder-Sächsisch Wörterb. S.* 29 & 30.

ASSCHE, van het Gothische *asgo*. 34. Eigenlijk *azgo*. Zie over het woord ASSCHE *Leibnitz*, *Collectan. Etymol. par.* 1. *pag.* 37. *As*, *asch*, is een soort van wortelwoord, tot het vuur betrekking hebbende; zie, onder anderen, *Dreijer*, *vermischte Abhandlung*. *Th.* 2. *S.* 835. In het Hebreeuwsch is ESCH *flamma*, *ignis*. Van *asch*, in de betekenis van vuur, schijnt ook te komen het latijnsche *assare*, *aestas*, *aestus*, enz. Dan, zonderling genoeg, is *ash*, *asch*, ook een wortel van het, tegen vuur overstaande, water; zie *Leibnitz*, *Collectan. Etymol. par.* 1. *pag.* 83. *Wachter* op *Ach*, en op *Asche*, *4to. loco*, en *Adelung*, *Mithridat.* 2e *Th. S.* 41.

ASTRUM. (lat.) 213.

AU, OU en OL, verwisseld. 2.

AU en OU verwisseld. 3.

AUD 2.

AULD. 2.

AUGMENTUM. Weglating van hetzelve. 183 en 184.

AUNT. (eng.) 214.

AUSCUA (bask.) Assche. 34.

AUWER, voor *ouder*, ouderdom. 3.

AWHT (a. s.) *aught* (eng.) iet. 34.

AXEL-TREE. (eng.) 105.

AX-TRO. (wall.) 105.

AYEN, AYERS, Eiers. 189.

AZPIM. 21.

B

B.

B in het Frank. somtijds in P verwisseld. 169.

Baarrecht. 181.

Baarg. 146.

Babillard. 162.

Bac, in het a. s. en andere taalen, de rug. Zie *Wachter* op *Back*, en den heer *Wassenbergh*, *Idiotic. Fris. p. 15.* Van hetzelve is ook *bak-boord*, omdat het de zijde is, die de stuurman achter den rug heeft. De franschen hebben het verbasterd in *Bas-bord*. Sommigen leiden van *bak* ook af *bak-baard*, zoo veel als *achter-baard*, hetwelk anderen echter komen doen van *back*, *bach*, kaak. Van *back*, achterwaards, zoude ik ook denken dat *bachten*, hetzelfde beteekenende, afkomstig ware, hoezeer *Ten Kate*, 2e *d. bl.* 230, het meene uit *be-achten* te bestaan.

Baca. (sp.) 117.

Bache, in het oud Duitsch een heuvel. 213. ook in het Sueo-Goth. is *Backe* een heuvel, en *Abacke* de oever van een rivier of beek, omdat dezelve, ten aanzien van het bed derzelve, de gedaante van een heuvel heeft. Van *bak*, heuvel, schijnt mij ook toe *bak*, kaak, te komen, dewijl dezelve zich als eene kleine verhevenheid vertoont. Ook worden de kaaken in het Frank-Duitsch *Huffelon* genaamd. Tegenovergesteld is het fransche *Mammelon*, heuvel, van de borsten ontleend, even als het bretonsche *bron*, ook eene hoogte beteekenende, van *bron*, borst.

Badden, voor *baden*. 131.

Bælig. *Belge*. (a s.) 117.

Bæm, *beam*. Boom. 105. Heeft somtijds, even als *boom*, de beteekenis van een balk, of het een of ander langwerpig werktuig. 105. Dezelfde beteekenis van *trabs* heeft ook somtijds het Duitsche *Baum*.

Bær, *Behr*. (duitsch) 146. 147.

Baetsen, bakken. 192.

Bag, *Bagge*. 117.

Bag. (oud-duitsch) 117.

Baga. (bast. lat.) 117.

Bagage. (fransch) 117.
Bage (oud-d.) 117.
Bagge. (ysl.) 117.
Bagpipe (eng.) 86. 117.
Bague (fransch) Pakkaadje. 117. Dit werd, in het oud fransch, ook *Baghe* gespeld.
Bague. (fransch) Ring. van bag, *omne tortile*. 117. In den *Teutonista* is *Hanthaich* een armband. Ook bij ons werd eertijds *Bagge* niet alleen voor een ring, maar voor een kleinood in het gemeen, gebruikt. Zoo noemt *Hooft* Mevrouw *Van Zuilichem* eene *Flonkerbag in Hollands pruik*.
Baig (wall.) 117.
Bal, *bel*, *bil*, *bol*, *bul*. wortelwoord. 118. 217.
Bald, *bold*. 99.
Balg. 117. 118.
Balg, voor lederen zak, nog gebruikelijk in *blaasbalg*. 118. *Baxter*, *glossar. antiquitatum Britann. p. 42.* meent het romeinsche *follis*, blaasbalg, van denzelfden oorsprong te zijn, als *balg*.
Balg, voor buik. 118. 216. Ook in het Galisch is is *balg* de buik.
Balg voor beurs. 234.
Bamen, *boomen*, stokken. 105.
Bang. 202.
Bank, in *regt-bank*, enz. 124.
Bara. Brood. 9.
Baragouin, van *Bara* en *gwin*. 9. Zie echter *Ménage* op het woord.
to Bard (eng.) 146.
Barg, *borg*, *bork*, *bergh*. 146.
Bargen, werkw. 146.
Barja, *baaren*, klaagen, geregtelijk beschuldigen. 181.
Bart, baard. 146.
Barten, werkw. 146.
Basium, (lat.) afgeleid. 92, 93.
Bass, *baz*, *bat*, *paz*, 39. In het plat-duitsch wordt *bas* nog somtijds voor goed, en *bâter* voor *beter* gebruikt.
Bassen (oud-d.); passen. 93.
Bauch, (h. d.) van denzelfden oorsprong als *balg*. 119 & 120. *Von Stade* echter *Erlaüter. der vornehmsten Biblischer Wörter*, *S. 108*, doet *Bauch* van *beugen*, *biegen*, komen, en zelfs *Buch*, boek, om het lat. *volumen*, daar ik het liever van *buch*, beuke, beu-

beuken-schorsch, zoude doen komen, om het lat. *liber*, schorsch en boek beteekenende.
Bauga. (oud-d.)
Baugr. (ysl.) 117.
Bauw, voor *bouw*, timmeraadje. 3.
Bazan, (fr. th.) beter worden. 39. In het nedersaxisch is *bassen* nog verbeteren, in den werkdaadigen zin.
Be, in de samenvoeging, voor het lat. *ad.* 33. beteekent *van rondsomme* in *'t berennen van eene stad. ibid.* Zoo ook in het oude *beleggen*, en het hedendaagsche *belegeren.*
Bearg, *bearh*, *bearug*, (a. s.) 146.
Bearn. (a. s.) 28.
Bede. Graaflijke beden. 56. Indien *bede* in den volsten zin van *preces* moeste opgenomen worden, zoude men, in diergelijke *beden*, niet bij malkander gevoegd vinden *bitten und begehren*, of *vordern und beten*, gelijk in een uittreksel van zeker stuk bij *Haltaus*, op *Bete*, geleezen wordt. Dat, somtijds, het woord *Bede* van eene vrijwillige bijdrage gebruikt wordt, weet ik, doch geloof niettemin daarom niet, dat het woord van *bieden*, aanbieden, kome. Doorgaands toch werden diergelijke bijdragen, hoezeer vrijwillig gegeeven, bevoorens gevraagd; waarom ook de *vrijwillige* gaaven, schattingen, of hofdiensten, die oudtijds door de land-eigenaars van hunne pachters *gevorderd* werden, *beden* genaamd werden. Zie *Haltaus* op *Bede.*
Bedebrief; *Bedelbrief.* 56.
Bedelaar niet altijd in een kwaaden zin gebruikt. 55.
Bedelen het *frequentativum* van *beden.* 54.
Beden (zelfst. naamw.) voor *gebeden.* 184.
Bedler, *bidler*, *biddelaar*, bedelaar, afgeleid. 54.
Bedrag, voor beschuldiging. 181.
Bedraagen, voor beschulgen. 181. *Bedrachter* voor beschuldiger heeft *van der Eyk*, *Beschr. en Handvest. van Zuid-Holl. bl. 163*; die ook tweemaal *bedragen* voor be-

beschuldigen heeft. *bl.* 119; als mede *bl.* 161.

BEENEN (werkw.) 93.

BEER, zeker werktuig. 52.

BEER, mannelijk verken. 146.

BEH, *beah*, *beage*, (a. s.) 117.

BEGAAN. 33.

BEGIHTE, (fr. th.) Biecht. 202 bij *Lips*. is, ter hier aangehaalde plaatse, *confiteri* BEGIAN en BEJAN.

BEGUWN en *begonst*, voor *begonnen* en *begost*. 218.

BEHOVE; a. s.) *behofan*, behoeven. 87. N.S. *behöven*.

BEINBERGE. 200.

BEJUWN. 66.

BEKJE. 92.

BEKWEELEN. Betreuren. 177.

BEL Wortelwoord van verhevenheid. 118. *Bel* is niet alleen nog overig in *waterbel*, *belroos*, enz., maar wordt te Breda nog gemeenzaam gebruikt voor een gezwel, zeggende men b. v. *een bel aan het been*. Ook wordt het, bij *Kiliaan*, uitgelegd door bobbel, en overgezet *bulla*.

BELÎTRE. 55.

BELLEMAN. 16. *Belleman* was ook oudtijds een hamel, die de kudde geleidde, met eene bel aan den hals, om, op het geluid van dezelve, den te neemen weg aan te wijzen en te doen vinden. Hiervan *belhamel*. Sommigen willen, dat ook het woord *bélier* van die *bel* den oorsprong hebbe. *Ménage* zegt, dat, in eenige streeken van Frankrijk, zoodanige belhamel *cloqueman* genaamd wordt. Laatstgemelde naam zegt *Furetière*, dat, voormaals, in Frankrijk, zelfs nog ten zijnen tijde te Amiens, den priesteren gegeeven werd, wier post het was de klokken te luiden.

BELLEN, *blaffen*, *bassen*. 15 & 16. Aan onbezielde zaaken toegeschreeven. 19.

BELLEN IEMANDEN; *Iemand in de bille doen*. 15 & 16. *Iemand in de bille stellen* heet het in de *Costumen van Gend*, *Rubric*. 23. §. 1, 5 & 7.

BELLENDE schijnt te beteekenen *honden*. 15. *W achter* geeft ook aan *bellen* de beteekenis van het bulken der runderdieren, welk ook *bellan* in het angelsaxisch is; in het eng. *to bellow*, in het zweedsch *böla*.

BEL-

BELLIE. (eng.) 266.
BELOOPEN. 32. 33.
BEM (*ic*) voor *ik ben.*
BEMULLEN. 53.
BENNEN, voor zijn 20.
Bent (je en jy) 21.
BEOR oud-duitsch) Bier 81.
BEOST, (oud-duitsch) Biest. 81.
BERÄMEN, *beremen.* 33.
BERD, *bord.* 52. van *Berd* en *Bord*, voor *tabula*, *asser*, zie *Ten Kate*, 2e. *d.*. *bl.* 590. en de Heeren *Ypey* en *Ackersdyck*, *Verouderde woorden van den Staaten-Bybel*, *bl.* 10. *en volg.* *Berd* wordt in gewezen Oostenrijksch Braband, niet alleen voor een plank, voor een bord, maar ook voor eene houten schutting, gebruikt. Het woord schijnt eene omzetting van het duitsche *Brett.*
BEREN, draagen. 52.
BERGEN. 200.
BERGENVAARDERS-KAMER. 124.
BERINNEN, *berennen.* 32. In eenen daadelijken zin voor overstroomen. *Ibid.* zoo ook *uit water* BELOOPEN, voor overstroomd, bij *Matthaeus*, *Analect.* *tom.* I. *p.* 151.
BERN. 28.
BERNAN, BYRNAN, (a. s.) *ardere*, *uri*; *bærnan*, *urere.* 156.
BERIJDEN 33. BERIJDEN *der ballingen. Ibid.*
BESSER (h. d.) van *bass*, *baz*, of *bat.* 39. Bij *Richey. Idiotic. Hamburg.* *S.* 357, wordt *bäter* afgeleid van *baten.* In de *werken der Maatschappij der Nederl. Letterkunde te Leiden*, 7e *d.* *bl.* 52. wordt de Gothische vergelijkende trap *bahz*, beter, gezegd voortgekomen te zijn van *bat*, winst, goed; en, overgesteld, doet de heer *Weiland* *baat* van onzen ouden vergelijkenden trap *bat*, *bet*, komen. Zoo is, in het latijn, *bonus* het bijvoegl. naamw. *goed*, en BONA, goederen. Ook het h. d. zelfst. naamw. *Gut*, ons *goed*, leidt *Wachter* van het bijv. naamw. af. Dan sommigen geeven het eenen geheel anderen oorsprong. Een der grootste taalkenners deezer eeuw acht, in eenen aan mij geschreevenen brief, *goed*, in de beteekenis van bezittingen,

gen, samengesteld uit *ge* en *od*, welk laatste zie bij *Schilter, Thesaur. Teuton. tom. 3. p. 652. Wachter, Gloss. German. col. 1159* en *Ihre, Glossar. Suio-Goth. par. 2. col. 302.* Het woord is in Rusland nog in het gebruik.

Zie, wegens *bet, better*, enz., de, na deeze *Aanmerkingen* uitgekomene *Tables Synoptiques* van den heer *Le Pileur, p. 72.*

BEST, 39.

BET. 39. Van den *positivus* BET, heeft het friesch nog spooren in het werkwoord *beta*, welk meermaalen in de oude friesche wetten voorkomt, en, naar mijn inzien, eerder door *vergoeden* behoort vertaald te worden, dan door *beteren*, hetwelk echter zoo in de vroegere als in de latere regtsgeleerdheid gebruikt wordt; gelijk ook *compensare* beter de kragt van hetzelve schijnt uit te drukken, dan *emendare*, hetwelk door *Siccama*, doorgaands, daarvoor gebezigd wordt.

BETELER, *Petaler*, (oud duitsch) bedelaar. 55.

BETTER, beter, (a. s.) *betera*; van *Bet.* 39.

BEVAAN. 21.

BEWUST. 162.

BIDDELEN, *frequentativum* van *bidden.* 54.

BIDDEN, voor bedelen. 54. voor verzoeken. 55. voor nodigen. *ibid.* *Gebeden* zoude echter, in het hier, door mij, aangehaalde formulier, wel kunnen beteekenen *ontboden.* In Gelderland zegt men van de getuigen, dat zij *wettig gebood*, d. i. gedagvaard, zijn. In het a. s. is *beodan*, en in het oudduitsch *bieden*, ons tegenwoordige *ontbieden*, of *citare*, ook wel eenvoudig *nuntiare* beteekenende. Sommigen leiden van dit werkwoord ons *bedel* af, in het a. s. *bædel*, oud-duitsch *Büttel*, oud-nederl. *bodel*, voegende de beide beteekenissen zeer wel aan dien beämbten; want, even als wij denzelven thans *bode*, welk hetzelfde woord is, noemen, geeven de Italiaanen denzelven den naam van *Messo*, *Messagero*, de Spanjaarden dien

van *Mensagero*, en de Franschen dien van *Messager*, in het oud fransch *Messier*.

Bidden, voor vraagen. 56.

Bidil, in het runisch een vrijer. 55. In het scandisch *bithir*. Mogelijk moet men dus ook bij *Junius* leezen, zoo veel als *bidder*.

Biechten. 202.

Bieden, voor *gebieden*. 56. 183. In dezelve beteekenis heeft men, in het duitsch *bieten*, in het neder-saxisch *beden*, goth. *biudan*, a. s. *beodan*. Voor *gebieden* was ook *ontbieden* nog in gebruik tot op het laatst van onze staatsregeering, in het formulier *ontbieden en gelasten onzen Procureur-Generaal, alle Officieren en Justicieren*, enz. In vroeger tijd was het, in dien zin, zeer gemeen, en men vindt het ook reeds bij oude schrijvers, onder anderen bij *M. Stoke, 5e b. v. 19.*

Bifellen, *bifallen*, voor begraaven. 52 & 53.

Bifellinge. 54.

Bil, dezelfde wortel als *bal*. 118.

Bilja. 18. Na het uitgeeven deezer *Aanmerkingen* heb ik, bij *Wiarda, Alt-Frisisch Wörterbuch*, drie jaaren na het eerste deel der *oude Friesche Wetten*, van de Heeren *Brandsma* en *Wierdsma*, uitgegeeven, *bl.* 201, *bilia*, in de beteekenis van *missen* gevonden, met aanhaaling derzelfde plaats uit de gezegde *Friesche Wetten*. Het wordt aldaar voor hetzelfde gehouden met *whilen*, en aldaar, door derven, missen, zoo wel als door verwijlen, vertaald, en opgehelderd, of bevestigd, door de volgende plaats uit de *Litt. Brocmann.* „Sa skel bro-
„ there and sustere like
„ anda laue sa, and thiu
„ Mother huile" d. i.
„ Zoo zullen broeders en
„ zusters even na aan de
„ erfenis zijn, en de moe-
„ der terug blijven (niets
„ bekomen)" Dat van *whilen* zeer gemakkelijk *bilen* kunne gemaakt worden, blijkt uit het Sueo-Gothische *bil*, of *bile*, dat en *interstitium loci*, en *interstitium temporis*, betee-

beteekent, waar van het laatste in het moeso-gothisch *hveila*, in het duitsch *Weile*, bij ons *wijl*, is. Met dat alles behaagt mij de zeer gedrongene verandering van eenen onzijdigen in eenen werkdaadigen zin, die daar benevens niet volmaaktelijk overeenkomt, niet zeer, ofschoon ik thands in *winnane* minder eene *tautologie* vinde, sedert ik bedacht heb, dat *winnen*, in het oudfriesch, niet alleen verkrijgen in het gemeen beteekent, even als *winnen* in het gewoon Nederlandsch, (zie onder anderen bij *van Mieris, gr. Charterb. 2e d. bl. 514.*) en in het duitsch (zie de overzetting van Luther *Matth. 24: v. 32.* en *Von Stade, Biblische Wörter, p. 266.*) maar ook in huur verkrijgen, pachten, huuren, is. Zoo lange ik dus niet nader overtuigd worde, blijf ik omtrent dit *bilia* onbeslist. Ten voordeele mijner gissing zoude kunnen bijgebragt worden het Sueo-Gothische BILLTAS, *altercari, rixari*, en het fransche *bisbille*, it. *bisbiglio.*

BIJAN. (frank-th.) 202.

BIJLIBEN. (frank-th.) blijven, voor dood blijven. 203. *Bilibanar.*, een gebleevene, is, bij *Otfridus*, een gestorvene.

BILJEN, BILEN, BIJLJEN, bellen, bassen. 15. 16.

BILLEN, voor de billen slaan. 19.

BIM, *bin*; ben. 21.

BIN. (*Jo*) Ik ben. 21.

BINNEN, voor *binden*. 14. 15. In *binnen*, *vinnen*, voor *binden*, *vinden*, en diergelijke woorden, heeft men, al veel, welluidendheidshalve, en tot gemak, gelijk nog uit de natuurlijke uitspraak van het landvolk blijkt, *bingen*, *vingen*, gemaakt, door de tweede N in eene G te veranderen, even gelijk men, in het grieksch en in het gothisch, de eerste van twee elkander opvolgende G G als eene N uitsprak, gelijk nog in het laplandsche plaats heeft, waarin, b. v. *rigges* ons *ring* is, *tigge* (*judicium*) ons *ding*, *geding*, enz. Zelfs voegt het

het landvolk somtijds de D en G in diergelijke woorden bijëen. Hiervan treft men in boertige gedichten van de 16e en het begin der 17e eeuw, *ongder*, *zongder*, enz, voor *onder*, *zonder*, aan. Doch niet alleen achter eene N, maar ook op zich zelve staande, werd, voorheen, de D somtijds in G verwisseld; vindende men, bij voorb., *steghe*, voor *stede*, en in een oudgeldersch *Onze vader*, bij *Adelung*, *Mithridates*, 2e d. *bl.* 251, *geeft ons* HEUGEN *ons dagelichs broot.*

BINNEN, voor zijn. 20. 21.

BINNEN, samengest. uit *be* en *innen.* 154.

BIRYNNEN. 32.

BIST (*du*). 20.

BISTE, voor *bist.* 186.

BISTEDIGIA, *bestedigen*, *besteden*, voor begraaven. 53.

BIT, voor *gebit* 124.

BITSH (eng.) 193.

BITT-BRIEF, *bedebrief*, *bedelbrief.* 56.

BITTER min goed voor beter. 59.

to BJEAR *geán.* Te bier gaan. 123 en 124. In het neder-saxische heet *to beere gaan* ook naar de kroeg gaan. Zie *Brem. Niedersächs. Wörterb.* 1er *Th. S.* 77.

BJUESTER, bijster. 188.

BLEIBEN, (h. d.) blijven, voor dood blijven 203.

BLIEUWJEN; Blijven 201.

BLOM, voor *bloem.* 185.

BLOO, voor *blode.* 179.

BLÜTRUNST. 134.

BLIJKEN. 202.

BLIJN, blind. 43. In den *Teutonista*, vindt men het woord ook *blynt* gespeld.

BLIJVEN. 202 en 203.

BLIJVEN, voor *dood blijven.* 203.

BOCHSBEUTEL, of *Bochsbeutel.* (duitsch) 117.

BOCHSE. (duitsch) 117.

BOD voor *gebod* (*licitatio*). 184. Mij staat voor, het ook voor *gebod*, in de beteekenis van *jussum*, gevonden te hebben.

BODOGAST. 100.

BOEF. 97. *Boef* beteekende oorspronkelijk, blijkends zelfs *Kiliaan*, eenen jongen, gelijk het ook in de beteekenis van jongeling voorkomt bij *Von Wicht*, *Ost-Fries. Landr. lib.* 1. *cap.* 27. *p.* 62. Het is het

het h. d. *Bube*, het eng. *babe*, het oud-fransche *boube*, *baube*, het bas-bretonsche *bab*, wall. *baban*; alles, misschien ook wel het lat. *pupus*; van het keltische, of liever klanknabootsende, *bab*, *babe*. Dat echter *boef* reeds vroeg in een kwaaden zin gebruikt geweest zij, blijkt uit het werkw. *boeven* bij *Van Mieris*, *Charterb. 1e d. bl. 517.* „so wie den anderen „*boevet*; of syn goet „neemt, pant, of stellet „t'onrechte."
Boeg. 106.
Boeghsæm, *buwgsæm*. Buigsaam. 106.
Boeghzaam. Buigsaam. 106.
Boegie, *boeget*, *boegiet*. 119.
Boer, *buwr*. 149.
Boerschap. 149. Bürschop, ons *buurschap*, is, in het Ditmarsche, hetzelfde als *Bauerschaft*.
Boert voor *buurt*. 149.
Boeijtte, *buwtte*, buiten. 189.
Böhren (plat-d.) buuren. 149. In het gothisch is 't a. s. en frankische *bure*, baurja.
Bol. 118.
Bol, voor *hoofd*. 216 & 217.
Bol, *boly*, *bola*. (wall.) 216
Bolg (galisch) 119. In het galisch heet eene blaas ook *bolgadh*. *Balg* is in het iersch *bolg*, *bolgan*.
Bolga. (ijsl.) 118.
Bollen; vlaschbollen. 118.
Bona. 63.
Bonge. 119. & 120.
Boom, voor zeker gereedschap. 105.
Boppe, voor *boven*. 154. samengesteld uit *be* en *oppe*. *Ibid.*
Bor. (eng.) 146.
Borg. 146.
Borgschwein. (sax.) 146.
Bouch, (bret.) kus; *boucher*, kussen. 92.
Bouge, *bougette*. (oudfransch). 119.
Boulchet, (bret.) 119.
Bouwen, eigenlijk *woonen*. 149. Loescherus, *Literator Celta*, *p. 88.* meent daar en tegen, dat *aedificare* de eerste beteekenis van *bauen* geweest zij, en dat het niet, dan overdragtelijk, *habitare* bij de Gothen beteekend hebbe.
Boven, samengesteld uit *be* en *oven*. 154.
Bracca. (lat.) 84.

Bragon, brag. (bret.) 84. Nog heden ten dage draagen de Bretons zeer wijde broeken, en noemen dezelve, in het meervoud, *bragou.*
Brakka (gr.) 84.
Braccata. (Gallia) 84. Het was in de *Gallia Narbonensis*, dat de *braccae* in gebruik waren.
Bræ, Breâ, Breea, Brâ, Brood, het engelsche *Bread.* 9.
Bræc (A. s.) Broek. 84.
Breeches. (Eng.) Broek. 84.
Breyd. Bruid. 169.
Breygeman, *Brœgeman.* Bruidegom. 170.
Bride. (Eng.) Bruid. 169.
Bringen voor *brengen.* 135.
Britse, het eng. *Bridge*; brug. 128.
Britsen, breeken. 193.
Bro, brou, bru, wortel van woorden, op het eeten betrekking hebbende. 9. Bekend is eene menigte diergelijke grieksche woorden, in *Bro*, *Bru*, *Broô* en *Bor*, beginnende, het lat. *brutus* in *bruta animantia*, het Fransche *brouter*, enz. Vergel. *Loescher. Literator Celta*, *p.* 97. Mogelijk ligt de grond van den wortel enkel in de BR, en zoude dus, b. v., het Wallische en oud-Fransche, *brann*, zemelen, en het oud gauloische, of Keltische, nog wallische, *brance*, ook daartoe behooren. Zie over het laatste *Pontan. itinerar. Galliae Narbon. pag.* 209. en *Adelung, Mithridat,* 2^e^ *Th. S.* 49. Sommigen brengen tot deezen wortel, door letterverandering, ook het Duitsche *fressen*, ons *vreeten*, welk in het *Bremisch Nieders. Wörterbuch*, op *aisen*, en door den Heer *Weiland*, voor *vereeten* gehouden wordt.
Bro. (wall.) 151.
Brödern. 6.
Broe, broeae. Brood. 9.
Broeches. (oud Fransch) Broek. 84.
Brogue (Iersch). Broek. 84.
Broock. Broek. 84.
Brood. Afleiding. 9. *Von Stade, Biblische Wörter, p.* 147, doet *brot* van *bryta*, breeken, komen. Vergelijk ook denzelfden, *p.* 237.
Bru. (fransch) 169. 170.

Bruch, (H. D.) Broek 84.
Bruid. *sponsa.* 169. Over de afleiding van dit woord zie *Pontanus*, *Itinerar. Galliae Narbonens. p.* 213. In het Galisch is het *Bridcog*, in het platduitsch *Brud*, in het Laplandsch *Brudes.*
Bruid. *Stercora liquida.* 171.
Bruid-leyder. 171.
Bruman. (oud-Fransch) 170.
Bruth. (Goth.) 169.
Bruthfaths. Bruidegom. 169.
Bryccan. (wall.) Dat dit, zoo wel als *broccan*, eene broek beteekene, heb ik naderhand gezien bij *Lhuydd, Archaeol. Brit. p.* 45 gelijk ook *La Tour D'Auvergne* broek zegt in het wallisch *Bryc* te zijn.
Bryce, (A. s.) Breuk. 84.
Bryd, *Brid.* (A. s.) Bruid. 169.
Bryttan. (A. s.) 146.
Bryx, (Gaul.) Breuk. 84.
Budget (Eng.) 119. Even als een zak *bugdet*, was ook het woord *fiscus*, oorspronkelijk, een van teenen gevlochten zak, of mandje, gelijk ook, uit 't meer bekende verkleinw. *fiscella*, blijkt. In die beteekenis vindt men nog meermaalen het oud-Fransche *fisque.*
Buffet. 200. Bij den Heer *Roquefort* is *Buffet* door *Dressoir* uitgelegd. En *Dressoir* is ook hetzelfde als *Buffet* bij den Heer *Van Wyn*, *Byvoegsels en Aanmerkingen op Wagenaar*, 4^e^ *st. bl.* 29.
Buiten is *be-uiten.* 154. 189.
Bul, (wall.) Vlaschbollen. 118.
Bul, wortelwoord. 118.
Bulga. (Lat.) 117. In het oost-friesche heeten groote watergolven *bulgen*, niet zoo zeer, gelijk *Von Wicht, Ostfries, Landr. p.* 652, meent, van *belgen*, *verbolgen*, vertoornd, hoezeer *belgen* oorspronkelijk van denzelfden stam, of wortel, zij, als wel, meer onmiddelijk, van wege de opgeblaazenheid der golven. *Belgen* heb ik van *balg*, den buik, de maag, afgeleid gezien, om dezelfde reden, waarom *Stomachus* in het lat. verbolgenheid, en *Stomachari* verbolgen zijn, beteekent.

Bul-

BULGIA. (Goth.) 118.
BUNG, *Pung*. (eng.) 117.
BUNGA. (ysl.) 119.
BUR. Hut. 150.
BURG 150.
BURGEMEESTERS-KAMER. 124.
BURGUNDERS, en BURII; van *Buur* aldus genaamd. 151.
Dea BURORINA. 151.
BUS. Mond. 92. Tot *bus*, in het oud-eng. ook *buss*, behoort ook het oud-fransche *Bouz*, mond, als mede *bousin*, *boussin*, Provencaalsch *boussine*, het gewoone fransche *bouchée*; gelijk ook, waarschijnelijk, het in Champagne gebruikelijke *bousculer* voor *culbuter*. Even als *osculum* van *os*, ons *poes* en *poesen*, van *bus* enz., komt, heeft het wallisch voor een kus *poccyn*, het verkleinwoord van *Boch*, en het baskisch *aochoa*, kussen, van *ahoa*, den mond. Met het latijnsche *osculum* komt ook overeen het wallische *genae bychan*, woordelijk, klein mondje. Voeg bij het genoemde baskische woord ook dat van *Pot*, in die taal een kus beteekenende, daar in de Lotharingsche volkstaal *le potte* de lip is, en in het Gaskonsch *pot* de lip, *poutet* een kus op de lip.
BUSS, (h. d.) kus. 92.
BUSSE, (eng.) h. d. *bussen*. kussen. 92.
BUTAN. (a. s.) buiten. 154.
BUUR. 149. In het platduitsch is het ook *Boer*.
BUURSTRA, bij verkorting *Bour*; dorp in Friesland. 149.
BWLAN, *bwlgan*, *bolgan*. (wall.) 119.
BWRDAIS. (wall.) verschillende van *Bwrgaiw*. 150 en 151. In voorigen tijd maakte men onderscheid, hier te lande, tusschen *Buuren* en Burgers. De ingezeetenen der dorpen werden *buiren*, *buirmannen*, *buirlieden*, die der steden *burgers*, en poorters, van *poort*, stad, genaamd.
BWYTTA, (bret.) *edere*; BWYD (wall.) BOET (bret.) *cibus*; schijnen vermaagschapt met *byten*. 46. Mij is, naderhand, voorgekomen, dat deeze woorden van BWY, of BYWU, *vivere*, afkomstig zijn, even als *victus* van *vivere*;

vere. *Wachter* brengt deeze bretonsche en wallische woorden ook tot *byten*, in den *Voorlooper* tot zijn groot *Glossarium*, van 1727; zie aldaar *pag.* 329, gelijk ook *Adelung*, *Mithridat.* 2e *Th.* *S.* 147. *Lhuydd Archaeol. Brit.* *p.* 37, en op nog eene andere plaats, leidt van *Bwyd* het h. d. *Futt*, ons *voeder*, af

BYSPRAAK en BYWOORD, een spreekwoord. 13. Deeze woorden drukken volmaakt het latijnsche *proverbium* uit.

BYT, voor *beet.* 46. wordt uitgesproken als *biet.* *Ib.* *byten* is, in het platduitsch, *biten.*

BYTEN. 46.

C.

C. De wallische, voor eene K geldende, C wordt, in andere taalen, dikwijls met de H verwisseld 14. Zoo is het wallische *Cyrn* ons *hoorn*; *Corn* ons oude *horn*, het friesche *harne*, *herne*, een hoek; *celu* ons *heelen*, verheelen, verbergen. Het wallische *cartr*, *fortis*, is, volgens *Leibnitz*, het duitsche *hard*; *carw* het duitsche *hirsch*, een hert; *cil* het duitsche *Höhle*, een hol.

In het bretonsch hebben eene en dezelfde woorden dikwijls en de C of K, en de H; zijnde, bij voorb., een hond *ki* en *hi*; een hert, *harv* en *carv*, een lichaam *horf* en *korf*; een kat *haz* en *caz* Men heeft hier van, zelfs spooren in het Nederlandsch, b. v. in *hennip* en *kennip*, een woord van keltischen oorsprong, in het bretonsch *canab*, lat. *cannabis*.

CAEDERE & CADERE, vallen en vellen. 156.

CALFIAN. (a. s.) Kalven. 152

CAMBA, *Camma*. (bast. lat.) 123. In het *Registrum Prumiense*, bij *Leibnitz*, *Collectan. Etymol. Par.* 2. *pag.* 417. wordt *Camba* gezegd te zijn *Bachus* en *Bruhus*, bakhuis, en brouwhuis. Dan in die Abtdij zullen de-

dezelve in een en hetzelfde gebouw zijn vereenigd geweest, en tot de brouwerije alleen zal, waarschijnelijk, deeze uitlegging betrekkelijk geweest zijn. *A potiori denominatio.* Eene brouwerije beslaat meer plaats, dan eene bakkerije.

Camera (lat.) voor huis. 124.

Camus. (lat.) 123.

Cambage. (oud-fransch) 123.

Cambe. (oud-fransch) 123.

Cambier (oud-fransch) 123

Car. (bret.) 24. In die taal is *gar* een beminnaar, een liefhebber, van iets.

Cauman, *couman*, *gouman.* (oud-d.) 170.

Cearig. (a.-s.) 121.

Cene, cenau, cenedl, cenedlu. (wallis. woorden) 14.

Cennell (eng.) 14.

Certwyn. (wall.) 127.

Ch verwisseld met F. 191.

Ch der Duitschers bij de Angel-Saxen en Friezen X, en bij de Friezen ook GS. 20.

Ch somtijds in het oud-fr. als eene K uitgesproken. 35. In het frank-duitsch voor eene H gebruikt. 44.

Ch oudtijds bij ons somtijds voor H. 163 & 164.

Charles-waine. (eng.) *carleas-wagn.* (a. s.) 127 & 128.

to chatt. (eng.) 174.

Chengisto, in het frank. een ruin. 44.

Cheden, *quedan.* (all. en fr th.) 175.

Chizüellün. (frank.) Tweelingen. 150.

Chlotarius, Chludovicus. 11. frank-duitsch *Chludher*, en *chludwig.*

Christus-moorn, *Cristes morne*, *Cristus Moerne.* Kersmorgen. 226.

Chueden, *qhuuden*, *quheden.* (oud-d.) 176.

Cherren. (fr. th.) 176.

Chur. (pers.) De zon 71.

Church. (eng.) 38.

Chweddi. (wall.) 175.

Chwedel. (wall.) 175.

Ci, wallisch en bretonsch; galisch *Cu*, hond. 14. Ten tijde der aanteekening ter deezer plaatse, niet, dan *Boxhorn*'s uittreksel van *Davies*, gezien hebbende, is mij, naderhand, uit het werk van *Davies* zelven gebleeken, mijne gissing niet ongegrond te zijn, dat *cwn* het meerv. van *ci* ware, zeggende *Davies*

vies zulks uitdrukkelijk. In het oud fransch had men *chi*, welk oudtijds even als het wallische en bretonsche *Ki* werd uitgesproken. Van *chi* heeft men *chien* gemaakt, en, met de algemeene verandering der uitspraak van de *Ch*, het niet meer *Kien*, maar zoo als thans plaats heeft, begonnen uit te spreeken.
CLERICUS. 60 Dat dit woord, in de middeneeuw, de beteekenis van eenen geleerden had, zie bij *Dreyer*, *Vermischte Abhandlungen*, *2e Th. S. 664*. En dat, daar en tegen *Laïcus*, en *Leek*, die van eenen onweetenden aangenomen heeft, kan men vinden in het *Bremisch Nieder-Sächs. Wörterbuch*, *3e Theil*, op *Laks*.
COC (a. s.) 180.
COCK (oud-duitsch) 180.
COCKNEY. (eng.) 173
COQUINA, *cocina*. (lat.) 206.
CORNEMUSA (it.) fransch *Cornemuse*. 66.
to CREAK & *to* CREEK. (eng.) 50.
CRIQUER. (fransch) 50.
Cs, door de Angel-Saxen voor *Sc* gebruikt. 35.
CUEIDA, *cueda*. (bas-bret.) 175.
CULINA. (lat.) 206.
CUNNAN, (a. s.) weeten. 72.
CWETHAN, *cwhythan*. (a. s.) 175.
CYN, (wall.) ons verkleinwoordje *kyn*. 117.
CYNEGYLDE, *cynebot*. 228.

D.

D. Afknotting deezer letter in *brood*, 9. In het Noorweegsch is *brood* ook, zonder D, *bro*; in het Prekopsch *broe*.
Da, (wall.) goed. 149.
DAAN, in *onderdaan*, van *Degen*. 233. *La Tour D'Auvergne*, *Origin. Gaul. p. 205*, doet het van het bretonsche *Den*, wallisch *Dyn*, man, komen. Voor de afleiding van *thun*, doen, door mij hier afgekeurd, kan echter bijgebragt worden, dat men in het klein *Glossarium* van *Lipsius* vindt: UNDIRTHUNDIG *subjecta*; UNDIRTHUNDIGA *subditi*;

ti; waarbij *Lipsius* voegt: „ nos *underdae-* „ *digh.*" Dan mogelijk zijn *onderdaanig* en *onderdaadig* twee onderscheidene woorden.
Dæ. (Deelw) Dood. 201.
Dær, *deâr*. Die. 180.
Dære, *dere*, *tœre*, *tere*, *tier* Boom. 106. Friesch *thrœ*.
Dakken, voor *daken*. 131.
Dan is thands algemeen aangenomen achter den vergelijkenden trap. 40. Ook achter alle ontkennings woorden, als *niet*, *niemand*, *nooit*, enz. Insgelijks achter *anders*, *wie*, en diergelijke.
Dans, Friesch *Dens*, afgeleid. 171 en 172. In het *Brem. Nieder-Sächs. Wörterb.* 5e *Th. S.* 24. wordt niet onmogelijk geacht, dat *tantzen* kome van *Tand*, potsen, fratsen, nietswaardige dingen, ijdelheden.
Dar, meerv. *Deri*, Wall. een eikenboom. 106.
Dattu. 185.
Daudeinen. 86 en 87.
to daunce. (eng.) 171.
Dawnsio. (wall.) 171.
Day. (eng.) 225.
De, gij. 185 en 186.
Dé, (bret.) dag. 225. Van *Dey*, *Dé*, is, in het Neder-Saxische, nog overgebleeven het kinderlijke *Dé-dé*, bij ons *Da-da*, van *Dag*. Te onregt wordt het in 't *Brem. Nieder-Sächs. Wörterb.* en daaruit in het *Holsteinsch Idioticon*, voor eene verbastering van *adieu* gehouden.
Dead, dood. 80.
Deel, Regtsgebied. 128. *Deel* was, oudtijds, te Hamburg, eene geregtelijke aanklagte, eene regtsvordering; zie het *Holsteinsche Idioticon* op *Deel*; en *deelen*, te Bremen, geregtelijke uitspraak doen. Zie *Brem. N. S. Wörterb.*
Déenne, *Déeréne*, *Déerne*. (oud fransch); ons *Deerne*. 102. *Thiornum* was ook, in het oudfransch, eene maagd.
Deer, het Duitsche *Der*. 47.
Degelijk. 101. Bij *Hooft* vindt men *degelijkheid*; in de aanteekeningen van *Steenwinkel* op *van Maerlant*. 3e *D. Bl.* 296. *Degenheid*.
Degen. Zelfst. naamw. 101,

Dit woord komt, in de oude taal, somtijds, in de beteekenis van eenen man in het gemeen, voor. Zie den heer *Ypey*, *Geschied. der Nederl. taale*, *Bl. 331*. De beteekenis van *knecht*, aan het woord *degen* eigen, wordt bevestigd door die van een mannelijk kind, tegen een meisjen overgesteld, welke hetzelve, even als *knechtke*, heeft. Ten minste schijnt mij *Degen*, *Degenkind*, toe, in het *Jus Provinc. Allemann. c. 54. §. 2.* een mannelijk kind te beteekenen. Zeer zeker althands wordt *thegan kind* voor een mannelijk kind gebruikt door *Otfrid.* 1, 14, 11. en het zoude mij niet verwonderen, dat men in denzelfden zin moeste uitleggen het *ongedegen sterven*, welk voorkomt in een Artikel der Keuren van Bergen-op-Zoom en Steenbergen. Men legt het in 't gemeen uit *kinderloos sterven*, in hoedaanigen zin het in Vlaanderen, tot op de invoering der Fransche Wetten, gebruikt werd. Vergelijk *Kiliaan* op *bedegen*. *Degen kind* heb ik ook gevonden voor een wettig kind, in tegenoverstelling van een onecht. Het heeft dus dit gemeen met *volbooren kind* der oude taal, dat het zoo wel een wettig, als een voldraagen, kind te kennen geeve. Zie zulks bij *Van der Eyck*, *Zuid Holl p. m. 119.* Het wordt aldaar overgesteld tegen *keeskind*, hoerekind, elders ook *kebskind*, *kibskind*, *kefskind* genaamd, welke laatste ik de echte spelling acht te zijn, zoo van het zelfst. naamwoord, als van het werkw., welk niet *keezen* of *kebzen*, in onze taal, oorspronkelijk, maar *kefsen*, of *keefsen*, schijnt te zijn, en, naar mijne gissing, van het Latijnsche *cevere* komt. Het is niet, dan in navolging van het Duitsch, welk gaarne de V met de B verwisselt, en echter ook *kevese*, *kevitse*, zoo wel als *kebse*, en in laater' tijd *kebs-weib*, had, en zoo wel *kevetskint*, als *keebskint*, dat wij

ke-

kebisse, *kebse*, *kebswyf*, *kibsdom*, *kebskind*, enz. gezegd hebben Eene andere afleiding van *Kebsweib*, dan ik, geeft *VonStade*, *Erlaüter. der vornehmsten Biblischen Wörter*, *p. 337* der Brem. uitgaave, welken ook zie p. 900, en wijders *Wachter* in *kebe*, *kebisch*, *kebbe*, *kebsen*, en *kebsweib*, maar vooral *Van Vliet op het Recht van Successie in de Stadt en Baronie van Breda*, *ad art. 8.* Bij den Heer *Roquefort*, *Gloss. de la langue Romane*, vindt men, in één woord, *Thegandegen*, welk, meer dan waarschijnelijk, twee woorden zullen moeten zijn, het *adjectivum* Thegan, en het *substantivum* Degen, zoo dat het beteekene een kloek, dapper, man, held, krijgsheld, enz.

Degen. Bijv. naamw. 102.

Degen-kint. 102.

Degenman. 102.

Deger. (plat-d.) 102. Dat *deger* in het plat-duitsch vol beteekene, zie ook bij *Von Stade*, *Bibl. Wörter*, *S. 628.* der Bremensche uitgaave.

Deghe, *deeg*. 101. Waarschijnelijk is dit verwant met het Wallische teg, *decorus*, waarvan tegcau, tegychu, *decorare*.

Deken, volgends *TenKate*, niet van *Decanus*, maar van *Degen*. 102. Doch dat het van *Decanus* kome, schijnt te blijken uit *Zehoningo*, van *zehon*, *zehen*, tien, welk men daar voor bij *Kero* vindt.

Demeurer, (fransch) blijven, voor dood blijven. 203.

Denken, voor *overdenken*. 68.

Deonon. (oud duitsch) Dienen. 81.

Der; en een hout, en een boom. 106.

Derw, (bret.) Eikenboom. Ook *Dairo*, *Dero*, *Dairv*.

Dey. 225.

Deymat. 8. *Dehmat* is, in het Ditmarsche, die maat lands, welke op eenen dag kan afgemaaid worden. Zie *Idiotic. Ditmarsic.* op *Dehmt.* Zoo ook in het Holsteinsche. Zie *Schutse*, *Holsteinsch*

steinsch. Idiotic. op *Deemt.* Het maakt aldaar 216 vierkante roeden uit; in Oost-Friesland 450 roeden, Emder maat; zie *Von Wicht, Ost-Fries. Deich- und Syhl-recht c. 4 § 14* Zoo is *Manwerk* bij *Haltaus* zoo veel als een man op eenen dag kan afploegen, en aldaar beweezen hetzelfde te zijn als *bunder*, dat even gelijk *jugerum* (zie *Plin. L. 18. c. 3.*), zoo veel lands is, als een *bond*, of *jok*, ossen op eenen dag kan beploegen Zoo is ook *Dagwand* zoo veel als een man op eenen dag beploegen kan, en wordt, in Groningerland, de turf bij eene maat, *dagwerk* genaamd, verkocht. Hetzelfde heeft te Bremen plaats, alwaar het woord *Dag-werk*, zoo veel als een man op eenen dag verrigten kan, inzonderheid van turf en hooi gebezigd wordt; van het laatste ook in het Holsteinsche.

Di, en *dy*. 186.

Dief. 97.

Dierne, *deerne*. 102. *Reitz, Belga Graecissans, pag.* 288. schijnt *Deerne* van het Grieksch *terehn*, teer, af te leiden. *Von Stade, Erlaüter. Bibl. Wörter, neue Vorrede des Verlegers, S 16*, doet het van het A. S. DYRN, *occultus*, DYRNEN, *occultare*, komen, dewijl eene maagd zich verborgen houdt, en eenen man nog verborgen is. Ook bij *Wachter* komt *Dirne* in de beteekenis van *meretrix* voor. Het woord *boel*, welk wij niet meer, dan in die van *concubina*, gebruiken, schijnt in dezelve minder oud, dan in die van *ancilla*.

Diet, Volk. 234.

Dinken voor *denken*. 135.

Dir, *dier*, *dear*, *daer*, *dær*. 51.

Directorium. (bast. lat.) 200.

Dirom. Daarom. 51.

Doctus in de beteekenis van *Clericus*. 60.

Doedelzak. 86.

Doen voor *maaken*. 79. *Doen* en *maaken* werden, door de ouden, onverschillig door elkander gebruikt. Zie de Heeren *Ypey* en *Ackersdyck*, *Taal-*

Taalkund. Aanmerk. op verouderde woorden van den Staaten-Bybel. bl. 21 & 22. Otfridus gebruikt *doen*, waar wij, en de Neder-Saxen, *maaken* zouden gebruiken: *ze Cunig duan*, tot Koning maaken.
DOERJE, *durwje*, duuren. 128.
DOOD, met den slaap vergeleeken 224. In het A. S. heet een graf onder andere *slapi-grava*. In het Bas-Bretonsch is *mori* slaapen, sluimeren. Een bed is, in het Baskisch, *oea*, en het graf in 't Iersch *ua*. Beide deeze taalen hebben veel van het Keltisch.
DOOD BLIJVEN. 203.
DOODE, voor lijk. 56. Hetzelfde beteekent ook *Dode* in het Neder-Saxische. Zie *Brem. Nieder-Sächs. Wörterb.* 2e *Th. S.* 218. Men zegt aldaar *to'ndo'en gaan*, voor te lijk gaan.
DOUNSJEN, *donsjen*. Dansen. 171.
DOUW voor *dauw*. 3.
DRENKEN en DRINKEN. 155.
DRESO. (oud duitsch) 199.
to DRESS. (eng.) 199.
DRESSELEN. 199.
DRESSER, *Dressour*. (eng.) 199.
DRESSOIR. (fransch) 199.
DRESSOOR 199.
DRESSORIUM. (bast. lat.) 200.
DRESUR. (oud-d.) 201.
DRETSOOR. 200.
DRINCAN, DRYNCAN, (a. s.) *drinken*; DRENCEAN, *drenken*. 156.
DROHTIN, *Druhtin*, *thruhten*, *thrutin*, *truchtin*, *drustin*, *druftin*, *drehtin*, *trechtein*, *trechtin*, *trohtin*, *trohten*; naam aan God gegeeven. 222. Hiervan *Drutineshause*, voor een tempel, zoo veel als het huis van God.
DROOPEN en DRUIPEN. 155.
DRONNING. (deensch) 222 & 223.
DROTNING (zw.) 222.
DRUD, *Drudes*. (bast. lat.) 222.
DRUD, *Dru*, *Drus*, *Druts*. (oud fransch) 222. Het Bas-Bretonsche *dreau*, *dreu*, *drew*, *drud*, heeft ook de beide beteekenissen van *carus* en *fidelis*.
DRUS (gr.). 106.
DRUID, Druiden. 220 en 221. Niet alleen *Lye*, maar ook *Baxter*, *Glossar. Antiquitt. Britannicar.*

nicar. p. 107, houdt *Derwidhon* voor *doorwitten*. In het Iersch is *Drui* een toveraar, en *Druidheacht* toverye.
DRUIT. 220, *en volgg.*
DRWG. (wall.) ons oude *drog*. 149.
DU. 186. Zie ook *Wachter* op *dauzen*.
DUDEN. (duitsch) 86.
DUEN voor *doen* 78.
DUIVEL is, volgends sommigen, *evel, euvel, uvel, yvel*, met het lidwoord. 214. Zoo beteekent ook in het Wallisch *dera*, *dhera*, zoo wel *Diabolus*, en *Dirae*, *Furiae*, als *malum*; en het Bretonsche *Drwg*, insgelijks en den Duivel, en slecht, boosaardig. *La Tour D' Auvergne, origines Gauloises p. m. 40*, meent het Bretonsche *Diaoul*, bij uitbreiding te zijn DIOLL, en dit zoo veel als *du oll*, geheel zwart. Het verdient opmerking, en strijdt misschien tegen de hier aangevoerde stelling, dat dit woord bijna even algemeen, als dat van *zak* is. In het Baskisch wordt de L in R veranderd; *debrua*.
DUON, *duan*, (frank.) doen. 78.
DWAAN, *dwagen*, *dwegen*. Wasschen. 79. Men voege bij de schrijvers, op dit woord door mij aangehaald, *Mylius, Archaeol. Teuto*, bij *Leibnitz, Collectan. Etymol. Par. 2. pag. 167.* die daarvan ons *vaagen*, *veegen*, afleidt, waarvan zie *Von Stade, Erlaüter. der vornehmsten Biblischen Wörter, S. 194*, en den heer *Ten Broecke Hoekstra, Proeve eener uitgave van Gysbert Japix Vriesche Rymlery, in den Kunst- en Letterbode van 20 en en 27 Aug., 8 en 15 Oct. 1813, en 21 en 28 Jan. 1814.*
DWÆ, *duaan*, *dwaan*. Doen. 78. 79.
DWEGEL. Dweil. 62. Zie ook wegens *pegel*, en wegens *zegel*, de *Leidsche Maatschappye, 3e d. bl. 27.*
DWINGER, of *Dwenger*. 165. Het laatste schijnt afkomstig van het platduitsche *Zwenger*, in welke taal men ook *Dwen-*

Dwenger, in dezelfde beteekenis, heeft, voornaamelijk ook in die van een toren in de muuren eener vesting. Hiervan heet te Bremen aldus een toren, op welken de misdaadigers, die op den hals gevangen zitten, bewaard worden.
Martinius schijnt *dwingen* in *Zwinger* ook op te vatten in de beteekenis van beperken. Zie denzelven in *parcus (septum)*, gelijk ook *Von Stade*, *Erlaüter der vornehmste Biblischen Wörter*, op *Zwinger*. Ik heb zulks niet, dan na het uitgeeven van dit geschrijf, ontdekt.

E.

E. De stomme E in den uitgang der naamwoorden weggelaaten. 26. Bekend is het, dat dezelve bij ons, in eene menigte woorden, in de voorgaande lettergreep is opgenomen. Ook bij de Engelschen zijn veele verdubbelingen van klinkletters aan zoodaanige verplaatsing van de slotletter den oorsprong schuldig. Men schreef eertijds in derzelver taal *grene* voor *green*, *clene* voor *clean*, *sene* voor *seen*, enz.
E, op het einde der woorden, door de Engelschen niet uitgesproken. 26. Zoo ook niet voor de S in het meervoud der zelfstandige naamwoorden. Hetzelfde heeft in het oud Schotsch plaats, in het welk de I voor de S ingeschoven, doch niet uitgesproken, wordt, zoo min als in den *Genetivus Singularis*, in welken het oud Friesch ook veel de I had, ontmoetende men in hetzelve, b. v. *nachtis*, voor *nachts*, des nachts; *jondis*, des avonds; enz.
E, in eene I verwisseld. 135.
E achter de woorden door de Hollanders afgeknot. 186.
Ea in 't oud-duitsch voor de verlengde I. 81. Ook in het Engelsch en Angel-Saxisch. 163.
Ears, aars. 83.
Eber schijnt *Ber*, met het lid-

lidwoord te zijn. 146.213.
ECH verandert het Friesch in *jue*, of *jeu*. 188.
ECHTER, eertijds ook *efter*. 191.
EDELKNAAP. 99.
EDELSCHALK. 96.
EEFTER 191.
EEN behoorde, als lidwoord, van het getalwoord *een* onderscheiden te zijn. 65. Iets omtrent den *Articulus numeralis*, en *indefinitus*, heeft *Ten Kate*, 1, 355, *en volgg*. Zie ook *bl*. 358.
EEN MAN, voor iemand. 157.
EENRINS. 135.
EER de vergelijkende trap van den overtreffenden trap *eerst*. 129.
EERSTE, voor *eer gij*. 185.
EF, (bret.) 216.
EFTER. (zw.) 191.
EGELIH (fr. th.) 113.
EGG verandert het Friesch veel in *iss*, *izz*, *ids*. 181.
EI, of EY, veranderd in *ai*, of *ay*. 180.
EIGA. (ysl.) 63.
EIGAN, (oud-d.) bezitting. 61.
EIGELIH. (fr. th.) 114.
EIGEN, verdienen. 63 & 64. Het wordt ook *egen* geschreeven, en beteekent eigenlijk, verdienen te hebben, van regts wege hebben moeten. Te Hamburg zegt men niet, dan *inpersonaliter*; *mi eget*, mij komt toe, maar te Bremen zegt men ook, in denzelfden zin: *ik ege*.
EIGENEN, voor passen, voegen. 64.
EIGN. (ysl.) 231.
EKE, voor hout in het gemeen. 106. Zie *Oude Friesche Wetten. bl*. 204, en *bl*. 294.
EL. 205.
ELCK-MAN, een ieder. 87.
ELELENDIG. 205
ELK. 113. In het *Bremisch N. S. Wörterb*. wordt, naar mijne gedachten, te onregt, *elk* uit *el*, ander, en *Ik*, samengesteld geacht.
ELKERLIJC. 114.
ELLENDIG. 205.
ELLEWAARD. 205.
ELMYN. (wall.) een vreemdeling, en een Duitscher. 28. *Ellmijn* is eigenlijk het meervoud van *Allman*, samengesteld uit *al*, ander, en *man*; waaruit blijkt, dat die genen doolen, welke *Ellmyn* meenen* te bestaan uit *El*, en het Grieksche *menein*, welk soort van tweeslachtige afleidingen ook door-

doorgaands te wraaken is.
ELSE, (eng.) 205.
ELSEWEHRE, (eng.) 205.
ELTZ Elk. 153
s'EMPIFRER. (fransch) 20. Bij den Heer *Roquefort* leest men: » PIFRE: » Nom injurieux, donné » aux Hérétiques Albi- » geois de Flandre, aux- » quels on reprochait, » entre autres vices, ce- » lui de la gourmandise; » *pisflus*; delà vient, » qu'on employa ce mot » pour désigner les gros » mangeurs et les gour- » mands."
EN (zweedsch), een, voor iemand. 9.
END-IRONS (eng.) 143
ENNEMI, (fransch) voor den Duivel. 31. Zoo is ook, waarschijnelijk, in het Wallisch, *cythrawl*, de Duivel, hetzelfde als CYTRAWL, *adversarius*.
Eo voor de verlengde I. 81.
Eoco. (all.) 114.
EPOUSE. (fransch) 169.
ERE. (eng.) 185.
ERG. 97. Dit *erg*, of *arg*, wordt dikwijls bij het hier ook gewaagde *list* gevoegd *Arglistig* is nog veel in gebruik. *Zonder arg of list* vindt men in veele oude bescheiden. Het is zoo wel een zelfstandig, als een bijvoeglijk, naamwoord. Het laatste beteekende eertijds slechts *inutilis*, *iners*. Naderhand is het *pravus*, *malus*, geworden Het heeft echter reeds vroeg, naar het schijnt, die beteekenis gehad. In het *Psouter*, waar van men het *Glossarium* bij *Lipsius* vindt, is *perversa* overgezet *drug*, waarbij hij voegt: » nos *arg*" Zie wijders over *arg* LEIBNITZ, *Collectan. Etymol. Par.* 1. *pag.* 37.
ERRA, *ærra*. (a. s) 129.
ESCRIPSEUR, *Escribe*, *escripteur*, *escrivain*, voor *savant*. 60.
EVER. 147.
EVERBEEREN. 147.
EVERZWYN 147.
EYN. Eigen. 62.

F.

F, in veele Friesche woorden weggelaaten. 59.
F en CH verwisseld. 191.
F in W verwisseld.
FAAK. 122.
FAAN, voor *vangen*. 21. Men heeft, voor hetzelve, in het Friesch ook *fana*. In het Yslandsch is het eenvoudig *fa*.
FACH (h. d.) in *zweifach*, enz. 122. Dat dit tot het Wall. *ffaig* behoore, zoude kunnen schijnen uit het Iersche *feacht*, *faoi*, welk het Fransche *fois*, het Lat. *vices*, is; dan hetzelve is in het Wallisch *guaith*, *gwaith*.
FÆNTA in het Zw., *Fanta* in het Ysl., en eene maagd, en eene dienstmaagd. 99. Hetzelfde heeft in het Gr. *Paidiské* plaats.
FÆSTAN, (a. s.) Vasten. 129.
FAHAN (goth.) Frank. en oud-Duitsch *fahan*, *fahen*. 21.
FÄHIG. 22.
FAKEN. (plat-d.) 122. Men zegt in hetzelve ook *vaken*.
FAN (oud-duitsch), van. 25.
FANGE. (deensch) 22.
FAAM, *Famne*, *Femne*. 177.
FAAMKE. 177.
FÆMNE, *Femne*. (a. s.) 177.
FAM. (wall.) 177.
FAME. (oud eng.) 177.
FANJEN, vangen. 22.
FANT. 99.
FANTE. (it.) 99.
FAR, (zw.) Vaart. 90.
FASTAN, (goth.) Vasten. 129.
FASTEN. (duitsch) 129.
FATHS, (goth.) Bestuurder. 169. *Fâd* is ook in het oud Friesch een Voogd. 169.
FEAN, *faan*; vangen. 22.
FEMINA. (lat.) 177.
FEMINA (eigen naam). 177.
FEMMEKE, *Femme*, *Fem*. 177. In het oud Fransch is *Femmen* ook eene vrouw.
FENT. 99. Zie ook van *vent* VON WICHT, *Ostfries. Landr. p.* 533., en VON STADE, *Bibl. Wörter*, op *Trabanten*.
Ik heb, ik weet niet waar, *Vennoot* tot *Vent* gebragt gezien, dan ik zoude het eerder brengen tot het A. S. *Vine*, Duitsche *Ven*, Zweedsche *Wänn*, Fr. Duitsche

sche *Wene*, *Wine*, *Wino*, welk *dilectus*, *amicus*, beteekent.

FEOR, *feor*, *feorre*, *fior*, *fyr* (a s) Ver 74

FEOR (oud-duitsch) Vier. 81.

FESTJEN, vasten. 129. Boete doen, en boeten. *Ibid.*

FET, a. s. *fæt.*, ysl. *feitur*, eng *fat*, deensch *fæd*, zw *feet*, vet. 204

FEYNT komt, misschien, van ons oude *swent*. 99 Deeze gissing verkrijgt eenige waarschijnelijkheid daardoor, dat *svend*, in het deensch, nog een jongeling en een knecht is, en dat de sisletter in *Feynt* eveneens kan weggelaaten zijn, als dezelve aan het deensche woord is toegevoegd. Voor het overige dring ik niet sterk op deeze afleiding, dewijl niets belet, dat *Feynt*, een ongehuwd jongman, met *Fent*, knecht, vermaagschapt zij, daar zelfs, gelijk bekend is, *knecht*, bij ons, en voor eenen jongeling, of voor een kind van het mannelijk geslacht gebruikt wordt, en voor eenen dienaar, omdat, zoo tot den huisdienst, als tot den krijgsdienst, doorgaands ongehuwde jonge lieden genomen worden. Minder bekend is mogelijk, dat men, in Picardie, ten tijde van *Ménage*, nog *valet*, en *valeton*, gebruikte, voor eenen jongman tot huwbaare iaaren komende.

FFAIG. (wall.) 122.

FFUGL (wall.) 40.

FIAR, *fiarr* (goth. & ysl.) ver. 74. *Fiarst*, *fierst*, *firnari*, *firra* *Ibid.*

FIARA (fr. th.). 74.

FIER. ver. 74.

FIER EN HEIN. 76.

FIGAND, *wigand*, komt niet van *figan*. 30. Het schijnt mij, naamelijk, toe, eerder te komen van *wigan*, *wigen*, oorloogen, welk van *wig*, oorlog, gevormd is, ons oude *wych*, welk onder anderen voorkomt bij *Van Mieris*, *2e D. bl. 402*, *404*. Van hetzelve komt ons oude *wyghuis*, blokhuis. *Leibnitz*, *collect. Etymol. Par. 2. pag. 187*, doet het van *weigan*, in het *Glossar.* van

van *Lips. vexare*, komen, en zegt, *Feind*, *Fiand*, eene samentrekking van *wigand*, *figand*, te zijn. Van *Figan*, *fian*, zoude ik eerder afleiden *Feigde*, oorlog, en *Fehde*, ons *Veete*, *Vede*, een woord, zoo wel als dat van *Oorvede*, genoeg bij onze Regtsgeleerden en oudheidminnaars bekend. Die dezelve nader begeert te leeren kennen, kan zijnen weetlust voldoen in de *Aanteekk. op de oude Friesche wetten*, *bl. 267*, in die van wijlen den Heer *Van De Wall*, *op de Privilegiën van Dordrecht*, in de *Nieuwe Bijdragen*, *2e D. bl. 517*, bij *Halthaus*, op *Uhrfede*, en bij *Matthaeus ad Chronic. Egmundense*, *p.* 231.

FIN, *fen*, *fan*. Van. 25.

FILHAN, *gafilhan*. (goth.) begraaven. 54.

FILOHARDO. (Fr. Th.) 141.

FINZEN, voor *vangen*. 21.

FJAR, *fjarre*, *fjarran*. (zw.) 75.

FJUECHTEN, voor *vechten*. 188.

FLÆC. (zw.) 225.

FLAESC, A. S. FLÆSC 224.

FLAX, *Flaegs*, *Flaechs*, Eng. *Flax*, A. s. *Fleax*. Vlas. 145.

FLEA (eng.). A. s. *flea* en *fleo*. Vloo. 167.

FLÊCHE DE LARD 125. In het oud fransch zeide men ook *Flic*, *flich*, *fliche*, *flique*, *flis*. *Carpentier* zegt, dat het ook eene schatting in zijden, of sneeden, speks, of den afkoop van dezelve, beteekende.

FLEISK. 224.

FLEISK, *Flesk* en *Fleisch*, Verwant. 225.

FLENT, *Vlint*, *Vlinte*. 224.

FLENTSTEEN. 223 & 224.

FLEOGA (a. s.). Vlieg. 167.

FLEOGAN (a. s.) Vliegen. 167.

FLEOTHAN, *fleon*, *flean*, (a s.) Vlieden. 167. heeft veel overeenkomst met *fleogan*, *fleon*, vliegen. *Ibid.* *Vloghen* voor *vloodden*, of *vluchtten*, heeft *M. Stoke*, *4e B. v.* 221.

FLESK (zw.) 225.

FLICCE (a. s.). *Flicci* (all.) 225.

FLICKE. 225.

FLICKEN. 225. Zie *Von Stade*, *Bibl. Wörter.*

S. 208. en *Brem. Nied. Sächs. Wörterb.* op *flikken.*
Flie. Vloo. 167.
Flin. (oud fransch) 224.
Flins, *Flint.* 223.
Flinte. (h d) 224.
Flitch of bacon (eng) 225. *Bacon*, ook in het fransch *Bacon*, is spek. Bij ons was oudtijds, even als *Bach* in het h. d., *Back*, en *Baake*, een zwijn; zie *Kiliaan*, en vooral *Huydecoper* op *M. Stoke*, 2e *D. bl.* 404 *en* 405. In het Wallisch is het *Baccwn*; weshalve sommigen het Engelsche woord ongelukkig van het A. S. *Bece*, *Becen*, eikenboom, afleiden, omdat de eikels het beste voedsel voor de varkens zijn. Andere afleidingen zie bij *Ménage*, bij *Junius*, *Etymolog. Anglican.* op *Bacon*, en bij *Lelyveld op Huydecoper's Proeve*, 2e *D. bl.* 93. Waarschijnelijk is tot het oude *Back* het nog gebruikelijke *Bakbeest* behoorende, hoezeer *Richey*, in *Idiot. Hamburg*, verscheidene andere afleidingen hebbe. Dan tot dit *Bak* kan niet gebragt worden *een bak zwynenvleesch*, welk men aantreft bij *Van Mieris*, *Gr. Charterb.* 2e *D. bl.* 743, alwaar ik denk dat *bak* een rug beteekene, in tegenoverstelling van eene zijde, van welke aldaar ook melding gemaakt wordt.
Flitske. 225 In het Duitsch is *Fletz* een stuk steen; en *bletzen*, lappen, aan malkander naaijen. *Blezz* was in het Frank-Duitsch een stuk steen, een stuk laken, enz. Zie *Loescher. Literator Celta*, *p* 91 & 92. Ik vergat te herinneren aan mijne Leezers, dat de Engelschen *flice* nog gebruiken in denzelfden zin, als de Bredanaars *Flitsken*; en dat *Flaaske* in het Plat-Duitsch een dun stukje vleesch, of van de huid, is.
Fliuhan, *flinghan*, *fliugan*, *fliohan.* (Fr. Th.) beteekent en vlieden, en vliegen. 167.
Flouw, voor *flaauw.* 3.
to fly. (eng.) Vliegen. 167.
a fly. (eng.) Eene vlieg. 167.
Flycke. (ysl.) 225.

Flyhte. (a. s.) 225.

Foeggel, *Fuwgel.* Vogel. 108.

Fon. (a. s.) *vangen.* 22.

Fona. (oud-duitsch) Van. 25.

For geeft eene gebrekkelijkheid, of verkeerdheid, te kennen. 17, 18 en 228. *Clauberg. in Leibnitzii Collectan. Etymol Par. 2. pag. 205.* vergelijkt het met het Lat. *per,* in *perjurus, perfidus, perfuga, perversus,* &c. Het is in het Gothisch *far,* zijnde b. v. *fraquistgan,* verkwisten, *frawaurdgan,* verworden, *frawaurkgan,* verwerken, het zij men het, als een onzijdig werkwoord, neeme voor misdoen, of als een werkdaadig, in dien zin, als misdaadigers, op sommige plaatsen, bij doodvonnissen, gezegd worden hun leven te hebben verwerkt.

For komt mij voor ook te moeten in den opgegeeven zin uitgelegd worden in *Forlegani,* welk voorkomt in de *Oude Friesche Wetten.* Zie hetzelve bij *Wachter,* en bij den Heer *Ypey; Geschiedenis der Nederl. tale, bl. 238.*

Forconseiller, forjuger, forjurer, forligner, forvoijer, enz. 18.

Forisfacere. 18.

Forjaen. 66.

Forswerra. 17. Verkeerdelijk heb ik, ik weet niet waar door, hier ter neder gesteld, dat in het kort samenstel der *Tien Geboden,* in de *oude Friesche Wetten* te vinden, met dit ééne woord gezegd wordt dat, waar toe twee omschrijvingen gebruikt worden in de *Tien Geboden,* geleezen wordende in den *Tegenw. Staat van Friesland;* want, in de eerstgemeldde volgt achter *forswerra* onmiddelijk: „ner tot nene ydelnisse optyen sonder „need." Men merkt in de *Tien Geboden* van den *Tegenw. Staat van Friesl.* op, dat het tweede Gebod, welk den beeldendienst verbiedt, in hetzelve niet gevonden wordt, buiten twijfel, om het gemeen niet af te schrikken van den dienst

der Heiligen, terwijl men, om het tien-tal te volmaaken, van het samentreksel der Wet, door Christus gemaakt, de volgende twee Geboden, in plaats van het tiende, op deeze wijze geplaatst heeft:

Thet was thet niugunde und thet tiende Bod.

Thu skalt minnia thinne skippere mit renere hirta, und thinne winkerstena like thi selva. Thesse tua Bodo besluthet alle tha othera Boda. In een Angel-Saxisch afschrift der *Tien Geboden*, onder anderen te vinden in den *Thesaur. Teuton. Schilteri, Tom.* 1, is het tweede Gebod ook achtergelaaten, doch achter het negende, van de begeerlijkheid handelende, geplaatst in deezer voege:

Ne wyrce the gyldene Godas occe seolferne. Zonderling is het, dat in eene berijmde uitbreiding der *Tien Geboden*, in het oud-Duitsch, welke, bij *Schilter*, op het hier voor gemeldde Angel-Saxische afschrift volgt, het derde, zoo wel als het tweede, gebod gemist wordt, zijnde dat van den Sabbath, aldaar, het tweede, en dat van het eeren van vader en moeder het derde, terwijl het vierde behelst de les van Christus, om zijnen naasten te beminnen als zich zelven, en het tiende in twee gesplitst is, op dezelfde wijze, als nog bij de Roomschgezinden plaats heeft. Dan, wat de door *Schilter* het tiende gebod toegevoegde woorden *Ne wyrce* enz. betreft, zie ik bij *Von Stade*, *Erlaüter. Biblischer Wörter*, *neue Vorrede des Verlegers*, *p.* 22, dat *Langemack*, *Hist. Catech.* 1e *Th. c.* 13, dezelve achtergelaaten heeft; waarbij nog gevoegd wordt, dat, daar *Schilter* het gebod van de beelden eigenhandig bijgeschreeven had, welk noch *Freherus*, noch *Boxhornius* heeft, te wenschen geweest ware, dat hij het boek hadde aangetoogen, waaruit het door hem genome-

nomen was. Echter wordt aldaar bijgevoegd, dat, in den door *Edw. Thwaites* uitgegeevenen *Pentateuchus*, *Exod.* 20, *v.* 4 & 5, dit gebod ook, doch met andere woorden, te vinden is, aldus luidende: „ Ne „ wirc thu the agrafene „ Godas. Ne ne wurthe." d. i. „ Non fac tibi sculp- „ tos Deos. Non honora „ eos."

FOL. Veel 61. In het *Gr. Charterb. van Friesland* van *Schwartzenberg*, 2^e^ *D* *bl.* 557. vindt men dan eens *fol*, en dan eens *voel*. Misschien heeft deeze schrijfwijze aanleiding tot de volksuitspraak *veul* aanleiding gegeeven, het welk ik echter ook, naar ik meen, in het Neder-Saxisch, gevonden heb. Dat, voor het overige, de *o*, in dit woord niet tegen de analogie strijdt, blijkt uit het Neder-Saxische *vull*, dat, ook, zoo wel *veel*, als *vol*, beteekent, en als *vol* uitgesproken wordt.

FOLLEN, *vollen*, vullen. 82. Even als *follen* van *fol*, vol, gemaakt is, komt *vullen* van *vül*, welk, onder anderen, voorkomt bij *van Maerlant*, *Spieg. Hist.* 2^e^ *P.* 2^e^ *B.* 2^e^ *c.* 50^e^ *vs.*

„ Huus ende lant was al *vul*
„ pude,
„ Ja des Coninx camere ende
„ heimelichede,
„ Was al *vul* vorsche mede."

Het wordt bij *Kiliaan* nog, maar als een Vlaamsch woord, gevonden.

FOLK-MOTE. (a. s.) 161.

FOX. Vos. 20.

FREDEY. Vrijdag. 226.

FREOND (a. s.) 30.

FRIGONDS, *frijonds*, *frionds*, *frigends*. (goth.) 30.

FRIOND. (allem.) 30.

FRIOUN, *frioen*, *friond*, *friond*, *freun*. 30.

FRISLEN, *freslen*, krullen. 211. In het Bretonsch is *frizet*, en *Frizl'd*, in het Eng. ook *Frizl'd*, gekruld. In het oud-Duitsch is *Frise*, *Frese*, de rand van het laken, welke ruwer, en grover dan het overige, is, en tot vasthechting van het stuk dient, bij ons *de zelfkant* genaamd. Ja zelfs wordt somtijds het geheele stuk *Frese* ge-

genaamd, indien het geheel en al zoo grof is, als anders de rand van een fijn. Van dit *Frise*, Plat-Duitsch *Frese*, nu meenen sommigen, dat *friser* zoude komen, en dus ook de hier boven genoemde woorden.

FRIST, *Virst*, *Vrist*, *Veurste*, *Vorste*. 74. *Vorste* was niet alleen *intermissio* in het gemeen, maar ook in het bijzonder, en voornaamelijk, *cessatio a lite*. Daar en tegen is *frystio*, *frustio*, in het Wallisch, *festinare*.

FRON, *Vron*, *Vroon*, beteekent, als zelfstandig naamw., *dominus*. 29. Hetzelve is echter, als zoodanig, minder gewoon, dan *Fro*. Niettemin is *Fron* somtijds ook een zelfstandig naamw., gelijk ik, op gezag van anderen, hier gesteld heb. Zie onder anderen *Leibnitz*, *Collectan. Etymol. Par* 2. *pag* 416. Ook zet *Huydecoper* in zijne *Aanteekk. op Mel. Stoke*, 1e *D. bl.* 218, *Vroon* over door *Heer*. Sedert heb ik zelf gevonden, dat *Frohn* in Duitschland, en *Frana* in Friesland, een soort van Schout, of Regter, was. En dat men den Geestelijken, anders *Heeren* genaamd, ook den titel van *Frohnen* gaf, zie in *Dreijer's vermischte Abhandl. Th.* 2. *S.* 638, alwaar *Frohn* en door *Dominus*, en door *Dominicus*, vertaald wordt. Als bijvoegl. naamw. beteekent het *publicus*. Zie wijders over *Fro*, en *Vroon*, het *Vervolg der Taalkundige Aanmerk.* van den Heer *Ypey*, welk na dit mijn werkjen uitgekomen is, *bl.* 171 en volgg. In het Bret. is *authron* ook *dominus*, Wall. *authro*, *athröw*. De uitspraak dier *th* verschilt niet veel van die der F. *Fro* heeft ook de beteekenis van *Domina*; zie *Huydecoper* op *Stoke*, 2e *D. bl.* 150, en *Junius*, *Glossar. Goth.* op *Frauja*, die daarvan ons *Vrouw* (h. d. *Frau*), het Deensche *Frue*. het Ysl. *Fruu*, schijnt af te leiden, hier in gevolgd door *Wachter* op *Frau*; dan *Leibnitz* en *Pezron*

doen het Duitsche *Frau* komen van het Wallische *ffraw*, Bret. *frau*, ons *fraai*; welk ik eerder zoude goedkeuren, dan ons *Vrouw*, van het oude *Vrouwde*, vreugde, oorspronkelijk te achten.

FROOM, vroom. 61.

FUGEL. 108.

FUWGL. Vogel. 40. 108.

FYA. 5. 37. Zie, over dit woord, onder andere, *Von Wicht*, *Ostfriesisch Landrecht*, *L.* 1. *cap.* 134, *pag.* 283. Bij *Ulphilas* vindt men *Luc.* 16. *v.* 9 & 11. FAIHUTRAIHNA, voor schatkist, van FAIHU, schat, geld, en *traihna*, het Duitsche TRUHE, *arca*. Aan de oude beteekenis van geld, bezitting, welke *Fia* had, moet men het toeschrijven, dat in het klein *Glossarium* bij LIPSIUS *Epist.* 44. *cent.* 3 *ad Belg. ave*, ons tegenwoordige *haave*, de overzetting is van *pecudes*, en *quiccave* die van *animalia*, met bijvoeging van *quasi vivae pecudes*, thands nog ons *leevende haave*, het *cwicfeoh* der Angel-Saxen, in tegenoverstelling van het geen, wat zij *liggend vee*, d. i. vaste bezittingen, *vaste goederen* zouden wij thands zeggen, noemden.

G.

G, GH, en J, verwisseld. 3. 23.

G en K verwisseld.

GA, *gau*, *gaw*, *gauw*, *gew*, *goy*, *goye*, *goo*, *gow*, *gouwe*, *gae*, *gea*, *gœ*. 171. Van het Friesche *ga*, *gea*, *gœ*, dorp, in onderscheiding van *goo*, voor het minderdeel van een geheel gewest genomen, zie den Heer *Wassenbergh*, *eigen naamen der Friesen*, *bl.* 82. Dan of deeze door het gebruik ingevoerde onderscheiding op goede taalgronden steune, zoude ik even min durven beslissen, als ik de stelling zoude willen onderschrijven van hen, die *ga*, *gea*, *gœ*, uit het grieksch doen ko-

komen, en dus in den ruimsten omvang opneemen.

GAAIKE. 104.

GAALOOS, voor *gadeloos*. 179.

GAARN, *geern*. 23.

GAAU, *gaauw*. 136, 137, 138.

GACH. *gæch*, *gœh*. (oud-duitsch) 137.

GADE. 104.

GAE. 137.

GAFFEL, voor gezelschap. 183. Zie den *Teutonista*, en de *Gemma Gemmarum*, aangehaald door *Junius*, *Etymologic. Anglican.* op *Gaffer*. In het Wallisch is CYFAILL, *familiaris*; dan of dit hiertoe behoore, is mij twijfelachtig. *Cy* is het Latijnsche *cum*.

GAFFEL. Tweetandige vork. 183. De omschrijving, die *Wachter* van *Gabel* maakt, *instrumentum biceps*, QUO CIBUS CAPITUR, schijnt meer bijzonder op het tegenwoordig gebruik, dan op de algemeene beteekenis, te zien, en is, misschien, door denzelven alleenlijk bijgebragt, om, hoezeer eenigzins gewrongen, zijne afleiding *a capiendo* te staaven. Daar de eetensvorken, in den beginne, slechts uit twee lange tanden bestonden, gelijk nog zoodanige gevonden worden, hebben de Duitschers dezelve, natuurlijk, *gabels* genaamd, en dien naam ook aan drietandige, en viertandige, blijven geeven, even als de Franschen aan *fourche* en *fourchette*, ofschoon *Fourc* in het oud-fransch slechts een tweetandige vork was. In het Iersch heet dezelve *gaval*, in het Wallisch, meen ik, *gaflach*. Bij *Kiliaan* vindt men *gaffeltang* voor oorworm, uit hoofde van den tweetandigen staart van het diertjen Ik breng tot *gaffel* ook het Latijnsche *gabalus*.

GAFFELBROEDER, 183.

GÄH, *gähe*, (oud-duitsch) 137.

GAINE (fransch). 164.

GALEIKAN. (goth.) 104.

GALICO. 137 & 138.

GALIKE DEA. 138.

GALTTE (ysl.) 228.

GALZE, *Golze*. (oud-d.) 228.

GAMOUTGAN, *moutgan*. (goth.)

(goth.) 161.
GAN en JAN, uitgang van Gothische Werkwoorden. 17.
GAN, *gaan.* 120 198.
GAND, *gant.* (fransch) 164.
GANESJAN, *sanare;* GANISAN, *salvum fieri.* (goth.) 156. echter is *nisan* zoo wel het een als het andere.
GANGAN. *Gaan.* 120.
GANGEN. (oud-d. en oud-nederl.) 120 en 121.
GÂNG. (zw.) Gang. 90.
GARA. (friesch) Eng *gere*, *gear;* Zw. *gere;* H. D. *geren.*
GARINNAN. (goth.) samenloopen, samenvloeijen. 136.
GARN voor *paratus.* 24.
GARO. 24.
GARUUIN, *garuuen*, enz. 24. In het Zweedsch en en Deensch is *göre* nog *facere*, *agere*, *parare.*
GARVE-KAMER. 24. Mijne gedachten omtrent dit woord heb ik bevestigd gevonden in het na dit geschrijf uitgekomen 3e Deel van *Maerlant's Spiegel Historiaal*, *bl.* 20 & 21. Zie ook over hetzelve *Richey*, *Idiot. Hamburg.*
GAST. 100. *Gwâs*, *gâs*, is nog, in het Wallisch, een loontrekkend krijgsknecht, een soldenier; en oudtijds beteekende het ook een jongeling, welke beide beteekenissen ook ons *gast* heeft. In het oud Fransch had *gast* ook de beteekenis van eenen geregtsdienaar, eenen roedraagenden bode.
GASTUS (bast. lat.) 100.
GAUCH, *gouch*, guich. 31.
GAUD, *gaudy.* (oud-fr.) 138.
GAUL (h. d.). Paard. 67. oudtijds allerhande vee. 68.
GAUM (ysl.). 170.
GAUMEN (zwits.) 170.
GAUMJAN (goth.). 170.
GAW, *gow.* 137.
GAY, *gaych.* 137. *Gay*, of *gaje*, bestaat nog in het Neder-Saxisch, in de beteekenis van gezwind. Zie *Brem. Niedersächs. Wörterb. S.* 477.
Misschien behoort hiertoe ook de naam *Gave*, welke aan verscheidene Rivieren, in het Pyreneesch gebergte ontspringende, die om haare steilte en snelheid geene schepen voeren kunnen, gegeeven wordt. Dezelve beantwoordt volkomen aan

aan *praeceps* en *impetuosus*.
GAY. (fransch en eng.) 138. *Gayen* is, in onze oude taal, ook vrolijk zijn.
GAYCHLICKE DOOD. 138.
GE duidt eene gemeenschap aan. 150.
GE, meer bij de Friezen, dan elders, weggelaaten. 183.
GEAN. Gaan. 120. 122.
GEBUR, *Gebure.* (a. s.) *Geburo.* (oud-d.) 150.
GEBUUR. Duitsch *Gebauer.* 150.
GEDUUINGE. 166.
GEEFST, voor *geeft.* 187.
GEEN, voor *gaan.* 198. ook in het Prekopsch.
GEERIG. 24.
GEFAIL. (wall.) Eene schaar. 183. Eigenlijk meer een tang. *Gefail gnau* is, in die taal een nootenkraaker; en GAFL *feminum pars interior*, welk juist dat deel van het lichaam is, waar het lichaam zich in tweeën scheidt. Hiervan GAFLGAM *divaricatus*, samengesteld uit *gafl* en *gam*, been, het Fransche *jambe.*
GEFELL. (wall.) 183.
GEHE. 137.
GEHENDE. 76.
GÉHIR. (fransch) is, eenvoudig, bekennen. Geene andere beteekenis had ons *beghien.* Zie, onder anderen, *Van Maerlant*, *3e D. bl. 257.* Echter wordt in het *Brem. Nied. Sächs. Wörterb. gichten* gezegd niet alleen door pijn bekennen, maar ook pijnelijk ondervraagen, te beteekenen.
GEHUN. (fr. th.) 138.
GEIT voor *gehet.* 198. Dit zegt men nog in het platduitsch.
GEJOND, voor *gegund.* 66.
GEKOFT en *gekocht.* 191.
GELD. 4 en 5.
GELDA, GELDONIA, GILDA, GILDUM. 6.
GELDE, GILDE. Oude fransche woorden. 6.
GELDEMAN. 4.
GELDEN 4.
GELEERD, iemand die leezen en schrijven kan. 60.
GELICHAN. (oud-d.) 104.
GELICHON. (fr th.) 104.
GELICIAN. (a. s.) 104.
GELOKKEN. 105.
GELTE. 228.
GELTEN, *geltsen*, *gelden.* 228. *Gelten* beteekent meest *suem castrare.* Van *Gelt* in de beteekenis van *castratus*, komt die

die van *gelte koe*, kween, en ook waarschijnelijk die van *geil*, welke in de oude taal plaats had; want, zegt TERENTIUS, *eunuchi amatores mulierum maximi*; om welke reden ook *Reitzius*, *Belg. Graeciss. p. 194*, *geil*, en *Wachter* het oud-Duitsche *Gall*, van het Grieksche *gallos* komen doet. Het is hier de plaats niet om te onderzoeken, of deeze afleiding haare rigtigheid hebbe. Dan tot staaving van dezelve zoude kunnen aangevoerd worden, dat in het Angel-Saxisch, even als in het Duitsch, geil ook *gal* is; dat in het oud Fransch *gal* ook *Eunuchus* beteekende, en *Galois*, *Galeois*, *galouard*, Bas-Bretonsch *Gall*, dartel, waarvan een los, onbeschaamd, ontugtig, vrouwspersoon, *galioise* genaamd werd; en dat in het Bas-Bretonsch CAILL *testiculus*, en CALY *mentula*, is. Ook onderzoek ik hier niet, of *geil* eerst vet, weeiderig, dan wel eerst *pronus in venerem* beteekend hebbe, en of dus de spreekwijze *en geile deern*, voor een welgemaakt meisjen, en *en geilen keerl*, voor een welgeëvenredigd manspersoon, in eenige plaatsen van Neder-Saxen gebruikelijk, eigenlijk, of overdragtelijk, zij. Dit vergenoege ik mij aan te merken, dat niet alleen, gelijk uit *Suetonius* bekend is, *gall* reeds in het oorspronkelijk Keltisch, vet beteekende, maar dat ook nog heden ten dage in de volkstaal (het *Patois*) van Dauphiné, welke nog veel van het Keltisch heeft, *Karbe* nog beteekent het geen, wat de Franschen *embonpoint* noemen. Het kan zeer wel zijn, dat *een gelt wyf*, bij *Visscher*, een onvruchtbaar wijf wilde zeggen.

GELTE-BAARS. 4 en 5. Volgends den Heer *Weiland*, op *gelt*, is *gelte-baars*, hommer-baars. Door *gelte-bekers* en *geltehoorns*, moet men misschien de bekers, en drinkhoorns der gilden verstaan.

GELTER. 4.

GE-

GELUK. 103.

GELYKEN, *lyken*, *lykenen*. 104.

GEMEENTE, of MEENTE, Friesch *Miert*, eene gemeene weide. 29. *Communes* noemt men ook in Frankrijk de bosschen en weiden, die aan de inwooners van eene plaats in het gemeen tot hun gebruik gelaaten zijn. In het Ditmarsische is *Meent* het regt om de gemeene weiden te gebruiken. De gemeene weiden zelve worden aldaar *Meenmarcken* genaamd, in Overijssel, en elders, eenvoudig *Marken*. De hooilanden bij Harderwijk, *de Ooster-mehen* genaamd, geloof ik niet van *mehen*, maaien, maar van *Mehen*, *Meen*, meente, dus genaamd te zijn. Een min gemeen woord, oudtijds voor eene gemeene weide gebruikt, is dat van *weerschap*, waarvan de afleiding genoegzaam zich verraadt door de omschrijving, die de Heer *Roquefort* bij het woord *werischap* voegt, van *pâturage entouré de fossés*; waaruit blijkt, dat het van *weeren*, verweeren, afweeren, komt, en dat het dus niet moet verward worden met ons *waardschap*, oudtijds meest *waarschap* geschreeven. Zie dit woord bij *Mylius*, op *Wirscapan*, bij *Tuinman*, bij den Heer *Ypey*, *Taalkund. Aanmerkk.* en in de *Taalkund. Mengell. 1e St, bl.* 49—54. Hoe zeer *werscappen* in het gemeen maaltijd houden, banketteeren, beteekende, en daarom ook *wirscapandis* in het *Glossar.* van *Lipsius*, overgezet is *epulantis*, duidde het ook, doch niet, dan in den tweeden zin, gelijk nog in het Friesch en Neder-Saxisch, een bruiloft, of bruiloftsmaal, aan. Dan in deezen zin houdt *Martinius* het voor het Duitsche WEHRSCHAFT, *cautio*, *satisdatio*, van WAHREN, *cavere*. Dan daartegen zoude kunnen ingebragt worden, dat KOST, *epulum solemne*, in het Neder-Sax., ook bij uitneemendheid voor het bruiloftsfeest genomen

wordt. Hoe dit zij, tusschen *waardschap* en *bruiloft* wordt onderscheid gemaakt in den Bijbel van 1477. *Gen.* 49. „ Ende Laban riep en „ node vele scaren van „ sinen vrienden te wer- „ scap en maecte die „ brulocht"

GEMOEDE. 116. De hier door mij gegeevene uitlegging der plaats van *Van Velthem* komt mij even doelmaatig, en ongedwongener, althans eenvoudiger, voor, dan die, welke de Heeren *Clignet* en *Steenwinkel* op *van Maerlant's Spieg. Histor. bl.* 80, aan dezelve, op het voetspoor van *Le Long*, geeven, en met voorbeelden trachten te staaven. Echter wil ik deswegens niet twisten. Dan ik kan mij met *Haltaus* niet vereenigen, die, op *Gemute*, voor toestemming genomen, meent, dat het woord, in dien zin, van *muten*, in de beteekenis van *verzoeken*, komt, en dat het, *per metonymiam consequentis*, van een *verzoek*, naderhand, eene *toestemming in het verzoek* geworden is. De eenvoudige uitlegging van *Mut*, *Gemut*, ons *gemoed*, het Friesche *Moed*, voor *voluntas*, of bewilliging, welke ik ter deezer plaatse aan die woorden geeve (het zij dezelve al, of niet, in dien zin, bij *Van Velthem*, moeten opgenomen worden) is bij *Haltaus* zelven te vinden. Voor *voluntas* komt *gemoede* ook voor bij *M. Stoke*, 1e *B. v.* 745.

Dit recht willen wi dat hem
coemt,
En hi vort hebbe in sine hant
Macht te doene met desen goede
Sinen wille en sinen *gemoede*.

Het is eigenlijk eene *vox media*, die eenen toegenegen, en eenen afkeerigen, wil kan aanduiden, doch, doorgaands, den eersten aanduidt, en, als die ten kwaade moet genomen worden, zulks door den zin genoeg te kennen geeft. Dit blijkt ook uit *mismoed*, oudtijds gestoordheid, misnoegdheid, op iemand. Op gelijke wijze is *Win*, *Winne*,

Winne, eigenlijk, eenvoudig *animus*, volgends *Scherzius*, op *Otfridus*, *L. 3, c. 10. v 23*, doch, van *animus favens*, geworden *amicus*, *dilectus*, in welke beteekenis *Wino*, op elke bladzijde, bij *Willeramus*, voorkomt. Ook zoude, volgens *Ten Kate*, *2e D. bl. 541*, het Zweedsche *Wän* en *anima* en *amicus* zijn. Hoe dit zij, zeker gaat het, dat ook *Min* eertijds *gemoed* beteekende, naderhand *affectus*, *dilectio*, *amor*, en eindelijk ook *amicus*, en *amica*, geworden is. Ook *wil* is oorspronkelijk een woord, dat zoo wel ten kwaade, als ten goede, kan gebruikt worden, doch dikwijls, ook zonder eenig bijgevoegd woord, voor toestemming genomen wordt, zoo als, b v., wanneer men blootelijk zegt *met mijnen wil*, of, *tegen mijnen wil*. Hiervan zijn *Will-Briefe* bij *Haltaus* toestemmings brieven, bewilligings brieven, en *willigen*, goedkeuren, *williger*, goedkeurder; gelijk bij ons ook *willig*, altijd vrijwillig, goedwillig, beteekent Dagelijks hoort, en ziet men van *willige verkooping*, *willig Decreet*, *willige condemnatie*, enz. Over *moedwil*, in eenen goeden zin, zie den Heer *Weiland*, op het woord, en *Von Stade*, *Erlaüt. Bibl Wört. S 445*. Het komt aldus voor bij *Van De Wall*, *Handvest. van Dordr bl. 67* en *201*, en meermaalen in het *Charterb.* van *Van Mieris*. Hetzelfde als met *wil*, heeft met *zin* plaats *Naar den zin zijn*, *zin in iets hebben*, enz, wordt altijd ten goede genomen, hoezeer dit niet noodzaakelijk uit de beteekenis van *zin* voortvloeie.

GEMOEDIG, voor zagtzinnig. 116. In de oude taal vindt men ook *teermoedig*, voor teerhartig.

GEMOETEN, *moeten*. 161.

te GEMOET *gaan*. 161.

GEMOT. 161.

GEMUT (duitsch) 116.

GEN MAN, *geeman*, *gienman*, *gouman*. Niemand. 157. Plat-D. *Keenmand*.

GENE-

GENEVER en JENEVER. 3.
GENEEZEN. 156.
GER, *gerno*, *kerno*. 23 en 24.
GERBEN, (h. d.) 25.
GERE. 60. Van *gare*, of *geere*, leidt *Joh. Is. Pontanus*, *Itiner. Galliae Narbonens*; het Fransche *bigarrer* af. Hij zegt *gheeren* een Keltisch woord te zijn; waaraan *Wachter* twijfelt; zie denzelven op *geren*. Niettemin houdt hij 't Gr. *guros* van Scythischen, of Keltischen, oorsprong; van hetwelk men echter dan het Spaansche *giron*, en het Ital. *gherone*, en van deeze het Fransche *giron*, zal moeten afleiden. *Leibnitz*, *Collectan. Etymol. P. 1. p. 126*, vindt in *gyrus*, en in het Duitsche *wirren*, eenige vermaagschap met het Wallische GWYR, *recurvus*; van het welk, mogelijk, ook het H. D. *quär*, *quer*, in *Kreutz und quer*, komt. ROUBAUD doet, in zijn *nouveaux Synonymes François*, het Fransche *virer*, welk onwederspreekelijk van denzelfden oorsprong is, als *gyrus*, van het Keltisch komen. Hij houdt den wortel *gerr*, *cir*, *vir*, voor denzelfden. Zie van *geren* wijders *Von Stade*, *Biblische Wörter*, *p. 257*.
Na dat ik dit geschreeven had, zijn mij ter hand gekomen de *Taalkundige Mengelingen*, in den jaare 1785 te Leiden gedrukt, in welke ik zie, dat *Huydecoper* beschuldigd wordt, het woord *gere* op beide de hier aangehaalde plaatsen, uit *Stoke*, en uit *Walewein*, voor een en hetzelfde woord te houden, en de beteekenis van hetzelve niet geweeten te hebben. De eerstgemeldde deezer beschuldigingen komt mij ongegrond voor. *Gere* kan op de eerste plaats zeer wel voor *sinus* genomen worden, dat is, voor iets, dat men aan het lijf heeft, gelijk *Huydecoper* vermoedde. In de gezegde *Mengelingen* wordt het door *begeerte* uitgelegd.
GEREIT. Groeve. 223.
GEREN. 24.

GEROPEN, voor *geroepen.* 184.
GERUNNEN. (a. s.) ons *geronnen.* 136.
GESANT. 30.
GESIFTE (fr. th.) voor *gesichte.* 191.
GESPAN. 182.
GESTRENG 197.
GETUWING. (fr. th.) 166.
GETWEEËN. 150
GETWEELINGEN. 150.
GEUNNAN. (a s.) 66.
GEWALT, geweld. 108.
GEWEETEN. 162.
GEWITSCOPI. (fr. th.) 158.
GEWITTI. (fr. th.) 158.
GHELEERDE HEEREN, van van de geestelijken gezegd 60. Dat dezelve oudtijds aldus genoemd werden, zie ook bij *Matthaeus ad Chronic. Egmundan. p. 237 & 238*, en eenvoudig *Heeren*, bij *Von Wicht*, *Ostfries. Landr L. 2. c. 173*, welk *Heer* ik evenwel, met denzelven, niet voor *heilig* opneem, maar alleen als eenen eernaam, den Geestelijken bij uitneemendheid gegeeven, even als *Persona* in het oud-Friesch, in het oud-Fransch *Personne*, en *Parson* nog in het Engelsch, een Priester, zoo veel als een persoon bij uitstek is; en, in het Wallisch *Meiriones*, eene Geestelijke; van MAER, *major*. Nog heden ten dage wordt aan de Predikanten, hier te lande, de eernaam van *Dominus* gegeeven, zonder dat aan denzelven eenig denkbeeld van heiligheid verbonden is, en aan de Roomsche Geestelijkheid die van *Heer-Oom*, welken ik meen een *pleonasmus* te zijn, gelijk aan dien, door welken men eenen Predikant wel eens *Mynheer den Domine* hoort noemen; want *Oom* schijnt mij toe verbasterd te zijn van *Doom*, het Fransche *Dom*, eene samentrekking van *Domnus* voor *Dominus*, welke titel eerst den Paus alleen, naderhand den Bisschoppen en Abten, en eindelijk ook andere Geestelijken, voornaamelijk den Benediktynen, en Karthuisers, gegeeven is. Dat deeze samentrekking niets ongewoons zij, of alleen den Moniken toe-

te schrijven, getuigt het Spaansche *Don.* En de ouderdom van dezelve blijkt uit den bijnaam van *Julia Pia*, de Gemaalin van Keizer Severus, doorgaands *Julia Donna* genaamd; hoezeer, naar de gedachten van anderen, die niet geheel en al van grond ontbloot schijnen, deeze naam niet een titel, maar een eigen naam, geweest zij, hetwelk echter geene verandering in de zaak geeft, dewijl *Domna* niets anders dan *Domina*, ook volgends hen, beteekent. Sommigen willen, dat die naam ontstaan zij, door dat in de middel-eeuw, de Geestelijken, uit nederigheid, bij verkorting, den naam van *Domnus* aannamen, omdat die van *Dominus* aan God alleen toekomt, volgens het versjen:

Coelestem DOMINUM, *terrestrem dicite* DOMNUM.

zie wijders de aanteekening van *Huydecoper op Stoke*, *1e B. v. 158*, en *Ihre*, *Lexic. Suio-Goth.* op *Kyrkoherde.*

GEREN, begeeren. 24. Goth. *gairnjan*, Ysl. *girnast*, Zw. *gaera* en *begæra*, Angel-s. *gyrnan*, *gyrnian.*

GERON, *keron*, *giran*, *kiran.* (Frank. en Allem.) 24.

GERSTMONATH, *gerstemaand.* 48 & 49.

GERUFT voor *gerucht.* 191.

GERWEN. 25.

GESCHEEL. 208.

GEWISSE, oudtijds *gewissche.* 162.

GEWIT. (oud-sax.) 159.

GICK, gek, door sommigen van *kek*, door anderen van *gauch*, afgeleid. 31. In het *Brem. Nieder-Sächs. Wörterb.* wordt *gek* afgeleid van *gakken*, snateren als de ganzen, of van het verouderde *Gakke*, een hier te land onbekende vogel, thands *Dohle* genaamd, dewijl beide deeze soorten van vogels den naam hebben zeer dom te zijn. Voor de afleiding van *gauch*, *gouch*, ons *guich*, zoude kunnen pleiten, dat *gökeln*, gochelen, in het plat-duitsch, ook nog de beteekenis van gekkelijk zijn heeft.

GICHEN, (oud-d.) 202.

GICHT

Gicht en Licht. 3.
Giekur. (ysl.) 51.
Gier. (bijvoegl. naamw.) Gierig 24. Te Hamburg is *gier* nog een gierigaard, te Bremen eene begeerte, en *giren* verlangen, zoo in Bremen, als in het Holsteinsche.
Gier (zelfst. naamw.) het (lat. *vultur* 24.
Gierig. 24.
Gifte, oudtijds ook *Gichte*. 191.
Gild Schotsch woord. 6.
Gilde, Gelde, was in het Noorden eene broederschap. 6. Zie *Keysler*; *Antiquitt. Septentrion. p. 349 & seqq.* & *359 & seqq.* Dat derzelver doel, in den oorsprong, loffelijk was, zie bij *Dreyer*: *Vermischte Abhandlungen*, 1e *Th. S. 83*.
Gilden, Gelden. Angel-Saxisch gildan, gyldan, geldan. 6.
Gilde gemoed. 116.
Gildio. 6.
Gilds-os, *gilde-os* 4 en 5.
Gimuato 116
Gionsta & gionsti. (fr. th.) 166.
Giowian. (a. s.) 65.
Gikida, *Giregi*, enz. 24. In deeze woorden verandert het Frank-Duitsch somtijds de G in K; vindende men, b.v., *Kirege* bij *Notker*. *Ps. 24. v. 2.*
Githuinge (fr. th.) 166.
Giuuirscaf. (oud d.) 158.
Gleich. (h. d.) 103.
Gleich (h. d.) terstond, afgeleid. 138.
Gleichen, (h. d.) 103.
Glück (h. d.) 103. De gedachten van *Wachter*, dat dit woord van *gleichen* kome, wordt, naar het schijnt, min of meer bevestigd door het oud-Duitsche *mislichan*, en *misselichen*, mislukken.
to Go. (eng.) 120.
Go, *gou*. 137.
Go-graf. 137. *Gograaf*, wordt ook, even als *Gogerecht*, tot Go, *pagus*, gebragt bij *Matth. Analect. t. 5. p. 67*.
Go-spraak 137.
Go-recht. 137.
Go-stul. 137.
Goâz in het Bretonsch, het Wallische *gwaeth*. 11. Het is echter ook *gwâth*. De Bretonsche Z, of *ds*, spreekt zich omtrent, als de Wallische en Engelsche *th*, uit.
Goe, voor *goede*. 178.

Goe-ding, *go-ding*, *gaeding*. 137.
Goelyk. 179.
Goe man 171. 178.
Goede, *goeden*, *goeder*, *wittachtighen knaapen*. 161. *Goed* schijnt hier de beteekenis van *nobilis* te hebben. *Goede mannen*, in de beteekenis van *nobiles*, vindt men bij *Dreyer*, *Reinike de Voss*, *bl. 315*, vergel met *Matthaeus de Nobilit. L. 4. c. 26. p.* 1107, en *Wachter* in *Gut*, *No. 6.* Zelfs in het Wallisch beteekent *Bonedd*, waarschijnelijk het lat. *bonitas*, ook *nobilitas*.
Goed-man. 171.
Goguenard (fransch) 162.
Golch, (Wall.) Waschbad. 95.
Göm. (zw.) 170.
Gom, *Gome*, (oud-eng.) 171.
Gomman, *Goman*, *Comman*. (oud-d.) 171. *Gomman barn*, is, bij *Tatian. Harm. Evang. c. 8. v. 2*, een mannelijk geboorene, waaruit teffens blijkt, dat *Barn* zoo wel voor een kind van het vrouwelijk, als van het mannelijk geslacht gebruikt werd. Anders ware hier *gomman* overtollig.
Gomo. (oud-d.) 171.
Gomon. (oud-d.) 171.
Gonst en Jonst. 3.
Goodman. (eng.) 171.
Goom, zorg 170.
Goom, Man 171.
Goomar, *goomer*, (oud-d.) Zwits. *gaumer*. 171.
Goul, *guwl*. Paard 67.
Gouma. (oud-d.) 170.
Graben. (h. d.) 154.
Graft en *Gracht*. 191.
Grand (oud-d.) 48. In het Neder-Saxisch is *Grand* fijne tarwe-zemelen, in welke nog zoo veel meels zich bevindt, dat daar van een soort van grof brood, of wel brei, kunne gemaakt worden. In het Brunswijksche is het grof zand, kiezelzand.
Gratellæ. (fransch) 58.
Greban, (oud-d.) graven 154.
Grep, *Græpe*, *Groépe*. (a s) 153.
Greppe, *greppel*. 153.
Gret, *great*. Groot. 82.
Gries. 48. Dit heb ik in onze oude taal, voor *meel*, gevonden, en het beves-

vestigt dus mijne hier geuitte meening In het Neder-Saxische is *Gries* nog boekwijten grut, en *Weetengries* het grove meel, dat in de zeef overblijft.

Grind (eng.) maalen. 48. Eigenlijk, naar mijn inzien, *vergruizen.* Volgens *Leibnitz*, *Collectan. Etymol. Par.* 1. *pag.* 110, zoude het *draaien* beteekenen; dan ik weet niet zulks elders gevonden te hebben.

Grist. (a. s. en eng.) 48.

Gro. (wall.) 48.

Grobs. (goth.) 153.

Groeve. 153.

Groevebidders. 56.

Grouan, en Groa. (bret.) Zand heet in het Bret. ook *grouan*, en Steengruis, of Keizelzand, *grouanen*, in het Wall. *grajan*, *graienyn*. *Grian* is in 't oud Iersch, de bodem, of het zand, van een zee, meir, of rivier. In de volkstaal van de valei van Chamouni bij Geneve beteekent *Gria* een kalkächtigen steen, gysp. Van *Grouan* komt het oud-Fransche *Grohan*, welk zie bij *Ménage*. Ik breng hier toe, met denzelven, ook de woorden *Grève*, *Grave* en *Gravier*, niet *graaven*, gelijk *Ten Kate*.

Groppe, *Grope*. 153. Men vindt in het Friesch somtijds *Groepe*, welk ik echter meene voor *groope* te gelden, zijnde het bekend, dat de *oo* meest *oe*, oudtijds, geschreeven werd. Het Plat-Duitsche *Gruppe*, *Gröp*, welk alleen eene *Greppe* beteekent, zal waarschijnelijk den heer *Wassenbergh* bewogen hebben *Groppe* door dat woord te vertaalen. Daar en boven beteekende *greppe* oudtijds ook een put, in welken zin zijn Hooggel. misschien *greppe* neemt.

Gruau. (fransch) 48. Het H. D. *Grütze*, het Neder-Saxische, en ons, *Grutte*, *Grutten*; het Duitsche *Griess*, en *Griessel-regen*; ons *Gruis*; het Ital. *crusca*, leidt *Von Staden*, *Erlaüter. Bibl. Wörter*, *p.* 282 der Bremensche uitgaave, af van het Sueo-Goth. krossa, *conterere*, *confringere*; van welk gevoe-

voelen *Wachter* ook is. Dit *crossa* is in het Goth. *krotan*, in het eng *to crush*.
GRUIS, 48.
GRUOVA. (fr. th.) 153.
GRUT. 48. Dit woord heb ik, in een oud stuk, of ouden schrijver, voor schroot, gevonden. Gaat mijne hier gevormde gissing door, is het niet, dan eene dichterlijke vrijheid, dat CATS *gerut* schrijft, *Toon. van de Mannel. Achtb. Bl.* 40. 4*to*.

Soo menich kleyn gerut als wimmelt in de stroomen.

GUALLICHI; *kuollichi*; *guolike*, *guilike*, *guatlich*. (frank-d.) 179.
GUARANT. (fransch) 162.
GUAT, *guot*. (fr. th.) 179.
GUERPIR. (fransch) 162.
GUEULE BAÉE. 17.
GUIL, paard. 68.
GUILD. 6.
GUINDER 162.
GUILLAUME. (fransch) 162.
GUILTY. 4.
GUICHARD, *Guiscard*. (oud fransch) 162.
GULDE. 6.
GÜLDEN. 4. In het Plat-Duitsch is *Gülde* eene jaarlijksche inschuld, eene jaarlijksche rente, een jaarlijksch inkomen.
GÜLTBUCH. 4. Ook, en wel voornaamelijk, van de schulden, die men te innen heeft.
GUMA. (a. s.) 171. GUMMA is, in het *Lexic. Suio-Goth.* van *Ihre*, eene oude *Matrone*. Hij zegt, dat *Gumme* eertijds eenen man, *Gumma* eene vrouwe, beteekende. In de Gothische vertaaling echter van *Marc.* 10. *v.* 6. wordt *gumein*, den man, tegen *quinein*, de vrouwe, overgesteld. Hij leidt van hetzelve ook het Zweedsche *Brudgumme*, bruidegom, af, zeer wel opmerkende, dat de Engelschen verkeerdelijk, met inschuiving der R, zeggen *Bridegroome*, gelijk wij ook, waarschijnelijk, te onregt dezelve ingeschooven hebben in ons GROM, *puer*
GUOTLICHAN. 179. Bij LIPSIUS *guolican*.
GWAETH. (wall.) 10 149
GWAETH, *erger* in het Wallisch, is bij de verdubbeling *gwaethwaeth* 11.
GWAIN. (wall.) 164.

GWALC'H

GWALC'H, (bret.) *Golch* (wall.) 95, 96.
GWALCHI, (bret.) *Golchi* (wall.) wasschen. 95. Het is eigenlijk in het Bretonsch *guelc'hi.*
GWÂS, (wallisch) *Gast*, dienaar. 8. 100.
GWASTRAWD. 8. Zie op *Straajen.*
GWELL, in het Wallisch de vergelijkende trap van *da*, *dha*, goed. 10. 149.
GWELLWELL, in het Wallisch beter en beter. 10 en 11. Eigenlijk is het een soort van *superlativus*, beteekenende zeer goed.
GWEP. (wall.) 110.
GWIL, *Gwilff*, *gwilog.* (wall.) Eene merrie. 68.
GWIN, Bretonsch, wijn. 9. Ook *gouin*, en *ouin.*
GWYNT (wall.) Wind. 77 en 78.
GYMAN. (a. s.) 170.

H.

H, in het Gothisch, en oud Duitsch, als G, of CH, uitgesproken. 163.
HA en HAF (zweedsch) 8. In die taal geld de F veeltijds voor W van het overige Noorden.
HAAIEN, *hooien.* 7.
HAAIJINK. Zekere streek lands, waarschijnelijk van *haaien.* 7.
HAAN, ook eertijds een eng. woord. 179.
HAAS, niet van *haasten*, maar van *Hare.* 80. Reeds van ouds waren de R en S wisselletters. Men zeide *arbor* en *arbos*, *honor* en *honos*, enz. Van *robur* komt *robustus.* *Gor* is in het Goth. *auso.* Men heeft *keur* en *keus*, enz.
HAAZEWIND, *haazewindhond.* 77.
HABBEN, hebben. 108. In het oud-Fransch had men ook *haber* en *haver*, voor *avoir.*
HABICHT, (h. d.) Havik. 143.
HABOH. (oud-d.) 143.
HÂDDEN voor *houden.* 1.
HÆ, of HEÂ. 7.
HÆBBAN, *habban*, *haben.* (a s.) hebben. 108.
HAED, *Haud.* 217.
HAER, *Her*, voor *Heir.* 187.
HAER voor *Heer.* 41.

HÆRING, *Hearing.* Haaring. 187.
HAERLYK, *haergelyk.* Elk hunner. 115.
HAERT, hoort, voor behoort. 195 & 196.
HÆST. (zw.) Paard 44.
HÆST. Haast. 166.
HAFA (ysl.) hebben. 108.
HALLIG, (a. s.) *hálig.* Heilig. 219.
HALSBERGE. 200.
HAMCOUN, of M. HANCKEMA. 219.
HAN voor *hand;* HANNEN voor *handen.* 142. *Hannen* voor *handen*, schijnt ook in het Plat-Duitsch gebruikelijk te zijn. Ten minste zie ik, in het *Idiotic. Hamburg. S.* 332, de spreekwijze *eenem de hannen wahren*, iemand op de handen passen. *Haân* voor *hannen*, handen, treft men aan in de *Zeeuwsche Nachtegaal, Minnemaal, Bl.* 16 en 88. Zie den heer *Ten Broecke Hoekstra*, in den *Konst- en Letter-bode* van 8 Oct. 1813, *bl.* 284.
HANA. (a. s.) 179.
HANMAESTERS. Zie *Meester.*
HANNEKEN voor *handken.* 142.
HAND-IRON. (eng.) 143.
HANDYRSEN 143.
HANNE. voor *Henne.* 179. In het Prekopsch *ano.*
HANDSCHOEN 164.
HARD, voor zeer, sterk, in het Nederl. en Eng. 141.
HARDE, voor zeer. 141.
HARDE, *Hirde*, (oud-fr.) Kudde. 141.
HARDE, (oud d. en nederl.) Kudde. 140.
HARDO. (fr. th.) 140.
HARTO, (fr. th.) 141. In het Spaansch is van het Goth ook *harte*, zeer, overgebleeven.
HARE (a. s. en eng.) De Friezen wijken hierin door hun *Hase* af. 79. De heer *Ten Broecke Hoekstra*, van wiens door en door kundige hand wij eene nieuwe uitgaave van *G. Japix* verwachten, verrijkt door geleerde, en oordeelkundige aanmerkingen, van welke hij ons reeds eene *Proeve* in den *Algemeenen Konst- en Letterbode* heeft gegeeven, die naar het geheele werk te meer doen verlangen, meent, dat de uitroep der met de lange jagt jaagenden, bij het opspringen van een

haas,

haas, *har*, *har*, *har*, welke, tot op den huidigen dag, in Friesland plaats heeft, misschien een overblijfsel van het overoud gebruik van het woord *hare* zij. Het is mogelijk; doch dat *hare*, *hare*, ook een uitroep der jaagers in Frankrijk zij, kan men zien bij *Furetière*, op het woord, en dat van *hyrr*, *her*, in het Wallisch, bij *Davies*. Op de Vossenjagt roepen de Franschen den honden, bij het opdoen van een vos, toe: *harlou mes bellots*, *harlou*, *s'en va chiens*, *s'en va*. *Harer* was, in het oud-Fransch, *excitare*, *incitare*, welk mogelijk wel met *Haro*, *cri de haro*, in verband staat, hoezeer de heer *Ten Broecke Hoekstra* meene, dat *Haro* van de noodkreet der Normannen, *Haro*, *harou*, ons nog niet zeer lang geleeden gebruikelijke *herauss*, *harauss*, zij, welk mij niet zoude verwonderen ook het oud-Fransche *Arras*, door den heer *Roquefort* als de oude wapen-kreet der Vlaamingen bijgebragt, te zijn.

De heer *Ten Broecke Hoekstra*, vergelijkt met dit *Haro*, *Harou*, *Harauss*, een krijgsleus, of veldgeschrei, van dezelfde beteekenis, in het *Asegha Boek*, onder de *Vermengde Friesche Wetten*, 7e *Afdeel.*, § 33, voorkomende, te weeten THIAN UT, THIAN UT, *roffen*. *Tie* is ons oude *tyen*, welk even als nog het Duitsche *Ziehen*, en ons *trekken*, en *trahere*, en *proficisci*, beteekent, in welken laatsten zin het nog gebruikt *Dan. Heinsius*, *Lofsang van Bacchus*, *v.* 196, en *utia* is derhalve uittrekken; dus is *thian ut* zoo veel als *ruk uit*. Ook wordt in het Plat-Duitsche *Asegha Boek* THIAN UT *roepen*, op deeze plaats *wapene ropen* vertaald, en voor *thian ut* gevonden *Jodute*, welk, waarschijnelijk, het verminkte Neder-Saxische *Tiodute* is, waarvan men in den Neder-Saxischen Bijbel, gelijk mij de heer *Ten Broecke Hoekstra* berigt heeft, *Jerem.* 12. *v.* 6, *tyodute* vindt. *Thiod*,

Thiod, is, volk; *Tiodute*, kan dus ook beteekenen, *volk uit*. Zie *Wachter col. 794.* Van *Jodute*, of *Tyodute*, zie ook *Von Stade*, *Erlaüter. von Biblischen Wörter*, *S.* 694, en *neue Vorrede des Verlegers*, *S.* 10; *Wiarda*, *Alt-Fries. Wörterb.* op *Wepen*, en *Leibnitz*, *Collectan. Etymolog. Par.* 1. *pag.* 44., die, alleen *Jodute* kennende, het, min gelukkig, uitlegt, *ajuta*, *aita*, *à l'aide*. Volgends 't *Brem. Nieder-Sächs. Wörterb.* is de uitroep *Jodute* nog te Bremen in gebruik.

Wapene ropen is, naar mijn inzien, niet anders, dan *arma*, *viri*, of *te wapen roepen*; dan, volgends *Mylius*, *Archaeol. Teuto*, bij *Leibnitz*, *Collect. Etymol. Part.* 2. *pag.* 182. zoude het oude *wafan ruafan*, de, ten deszelfs tijde, in het Kleefsche en Geldersche, nog gebruikelijke noodkreet WAPY, WAPY, *roepen*, zijn, en van *wopan*, nog het Eng. *to weep*, schreijen, komen. Dan, zulks verder daar laatende, merk ik alleenlijk nog aan, dat ieder volk zijn bijzondere leus, of zijn bijzonder noodgeschrei, had. Zie *Du Cange* op *Mons Gaudii.* Sommige hadden ook een Godsdienstig veldgeschrei. Zie *Taalk. Mengel. bl.* 89.

HARKEN, *harkjen*, *herken*, *herkjen*. Hooren. 23. In het Ditmarsche is *harken* ook hetzelfde als het gewoone Duitsche *horchen*. Men noemt aldaar *Harkers* de ledigloopers, die des avonds ronddwaalen, en onder de vensters loeren, om wat nieuws te hooren.

HARTI. (fr. th.) 140.

HARENG. (fransch) 187.

HASE (fransch) 80. Voedster-konijn. Mogelijk is het gene, wat de Franschen *une vieille hare*, of *hase*, noemen, en waarmede zij een oud wijf bedoelen, ons *een oud konyn*, ook wel van een oud wijf gezegd wordende.

HAT, *het*, *heet*. Wat. 85.

HAUCK. Havik. 143. *Wachter* echter onderscheidt tus-

tusschen *Hak*, *Hacke*, Eng. *Hawk*; Zw. *höök*, Ysl. *Hauk*, en *Habich*, *Habicht*, dezelve voor twee onderscheidene vogels houdende. Zie iets over dit woord in het 3e *Deel* van *Maerlant's Spiegel Historiaal*, *bl.* 47. der voorste aanteekeningen.
HASTE (eng.) Haast. 166.
HAUK, *Hawk*. (eng.) 143.
HAUK. (ysl.) 143.
HAUKA (Finl.) 143.
HAUDEN voor *houden*. 3.
HAUW voor *hooi*. 7. In het Neder-Saxische is *hooi* nog *Hau*; te Hamburg *Hâu*, zie *Idiotic. Hamburg. S.* 363.
HAUEN, *hauwen*, in het oud Duitsch *houwen*. 7.
HAUS. (ysl.) 217.
HAUWEN voor *houwen*. 3.
HAVE, (eng.) hebben. 108.
HAVE, bezitting. 108.
HAVEC. (fr. th.) Havik. 143. In het *Holsteinsch Idioticon* gist men dat *Haaft* van *happen* kome.
HAVEN, veroud., voor *hebben*. 108.
HAWI (goth.) 7.
HAY. (eng.) 7.
HEAD. (eng.) 217.
HEAFOC, *Hafoc*. (a. s.) 143.
HEARD. (a. s.) Hard 142.
HEAREN, *heeren*; hooren. 23.
HEAVEN. (eng.) 216.
HEBOG, (wall.) Havik; van hebben. 143. In de oude taal was *hebo* het lat. *habeo*. Hiervan *anthebo* in het *Glossar.* van *Lipsius*, voor *prohibeo*, welk het volmaakt uitdrukt, zijnde *ant*, *ont*, de *particula negandi*.
HEER OMNIS, of *Heer omnes*. 27.
HEEREN, voor Regters of overheidspersoonen. 41.
HEFT en *hecht*. 191.
HEFFEN, oud-Duitsch, Fr. th. *Heofen*, *Heofan*, Plat-Duitsch *Haven*; hemel. 216.
HEI, *hai*, hooi. 8.
HEILAC, *heilag*. (all.) 219. Oudtijds hadden wij ook *hillig*. Zie de *Taal- en Dichtk. Bydrag.* 1e *D. bl.* 84.
HEILHEILIG. 220.
HEILAND. 30.
HEIMRIK, of *Hamrik*. 29. Dit woord komt van *Ham*, of *Heim*, eene beslootene, of afgeslotene, weide; of wel een stuk lands, in mindere ge-

gedeelten afgescheiden; zie *Leibnitz, Collect. Etymol. Par. 2. p. 44.*, en *Wachter* op *Hamm*, in het oud-Duitsch ook *Amm*, mogelijk van het Plat-Duitsche en ons *ammen*. *Heim* is in het a. s. *Ham*.
Heinde en veer. 76.
Heiwa. (goth.) 75.
Helchi, voor *Helft*. 192.
Helm, geluid. 42.
Helt, *elt*, voor *helft*. 192.
Helter, *halfter*, *helfter*, *halter*, *halster*, *helster*, *hechter*, *hefter*, *halchter*, *helchter*. 45.
Helzen, *halzen*, *omhalzen*, *onderhelsen*, voor *omhelzen*. 45.
Hemo. (oud lat.) 171.
Hen noch omtrent. 76.
Hende. 76.
Hengest in het A. S. een ruin. 44.
Hengst. Verschillende beteekenissen van dit woord. 44. Niet alleen verschilt de beteekenis van *Hengst* in oudere en nieuwere taalen, maar ook die van andere benaamingen van Paarden. Zoo is *Görre* in het Brunswijksche een hengst, in het Zwabisch eene slechte, magere, merrie. Bij ons is het een oud paard. Het woord schijnt van Keltischen oorsprong. Bij *Boxhorn* is het Wallische *Gorwydd* overgezet *equus*, *caballus*.
Zoo beteekent ook *Ross*, volgends sommigen, een oorlogspaard; zie *Schilter*, op het woord, en *Ihre*; en nog wordt *Ros* bij ons niet, dan in den deftigen stijl, gebruikt, daar, in tegendeel *Rosse*, bij de Franschen, een slecht paard is.
Even eens beteekende *Reinne* in het oud-Duitsch een hengst, en *Rein*, schoon een ander, en slechts volgends veronderstelling van *Wachter* bestaan hebbend, woord, is bij denzelven *castratus*, leidende hij zelfs ons *Ruin* daar van af. Andere afleidingen van *Ruin* kan men zien bij *Ten Kate*, 2e *D. bl.* 290, bij *Ihre*, *Lexic. Suio-Goth. Par. 2. col.* 454, op *Rönsk*, en bij den heer *Weiland* op *Ruin*.
Hengst, afgeleid 44 en 45. *Skinner's* afleiding doet mij

mij denken om het oud-Fransche *Pendeloche*, welk *mentula* beteekende.
HENN. (a. s.) Eene henne. 179.
HENNE, *hanne*; samengetrokken uit *Haenenne*, of *haeninne*. 179. Dat deeze gissing van *Junius* niet ongegrond zij, blijkt uit het oudste Latijnsch-Duitsch Woordenboek, thands bestaande, te vinden in *Eckharti, Comment. de rebus Franciae Orient. T. 1. p. 864*, alwaar *Hano* door *Gallus*, *Hanin* door *Gallina*, overgezet is.
HENNE-KLEED. 224.
HEOFED, *Heofod*, *Heofede*, altaar. 216.
HEOFEN. (a. s.) 216.
HEORCNIAN, (a. s.) hooren. 23.
HER. 141.
HERDE. hard. 140.
HERDE SERE, *herte sere*. 141. In de *Oude Friesche Wetten* leest men, *bl. 11, herde wel*.
HERKEN. (eng.) hooren. 23.
HERR-PAUCKE (h. d.) 119.
HERREN, *Heerren*, *heran*, voor *Heeren*. 41.
HERRING. (eng.) 187.
HERTSEN. Hooren. 23.
HEST. (deensch en ysl.) paard. 44.
HEST, *Hebst*, hebt. 187.
HEU afgeleid. 7. Doch als een grondwoord schijnt *Loescherus*, *Literator Celta*, *p. 99*, *Eh*, *Ehe*, *Hei*, het Duitsche *Heu*, te houden.
HEUWEN, *houwen*. 7.
HEVD, *Hevde*. in het oud-Friesch, hoofd 217. Ook hebben de Friezen *Hawet*, en *Hof*, zonder D, of T; gelijk het Prekopsch ook enkel de F heeft in *Hoef*.
HEVDLOS HER. 217.
HEVDMAN, *Hevdling*. 217. In de oudste Friesche oirkonden worden de *Hevdlinge* genaamd *Haudlingar*; en voor *Hevdlos her* vindt men in dezelve *Haudlosa Heir*.
HEVODA (fr. th.) 108.
HEYN. Heinde. 75 en 76.
Hieroglijphische Almanak. 61.
HILL, *Hil*, heuvel. 215. In de Baronie van Breda noemt men de hoogten, op de akkers gevonden wordende, het zij door de natuur, of door menmenschen-handen gevormd,

vormd, *hillen*, *hillekens*, hilletjes. Veele hoog gelegene plaatsen voeren aldaar den naam van *Den Hil*. Dan het woord *Hil* heeft aldaar nog eene andere beteekenis, te weeten, die van onbedijkte buitenlanden, in tegenoverstelling van polderlanden, aldaar, veel, *beemden* genaamd wordende. Daar deeze buiten-landen, doorgaands, laage landen zijn, schijnt, in deezen zin, het woord geheel strijdig tegen den oorsprong, gebruikt te worden. Doch zouden deeze landen ook alzoo genaamd worden, ten opzichte en in vergelijking van de verdere aanwassen, die nog niet bruikbaar land zijn, en dus nog niet hoog genoeg zijn opgeslikt, om bekaad te worden?

HIN, *Hinne*. Eene henne. 179

HIRD, haard; Eng. *hearth*, A. S *heorth*, 64. Mogelijk is *Hird* niet anders, dan de in I veranderde E van *Herd*, welk bij *Kiliaan* voorkomt. Tot hetzelve, in de beteekenis van huis, behoort een *Heerd lands*, of eenvoudig, *een heerd*, welk bij de Friezen hetzelfde is, als eene behuisde plaats, een stuk lands met een huis op hetzelve; zie *Alting*, *Notit. Germaniae Inferior. p. 157*.

HIRST, *Hirdst*, Hardst. 140.

HIRTEN. (duitsch) 141.

HIS. (eng.) 76.

His, *hys*, (a. s) 76.

HIUUUI in het Allemannisch *hovi*, 7.

HIWE. (a. s.) 75.

HIWISCE, *hiwiscis*. (fr. th) 75.

HLAUFFEN. (oud-Duitsch) 11.

HLAUPAN. (goth.) springen.

HLEAPAN. (a. s.) springen. 136.

HLEM. (a. s.) 42. Ook wij hadden eertijds *lem*, bij MEYER, *faam*, gerucht.

HLESTE, geschal. 42. Mogelijk hoort hier ook te huis het oud-Friesche *Klokka hletten*, klokluiden, en tot *hel*, *helm*, enz., het Fransche *hêler un vaisseau*; Eng. *to hale a ship*, waarschijnelijk van denzelfden oorsprong, als het Duitsche HAHLEN, *vocare*, waarvan het Oost-Friesche *anhah-*

hahlen, aanspreeken, en ons *aanhaalen*, in de beteekenis van aanlokken; welk *hahlen Leibnitz*, *Coll. Etym.* 1, 33, mij voorkomt min gelukkig van HAL, *halitus*, af te leiden. In het oud-Duitsch is *hallen* hetzelfde als *schallen*. Men vindt voor hetzelve bij *Otfridus*, *hillen*. HALL was dus mogelijk, door letterverandering, wel van denzelfden wortel als *Gall*; welk, in het oud-Duitsch een sterk geluid te kennen gaf, en nog overig is in *Nachtigall*, bij ons in *galm*, in een oud Iersch Dialect *walm*, waaruit men ons *walmgaten*, welk wel eens voor *galmgaten* gebruikt wordt, kan verklaaren. In het Friesch is *galjen*, bij den TEUTONISTA *ghalen*, weenen, welk in het Wallisch *galaru* is, in het Eng. *to yawl*, waar mede sommigen ook vermaagschapt rekenen *to yalp*, een woord, eigenlijk eertijds van de honden en vossen gebruikt, doch naderhand ook, volgends *Junius*, voor *gannire*, en *flebili voce dolorem suum exprimere*. Het is ons, en het plat-Duitsche, *galpen*. Bij den *Teutonista* wordt *galpen* den vogelen toegeschreeven, en overgezet *crocitare*. In het Ysl. is GALA *vociferari*, en HIALA *loqui*. *ad* HLEYPA, (Ysl.) loopen. 136.

HLOPAN. Loopen. 11.

HLOTARIUS, HLUDOVICUS, voor *Lotarius*, *Ludovicus*. 11.

HOA. Hoe. 94.

HOL, in het Zweedsch de buik 216.

HOLDERDEBOLDER. 217.

HOLLE. 215 & 216. Bij *Von Wicht*, op het *Ostfries. Landr. p.* 133 *en* 739, leest men, dat de spreekwijze, *het in de hulle hebben*, voor het welk ook wel gezegd wordt *het in de holle hebben*, voor beschonken zijn, van het Friesche *Holle*, hoofd, zoude komen, als beteekenende hetzelve, het in 't hoofd hebben. Dan, dat men hier niet om *Holle*, maar om *Hulle*, moete denken, blijkt uit de spreek-

wijze

wijze *het in den mantel hebben*, welke juist overeenkomt met *het in de hulle hebben*. *Hülle* is niet alleen de tooi van het hoofd, maar ook, oorspronkelijk, alle kleeding in het gemeen. *Hullen* toch is bekleeden. Dit blijkt, onder andere, uit het woord HULSE, welk niet alleen *Siliqua*, even als *houwe*, *houde*, van *houden*, bevatten, beteekent, maar ook gebruikt wordt van de bekleedsels der patroonen, of ledige patroonen, voor de snaphaanen.

Voor de gedachten van *Von Wicht*, schijnt echter, min of meer, te pleiten, dat de Friezen voor *holle*, *hol*, ook HUL, en *hael*, zeggen. *Per synecdochen* heeten de hersens in het Yslandsch *heile*.

In het *Brem. Nieder-Sächs. Wörterb.* 1er *Th. s. 76.* wordt *holle* gebragt tot het A. S *hnol*, en hetzelfde geacht als bij RABAN. MAURUS *nuilla*, bij AELFRICUS *hnol*, in de *Lex Salica*, bij ECCARDUS, *Nal*; zie *Wachter* op *Nal*. Hoe dit zij, de Schrijvers van het gemeld Woordenboek leiden van hetzelve dat van *Benul*, in het Neder-Saxisch, doorzicht, verstand, begrip van eene zaak, af Zoude van hetzelve ons *Belul*, hoezeer door *Vondel*, *De Dekker*, en anderen, gebruikt, ook eene verbastering zijn?

HOLLEBOLLEN. HOLLEBOLLIG. 217. Bij *Roemer Visscher* vindt men *hobbollige Poëten* in N°. 1. van *het 1e Schok van de Quicken*.

HOLLIG, oud Eng. *holic*, thands *holy*, heilig. 210. *Hol* was in de oude taal hetzelfde, als Heil. Zie *Baxter*, *Glossar. Antiquit. Britannicar. p. 35.*

HOLTSCARA. 29.

HOMO. (lat.) 171.

HOMON, *Humon*. (oud lat.) 171.

HONNEN voor *honden*. 195.

HONT MUDEN. 91.

HOOFD geeft, oorspronkelijk, eene verhevenheid te kennen. 215. Zoo schijnt ook de eerste beteekenis van het Wallische *Pen*, hoofd, die van hoog, verheven, te zijn.

HOOFD,

HOOFD, oudtijds *hoyved*, *hovede*, *hovet*, *hoeft*, *hefde*. 215 & 216.
HOOR afgeleid. Beteekenis. 8 & 9.
HOOREN voor behooren. 196.
HOOT en *Hoet*, voor hoofd. 217
HOR, Eng *or*, A. S. *ahor*. Of. 211.
HORCHEN, (duitsch) hooren. 23. Hetzelve wordt, door sommigen, gehouden voor een *frequentativum* van *hö en*. Van hetzelve komt *gehorchen*, gehoorzaam zijn.
HORCKEN, *hurcken*. Hooren 23.
HÖREN (duitsch) 141.
HOUWEN in het Frank-Duitsch *houwen*. 7
HOUN, *hôn*. Hond 206.
HOUUI, HOI, hooi. 7.
HOUW voor *hooi*. 7.
HOUWEN jonger, dan *hauwen*. 7.
How in het oud-Duitsch *hooi*. 7
HREOD. (oud-duitsch) Ried. 81.
HROPJAN. (goth.) 184
HUIS, voor raadhuis. 125 en 126.
HUMANUS, (lat.) afgeleid. 7.
HUNDA-FATHS. (goth.) Hoofdman over honderd. 169.
HUNNE. 224.
HUNNEBEDDEN. 224. Ook *vlinten* genaamd 224. Zie ook over de *Hunnebedden* de *Aanteekk. op de oude Friesche Wetten*, *bl.* 95. en *Keysler*, *Antiquitt. Septemtrional. p.* 102 & 103.
HUNNEN of *Hennen*. 224.
HUO (fr th) Hoe. 94.
HURTEN. (duitsch) 141.
HUUELIH, *uuelik*, *uuiulik*, *uuiolih*; (frank. en all.) Welk. 114.
HUWS, voor *huis*. 75.
HWA. (a. s.) Hoe. 94.
HWÆR. (a. s.) Waar. 163.
HWEAT. (a. s.) Wat. 85.
HWEILEIKS, *queileiks*. (goth.) Welk. 114.
HWEOBOD. (a. s.) 216.
HWEOFOD. (a. s.) 216.
HWEORFAN, HWYRFAN. 90.
HWS, (Wall.) het Plat-Duitsche *Hus* (*Hoes*) 75. Echter heeft het Plat-Duitsch ook *Hûs*, uitgesprooken wordende, even als of bij ons *Huus* stond. Volgends *Court De Gebelin* zoude de wortel *Hws* hoeden, bedekken, verbergen, be-

teekenen. Hiervan is, in het Wallisch, *Hws* ook *instratum*, *tegimen*, *integumentum*, het Fransc e *housse*, en ons *hoos*, nog voor overtreksel bij ons gebruikelijk; hier van is ook in het Wall. *Hasan* het bij ons meest verouderde, doch in Duitschland nog in levenden gebruike, *Hose*; en *Hu*, *Hot*, *Hottan*, ons *hoed*. Daartoe behooren ook *hoeden*, *hut*, het Eng. *to hide*, en meer andere woorden; zijnde S, T en D niet alleen wisselletters, maar ook hier slechts eindletters. Ook zoude ik niet vreemd zijn, daarvan het Lat. en Ital. *casa* aftebeiden. De H, K, en voor eene K geldende C, zijn mede wisselletters; gelijk blijkt uit dit zelfde *casa*, welk, in het Toskaansche, uitgesproken wordt *Hasa*, even als men, aldaar, zegt, *havallo* voor *cavallo*; *harrozza* voor *carrozza*, enz. Geenen anderenoorsprong denk ik ons oude, en het Plat-Duitsche *Kate*, nog overig in den uitgang sommiger naamen van plaatsen, en in *Katersteden*, te hebben. Het is hetzelfde, als ons *Kote*, *Koten*, het Plat-D. *Köters*, *Köters*, *Köeryen*, ons oude *Kyte*, *Kyt*, het Wall. *cwt*, het oud-Duitsche *Kut*, het oud-Fr. *Cute* enz. Hoezeer ik het Wall. *hws* bij anderen aangehaald gevonden hebbe; staat het in het *Diction. Britann. Lat.* van *Davies* niet dan in de samenstelling, b. v. *hwsmon*, *hwswi*, enz.

HYNST, *hyngst*, hengst, beteekent in 't gemeen een paard. 44.

HYRAN. (a s.) hooren. 23.

HYT. (a s.) Het. 25.

I.

I door de Friezen in sommige woorden ingevoegd. 85.

IE voor *ee*. 10.

IE, Friesche uitspraak voor Y, doch niet voor *Ei*. 83.

IELK, voor *iegelyk*. 182.

IE-MAN, *imen*, iemand. 157.

Bij *Otfridus* vindt men ook *jaman*.
IEN voor het *indefinitum* EEN, iemand 9 *Ein* wordt, in het Duitsch, vooral in den derden en vierden naamval, ook veel voor *iemand* gebruikt.
IEN voor *een* in 't gemeen. 58.
IENFÂD. 1.
IER, *ear*. Eer. 185.
IET voor *Aliquid*. 34 werd oudtijds ook *adverbialiter* gebruikt *Ibid*. Het komt alzoo nog voor bij *Spieghel*, *Hertspieg*. 2, 309.
IH, (oud-D.) voor *Ich*. 163.
ILCK. Elk. 113.
ILCK, in het oud-Schotsch Elk, in het oud-Engelsch, en A S. *ipse*, *idem*. 113.
IMAN (eigen naam) 157.
IND bij de Friezen *yn*. 44.
INFANTERIE. 99.
Inimicus generis humani, voor den Duivel 21.
IRST, voor *eerst*. 185.
IS (goth.) 76.
IT. Het 25.
ITAN, (goth.) eeten. 50. In de Bredasche volkstaal is het ook, zoo wel als als in het Plat Duitsch, *itten*.

J.

J en G verwisseld. 3.
J door de Friezen in sommige woorden ingeschooven. 188.
JA; uitgang van Friesche werkwoorden. 17.
JAAN, *gaan*, *aan*, *annen*, *onnen*, geeven, gunnen. 65. Van *aan*, of *annen*, had men, ouwlings, ANST, *gratia*, *favor*. Bij *Kero* vindt men, met het beroovende *ab*, het zelfst. naamw. ABANSTI, *invidia*, afgunst. In het Ysl. is EG ANN *faveo*, en *ad* UNNA, *favere*. In het Duitsch heeft men van het laatere *unst* ook *abunst* gemaakt. *Onste*, en *Wanonste*, is het in onze oude taal. Zie *Taalkundige Mengelingen*, *bl*. 423.
JACH (oud Duitsch) 137.
JACERE en JACÉRE, *leggen* en *liggen*. 155.
JAËN. (friesch) 202.
JAGELIH. (fr th.) 113. Men vindt het ook *jagelich* gespeld.
JAGO, *Jogo*, (frank.) 114.

Jähe, (duitsch) 137.
Jan en Gan uitgang van Gothische Werkwoorden. 17.
Je, voor *Gij*. 186. In het Plat-Duitsch en Friesch is *Ju* het meervoud van *Du*. De Friezen spreeken het *joe* uit.
Jechtan, (friesch) belijden 202 Ook *ichten*, *ichen*, *jehten*. *Jecht* is, in die taal, openbaar, bekend, en *jechtig*, het Neder-Saxische *gichtig*, iemand, die iets bekent, *confessus*.
Jehan, *Jihan*, *gehan*, *gihan*. (fr th. & all) 202.
Jehelik, *jeglich*. 114. Ook wel *jegelih* gespeld.
Jelden, Jilden. 4.
Jen, uitgang van Friesche werkwoorden. 17.
Jenever en Genever. 3.
Jern. 13, 229.
Jesckig. 34.
Jicht en Gicht. 3.
Jild. 5 en 6.
Jilden. 6.
Jold. 3. 4.
Jonst en Gonst. 3.
Jonste, en Jonstig, voor *gunste*, *gunstig*. 66.
Joun, *jown*. 65.
Jownen, *jouwen*, *jouwan*, *jouwa*, *jaen*; geeven. 65. Ook *jean*, *jowa*, *juwa*, en *jewa*. Van den *Imperativus* van het laatstgemeldde denkt zeker taalkenner (ik meen de heer *Wassenbergh*) dat het Friesche *ef*, ons *of*, in de beteekenis van *indien*, kome, en dat het 't zelfde zij, als *toegegeeven*, of *dato*, *posito*, *concesso*. En als hij het, naar mij voorstaat, bewijst door het Eng. *if*, zoo veel als *gif*, *give*, *given*, had hij het nog meer kunnen staaven door het Angel-Saxische *gif*, *gyf*, welk ook *indien* beteekent, als mede door het bij *Kero*, voorkomende *ibu*, en, zoo ik niet dwaale, ook *gibu*, en door het Gothische *Gabai*, en *gau*, alle woorden van dezelfde beteekenis. Nog hadde hij kunnen bijbrengen, dat in het oud Nederlandsch *jof* en *joft* voor *indien* gebruikt werd, het welk veel heeft van van den *Imperativus* van het Friesche *jowa*. In de *Taalkundige Mengelingen*, *bl. 427.* wordt het

het echter afgeleid van het Suio-Goth *jef*, twijfel (welk zie bij *Ihre*, met verwerping der gedachten van *Skinner*, die het A. S. *gif* van *givan* komen doet, en het ook voor *dato* houdt.

K.

K eertijds voor *sch* gebruikt 34 en 35. In het oud Friesch in Tj, en Ts, of Tz, veranderd 37. Hier van, dat voor *Sneek* gezegd werd *Snitz*, en dat de naam der stad *Ylcke*, of *Ylk*, in *Ylst* veranderd is.

K in het oud Nederlandsch in Ts veranderd 38.

K en verwisseld. 43.

Kaaten, Kouten 176.

Kæl, *Keal.* Kalf 151 en 152.

Kælf. (a. s.) 152.

Kaelje, *kealje*, kalven. 152.

Kæmer, *Keamer.* 122.

Kærg. Karig 121.

Käh. (oud Duitsch) 137.

Kalben (h. d. werkw.) Kalven. 152. Wall *galw.*

Kalf. Het jong van verscheidene dieren. 152. Zie echter *Pitisc. ad Sueton. in Galba. c. 3.*

Kalffen, Kalven. 152.

Kam, *Kamme.* Brouwerije. 123.

Kamer, voor Herberg. 122 en volgg. *Kameretter* wordt, volgends eene aanteekening van wijlen den heer *Van De Wall*, met eenen *Hostelier* saamgevoegd in het *Klepboek* te Dordrecht, *14 Octob. 1465*, en schijnt te beteekenen, iemand, die een *Kameret* houdt, dat is eene plaats, waar men het volk, voor geld, te eeten geeft, eene *gaarkeuken*, zouden wij thands zeggen; leggende den *Teutonista* het uit door eene plaats, waar men kookt, en het overzettende door *famicus*, welk zie bij *Du Cange.*

Zie, over het woord *Kamer*, den heer *Van Wyn*, *Huiszittend leven*, *2e D. bl. 153*, die aldaar belooft over de ruime beteekenis van dat woord misschien nader te zullen handelen.

Kamer, voor huis. 124. voor afdeeling van eene ver-

vergadering. 125.
Kammen, brouwen. 123.
Kammer, Brouwer, biertapper. 123.
Kammerstraete, voor brouwersstraate. 123.
Kam-stock, *Tridens cerevisiarius*. 123.
Kara, gaaren. 121.
Kare, *Kaere*. (oud-nederl.) 121.
Karg. (h. d.) 121.
Karrig, *Karg*. (zw.)
Kateren. 1 6.
Kauw voor *kouw*, koude. 3.
Kedderen, (eigenlijk *ködderen*) samengetrokken *kören*, is, in het Plat-Duitsch, snappen. 176.
Keduuang. Bedwang. 166.
Keer, voor reis. 90.
Kejiht. (fr. th.) Biecht. 202.
Kek. 31.
Kelk, Friesch *Tzylick*. 38.
Kennen en *kunnen*, oudtijds hetzelfde. 72.
Kepuro. Gebuur. 150.
Kerke-kamer, *Kerkeraads-kamer*. 124.
Kerl. (h d.) 101.
Kernen, oud Friesch *tjernen*. 38.
Ketelfangh, *kettelfang*, *tjittelfang*. 38.
Keukenen. 173.
Kin en *ken*, voor *kan*. 72.
Kirk. (schotsch) Kerk. 37.
KK bij de Friezen in *ets* en *eits* veranderd. 192.
Klang, *geklang*, *klanck*. 42
Kleiben. (h. d.) 202.
Klein, voor *weinig*. 132.
Klieuwen, het oude *klyven*. 202. De heer *Ypey* zegt, in zijne voortreffelijke *Geschiedenis der Nederl. tale*, dat *klieuwen* is ons oude *klaven*, waar van *klaveren*, het *frequentativum*, te Breda nog in vol gebruik is.
Kling en *klink*. 42.
Klingen. 42.
Klinkers. Vier, en vijf klinkers in eene lettergreep. 189.
Klyven. 202.
Knaap 98. Hetzelve komt nog voor bij *Phil. Numan*, *Stryt des Gemoets*, 2e *D. fol.* 32. *a.*
D'eene als Heere, d'ander maer als knaepen es.
Bij *Dienaers* voegt hij *knapen*, *fol.* 37, *a.* Van *knaap* hebben de schrijvers der middeneeuw gemaakt *Knapo*, bij *Du Cange* te vinden. Over de verschillende beteekenissen van het woord, zie *Matthaeus de nobilita-*

litate, *Lib.* 4. *p.* 1037. De Boden, of Dienaars, die den Schout, en de Regeering, te Utrecht, ten dienste stonden, werden oudtijds *Knaapen* genaamd, en onderscheiden in *Overste Knaapen* en *Leege Knaapen*; zie *Casp. Burman*, *Utr. Jaarb. t.* 2. *p.* 70—72. Van *Knaapen-dienaars* zie *Matthaei Analect. tom.* 1. *p.* 261—265. Wat de oorsprong van het woord betreft, het behoort tot de weinige bekende echt-Keltische woorden. In het *Glossar.* van *Isidorus* komt het oud-Gauloische *gnabat* voor in de beteekenis van *natus*, *generatus*, *filius*, *creatus*, *enixus*. J. I. Pontanus in zijn *Itinerar.* zegt, dat in het oud-Gauloisch Gnab *filius*, *puer*, was, waarvan hij ook leert, dat de Duitschers hun *Knab*, *Knabe*, hebben, welk *Adelung* ook van *gnabat* komen doet. In het Bretonsch heet een Zoon *Genaws*, *Gnaws*. *Wachter*, evenwel, meent, dat *parvulus* *puer*, geenszins de eerste beteekenis zij. Dan, naar mijne gedachten, kan *knaap* van de beteekenis van eenen jongen even goed die van eenen dienaar bekomen hebben, als het Latijnsche *puer*. Bij *Leibnitz*, *Collectan. Etymol. Par.* 2. *p.* 220, vindt men *Knabe* uitgelegd *ein junger Edelman.*, en *Knappe* door *famulus*; dan het is hetzelfde woord, op de eerste plaats den zoon van eenen adelijken Vorstendienaar beteekenende, en dus, als het ware, de beteekenissen van zoon, en van dienaar, in zich vereenigende. Ik vergat bijna te zeggen, dat *Martinius*, niet zonder waarschijnelijkheid, bij *Isidorus* leest *gnaba* in plaats van *gnabat*, misschien op het spoor gebragt door *Joh. Is. Pontanus*, *Itinerar. Galliae Narbonens. p.* 235.

Knave. (eng.) 98.

Knechten, voor krijgsknechten, thands alleen van de gemeene soldaaten gebruikelijk. 100. In het oud-Fransch is ook het, uit

uit het Noorden oorspronkelijke, *Gelde*, van de beteekenis van eenen huisknecht in die van eenen krijgsknecht, en wel van de geringste soort, overgegaan. Men heeft van hetzelve gemaakt *Geude*, *Gheude*, *Gueusde*; en misschien is daarvan wel de naam van *geux* afkomstig.
Stomme KNECHT. 200.
KNIGHT. (eng.) 100.
KOAKEN, keuken. 207.
KOCK, *Kocke*. (oud-nederl.) 180.
KÖDDEREN. (duitsch) 176.
KOEGEL, voor *Kogel*. 185.
KOEKELEN, *keukelen*. 173. *Keukelen*, *kokelen*, is, bij KILIAAN, *nutrire sive fovere culina*. Men behoeft dus, het woord overdragtelijk opvattende, niet voor verbasterd te houden van *kokenen*, *koekenen*, *keukenen*.
KOKEN, *kokene*, *koekene*, *keuckene*. 206.
KOMPT voor komt. 47. *Kwamp* en *kwampen*. *Ibid*.
KOUTEN. 176.
KOYTSEN. Kooken. 193.
KRAAUWSEL. 58.
KRAFT, voor *kracht*. 191.
KRÄTZE. (h. d.) 58.
KRECKE, *kreake*; *kreken*, *kriecken*, kraaken. 50.
KRICK KOLEN, *krieken*. 50.
KRIE, *krye*, *kryjen*, krygen. 212.
KRIKKEN, kraaken. 50.
KÜCHLEIN (h. d.) 180. *Von Stade*, *Bibl. Wört. S.* 378. zegt, dat *Küchlein* een verkleinwoord is van *Kücken*, ons *Kuiken*. Dan *Kücken* is slechts een hier en daar gebruikelijk Neder Saxisch woord. *Frisch* leidt het af van *küken*, levendig maaken, *erküken*, uitbroeden, welke woorden tot *kwik*, *kweeken*, behooren.
KUKJAN. (goth.) Kussen. 173.
KUNNEN en *kennen*, eertijds hetzelfde. 72.
KWAMMEN, voor *kwamen*. 131.
KWARREN. (plat-d.) 176.
KWEDA. (ysl.) 175.
KWEDERN. (plat-d.) 176.
KWEEDELEN. 177.
KWEEK, (plat-duitsch) voor *kwik*. 37. Men zegt, in hetzelve echter ook *kwik*. De spreekwijze *kweek und krup* is in het Ditmar-

marsche *Kruup un quick*, groot en klein vee; zie *Idiotic. Ditmarsic.* In het Bretonsch is *quic* vleesch, doch dit is hetzelfde als *Cig*, wordende de *qu*, even gelijk de C, als eene K uitgesproken.

KWEELEN. 177.

KWEESTEN. 175. Veele oude gebruiken, die nog op sommige plaatsen bij ons bestaan, zijn ook nog in zwang op het Eiland *Fehmern*; als de doopmaalen, trouw-maalen, begraafenis-maalen, het schieten naar den vogel, enz. Zie *Catteau-Calleville, Tableau de la Mer Baltique, p. 264. & suivv.* In het bijzonder beschrijft hij, aldaar, zeer omstandig, dezelfde manier van vryen, als bij ons, in sommige oorden, bij het *kweesten*, plaats heeft. Het heet aldaar *finsteren*, *fensteren*; zoo veel als aan de vensters vryen; zie het *Holsteinsch Idioticon*, op *Deeren*, en op *finsteren.*

KWETTEREN. 176.

KWIK 37.

KWIKKEN. 37.

KWITTEREN, of *kwetteren.* (plat-d.) 176.

KYTSEN, kijken. 193.

L.

LACTARE & LACTERE, *zoogen* en *zuigen*. 156.

LÆT. (a s) Laat. 139.

LAMPE, (plat-d.) een haas. 80 Ik geloof dit woord van oorsprong een Scandinavisch woord te zijn; want *Lompe* is in het Noorden wat de Franschen *un Lièvre de mer* noemen. *Lampe* was de oude Hoogd. naam van den haas, in het fabelachtige rijk der dieren; zie het *Brem. Nieder-Sachs. Wörterb.* op *Lampe*; misschien van het Kelto-Bret. *lamma*, springen, den haazen, en konijnen, eigen. Dit *lamma* is in het Wallisch *llammu.*

LAMPRAES, *Lamprais*, *Lamprei*. 80.

LÂN voor *Land*. 142.

LANDIER, (fransch) 143. 214.

LAPE en LAPPE, voor *lappen.*

pen. 57. Met eene enkele P is *Laape* ook gespeld in het oude Vetkoopers sprookjen, aangehaald bij den Heer *Wassenbergh*, *Eigennaamen der Friesen*, *bl.* 81

LASS, *Lappe.* (plat d.) 60. Behalve de twee beteekenissen, van eene oude versleetene vodde, en van eene lasch, had *lap* nog die van *ora vestis*, en in dien zin moet men het opneemen in de hier aangehaalde plaats van *Gysbert Japix*

LATE, (eng.) laat. 139

LAUFAN en HLAUFFAN. Loopen. 136.

LAUWEIT. 214.

LE, *Lech.* (Wall.) 155.

LEAP, een Kieviet. 136.

to LEAP (eng.) Springen. 136 In Lincoln-Shire *to lope.* Zie *Skinner* op *leap.*

LEAPJEN, springen 136. Echter is in het Friesch *Luup* ook ons *Loop*, in de beteekenis van *diarrhoea.*

LEEAANZEGGERS 56.

LEED, en het Duitsche *Leid*, voor *rouw.* 56. In denzelfden zin zegt men te Hamburg *Sorge.* Zie *Richey*, *Idiotic. Hamburg*, op het woord.

LEEREN bij ons *discere* en *docere.* 156. *Docere* werd in onze oude taal ook door *leezen* uitgedrukt, welk men, voor onderwijzen, onder anderen, vindt bij *Melis Stoke.* Hier van nog de zelfst. naamwoorden *lesse* en *lessenaar.* Daarvan ook worden nog de Hoogleeraars, zoo openbaare, als bijzondere, lessen gevende, gezegd te leezen. Zie *Junius*, *Glossar. Goth.*, op *laisjan.* Laater nog, dan bij ons, is *leezen*, voor *leeren*, in het Neder-Saxisch gebruikt. Thands is *lehren*, in die taal, even als bij ons, beide *lehren* en *lernen.*

LEET, voor *leit*, ligt. 155.

LEEUWAARDEN. Naamsoorsprong. 112 en 113. Zie ook den Heer *Wassenbergh*, *Eigen naamen der Friesen*, *bl.* 75 en 76.

LEGGEN, voor *liggen.* 155.

LEIDEN en lijden. 155.

LEKN. (goth.) 104.

LEIT, voor *ligt.* 154. Dat

lieget dikwijls in *leyt* samengetrokken werd door de oude Duitschers, zie bij *Von Stade*, *Bibl. Wörter*, *S. 793.*

LELK, *lilk*, voor *lelyk*. 182. Ook in het Plat-Duitsch.

LELYK, samengetrokken uit *ledelyk*. 182.

LEMETHE, *lemte*, *laemte*, *leemte*. 181. *Leemde* vindt men bij *Van Mieris*, *Gr. Charterb.*, *3e D. bl. 313.* In het Plat-Duitsch is het *Lämde*, *Lemede*. Zie *Brem. Nieder-Sächs. Wörterb. 3e Th. S. 7.* Van hetzelve is het werkwoord *lemmen*, leemte toebrengen, welk men onder anderen vindt in een Handvest door Willem IV. in 1342 aan Amsterdam gegeeven, *Art. 4.* bij *Wagenaar*, *Beschr. van Amsterdam*, *2e D. 2e B.*

LEMMER, of *lemmet*, afgeleid. 42. Dan mogelijk is het van dezelfde afkomst, als het Fransche *Lame*, welk, volgends *Court De Gebelin*, even als het Latijnsche *lamina*, zoude komen van het Keltische LAM, LAN, *arme*, *dard*; of, het welk mij wel het waarschijnelijkste voorkomt, is het van denzelfden stam, als het Wallische *Lhym*, Bret LEM, *acutus*, waarvan het Wall. werkwoord LHYMMU, Bret. LEMMA, *acuere*. Het Neder-Saxische LÄMMEL, hetzelfde als ons *Lemmer*, schijnt van het Latijnsche *lamella* gevormd te zijn.

LEMYN, of *Lewyn*, bekken. 42. Zie van hetzelve *Von Wicht*, *Ostfries. Landrecht*, *Lib. 1. cap. 51.* Van de aldaar beschreevene plegtigheid is, waarschijnelijk, nog de spreekwijze *in het bekken verkoopen*. In het Wallisch is LLEVEIN, LLEMEIN, *clamare*, zoo dat beide *lemyn*, en *lewyn*, schijnt goed te zijn.

Voorts brengen sommigen tot het hier vermeldde A S. *hlem* ook het A. S. *hlewan*, loeijen. Men zoude, op die wijze, ook *Leewerik*, *Lewerk*, daar toe kunnen brengen.

LENDEMAIN. (fransch) 143. 214.

LEOD. (oud-d.) Lied. 81.

LEOD (a. s.) Volk 111.
LEOF. (a. s.) Lief. 130.
LEOF, lief. (all.) 130.
LET, laat 139.
LEIST. (frank-sax.) 139.
LEIISTON (fr. th.) 139.
LETST, *lest*, voor *laatst*. 139.
LETZT. (h. d.) 139.
LEUDE. (oud-fransch) 111.
LEUT (oud-d.) 112. Voor de hier uitgebragte meening pleit, dat *Lede*, *Leid*, in 't oud Eng. een mensch is.
LEUTE. (h. d.) 111. 112.
LEWE, *Lieuwe*, *Liouwe*. Godin der Liefde. 130 en 131.
LEZZIST. (fr. th.) 139.
LHEHAN. (a. s.) 42.
LJEAF, *leaf*, *liaf*, *liaaf*. Lief. 130.
LIEBE, niet alleen *Cupido*, maar ook *Venus*, in 't oud-Duitsch. 131.
LIBBEVILHEDE. Begraaving. 54.
LICH. 103. 113.
LICHAN. (oud-d.) 104.
LICHON, *licon*. (fr. th.) 104. Bij *Lipsius in Glossariolo* is *placent* LIKONT, en *placebit* LIKON SAL. Ook in het Yslandsch is het *ad lika*; in het Laplandsch *likot*; in welke taal *lykko* ook *geluk* is.
LICHT, van *ligten*. 37.
LICHTEN, oudtijds ook *uſten*. 191.
LICIAN. (a. s.) 104.
LIDEN (deensch) 133.
LIDWOORD in het naamwoord opgenomen 213 en 214. Ik zoude de hier aangegeevene woorden nog merkelijk kunnen vermeerderen door voorbeelden uit verscheidene taalen genomen. Genoeg zij het, te doen opmerken, dat het Latijn niet alleen het Lidwoord A, maar ook het Lidwoord T, in sommige woorden aanneemt, b. v. in *temetum* voor 't Gr. *methu*, *terra* voor *ar*, *er*, aarde, *terminus* voor 't Gr. *Hermès*, enz.
LID, voor *gelid*. 184.
LIDSEN. 155.
LIEBS, (goth.) Lief. 130.
LIERRE. (fransch) 143 en 214.
LIEUWE. Liefde. 130.
LIEUWE (eigennaam) 177.
LIHT, in het oud-Duitsch *Licht*. 163.
LIK. 114.
to LIKE. (eng.) 104.
LILLEN. 87.

Lille-seck Pijp-zak, Doedelzak. 86.
Linaberga, *Liniberga*. 200. *Goldastus*, die *Liniberga* voor een soort van gordijn houdt, en overzet *velum lineum*, heeft *lin* voor *linum*, of voor *linnen*, gehouden.
Lioe, *Ljeu*, *Lju*, het Nederl *lui*, voor luiden. 111. 112. In het Neder-Sax: *Lüe*.
Lisant, voor *savant*. 60.
Lisle. (zw.) 132.
Lisse; leggen, en liggen. 181.
List, **listig**. 97. *List* was, oudtijds, eenvoudig, vlijt, overleg. *Wachter* vertaalt het Duitsche woord door *ars*, *scientia*. Verscheidene voorbeelden dier beteekenis, zoude ik, uit het Fr. Duitsch, en ook uit onze oude taal, kunnen bijbrengen. Zie, omtrent dit woord, onder anderen, *Schilter*, op den *Rhythmus de S. Annone v.* 28, *Von Stade*, *Erläuter der vornehmsten Biblischen Wörter*, *bl.* 407 der Bremensche uitgave, en de *oude Friesche Wetten*, *bl.* 3. *Lust* wordt het gespeld bij *Van Maerlant*, *Spieg. Hist.* 1. 5, 68, 8. Daar en tegen vindt men *list* voor *lust*, in den bewusten Bredaschen Almanak, onder de *Gezondheids lessen*. Ook is *lusten* in het A. S. *lystan* en *lustan*; en *lust* in het Deensch *lyst*.
Lite (oud eng.) 132.
Liten. (zw.) 132. 133.
Little (eng.) 133.
Liufr (ysl.) Lief. 130.
Liut. (oud d.) 111.
Ljeacht Licht. 188.
Llai. (**Wall**.) Klein. 133. *Baxter*, *Glossar. Antiquitat. Britann. p.* 39. vergelijkt met dit *llai* zelfs ons *klein*. In het Bretonsch is **lai** *parvulus*.
Llwydoo. (wall.) 104.
Lobe. (deensch) Loopen. 136.
Lock. 103.
Lollen. 87.
Löpa. (zw.) Loopen. 136.
Louse (eng.) Luis. 140.
Lows, **Luws**. Luis. 140.
Lows. oud-eng. Luis. 140.
Luck. eng. 103.
Luck. (nederl.) 103.
Luckig. 103.
Lulle-pyp. 87.
Lus. (oud-d. en a. s.) Luis. 140.

Lus,

LUS, *Luus*. (fr. th.) Luis. 140.
LUTZEL, en *paucus*, en *parvus* 132. Zoo beteekende ook *michel*, in het oud-Duitsch, en groot, en veel.
LUUD, voor *geluid*. 183.
LÜZZIL, *lüzzel*. (oud-d.) 132.
LYCKA. (zw.) 104.
LYCKE (deensch) 103.
LYK, voor Lijkstatie. 56.
LYKBIDDERS. 56. Ook in sommige plaatsen van Duitschland heet een bidder *Leichenbitter*, of ook wel eenvoudig *Bitter*. Te Bremen heet dezelve *Dood-bidder*, of, even als bij ons, *Bidder*. Zie *Brem. Nieder-Sächs. Wörterb.* 1er *Th. S.* 68.
LYKFELLINGA. Begraaving. 54.
LYN-WAAD, voor *lyn-gewaad*. 184. Ik spreek hier van de nieuwere taal.
LYOUWERDT, Leeuwaarden. 112.
LYT, *lyte*, *lytel*. (a. s.) 133.
LYT. (ysl.) 133.
LYTKE; plat-d. *lütke*. 132. In het Friesch is het ook *luttek*, Plat-Duitsch *lüttick*.
LYTS, klein, afgeleid 132. In het Prekopsch is *lista*, weinig.
LYTS (bijwoord). Een weinig. 139.

M.

M', voor *Mac*. (schotsch). 193.
MA in de eigen namen der Friezen 193.
MAADLANDEN, MAAILANDEN. 8. Ook in Oost-Friesland is *Mädland*, *Meetland*, hooiland, grasland, waarvan het gras gemaaid, en tot hooi gemaakt wordt.
MAAKEN, voor *doen*. 79. Zie op *doen*.
MAAJEN is oorspronkelijk *maaden*. De D is in 't woord niet weggesmolten op het voorbeeld van het Duitsche *mæhen*, maar in navolging van verscheidene woorden, die dezelve, ter welluidendheid, verwerpen; zie den heer *Wassenbergh*, *Idiotic. Frisic.* op *Med.* Dan men behoeft de toevlugt niet te neemen tot *baajen*,

baajen, *laajen*, *sprei-jen*, woorden aldus niet, dan in de praattaal, gebruikelijk. Beter kan men bijbrengen *breien* voor *breiden*; *houwen* voor *houden* (*caedere*); *naaien* voor *naden*; *vleijen* voor *vleiden*; *vouwen* voor *vouwden*, *volden*, welk laatste nog in het Plat Duitsch bestaat, enz. Van *Mæhen* zijn de spooren nog overig in de *Arke-Mehen*, (onder welken naam misschien eertijds eene gemeene weide verstaan werd) en de *Ooster-Mehen*, bij Harderwijk.

MAAL. 88 en 89. in *eenmaal*, *tweemaal*, enz. 90. Denzelfden oorsprong, als *maal*, *werf*, *keer*, *reis*, meen ik ook te hebben *lei* in *menigerlei*, *veelerlei*, *allerlei*, enz., komende, naar mijne gedachten, van LYDEN, *ire*, bij den *Teutonista* LYEN, en uitgelegd door *wanderen*, *reizen*. Op dezelfde wijze, als reis, gebruikten de Angel Saxen ook *Rithe*; zie *Junius*, *Etymolog. Anglican.* op *again*, welk bij ook van *gan*, gaan, meent te komen. Zie wijders het sedert dit geschrijf uitgekomen 3e Deel van *Maerlant's Spieg. Histor. bl. 43.* der *Aanteekeningen*.

MAALEN loopt, in verschillende taalen, door alle de klinkers 48. 73. In het Bas-Bretonsch is maalen *mala*, *malein*. in het Wallisch *malu*. Ik stond in twijfel *mæluwe* ook tot *maalen* te brengen, en heb naderhand gezien, dat de heer *Weiland*, op *memelig*, zulks gedaan heeft. In het Laplandsch heeft ook de Y plaats in *mylla*, molen.

MAALEN, voor *vermaalen*, kaauwen. 88. De Heer *Siegenbeek* heeft het onlangs nog in deezen zin gebruikt, in zijne vertaaling der *Episode* van Nisus en Euryalus:

> Hij scheurt het stomme vee, en *maalt* het met zijn tanden.

MAALSCHAP. 89.

MAALSTEDE. 89. Dat dit tot *maal*. A.S. *Mæthel*, samenspraak, betrekking hebbe, blijkt uit *Methel-Stede*, welk, bij *Caedmon*,

mon, voor *maalstede* gevonden wordt.

MAANEN, in eenen regterlijken zin. 89. Zie van hetzelve de *oude Friesche Wetten*, *bl* 95, alwaar ik veel van het door mij bijgebragte naderhand gevonden heb. Misschien behoort tot *maanen* van den Schout ook het *vermaan*, welk de Schout, bij het spannen van de *crimineele* vierschaar, tot nog zeer onlangs, deed aan den jongsten regter, van het vonnis te wijzen, na alvoorens de omstanders te hebben vermaand: *dat niemand spreeke, dan met geächte taale, en met consent van den Regter;* in welk formulier, om dit in het voorbijgaan te zeggen, *geächte taale* is *regt van spreeken.* Oudtijds beteekende *tale* ook eisch, *aanspraak*, gelijk wij nu zeggen Hiervan *Recht van aantaale*, *taalman*, en *ter taale komen*; VAN DE WALL, *Handv. van Dordrecht*, *bl.* 104. en *taale* voor *aantaale*, regt van *aanspraak*, MIERIS, *Charterb.* II. *D. bl.* 275. En wat *achten* aangaat; dit, welk ook *echten* in oude bescheiden heet, beteekende voorheen ook goedkeuren. Hiervan nog 's Rijks *goedachten*, als mede het oud woord *wederachten*, in den *Teutonista* van *Van Der Schueren*, onder andere beteekenissen ook die hebbende van *recusare*, *repudiare*, *abjicere*, *reprobare*, *respuere.* Hiervan mede het woord *achting* voor vonnis, onder anderen bij *Van Mieris*, *Charterb.* IV, 332.

MAANISSE. 89.

MAARSCHALK. 8. Waarvan door *La Tour D'Auvergne* afgeleid. 95. Ik heb, bij herleezing van het Werk van deezen Schrijver, de, door mij, aan denzelven toegeschreevene afleidingen niet wedergevonden. Mogelijk had ik dezelve in eene beoordeeling van dat Werk gevonden, of mogelijk bezigde ik, daar ik mij slechts van eenen geleenden afdruk bediende, eene van de derde

ver-

verschillende uitgaave.

MAARSCHALK, voor Landvoogd, *minister finium.* 95. 232. De Maarschalken, in de beteekenis van *limitum custodes*, werden in het Latijn ook *Marchiones* genaamd. *Marchiones sunt, qui fines regni tuentur*, zegt *Linnaeus, notitiae regni Franciae, Tom. 2. pag. 318.*

MAASMUNDE, *Maasmude.* 91.

MAC schotsch) 193 *Mak* is in het Iersch ook *filius*, en hetzelfde als het Wallische *Mab*, het Galische *Mac*, het Cornwallische MÂB, en het Bretonsche *Map*.

Mac in de beteekenis van het hoofd van den stam, is, waarschijnelijk, het Wallische *Maic*, *Maig*, welk ik ook wel *Mah* geschreeven heb gevonden. Ondertusschen heeft *Mab*, *Mâb*, misook wel die beteekenis gehad. Ten minste is MAB-AILLT, *mancipium, villanus, colonarius*, van MÂB, en AILT, *verna, servus*, het Duitsche *Ehehalten*, *Ehalten*, waarvan *Aldius* en *Aldia* in de *Leges Longobardicae*. *Mac* is, in de beteekenis van zoon, ook in het oud Fransch opgenomen geweest Zie *La Combe, Dictionn. du vieux Langage François*, op het woord. In het Scand is *Magur* een Schoonvader Meer beteekenissen nog kan men bij *Wachter*, *Lye* op *Junius*, in *Maich*, en anderen, zien.

MACCA, *Mæcca.* (a. s.) 193.

MAÇON (fransch) 192.

MADE, *Mede.* 29.

MÆDEN-MAN. (a. s.) 157.

MÆGER, *meager*, mager. 140.

MÆL. Meel, stof. 51.

MÆL, *Maal*, *Mal.* ysl.) Redevoering, samenspraak. 88.

MÆLE, *Male.* ysl.) Spreeken, redekavelen 88.

MÆNDER. 89. Even als *Maender* beteekent ook het Friesche *Scelta* zoo wel den Schout, als eenen Bode, zijnde het woord afkomstig van *schellen*, dewijl de dagvaardingen bij klokkeslag geschieden.

MÆRA, *Gemæra*, *Lendge-*

gemæra. (a. s.) 96.
MÆTHEL (a s) 88.
MÆTHLAN, *Methlan*, *mathlan*, *mældan*, (a s.) 88.
MAETSE, Metselaar. 192.
MAETSELAERS, *Maetsenaars.* 192.
MAG & *Maki.* (ysl) 193.
MAGGER. (deensch) 193.
MAH, *Mag.* (oud Duitsch) 193.
MAHAL. (oud-Duitsch) 88.
MAHL in naamen van plaatsen. 89. Misschien moet men, onder andere, hiertoe, als een verkleinwoord van *Mahl*, even als *Mahlein*, Mechelen, brengen het in 't Waldeksche gelegen plaatsjen *Mehlen*, zoo veel als *Mählein.*
MAHNEN (h. d.) Dagvaarden. 89.
MAHT, oud Duitsch, voor *Macht.* 163.
MAINNIER. (oud-fransch) 89
MAKE. (zw.) 193.
MAKKELYK, voor gemakkelijk. 184
MAKKER. 193.
MAKKJEN, *Mekkjen*; maaken. 192.
MAL, Meel, stof. 51. 73.
MALL, (oud-eng.) Rede, samenspraak. 88.
MALAR, *malurio*, *malu-ria.* (wall.) molhoop 5[...]
Deeze Wallische woo[...] den bevestigen de gemee[...] schap tusschen *maalen* en *mal.n*, *melm*, *mol* *molm*, in het Plat-Duitsc[...] ook stof beteekenende *mul*, *mulm*, en alle die[...] gelijke woorden; zijnd[...] *mal* in het Wallisc[...] *maalen*, klein maaken[...] tot stof maaken. Ik he[...] die gemeenschap, na h[...] schrijven van dit alles[...] ook gevonden in het ge[...] voelen te vallen van *Vo[...] Stade*, *Erlaüter. Bibl[...] scher Wörter*, *bl.* 75[...] & 751 der Bremensch[...] uitgaave.
MALEN, spreeken, schri[...]ven, afbeelden 88. Z[...] *Taalkundige Mengeli[...]gen*, *bl.* 428 & 42[...] Zoo is ook *meljan* e[...] schrijven en schildere[...] *Ten Kate*, *Proeve va[...] geregelde afleid.* [...] *Mael*, vergelijkt o[...] *melden* met dit *meljan* doch wordt daarin tege[...] gesproken door de schri[...]vers der *Taalkundig[...] Mengelingen*, *bl.* 428[...] Gelijk *maalen* voo[...]
schrij

schryven, werd het Sueo-Goth. *Srifwa* voor schilderen gebruikt. Zie *Ihre* op hetzelve.
MALL. (oud-fransch) 90.
MALL-PUBLIC. (oud-fransch) 90.
MALLIK, *manlik*, *mannik*. 114.
MALKANDER. 114. In oude stukken vindt men *malk anderen* veeltijds vaneen gescheiden.
MALM. 51.
MALON, (oud-d.) spreeken, redekavelen. 88.
MALLUS, *mallum*. (lat.) 89 & 90. Dat MAAL, *convivium*, van MAAL, *colloquium*, kome, heb ik naderhand gezien, dat ook het gevoelen is van *Matthaeus ad Chronic. Egmundan. p. 215 & 216*, die ook iets over het woord zelf heeft, *bl. 219 & 220*. Ja zelfs vind ik *maaltyd* in de beteekenis van regtdag bij *Van der Eyk, Beschr. en Privil. van Zuid-Holl.*, *bl. 178*; en *rechte maaltyden houden* is, bij denzelfden, *bl. 159*, meen ik, niets anders, dan *regtdagen houden*.
MAN neemt, in het Wall., somtijds eenen anderen klinker aan. 28.
MAN, in *Alleman*, enz., komt niet van *manens*. 30. Echter beteekende *Manant*, in het oud-Fransch, in het algemeen, eenen inwooner. Somtijds echter werd het, tegen het hedendaagsch gebruik aan, van eenen voornaamen ingezeten gebezigd. In oude stukken werden *Manans et habitans* onderscheiden, even als bij ons *Burgers en Ingezetenen*.
MAN. Oud-Fransch woord. 30.
MAN, van Keltische afkomst. 30.
MAN, een mensch in het gemeen. 157. Daar en tegen is in het Poolsch *Meszka (menschka*, het Duitsche *Mensch)* alleen van het mannelijk geslacht in gebruik.
MAN, voor *iemand*. 157.
MANBOUTA, oud-Fransch *Manboute*, *Manbote*. 227.
MAND, voor *man*. 158.
MANDER, (oud-zw.) man. 158.
MANER, *Maenher*. (midden-eeuwsch d.) 89.

MANGELT. Mangeld. 1.
MANLUCOEDRUM, *mankourum*, *mankorum*, *monkourum*, *monkowrum*, enz., van *manlik*. 114. Het zoude echter kunnen zijn, dat sommige van deeze, en diergelijke, Friesche woorden van *mank*, het Latynsche *inter*, kwamen. Het is het A. S. *amang*, en Eng. *among*, welk als *amang* uitgesproken wordt. In het Neder-Saxich is het *mang*, *manck*, *manckt*.
MANIRE, *mannire*, *ad mallum*. 89.
MANNITA & *mannitio*. 89.
MANNOGILIH, *mannolich*, *mannilik*, enz. (fr. th.) 114. *Männichlich* was nog, in het Duitsch der 17e eeuw, *een ieder*.
MANWYRTH. 227.
MARCA. 96.
MARCHER, eigenlijk, te paard rijden 121. Zie ook *Lhuyd*, *Arch. Brit. p.* 22. en *Keysler*, *Antiquitt. Sept. p.* 485.
MARCHE (fransch). In Frankryk was ook eertijds eene Provincie, eenvoudig *La Marche*, of *La Marche du Limousin*, genaamd. Ook vond men in het Lotharingsche een Baljuwschap van dien naam, en in Neder-Normandyen een Distrikt, *Les Marches* geheeten, omdat het aan de grenzen van de Provincie *Maine* lag.
Omtrent de afleiding van dit *Marche*, wijkt *La Tour d'Auvergne* van het gemeen gevoelen af. Hij doet het van *Marsch*, moeras, komen, en dit van *Mar*, paard, omdat die laage landen meer tot het weiden van paarden, dan tot den akkerbouw, bekwaam waren. Van *Mar*, paard, Bret. *Marc'h*, doet hij ook *Margrave*, *Marcgrave*, komen. Ook *Von Wicht*, Ostfr. *Landr. p.* 44, houdt niet alleen *Mark* en *Marsse* voor hetzelfde woord, maar doet ook beide van *Marsch*, moeras, komen.
MARECHAL. 95. 232. Niet, dan in laateren tijd, een paardensmit. 95. Echter is *Maarschalk* reeds, in *rationar. aulae et imperii*

perii Caroli Audacis, bij *Matthaeus Anal. tom. 1.* „ die de paerden beslaet van den „ Prince." Zie *cap. 41.* en *cap. 56*, alwaar gezegd wordt: „ De maetschalken beslaen en „ meesteren de paerden." De *Hofmaarschalk* was geheel iets anders. Zie van deezen eerepost den Heer *Van Wyn*, *Byvoegs. en Aanmerkk. op Wagenaar*, 2e. *St. bl. 61 & 62.* In sommige *Diplomata* wordt dezelve genaamd *Huysmaerschalck.*

[M]ÄRE. (zw.) 96.

[M]ARECHALCÉE, *Marechaucee.* (oud fr.) 95.

[M]ARECHAUCIE (oud fr.) 95.

[M]ARECHAUSSÉE. 95. Dit woord beteekende oudtijds ook wel een paardenstal, en zoude, daar voor genomen, kunnen geacht worden te komen van het Bret. *Marchaussi*, H. D. *Mährhauss*; doch het is, in die beteekenis, een ander woord, dan dat, welk de bedienden van de *Politie* aanduidt.

[M]ARK, landpaal, merkmaal, scheidpaal 96. Het Eiland *Marken* wordt, door sommigen, geacht zijnen naam van eene oude grensscheiding te hebben. Ook in het Persisch heeft *Marz* de beteekenis van een teeken, een kenmerk, en daar van die van een grenspaal.

MARRA. (Bask.) 96.

MARS, *Marts*, *Marsse*, 96. In het Plat-Duitsch is *Marsch*, *Marsck*, onder anderen, ook eene streek lands, een Distrikt.

MARSCH (bret.) *March* (wall.) *Marc* (gal.) paard 95.

MAT, MATTE, MAD, beteekent en *pratum* en *foenisecium* 8. Bij *Frisch*, op *mähen*, is *Mad* het afgemaaide gras. Ik heb verzuimd op *Deymat* nog aan te teekenen, dat, in sommige gewesten van Frankrijk, *journal* nog eene landmaat is van zoo veel, als een man op een dag kan beploegen. *Journalier* is minder een daglooner, dan een landbewerker.

MATCH. (eng.) 193.

MATTEN, voor *maten.* 131.

MAUL, (h. d.) muil, voor *mond* 88. Afgeleid, 88 en 91. *Martinius* doet *muul* van *mala* komen.
MAULEN, *muilen* 91. Plat-Duitsch *muulen*.
MAULWURF. (h d.) 52.
MAUT, *Mot*. 116. Voor *Maut* vind men ook wel *Muuss*, welk door *Haltans* van *müssen* afgeleid wordt. *Maut* is dus ook natuurlijk verwant met *moeten*; een teken dat mijne gedachten omtrent het Angel-Sax. *Mot* zoo ongerijmd niet waren In het Ditmarsche is *moet* zoo veel als *schuld*.
MAWR (Wall) 149.
MAYNERIUS. (bast lat.) 89.
MEAGER. (eng.) Mager. 140
MEAL. (eng.) Meel. 47 & 48.
MEARC. (a. s.) landpaal, scheidspaal. 96.
MEATH. 29.
MECHELEN. Naams-oorsprong. 89. Eene geheel hieraan tegenstrijdige afleiding van den naam van *Mechelen* vindt men in het *Vervolg der verouderde woorden in den Staaten-Bybel*, *bl.* 139 & 140. *Baxter*, *Glossar. Antiquitatum Britann. p.* 154. meent h[...] zoo veel als *Magiol num*[...] en dus *Machelen*, te zij[...] en het tot *Magus* [...] moeten brengen.
MECKEN, *makken*. Ma[...]ken 61.
MEDE, *Made*. 8 29. T[...] dit woord meen ik o[...] te behooren *Almed*[...] *Almeida*, den naam v[...] veele plaatsen in Spa[...] en Portugal. Het he[...] aldaar ook de beteeke[...] van de openbaare wand[...] plaats, eigenlijk de g[...] meene weide —
MEDE, voor *moed*, g[...] moed. 116.
MEDEKLINKER verdubbe[...] 131.
MEEL. 73.
MEENSCHER, Friesch ee[...] gemeene weide 29. Ko[...] van *scheeren*. ibid. [...] zeker bekend Fries[...] spreekwoord komt [...] *schera* in dezelfde bet[...] kenis van het gras afee[...] voor. In het Ditmars[...] gebruikt men *scheer*[...] in denzelfden zin. [...] *scheeren*, en *opsch*[...]*ren*, is, in die taal, [...] vee in de weide jaag[...] en *Muulscher* het ge[...] wat het vee met den [...]

afscheert, en daarvan ook het regt, welk een dorp heeft, om de niet omheinde landerijen van zijn veld-mark, na den oogst, gemeenschappelijk te beweiden. *Van Meenscher*, zie de *Aanteekeningen op de Oude Friesche Wetten*, *bl. 304*

MEENTE. Gemeene Weide. 29. Men zegt het nog in Neder-Saxen, zoo wel als *Meenheid* en *Meenmerk*. *Meen* *mene*, is, in het Plat-Duitsch, gemeen, algemeen, *communis*, *publicus*.

MEER, *meere*. 96.

MEESTER, voor hand-arts. 195. Zie over het woord, in die beteekenis, de Heeren *Ypey* en *Ackersdyck*, *Taalkund. Aanmerkk. over Verouderde Woorden van den Staaten-Bybel*, *bl. 62 & 63*. Dat de Wondheelers in Friesland *Hanmeesters* genoemd worden, is ook, omdat oudtijds de Geneesheeren eenvoudig MEESTER heetten, waarvan de eerste geneesheer op onze oorlogschepen *opper-meester*, de tweede *seconde-meester*, de derde *derde-meester*, plagten genaamd te worden.

MEESTERKNAAP. 99.

to MEET. (eng.) 161.

MEISSEL. 192.

MEITSE, *metse*. Maaken. 192.

MEL 51. 73.

MELB 51. 73.

MELM. 51.

MELUWEN, *mollen*, *vermolmen*. 53.

MERCK. Landpaal, Scheidspaal. 96. *Buiten mercken*, voor buiten 's lands, vindt men bij *Van Mieris*, *Gr. Charterb. 2e. D. bl. 639*.

MERK, of *Mark*. Riviertje bij Breda 96.

MES. Eigenlijk *mets*. 192. *Kiliaan* heeft uitdrukkelijk *mets*. Men vindt in het Neder-Saxisch ook *mest*; zie *Von Wicht*, *Ostfries. Landr. S. 778 & 779*. *Von Stade*, *Erlaüter: der vornehmsten Bibl. Wörter. S. 441.*, zegt dat *metzer* beter is, dan *messer*. Echter heeft het Bretonsch *mys*.

METSEN, *meitsen*, *melselen*. 192.

METSER, Metselaar. 192.

MEY, voor *met.* 25.
MICHEL, *michil*, *mihel*, *mihil*, *mikel*, *mikil*, (h. d.) groot, somtijds ook *veel.* 132. Het Angel-Saxische *micel*, veel, schijnt slechts in de samenstelling de beteekenis van *groot* aan te neemen. Bij ons was *mekel*, meen ik, alleen *groot.*
MICHI voor *mihi.* 164.
MIDUR; minder. (ysl.) 133.
MIEDE. 29.
MIH, (oud-duitsch,) voor *mich.* 163.
MIL. 52. 73.
MILA (ysl.) heeft de oude beteekenis van maalen, die vergruizen is, behouden. 48. *Moudre* was, in het oud-Fransch, *rompre*, *casser*, *pulvériser.* Het Duitsche *zermühlen*, en meer woorden in andere taalen, schijnen de vermaagschap tusschen *meel* en *maalen* te bevestigen. *Mouliné* wordt, op sommige plaatsen van Frankrijk, voor *vermolmd* gezegd. Dat *mehl* in het Duitsch gebruikt wordt van alles, wat tot stof gemaakt is, blijkt uit *Wurmmehl.* Hier te lande heb ik wel eens *zaagmeel* voor zaagsel hooren gebruiken.
MILD, oud D. *milt*, Ysl. *mildr*, zacht. 220.
MIHLMA. (goth.) 52.
MILL. (eng) Een molen. 48. In het Bas Bretonsch *mell*, *melin*, *milin*, *mulin*; in het oud Fr. *muelin*; waaruit blijkt, dat ons *meulen*, welk ook *Kiliaan* heeft, niet zoo geheel een woord der volkstaal is. De Heer *Weiland*, op *malen*, haalt het Eng. werkwoord *to mill* aan, welk ik gezegd had niet te bestaan; dan ik heb het tot nog toe niet ontmoet.
MILLER. (eng) Molenaar. 48.
MILTI, *miltida*, (fr. th.) Ysl. *millde*, zachtmoedigheid. 220.
MINSCH voor *mensch.* 135.
MJOL. (zw.) Meel. 73.
MISFACERE. 228.
MODE. 116.
MOED, voor *gemoed.* 183.
MOEDE. 116.
MOEDEN. 116.
Te MOET *gaan.* 161. Nog in het Plat-Duitsch *in de möt gaan.*
MOETE. 116.
MOETEN. 115. voor *mogen. Ibid.*

Ibid. Zie ook de *Oude Friesche Wetten*, *bl. bl.* 35 & 310, en aldaar de *Aanteekeningen.*
Mogen, voor *moeten.* 116. Opmerkelijk is het, dat ook nog *mocht* in het Ditmars. eene *schuld* beteekent. Ook in de Baronie van Breda is *mogen* voor *moeten* niet geheel buiten gebruik.
Mol, stof. 52.
Mol, *molworp*, *mulworp*, afgeleid. 52. Zeer juist is de aanmerking van *Richey*, *Idiotic. Hamburg.* dat, indien *maul* het stamwoord in *maulwurff* ware, de Hollanders niet *molworp*, maar *muilworp*, zouden gezegd hebben.

Even gelijk de Engelschen, en wij, slechts het eerste gedeelte van dit woord behouden hebben, zegt men, in sommige streeken van Zwitserland, eenvoudig *schäre*, in plaats van *schermauss*, welk ook een mol is in het *Lexicon* van *Frisch.*
Molboor, of *molberd.* 52.
Molde, *moude*; hoe in verscheidene taalen. 51. Van denzelfden oorsprong, als *mal*, *mæl*, *malm*, *mel*, *melb*, *melm*, *mil*, *mol*, *molm*, *mul*, *myl*, enz. 51 & 52.
Molder, voor *malder.* 73.
Molder, *molster*, *molter*, *molfter.* Ibid.
Mole, (eng.) mol, oudtijds *moldworp.* 52.
Molferd, *molfert.* 73.
Mollesfooten. 52.
Molm komt niet van het Goth. *milhma*, eene wolk. 52. Echter is in het Wallisch eene wolk *commwl*, *cymmwl*, en in het Bretonsch *commol*; naar het schijnt, zoo veel als eene vergadering van stof. *Cym* is het Latijnsche *cum.*
Molster, *mulzer.* (duitsch) 73.
Molta, stof, voor het graf. 54.
Mond. Of in dit woord de N ingeschooven zij. 91.
Mondboor. 52.
Monnandey, *monendey.* Maandag. 225.
Mool. Meel. 72 & 73.
Moorn, het Eng. *morning.* 226.
Mot. (a. s.) Schattingspenning. 116.

Mot, *moat.* Moet. 115.
Motten, voor *moeten.* 185.
Moue. fransch) In het oud-Fransch was het ook *mouee.* en *moe.* Volgends sommigen zoude het oorspronkelijk een snuit beteekenen, daarna een verlengden mond, en eindelijk den mond in het gemeen. Ik zoude met dit gevoelen zeer wel kunnen instemmen om de spreekwijze *faire la lippe*, welke dezelfde is als *faire la moue*, zijnde *lippe* (ons *lip*) in de oude Fransche taal, bij den Heer *Roquefort*: „ grosse lèvre, lèvre a-„ vancée, comme quand „ on boude; grimace." Deeze beteekenis van *grimace* heeft ook het Neder-Saxische *mukken*, waarvan *de muken trekken.* Bij *Kiliaan* is mocken *buccam ducere.* In de gemeene verkeering bezigt men thands *mokken* meest in de beteekenis van het Fransche *bouder*; of dit zoude, door uitwerping der letter N *moncken* moeten zijn, welk *Kiliaan* verklaart door *obducere vultum, nubilum fieri.*
Mouse, (eng.) oudtijds *mows.* 198.
Mouth. (eng.) 91.
Mouton. (fransch) 45. Nog belachgelijker afleidingen van dit woord, dan die van *Skinner*, vindt men bij *Ménage. Wachter* doet het van *mutzen*, ons oude *moetsen*. komen. Bij *Kiliaan* is het ook *mutsen*, en bij den Heer *Weiland*, *motsen*, *mutsen.* Het schijnt slechts een verschillende tongval te zijn van *metzen*, onder de beteekenissen waar van ook die is van *mutilare*, welk, door sommigen, van denzelfden oorsprong gehouden wordt, als *mutsen*. Mij komt voor, dat *mouton* een woord van Keltischen oorsprong is. In het Wallisch is mohlt, of mollt, in het Bretonsch maout, *vervex*, en in laatstgenoemde taal maout turch *aries.* In het oud Vlaamsch heette een hamel ook *mottoen.*
Mouws, *muws.* Muis. 198.
Mowe. (eng.) 91.
Mu; de mond, of iets daar-

daartoe betrekking hebbende. 91. Het oud-Fransche *mousse*, welk een hondenbek, *moussega*, kaauwen, en *mour*, *moure*, *mourre*, welk hetzelfde als *museau* beteekent, schijnt deeze stelling te begunstigen. *Muzel* is in het Bretonsch *lip*. In het Wallisch heeft *mêl*, *môl*, *mûl*, de beteekenis van *caput*. Mogelijk is het wel met *muil* vermaagschapt. Min wel vindt men, bij *Menage*, *museau*, van het Lat. *musum*, het deelwoord van *mungo* afgeleid.

Muaz, *muazi*. (fr. th.) 115.

Muid, voor *mond*. 91. A. S. *muth*, *muthe*, oud-Friesch *mutha*. Voor slot, burg, heeft het ook *Boxhorn*. Zie *Tegenw. Staat van alle Volken*, 20e *D. bl.* 202.

Muiden. Naamsoorsprong. 91.

Muiltje voor een kus. 92.

Mul. 52. 73. Even als men, voor *molde*, ook *molle*, *mol*, zeide, gebruikte men, omgekeerd, voor *mul*, of *mulle*, ook *mulde*. Ook in het Laplandsch beteekent het laatstgenoemde woord stof.

Mülen. (duitsch) 73. In het Plat-Duitsch is *müllen* tot mul maaken, welk woord in de Baronie van Breda mede *in activo* gebruikt wordt, hoezeer meest in eenen figuurlijken zin. Het wordt echter ook, en aldaar, en in Neder-Saxen, voor een *verbum neutrum*, gebruikt op dezelfde wijze, als in geheel Nederland. Zie wijders het *Bremisch Nieder-Sächs. Wörterbuch* op *Mullen*.

Must. (eng.) 115.

Mut. (duitsch) 116.

Mute. (h. d.) 116.

Muten. (oud-d.) 161.

Muth (a. s.) 91.

Muthen. (plat-d.) 161. Ook *möten*.

Muwlckjen. Kussen. 92.

Muwle, *muil*, voor *mond*. 88. Daarentegen wordt, in *den Neder-Saxischen Bybel*, *Ps.* 52. *vs.* 9, *mund* gebezigd, daar onze overzetting *mull* heeft.

Mycken. (zw.) 132.

Myl. 52.

Myld. *Mild*. Zachtzinnig. 220.

N.

N.

NAARS. 214
NAASSEM. 214.
NABBE. (gaul.) 110.
NACHBAR 150.
NACH-BAUER 150.
NACHT, *nauht*, *nawith*, (a s.) *naught*. (eng.) Niet 34.
NÆSTE. (zw.) 148.
NAET, *neat*, niet. 34. Beteekent ook *niets*. 35.
NAMP, voor *nam*. 47. Onder anderen bij *Hooft*, *Ned. Hist. bl.* 252.
NAN. (a. s.) Niemand. 72.
NARM. 214.
NASUS. (lat.) 110.
NAUT., *naat*, *nath*, in oud-Friesch *niets*. 36.
NAVOND. 214.
ND verliest in het Friesch veelal de D, en wordt in N en NN veranderd. 13 en 14. Zelfs in twee afzonderlijke woorden. 152 en 153.
ND en NG dikwijls in de oude taal verwisseld. 226. Zoo herinner ik mij *strange* voor *strande* geleezen te hebben. En niet alleen na eene voorafgaande N, werden onwling de D en G verwisseld, maar ook wanneer die op zich zelven stonden. Zoo heb ik bij voorb. *steghe* voor *stede* gevonden; en in een oud Geldersch Gebed des Heeren, bij *Adelung*, *Mithridat.* 2e *D. bl.* 251, *Geeft ons* HEUGEN *ons daghelichs broot*, voor *heuden*. Daar en tegen ontmoet men bij *Van Mieris*, 1e *D. bl.* 517, *na gelande*, voor *na gelange*. Zelfs was in het oud Fransch die verwisseling niet buiten voorbeeld, treffende men, om dit eene slechts te noemen, meermaalen *Flamang* en *Flamange*, voor *Flamand*, *Flamande*, aan. Wat verder de verwisseling van *ond* en *ong* betreft, zoo werden zelfs de D en G, eertijds, gelijk nog wel geschiedt, bij het Landvolk, in zulke woorden samengevoegd. Men treft in boertige gedichten van de 16e en 17e eeuwe, nog *ongder*, *zongder*, enz, voor *onder*, *zonder*, aan. Men deed zelfs *ong* op *on*, en op *ond*, rijmen.

NEAH,

Neah, *neh*, *nih*, (a. s.) 226.
Neahst, *nehst*, *nyhst*, *next*. (a. s.) 148.
Neb. 109. 110.
Nebbe is, in het A. S., de neus; en zelfs het geheele aangezicht. 110 In het Neder-Saxisch is *Nibbe*, en de bek, en de neus; *Schnibbe*, *Snibbe*, alleen de bek. In het *Brem. Nieders. Wöterb. S.* 567. worden *Snibbe*, *Snippe*, *Schnabel*, *Schneppe*, onder die woorden geteld, welke, tot versterking der beteekenis, de S vooraan aanneemen.
Nebbe (oud-d.) 110.
Nechebura. (a. s.) 150. Al is het ook, dat dit woord, gelijk *Junius* meent, van *Bur*, eene hut, een vertrek, afkomstig zij, komt evenwel de zaak op hetzelfde uit. *Bur*, *Bure*, *Buur*, beteekent toch oorspronkelijk *habitatio*, en daarvan ook *communis habitandi locus*.
Nechehusa. (a. s.) 150.
Nef. *Nebbe.* (vsl.) 110
Nef. (wall.) Hemel. 216.
Nef. (fransch) 216.
Nei-boer 150.
Neighbour. (eng.) 150.
Nemmen, niemand 157.
Nemo, (lat.) afgeleid. 171.
Neoman, *Nioman*, *niman*, *niemen*; niemand. 156 en 57.
Nergends is *ne ergends*. 158.
Nes. (wall.) 118.
Nest, naast. 148.
Next. (eng.) 148.
Ney. 148. 226.
Nicht, eertijds ook *Nift*. 191. Sommigen willen daarvan het nog gebruikelijke *Nuf* afgeleid hebben, doch te onregt.
Nie man, oud-Nederl. voor *niemand*. 156.
Nigh. (eng.) 148.
Nimmen, niemand. 156.
Nimmer is *ne immer*. 158.
Nin, *neen*. Niet een 72. Men vindt het ook *nen* gespeld. *Neen* voor *ne een*, niet een, was ook, oudtijds, in het gewoon Nederlandsch niet geheel vreemd, zoo min als in het Neder-Saxisch.
No men. (eng.) Niemand. 157.
Nomen, en *nonmen*, voor *noemen*. 185.
None. (eng) Niemand. 72.
Noô, voor *node*. 179

Noom,

Noom, voor *Oom.* 214. Een geleerd man onder mijne taalkundige vrienden meent, dat *Oom*, door afknotting der G, kome van GOOM, *cura*, *curator*, opziener, beschermer.
Nothing, (eng.) niets; is eigenlijk *no thing*, geen ding. 27.
Nouw, voor *naauw*. 3.
Nuere & nutare. *Wenken* en *wanken*. 156.
Nurus. (lat) 169. 170.
Nyer. 148.

O.

O in *eu* veranderd. 206.
Oben. (h. d.) 154
Ober, of aber, voor *iterum*, *rursus*, *denuo*. 8. Van *ober*, in die beteekenis, heeft ons *over* nog spooren in *overdoen*, *overzien*, enz *Aber* is nog overig in het zoo gemeene *abermahl.* Het was in het Allemannisch *abur*, *avur*, *avor*, *avar*. Dezelfde beteekenis, welke ik aan het saamgetrokkene *ober*, of *aber*, in *onat*, geeve, heeft het Wallische *ad*, beantwoordende aan het Latijnsche *re*, in adladd, *foenum secundarium*, waarvan het tweede lid *ladd* het Latijnsche *sectio* is; hoezeer *ad* ook hier zoude kunnen genomen worden voor een verminderend voorzetsel, in welken zin het insgelijks somtijds voorkomt, als adlaw, *homo sortis infimae*, adwerth, *pretium minus justo*, adu-ledd, *convivium tenue*. Dan ik hel meer tot de eerst aangevoerde beteekenis van *re* over.
Oder, Friesch en A. S. ander. 204.
Oe, bij de Ouden, voor *oo*. 184.
Oenhlest. 42.
Of voor *af* en *van*. 211.
to cut Off. (eng.) Afsnijden 211.
Ofbreeken. 211.
Offspring. (eng.) 211.
Oflyvich. 211.
Ofnehmen. 211.
Of-snyden. 211.
Oft, *ofte*, eertijds ook *ocht*. 191.
Oligos, (gr.) en *parvus*, en *paucus*. 132.

Olt-

OLT. Oud. 2.
OMAT, of AMAT. 8.
ON. (fransch) 0.
OND door de Friezen veel in *oun* of *umn* veanderd. 194 206.
ONDILD, voor *ongeduld*. 183.
ONE (engelsch); het Fransche *on*, in de beteekenis van ons *Men*. 10. Dit *Men*, het Hoog-Duitsche *Man*, is eigenlijk, naar mijn inzien, het meervoud van *man*, welk, oudtijds, in het gemeen een mensch beteekende. Men vindt in onze oude taal meer, dan één, voorbeeld, van *man* voor *mannen*, menschen, gebruikt. Nog zegt men *honderd man*, *duizend man*, enz. Men zoude, wel is waar, het Duitsche *man*, ons *men*, ook kunnen doen komen van het Keltische *men*, welk men wil dat beteekene *multitudo*, en aan het Bretonsche *ment*, het Fransche *maint*, den oorsprong zoude gegeeven hebben; dan ook dit, zoo wel als ons tegenwoordige *menigte*, en oude *menie*, *menye*, schijnt niet anders te beteekenen, dan eene vergadering van menschen. Te onregt meent *Baxter*, dat ons *menigte*, in de spreekwijze van *de menigte*, voor *vulgus* genomen, tot het Walische *main* (ons *min*, welk ook de vergelijkende trap van het Keltische *man* is) behoore.
ONEÔO. (gr.) 63.
ONGAELYCK 179.
ONGHER en *onder*. (meridies) 226
ONGHEREN en *onderen*. (prandere) 226. Men zie over deeze woorden *Junius*, *Glossar. Goth.*, op *Undaurnimat*; *Schilter*, *Glossar. Teuton.* op *Onder* en *Under*, en *Wachter* op *Undern*, die meent, dat *ongeren* slechts uit eene gebrekige uitspraak van het gemeen ontstaan zij, hetwelk bevestigd schijnt te worden door het Walische ANTERTH, A S. UNDERN, *pars temporis matutini*, *quam vocant horam tertiam*.
ONGLIK, ongelijk. 207.
ONLEAUWLYCK, voor *ongetrouwlijk*. 183.

Onnen, *honnen*, *hoonen*, *ghonnen*, *jonnen*. 66. In den *Algemeenen Kunst- en Letterbode* 1812, *bl.* 341, wordt tot *onnen*. *unnen*, met voorzetting der W. gebragt het woord *Wonne*.

Onpasselyk, voor *te onpasse*. 12 & 13.

Onstade 12 & 13.

Ont. 168 Omtrent dit *ont* heb ik mij, door de vertaaling van den Heer *Wassenbergh*, welken, als Fries, ik in dit vak volkomen onderrigt hield, laaten misleiden. Ik geloof als nu, eerst door anderen op den weg, en naderhand te regt geholpen, hetzelve *donec*, *usque ad*, *quamdiu*, te beteekenen. In het gewoon Nederlandsch is het *ante*, *onte*, *unt*, *unte*, bij *Kiliaan* door *usque*, *usque eo*, vertaald; in het oud Duitsch *unt*, *unte*, *unzen* (*unze* in het *fragmentum C. M. contra Sarac. vs.* 1046, *unz* bij *Otfrid. L.* 1. *c.* 20. *uns* in den *Rhytmus de S. Annone*, *v.* 571.) *unzin*; bij Lipsius *unt*, *untes*; in het Engelsch *until*. Men heeft mij doen opmerken, dat men, voorheen, in Friesland, zeide *alont*, of *al-ont*; zie *Scotanus*, *Friesland tusschen 't Vlie en de Lauwers*, *bl.* 79. *reg.* 10. *van beneden*, en *oude Friesche Wetten*, *bl.* 9, 56 *en* 59 Naderhend is 't voorzetsel *al* weggelaaten, en heeft men *ont* gezegd.

Ontfaan, voor *ontvangen*. 21.

Onverscheelig is onnoodig te schrijven voor *onverschillig*. 208.

Oor, de tweede. 204. Ook *oer*. 205. Zie *oude Friesche Wett. bl.* 297; en *oeder*; zie ald. *bl.* 3.

Oorman, anderman. 204.

Ooststellingwerf en *Weststellingwerf*. 128.

Opflikken. 225.

Opja, *opjaan*, opleggen. 67 Zoo hebben de Zweeden yppa, *elevare*, *sursum tollere*, zoo veel als *uppa*, van upp, *sursum*. In het Ysl. is yppa, *incipere*, welk wij ook wel *opneemen* noemen.

Oppe, Frank. *oba*, Ysl. *ofa*. 154.

Oscu-

Osculum (lat.) 92.
Other, *oder*. Friesch en Eng 204
Ou in het oud Friesch in *aa*, of *á*, veranderd. 1.
Ou, ol, en au, verwisseld 3
Ou en au verwisseld. 3.
Ouant, in Pikardyen, voor *Gaa*. 164.
Oudollig 217.
Oun, bij de Friezen gelijk aan *oud*. 184.
Ov, en oev, veranderd in *opp*. 154.
Ovel en *oevel*, voor *euvel*, 185.
Overhoer, *overhoererye*, 154 en 155.
Overlandich. 96.
Overmarschen, *overmarken*. 96
Ow gebruikten oudtijds de Engelschen voor *ou*. 189.
Own. (eng.) 63.

P.

Paayen. 127.
Pacco. (It.) 117.
Pack. (h. d.) 117.
Pak. 117
Pan, Plat Duitsch *Panne*, Ketel. 126 Dezelfde beteekenis heeft *Pann* ook in het Laplandsch.
Pân voor *Pand*. 142.
Panna (a s.) 126.
Pannenhuis, brouwhuis. 126. Na dit geschreeven te hebben, vond ik, dat *Pan-huis*, of *Paenhuis*, bij *Kiliaan*, een verouderd woord is, door *brouwhuis* uitgelegd, en overgezet *braxatorium*, *panna*.
Parn, voor *Barn*. 28.
Patten, *paetken*, *paatjen*, *partjen*. Kussen. 210.
Pauk. 119.
Paysen, *peisen*. 172.
Pea, een zoen. 210.
Pedd. (wall.) Voet. 55.
Pedler (eng.) 55.
Pegel, Peil 62. *Pegel* was, oudtijds, een zekere maat van vloeibaare waaren. Van het daaruit samengetrokkene *Peil* heet daarom het meeten van eenig vocht *peilen*, welk nog in het Neder-Saxisch *pegeln* is, in welke taal het ook beteekent lang en langsaam drinken. Bij *Kiliaan* is het *metiri*, *mensurare*, *mensuram designare*, me-

metiri vasis capacitatem; als mede *modice sive parce dare*. In den laatsten zin wordt het te Breda nog gebruikt, doch meest voor langsaam opbieden, weinig te gelijk bieden.

Peinzen, eenvoudig voor *denken*. 68 Tusschen *peinzen* en *denken* schijnt echter reeds onderscheid te maaken *M. Stoke*, 4e *B. v.* 1580:

Hi pensde wel, doe hi dat dochte.

Peisel, *Püsel*. 173. *Pesel* is, strijdig aan de hier gegeevene uitlegging, bij *Ziegler*, *in Idiotic. Ditmars.*, eene kamer in het achterste gedeelte van het huis, welke de geheele breedte van hetzelve beslaat, en, dewijl geene vuurplaats in dezelve gevonden wordt, niet wel anders, dan in den zomer, kan gebruikt worden. Na genoeg komt hiermede overeen het geen, wat in het *Idiotic. Hamburg* van *Richey* wordt gezegd, dat *Pesel*, naamelijk, te Flensberg, en in den omtrek, de voornaamste en grootste beneden kamer is, welke gemeenlijk regt tegen over de huisdeur in het achterhuis ligt. In het *Brem. Nieders. Wörterb.* is *Pesel* daar en tegen eene kleine kamer met een kagchel.

Peiselen 174.

Persécuter (fransch) 33.

Pezeulin (gr[illegible]) 21

Piduuungan Bedwongen. 165

Piepen als een muis 86. Niet ongewoon is het bij ons *piepen*, even als *pypen* in het Plat D., voor kermen, steenen, te gebruiken.

Piepen en *pypen*, thands onderscheiden 86. Ook in het oud Fransch was *piepen* verschillende van *pypen*. Het eerstgemelde, in de beteekenis van *pipire*, was *pipier*, het tweede *piper*.

In het Plat-Duitsch bestaat nog een ander *pypen*, welk is, al zuigende drinken, even als of men door een pijp dronk.

Piepen, kussen. 92.

Piepje, piepen. 85 en 86. Pypen 86. In het Plat-Duitsch heeft men ook *pi-*

pipen, zoo wel als *pypen*. Een *pyper* heet, in die taal, *Pipet*, in het Laplandsch *pipur*, van PIP, *fistula*.

PIGIHTI. Biecht 202.

PILLEN, (frank duitsch) voor *bellen*. 16.

PIN, *bin*, ben 21.

PINNAN voor *binden*, bij *Kero*. 15. Dezelfde heeft echter ook *anpintan* voor *ontbinden*. *Ontbynen*, voor ontbinden, vindt men bij *H. Laurensz. Spiegel*, achter de uitgaave der *Brabbeling* van *Roemer Visscher*, van 1669, *bl. 198*.

PIOULEL. (langued.) Doedelzak. 37.

PIPIRE. (lat.) 86.

PISJEN. 172. Men heeft mij onderrigt, dat *pisjen* hier eenvoudig beteekent *urinare*, dewijl nog heden in Friesland en Neder-Saxen dit spreekwoord in gewoon Nederlandsch heet: *pissen gaat voor dansen*; waaruit tevens blijkt, dat *pisjen* de waare leezing is, niet *pysseljen*, gelijk de Heer *Wassenbergh* heeft, door wiens vertaaling ik in den waan geraakte, dat *pisjen* hier dezelfde beteekenis had, als *pysseljen*, veronderstellende, dat een Fries beter, dan ik, weeten moest, in welken zin het spreekwoord in Friesland gebezigd wordt. Men bedient zich van hetzelve, om te kennen te geeven, dat de dringendste zaaken voor de minder noodwendige moeten gaan.

PIUHT. (fr. th.) Biecht. 202.

POCCYN. (wall.) 117.

POCHE. (fransch) 117.

POCKET. (eng.) 117.

POCKSACK 117. Met *Pocksach* heeft eenige overeenkomst het Baskische *Alporchac*, ook eenen zak, misschien eenen *Porse-sack* (beurs-zak), beteekenende.

POES, kus; *poesen*, *boesen*, kussen 92.

POICHA, *Poccha*, *Poha*. (a. s.) 117.

POKA. (ysl.) 117.

POKE, *Pook*. 117. In het oud-Fransch was *Poque* het tegenwoordige *poche*. Men had in hetzelve ook *pouque*, en *pouchet*, Bastaard-Lat. *poucha*.

Tot *Poke* moet, misschien,

schien, gebragt worden het Plat-Duitsche *pocken*, steelen, even als *picken*, *fucken*, en *byfuchelen*, iets diefswijze bij zig steeken, van *Ficke*, in het oud Duitsch, een zak, of beurs. Zoo doet TUINMAN *moffelen* ook komen van *Moffel*, een soort van want, of *mof*, of, eigenlijk, volgends *Leibnitz*, op *Muffela* van den *Archaeologus Teuto* van *Mylius*, al, wat bedekt.

POKE (eng) 117.

PONG. 116 119.

PONK. 116.

PONK. (deensch) 116 en 117.

PONTGASTEN. 100.

PORC, (fransch) van *Borg* afgeleid. 146. Het Bretonsch *Porch* schijnt deeze afleiding te begunstigen.

PORCUS. (lat.) 146. 147.

POUCH. (eng.) 117

PRIED, *Fried.* (Bret.) 169.

PRIOD, *Priodferch*, (wall.) 169.

PRIODAFAB. (wall.) 169. Ook *Priodfab*, en *Priodsfab*.

PRIODAS. (wall.) 169.

PUGG. (moeso-goth.) 116.

PUNG. (zw en eng) 117.

PUNG. (a s.) 117.

PUNG (deensch) 118.

PUNGIA. 118. Zie *Pontanus*, *Itinerar. Galliae Narbon. p.* 259.

PUNGR. (ysl) 116.

PUPPET-SHOW. (eng) 69.

PÜSEEL. 173 en 174.

PUSS (zw. Kus. 92

PWNGA. (wall) 119. Dit woord beteekent niet alleen *tumor terrae*, maar alle soort van gezwel, b. v., ook een vleeschgezwel, of het geen, wat wij met een onduitsch woord een *abces* noemen.

PYE, *Feis*, *Beis.* 174.

PYP. Wall. *Pip.* Ysl. *Pipa.* A. S. *Pipe.* 86

PYPE, *pipe*, het Lat. *mentula.* 92. Op gelijke wijze is, in het Bretonsch, *caly*, van dezelfde beteekenis, vermaagschapt met CALCH, CALAF, *calamus.* In het Neder-Saxisch is *Mentula* ook *Pyp-hahn.*

PYSEEL. 174. Na de eerste uitgave van dit werkjen het *Alt-Fries. Wörterbuch* van *Wiarda* magtig geworden zijnde, heb ik ontdekt, dat mijne gissing omtrent *Pyseel* niet

niet ongegrond is, dewijl *Pisel*, in het oud-Friesch, onder andere beteekenissen, ook die van eene kleedkamer heeft.

Pysel. 173.

Pysseljen. 172 en 173.

Q.

Quaden, of *quatten*, twijfelachtig of in *Infinitivo* bestaa. 174. In de *Taalkundige Mengelingen*, *bl.* 421, wordt echter gezegd: „ *qheden*, quaden, was een zeer „ gemeenzaam woord in „ 't Aleman en Fr Th.”

Quæ, *kwæ*, *kwëa*, *kwaa*. 178. Bij de oude Vlaamsche en Brabantsche Schrijvers ontmoet men veel *quaey* en *goey*. Anna Byns, 1e *B.*, 10e *Refereyn*:

Hi verliest goey fame, die den quaden behaecht,
Maer den quaden mislieven is Gode bequame,
Tis der sielen vrame, dus niet en claecht,
Al beklappen u quay tonghen.

Bij de hier door mij bijgebragte samentrekkingen, voege men ook *bree* voor *breed*. Houwaert, *Rem. der liefden*, 1e *B.*

Den boom die den wandelaer geeft een bree lommer playsant.

Quaelck. Kwalijk. 182.

Quaen (oud-Friesch) 174. Men vindt ook *kaden*, voor *kwaden*, in de *Oud-Friesche Wetten*, *bl.* 65, 293, 311.

Qualm voor *walm*. 11.

Quarr. (plat-d.) 176.

Queden. 174. 175.

Quel voor *wel*. 11.

Questen. 176.

Quetten. (oud-d.) 174.

Quetteren. 174.

Quh in het oud Schotsch, voor *Wh*. 11.

Quida. (zw.) 176.

Quio (veroud. lat.) 175.

Quit (oud-d.) 174.

Quoth. (oud-eng.) Schotsch *quod*. 176.

R.

Raad, in *Schapraade*. 199. *Raad* schijnt mij toe, niet zoo zeer *gereedschap*, in dit woord, te

te beteekenen, als wel *victualia*, of *quae victus caussa reponuntur*, het welk in het Duitsch *Rath*, en *Vorrath*, ons *Voorraad*, is. Hiervan heeft *Rath* ook de beteekenis van *frugalitas*. Hetzelve heeft echter ook, in het gemeen, die van *instrumentum*, *apparatus*, b. v. in *Hausrath*, ons *huisraad*, en in *Geräthe*, *Geräthschaft*, ons *gereedschap*.

RAADEN, *Reeden*. 199.

RAANEN, smelten, doen vloeijen. 135.

RÆD. (a. s.) 120.

RANDON 134.

RANDONNER 134. Bij KILIAAN *randuinen*. *Randonner* is, in de tweede beteekenis, met geweld op iets, of op iemand, vallen, iemand aanvallen, slaan, mishandelen. In dien zin wordt het in Pikardyen veel gebruikt.

RANNEN. 134.

RANNEN, *rennen*, *rinnen*, *ronnen*, *runnen*, beteekenen alle *coagulare*. 135.

RAÜDE. (h. d.) 230.

RAUGRAAF. 13?. De *Raugraaven*, of *Ruwgraaven*, werden niet alleen verkeerdelijk *comites pilosi*, maar ook *comites hirsuti*, en *sylvestres*, genaamd. *Raugraaf* komt, meer dan waarschijnelijk, van *rügen*, beschuldigen, waarvan sommigen ook het woord *Ruwaard* afleiden, zoo veel als openbaaren aanklaager, waaromtrent ik mij thands niet inlaat. In *Raugraaf* behoort men zich niet te stooten aan de verandering van *ü* en *au*; want dit zelfde *rügen* is in Oost-Friesland *wrogen*; zie *Leibnitz*, *Collectan. Etymol. Par.* 2. *pag.* 55, en het *Brem. Nieder-Sächs. Wörterb.* 5er *Th. S.* 294 & 295.

READ. (eng) 120.

REC. (a s.) Rook. 70.

RECHTEN oudtijds voor *regeeren*. 198. Zoo ook *Berechten*; zie *Melis Stoke*, 2e *B. v.* 251; gelijk ook *rigten*, welk in de gewijdde bladen dikwijls in dien zin voorkomt. Hiervan de *Rigters* van het volk Israëls.

REEKHOL, rookgat. 70. In het Duitsch heeft, om de

hier

hier aangehaalde reden, een schoorsteen ook den naam van *Rauchloch.* Vergel *Von Wicht, Ost-Fries. Landr. p.* 124

REEN, *reyn, reyner.* Rendier. 133

REGEERJE, *r[illegible]je, rejearje, [illegible], regeria.* Regeeren 197.

REGT-KAMER 125. Dat het enkele *Kamer* somwijlen voor eene regtkamer gebruikt werd, kan men bij *Haltaus*, op het woord, zien.

RENA, *runa*, rennen, een zeer oud werkw. 133.

RENI (lat.) Rendieren. 133

RENNEN, zoo wel vloeijen, als loopen. 134. Op gelijke wijze wordt *loopen* ook voor vloeien gebruikt.

RENNEN voor doorsijperen. 134.

RENNES (fransch) Rendieren. 133.

RENSEL, *rinsel, runsel*, gestremde melk 135.

RENTDUN (frank.) 134.

RESA. (zw.) Reis. 90.

REYN, regen 62. *Rein* meen ik naderhand ook elders, dan in het Friesch, gevonden te hebben In het A. S. is het zoo wel *ren*, als *reng*, en *regn.*

REYTSEN, raaken 192.

RHYN Naam deezer rivier afgeleid. 134. 234. Ook *Baxter, Glossar. Antiquitatum Britann. p.* 159, leidt den naam van den Rhijn van het Goth. RINO, A. S. RYNE, *torrens*, af. Hoe het zij, daar de H, in oude tijden, veel voor, of achter, de R geplaatst werd, komt mij het bewijs, uit die letter getrokken, te zwak voor, om daarop den naam dier rivier uit het Grieksch te doen voortkomen.

RIED, *Rie.* 120.

RIE-JAEN 120.

RIEKEN. 194

RIESE-BEDDEN. 124. Ook in het Friesch is *Ries* een reus. Deeze *Riesebedden*, of *Riesebetten*, zouden, misschien, eenigen schijn kunnen bijzetten aan het gevoelen van hen, die meenen, dat men door *Hunnebedden* ook reuzenbedden verstaan moete, dewijl *Hunen, Huinen*, in onze oude landspraake, *reuzen* zijn.

zijn. Het is een algemeen bijgeloof in alle landen, hoe afgelegen ook van elkander, waar dergelijke *tumuli* gevonden worden, dat dezelve begraafplaatsen van reuzen zijn.

RINN-ABEND en RINN-TAG. 134.

RINNEN beteekent, somtijds, eenvoudig, gaan, komen. 133.

RINNEN schijnt hetzelfde met *rennen* te zijn. 133 *en volg.* Beteekent zoo wel loopen, als vloeijen. 134. In het Gothisch is *andrinnan*, redekavelen, redetwisten; even als, in onze oude taal, *vertrekken* ook vertellen was, en als nog het Fransche *discourir*, It. *discorrere*, Eng. *to discourse*, dezelfde beteekenis heeft In het midden-eeuwsch Lat. was *discurrere* ook verhaalen.

RIOECHT, *riucht*, *rieugt*. Regt. 188.

RIOEUCHT. 189.

RIOT. 6. Zie over dit woord *Baxter*; *Glossar. Antiquitatum Britann. p.* 97.

ROCHTEN, *het Rocht hegen*. 189.

ROEK Eene roek hooi's. 7 en 8 Zoude dit woord ook een samengeharkten hoop beteekenen, en gemeenschap hebben met ons oude *reecken*, *raecken*, en *Reke*, *Raecke*, bij *Kiliaan*, en nog hier en daar in Nederland, een hark, in het Duitsch *Reche*, een werktuig, dat men voornaamelijk bij den hooibouw gebruikt; zie *Von Stade*, *Erläüter. der vornehmste Biblischen Wörter*, *S.* 802. Ik meen het eigenlijk te zijn een werktuig, om iets bij een te schraapen. Hier van is *reken*, *reecken*, *raecken het vuur*, bij KILIAAN, *dispersos ignes in unum colligere*, iets, het welk ik, bij verbastering, wel eens *inrekenen*, voor *inreken*, heb hooren noemen. In het Friesch zegt men, meen ik, nog *raaken*, zoo wel als in het Neder-Saxisch. Lange na dit uit mijne aanteekeningen uitgeschreeven te hebben, zie ik dezelfde gedachten, met meer andere, in het laater uitgekomene

Ver-

Vervolg der Taalkund. Aanmerkk. van den Hr. Ypey, bl. 47 *& volgg.* Of het op hoopen zetten van het zand, welk de hoveniers tegen den winter doen, en door hen *ruggen maaken* genoemd, eigenlijk *rooken*, of *roeken*, zoude moeten zijn, durf ik niet beslissen.
Roigne, *Rogne*, (fransch) 58.
Roke, voor *Rotse*. 38. Ik zoude, naamelijk, dit *Roke* eerder aan de verwisseling van K met TS toeschrijven, dan het, met den Heer *Ypey*, voor eenen steenhoop houden, kunnende een rots niet dan oneigenlijk een bijeen verzamelden hoop steenen genoemd worden.
Rondschouwen. 68. Dit woord heeft de Heer *Siegenbeek* ook gebezigd in zijne vertaaling der *Episode* van Nisus en Euryalus, uit het 9e Boek van de Aeneis. Zie deszelfs *Museum*, *bl.* 229.
Romruftig, *roemruchtig*. 191.
Ronnen. 134 en 135.
Roopen, *ropen*, voor *roepen*. 184 en 185.
Ropa. (zw. en ysl) 184.
Roppen, *ropjen*, roepen. 184.
Roupe en *rope*. (oud eng.) 184.
Rui, *ruid*. 58.
to Run. (eng.) 134.
Runnan. (a. s.) 134. Ook *runian*.
Runnen. 134.
Runnet. (eng.) Gestremde melk. 135.
Runs. (zwitsersch en oud-Duitsch) 134.
Runsa. (oud-d) 134.
Rymen (valsche). In de 19e Eeuw zelfs, heeft *J. F. Helmers* niet geschroomd te zingen:

Zoo blijft ook Juno steeds de gemalinne eens Gods,
Schoon zij den appel derft in Idaas lauwerbosch.

Rynning. (a. s.) Gestremde melk. 135.

S.

Sach. (all.) Sap. 191.
Sæc. (a. s.) Zak. 82.
Saf. (all) 191.
Saft. 191. In de zuidelijke taa-

taalen, waar men voor *Saft*, of *Soft*, een woord zonder T heeft, leide ik hetzelve, meer onmiddelijk, af, van *Suavis*; te meer, daar het oud-Fransche *Soef*, in het vrouwelijke, *Soefva*, *Soeve*, heeft.

SAFTEN. 191.

SALEGAST. 100.

SANK en *Sancg*, voor *Sang*, zang. 43.

SATERDEY. 226.

SAUDENIER. 2.

SAWDIWR. 2.

SCABIES. 58.

SCAL, *Scol*, (oud-d.) zal. In hetzelve, vooral in het Neder-Saxische, zeide men ook *ich Schall*, en *hi Schalt*. In het Frank-Duitsch had men reeds *Sal*, blijkends het *Glossar.* van *Lipsius*, waarin men, onder anderen, vindt: *Ehton sal* voor *persequar*, *facon sal*, *dormitabit*; *farnozzan wurthan sal*, *consumetur*; *fellon sal*, *dejiciet*; *ferterron sal*, *perdes*; *generan sal*, *liberabo*; *geruuon sal*, *parabit*; *irferron sal*, *obstupefacies*; *waldan sal*, *dominabitur*; zoo dat *sal* van alle de drie persoonen gebruikt wordt. Te Hamburg zegt men, *ick sal* en *ick schall*, *sölen* en *schölen*. Zie *Richey*, *Idiotic. Hamburg. p. 403*; en over het woord *schölen* denzelfden *p. 234*. Bekend is het, dat in het Hoog-Duitsch *sollen* dikwijls *moeten* beteekent. Niet zelden zetten vertaalers, die beter behoorden onderrigt te zijn, *sol* door *zal*, of *zoude*, over, op plaatsen, waar *moeten*, of eene wending, aan *moeten* gelijk staande, gevorderd werd.

SCANC-BEORG. *Schonkberge*. Laars. 200.

SCARREO, *Scarrosus*. (lat.) 230.

SCAU, *Scauwen*. 70.

SCEAP, *Scep*. (a. s.) Schaap. 59 *Scæp-hird*, Schaapherder. *Ibid.*

SCHAAR. Duitsch *Schar*, Wall. *ysgar*. 29. In het oud-Fransch is *Scarre* het tegenwoordige *Escadron*.

SCHAARWEIDE. 29.

SCHÆF, *Sceáf*, A.S. *Sceaf*; Schoof. 145. Over de afleiding zie *Von Stade*; *S.*

S. 564, en het *Brem. Nieder-Sächs. Wörterb.*
SCHAELEN, *Schälen.* 208. Zie *Idiot. Hamb. p.* 225, met vergelijking der aanmerking *p* 226.
SCHAEPER, *Scheeper.* 59. Ook in het Plat-Duitsch *Scheeper.*
SCHAFT en *Schacht.* 191.
SCHALK. 95 *en volgg.* Van de eigenlijke beteekenis van *Schalk*, dienaar, is, hier en daar, in het Neder-Saxische nog overgebleeven, dat *Schalk* gebruikt wordt van een stut, of vooruitsteekend hoofd, waarop een balk, of sparre, rust. Zie *Brem Nieder-Sächs. Wörterb.* op het woord.
SCHALIE. 209.
SCHÄLLING. 208.
SCHAP, *Schop.* 199. Men zoude *Schop* ook kunnen neemen voor het Duitsche *Schopf*, Neder-Sax. *Schop*, ons SCHOBBE, *operculum, tegmen, tegumentum.* Zie *Martinius* op *Schofph*, welk aldaar juist het *Schop* der Baronie van Breda is, te weeten een schuur zonder wanden. Bij *Kiliaan* is *Schop* overgezet *tegumentum, quod tegit.* Elders, te weeten op *parcus* (septum) omschrijft het *Martinius* als bestaande *ex trabibus arrectariis quatuor, cum tegumento, quod fruges aut foenum a coeli injuria defendat.* Men zoude uit de verklaaring van *Kiliaan* opmaaken, dat hij het van 't Gr. *Skepoô*, afleidt. Anderen doen het van *Skaptein*, *excavare*, komen; en men kan, in de daad, niet ontkennen, dat de Sc, in veele woorden, iets hols aanduidt Men denke slechts om het Lat. *Scapha* en *Scyphus*, en om ons *schaal*, *schedel*, *schip*, *schoot*, *schotel*, enz.
SCHAPRAADE, *Schapraai.* 199.
SCHAT, *Schot.* 5.
SCHAUEN. (h. d.) 68.
SCHAUW. 70.
SCHEELEN, bedekken 209.
SCHEL, *Schale.* 209 *Ecalle* wordt, in het *vocabulaire Troien*, bij *Grosley*, *Ephemerid.*, afgeleid van het Keltische CAL, *enveloppe*
SCHEEL, voor verschil. 208. 209.

SCHEEL, voor deksel. 208. Ik breng *Scheel*, *Schaal*, *Schel*, en, in het gemeen, alle woorden, welke eene bedekking te kennen geeven, tot het oude Noordsche *Skya*, bedekken. Ook *Schaduw*, het Grieksche *Skia*, hoort hier heen, zoo wel als het Eng. en Zw. *Sky*, wolk, hoezeer in het oud Kimbrisch-Duitsch grafschrift van *Vese van Hetum*, welk de Heer *Ypey*, *Geschieden. der Nederl. Tale*, *bl. 76*, bijbrengt, *ky*, voor wolk, geleezen worde, en dus de S slechts voor de sisletter, in dit woord, zoude kunnen genomen worden. *Von Stade*, *Erlaüter. der vornehmste Bibl. Wörter*, brengt 'er ook *schauer*, schuur, en *schuh*, schoen, toe. Mogelijk moet 'er ook het Noordsche SKIUL, *tectum*, *latebra*, en, volgends *Verelius*, een dak zonder wanden, als onze hooibergen, als mede *schuilen*, zich verbergen, toe brengen; gelijk ook het Zweedsche *skyda*, *Schyda*, het Plat-Duitsche *schüdden*, ons SCHUTTEN, *tegere*, *tueri*.

SCHELL, *Schelniss*, *Schelling*. (oud d.) 208.

SCHEPENS-KAMER. 124.

SCHEPERS-ALMANAK. 60.

SCHIEP, Schaap. 59.

SCHIER. 71.

SCHIEREN. 29. Van *Schieren*, Plat-D. *scheren*, komt misschien de naam van *Schieringers*, zoo veel als verdeelers van een beest, in tegenoverstelling der *Vetkoopers*. Onder den naam van *Schieringers* toch verstond men zulken, die het goede van het kwaade der ingewanden van een beest afscheidden en verkochten. Vergel. *Gabbema*, *Verhaal van Leeuwaarden*, *bl. 12 en volgg.*

SCHIL, *Schel*, *Scil*, *Sil*, *Scel*, *Scal*, *Sceal*. Zal. 93, 94.

SCHIL, voor *verschil*, en *geschil*. 208.

SCHILLEN, Scheelen. *ibid.*

SCHINKEN voor *Schenken*. 135.

SCHIPPERSGASTEN. 100.

SCHIRER. (oud fransch) Bret. *Scirien*, A.S. *Scyran*, Zw. *Skœra*, waarvan

van *Skær*. 229. Tot dit laatste behoort het woord *Scheer*, ook in het Noorden *Sker*, *Skær*, *Skier*, *Skard*, Eng. *Sheare*, van kort aan een liggende, en, als het ware, gespleeten schijnende, rotsen, langs de kust, gebruikelijk.
SCHMID. (h. d.) 313.
SCHNAUTZE. (h d.) Mond. 92 Neus 190.
SCHNEBBE. (h. d) 110.
SCHNUTCHEN, (h. d) een kus 92 en 190.
SCHOEREN, *Scheuren*, reinigen. 52.
SCHOEG, schoen 163.
SCHOE beteekent, oorspronkelijk, een bekleedsel. 164. Hoezeer de heer *Weiland* dit niet uitdrukkelijk aanteekene, zegt zijn Wel Eerw. echter, dat het bekleeden der waterkanten *schoeien*, naar *schoe*, heet.
SCHOEIEN, *beschoeien*, *schoejing* 164.
SCHOOR; zeker werktuig. 52.
SCHOLLEN, *scholen*, en *schullen*. 94.
SCHONK, voor been. 93. Men zie wegens dit woord de *Aanteekk. op de oude Friesche Wetten*, *bl.* 369. Tot in het Spaansch toe is *zanca* het scheenbeen.
SCHONKJEN. (werkwoord) 93.
SCHOR, hoog, uitsteekende. 69. Van dit woord komt ook ons *Schorre*, een uit het water bovenkomend land, bij *Kiliaan Schoore*. Zie over dit woord *Van de Wall*, *Handv. van Dordrecht*, *bl.* 48, en *De Rooi*, *Mengelstukjes*, *bl.* 15.
SCHORSTEIN. (h. d.) 69.
SCHOT. 5.
SCHOTEL. 205.
SCHOUW, *Schoude*, *Schaude*; Schoorsteen. 69.
SCHOUWEN. 68. voor vertoonen 69 Hetzelfde, als met *schouwen*, schijnt eertijds plaats gehad te hebben met *oogen*. Ten minste vind ik in het *Glossar.* van *Lipsius*: „ OGINON, *ostendit*; „ OUGODA, *idem*; OU„ GON SAL, *ostendam*; & OIGI, *osten„ di.*" Waarbij *Lipsius* voegt: „ *ab oculis ductum.*"
SCHOUWSTEEN 71.

SCHOIJEN.

Schoijen. 69.
Schowen, Schouwen. 68.
Schrift, voor *geschrift*. 184
Schuch in het oud-Duitsch *schuh*, schoen. 163 Zelfs in het nog niet zeer oude.
Schurre. Schurft 58 en 59. Men heeft meer voorbeelden, ook in andere tongvallen, dat, in plaats van ééne R, met eenen medeklinker achter dezelve, die R verdubbeld worde. Zoo is, b. v., *opschorsing*, *opschorting*, in het Neder-Saxisch *upschürrung*. Niet vreemd zoude de weglaating der F in het Friesche woord zijn, indien de afleiding van *schorf*, *schurf*, die het *Brem. Nieder-Sächs. Wörterb.* heeft, gegrond ware, alwaar men het, dewijl het eene huidziekte is, komen doet van *schuur*, welk in het Neder-Saxisch ook het vel, de huid, beteekent, en eigenlijk eene bedekking, eene verberging, is, gelijk onder andere blijkt uit ons *schuur*, en het H. D. *schaur*, luifel, afdak, *tubilar*, *umbraculum*, bij *Wachter*, die ook het werkwoord *schauren*, bedekken, heeft, en zelfs het woord *Schurtz*, schortekleed, daar van komen doet.
Schuuren. 58 en 59. *Scheuren*, reinigen, leidt *Wachter*, op het voetspoor van *Leibnitz*, *Collectan. Etymol.*, 1, 51 & 52, af van Schier, *lucidus*, nog in Oost-Friesland gebruikelijk, en waarvan men wil dat het Eiland *Schiermonnikoog* den naam hebbe, zoo veel als het Eiland der witte Monniken In het Zweedsch is het *Skir*, Ysl. *Skyr*, A. S. *Scir*, in het Eng *Sheer*. *Scheur* is, bij *Wachter*, een *instrumentum purgandi*. Hij bejammert, dat het in het Duitsch buiten gebruik is. Het is, meer dan waarschijnelijk, ons *schuier*, borstel. Van *Schuuren* zie men *Junius*, *Glossar. Goth.* p. 404, alwaar ik mijne gedachten omtrent dit woord bevestigd gevonden heb. Ook *Von Stade*, *Erlaüter. der vornehmste Biblischen Wörter*, p. 121, leidt

schüren van *schier* af. Zie echter *Richey*, *Idiotic. Hamburg. p.* 232; die ook *p.* 248, eenige verbindtenis tusschen *schuuren*, wrijven, en *schuuren*, reinigen, schijnt te stellen.
Schüren, het vuur aansteeken; van *schur*, *schor*, vuur. 231. Eene andere afleiding heeft *Von Stade, Erlaüter. der vornehmste Bibl. Wörter, S.* 567.
Schurfen. (oud-d) 231.
Schuyttel, *Schuwtel*, *Schuttel*. 205. Dit spreekwoord heeft *G. Japix* fraai gebezigd in *Egge en Wynering*:

Ho fet foppje 'oore ljue petiellen
In boerr' ljue Ky ja greate Miellen.

Over dit woord *petiellen* zie *Hamconius p.* 88. Hetzelve was in het gewoon oud-Nederlandsch *patene* en *patele*. Hiervan het spreekwoord *Hor spil in de patele*. Zie den Heer *De Rooy*, *Mengelstukjes*, *bl.* 42. Of *Plateel*, een schotel, waarvan de Plateelbakkerijen, in welke het zoogenaamd Delfsch aardewerk gemaakt wordt, nog den naam hebben, hiertoe behoore, durf ik niet verzekeren, maar acht het hoogst waarschijnelijk.
Schwager (h. d.) 170.
Schwieger (h. d.) 170.
Schwind. 99.
Scioor. 70.
Scoe voor de schede van een zwaard 164.
Scolar. (eng.) Een geleerde; van iemand, die leezen en schrijven kan. 60.
Scotle, *scuttel*. (a. s.) 205.
Scouuon. (fr. th.) Schouwen. 68.
Scoya, *schooijen*, schouwen 68.
Scuah, *scuoh*. (oud duitsch) Schoen. 163.
Sculan (fr. th.) 94.
Scutele. (oud Nederl.) 205.
Seck, *sek*, zak. 82.
Sedare en sedere of sidere, *zetten* en *zitten*. 156.
Seel, zaal. 174.
Seft 191. Men heeft in het oud Friesch ook *sekt*, uit hoofde derzelfde verwisseling der F en Ch, waarvoor het Friesch dikwijls de K heeft. Dezelfde letter vindt men ook in het Deensche *sakt*.

SEIN (h. d) 76. *Sein.* Goth. *Ibid.*
SENDOS, *Sendo.* (sp.) 90.
SENESCHALK 95 & *volgg.*
SENFT, (oud-d. en frank.) 192.
SENN. (wall.) 96. SENNU, *ibid.*
SENNA, *Sinna.* (ysl.) 96.
SETTAN, (a. s.) zetten; *Sittan*, zitten. 156.
SEYN voor *segen*, zegen. 62.
SHAL. (eng.) 94.
SHEAF. (eng.) 145.
SHEPHERD (eng.) 59.
SHEW, *Show.* (eng.) Vertoonen. 69. Het is, eigenlijk, volgends de kragt van 't woord, maaken, dat iemand zie. Dezelfde beteekenis heeft bij *Ulphilas* ook *augian* (oogen), en het in 't klein *Glossar.* bij *Lipsius* vermeldde *ougon*; waarvan wij hier voor, op *Schouwen*, gehandeld hebben. Dit *augian* is in het Allemann. *auchen*. van het welk, met het voorzetsel *ke*, ons *ge*, samengesteld is *keauchen*, waarvan, waarschijnelijk, afkomstig is *kyken*, des te meer, daar dit *kyken* in het Plat-Duitsch, behalve *kyken*, ook is *gycken*, en in het H. D. *kucken*, *gucken*, welk schijnt te bestaan uit *ge* en *auchen*. Niet alleen was in het oud-Engelsch *keyke*, *kyke*, ook *videre*, zie *Junius*, *Etymologic. Anglican.* op het woord in de letter C, maar ook vindt men in het oud-Fransch, bij den Heer *Roquefort*, *cyke vos*, door denzelven vertaald *voici*, *voilà*.
SHIRE. (eng.) 29.
SHOW. (eng.) Vertooning. 69.
SIB, *sibbe*, *sibbera*, *sibst*, *sibstste*, *sibbeste*, *sibschap.* 151. Van *sip*, *sib*, *sibbe*, in de beteekenis van maagschap, leidt *Stiernhielm* het Lat. *prosapia*, en, in die van vrede, *sopor*, af.
SIDSEN, *sizzen*, zeggen. 155.
SIEN, (fransch) 76.
SIN 76.
SIN & SINTH. (goth.) 90.
SINCAN, (a. s.) *mergi*, SENCAN, *mergere.* 156.
SIND. Reis. 90.
SINS. 90. 232. In het Goth. is, bij voorb., zevenmaal *Si-*

Sibunsintha; in het A. S. *Seofunsithon*. TUINMAN, en meer anderen, meenen, dat men niet moete schrijven *geenszinds*, *alleszinds*; maar *geenszins*, *alleszins*. MYLIUS daar en tegen denkt, dat men schrijven moete *sinds*, zijnde *sind*, *sinde*, *sinthe*, bij OTFRIDUS, *modus*, en bij KERO, *iter*, *via*. Van hier DES SINDES, *illic*; SYNES SINDES, *in loco suo*, gelijk ook het Nederlandsche *allesinds*, volgends *Mylius*: die dus, voor mij, op het spoor geweest schijnt te zijn, zonder dat ik het toen wiste *Leibnitz* meent, dat tot ons *allesins* behoort het Fransche *en tous sens* (*in omnes partes*, *in omne latus*). Op gelijke wijze wordt in het Bastaard-Latyn *sensus* gebruikt Dan, gelijk ik gezegd hebbe, de harde uitspraak pleit niet voor de zachtere van *zin*.
SINTH. (all.) 90.
SINU, *Saender*. (zw.) 90.
SIPPER, (frank.) 151.
SITH. (a. s.) 90.
SIZ, zelfst. naamw. 211.
SJOEN, *Sjean*. Zien. 68. De Heer *Ypey*, *Geschieden. der Nederl. Tale*, *bl.* 542, houdt deeze woorden voor dezelfde.
SJONG. Zang 188.
SJONGE, zingen; Deensch *sjunge*; Zw. *sjunga*. 85.
SKAL. (ysl.) 94.
SKIL. *Skilde*. *Skilding*. (ysl) 208.
SKYLE (a. s.) 208.
SLICHTEN voor *slechten*. 135.
to SLEEP. (eng.) 195.
SLIEPEN, *sleepen*. 195.
SLJUECHT, slecht. 188.
SLOCHS, *schlöcks*. (plat-d.) 104.
SLOCK. 104. In het Plat-Duitsch luidt het spreekwoord:
Je beter Strik,
Je beter Glük.
Strik is hier *strop*, welk wij ook wel van eenen schalk zeggen.
SLUIT-BAGGE. 117
SLYPPE (neder-s.) 60.
SMEYTSJEN, smaaken. 192.
SMIAEOUNT. 189.
SMILE (eng.) 93.
SMIT. 213. Dit woord had oud-

oudtijds bij ons, even als in het Latijn *Faber*, eene meer algemeene beteekenis, dan tegenwoordig. Zie *Taalkund. Mengel. bl.* 454; alwaar *houtsmit* uit *Van Maerlant* wordt aangehaald. Thands wordt het alleenlijk van eenen bewerker van metaalen gebruikt, b. v. *Kopersmit*, *Zilversmit*, *Goudsmit*. De *Yzersmit*, als het hardste moetende slaan, heeft, bij uitneemendheid, den blooten naam van *smit* verkreegen.

SMITE. (eng.) 212.

SMITEN (plat-d.) 213.

SMUILEN. 93.

SMYTEN voor slaan. 212. Even als *smyten* had oudtijds *stooten*, in het Hoogduitsch, Zweedsch, Deensch, enz., ook de beteekenis van *slaan*; en *steeken* die van *stooten*; zie den Heer *Ypey*, *Geschieden. der Nederl. Tale*, *bl.* 329.

SMYTER. *Vechter en Smyter.* 212. In denzelfden zin moet men *smyter* ook opvatten, 1 *Timoth.* 3. *vs.* 3. Ook is het in 't Fransch door *batteur* overgezet. *Smeet* voor *slag* is nog in de Meyerye van 's Hertogenbosch gebruikelijk.

SNAAR. 170. Bij *Kiliaan* is *Snorre*, *Snurre*, niet alleen een broeders, of zoons, vrouw, maar ook een bijzit. Waarschijnelijk komt het woord onmiddelijk van het A. S. *Snore*, of Duitsche *Schnur*; en deeze komen, misschien, door voorzetting van de sisletter, van het Lat. *nurus*.

SNABEL (H. D.) 109.

SNAPPEN. 110.

SNATER. 110.

SNAVEL. 110.

SNEB. 110.

SNEBBE, voor Snebschuit. 110.

SNEIN, *Sneyn*. Zondag. 226.

SNEIN. Zon 226. Dit is, waarschijnelijk, door letterverzetting, van *sinne*, zon, afkomstig.

SNEP, om de groote hebben aldus genaamd. 109. Om dezelfde reden noemen de Franschen de houtsnep *Beccasse*, en de watersnep *Beccassine*. De Grieken heetten de eerstgemelde *Skolopax*, van

van *Skolops*, en de Latynen der midden-eeuw *Rostratula*.
SNIOUN, *snioun*d, *sneaund*. Zaturdag. 226. Meer dan waarschijnelijk is dit zoo veel als *sinjoun*, *sinjuwn*, *sinjound*, dat is *zonavond*, bij *Kiliaan* overgezet en uitgelegd *Dies sabbati*, *feriae praecidaneae diei solis*, *sive Dominici*; zijnde het een ieder, vooral hem, die gewoon is aloude staatsstukken te behandelen, bekend dat de dag voor eenen feestdag de avond van denzelven genaamd werd. De overblijfsels van die gewoonte vindt men nog in onze benaamingen van *drie Koningen avond*, *Vasten-avond*, *St. Nikolaas-avond*, *Kersavond*, enz. De Hoog-Duitschers noemen den zaterdag ook nog meer *Sonabend*, dan *Sambtstag*, welk meest in Neder-Duitschland gezegd wordt.
SNOETE, Snuit. 189.
SNOOD. 97. *Wachter* op *schnod*, en *Ihre* op *snöd*, meenen de oorspronkelijke beteekenis van *snood* die van naakt te zijn Ik zoude eerder denken, dat het die ware van snel; gezwind; in het A. S. *snude*. Zie *Junius*, *Etymologic. Anglican.* in *snudge*, die, aldaar, niet alleen dat woord voorbrengt, maar ook het Yslandsche SNGGER, *celer*, en SNUDUGT, *celeriter*, misschien verwantschapt met ons *snugger*, en het oud-Deensche SNOG, *lepidus*, Plat-D. *snigger*. LEIBNITZ zet *snöde* over door *levis*. Hetzelve zegt *Richey* te Hamburg ook zeer zelden ten kwaade gebruikt te worden.
SNUIT, *snuiten*. 110.
SNUIT, eigenlijk de neus. 189 & 190
SNUIVEN. 110. Hiertoe behoort ook *snuffelen*; van het Neder Saxische *snüff*, snuit, neus, zoo in den eigenlijken zin, als in den oneigenlijken, b. v. van het voorend der schoenen, welk wij ook *neus* noemen.
SNUTE. (plat-d.) 189.
SNUWT, snuit. 189.
SOFT. (a. s. en eng.) 192.

SOFT, en *zocht.* 192.
SOIZ, *soso.* Sus. 115.
SOLDAAT. 3.
SOLDAT. 3.
SOLDURIER, *soldurieur*, *souldoier*, *soudoyer*, *soudoier*, *souldoier*, *soudier*, *soudohier*, *soudenier.* 2. Men voege hierbij *sodéer*, *sodoier*, *soldar*, *soldoier*, *soldoyer*, *saudenier*, *saudoyer*, *souldoyer*, *soudoyour*, enz.
SONNENDEY. Zondag. 225.
SOUDAAT; SOUDAART. 3.
SOUDENIER. 2. Men zie, wegens dit woord, den Heer *Van Wyn*, *Byvoegs. op Wagenaar*, 4e *St. bl.* 41; en, wegens de afleiding, behalve meer schrijvers, te veel om op te noemen, *Adelung*, *Mithridat.* 2, 71, die het, onder anderen, uit het Keltische *coll*, *sol*, verbinding, en *wr*, man, samenstelt, zoo dat *solletwr* zich verbonden hebbende lieden beteekene; dan ik weet niet, of de C in het Keltisch wel ooit voor eene S gelde, om van meer redenen van twijfeling niet te gewaagen.
SOUDART. 3. Eertijds *souldart.* Men zegt nog in de Lotharingsche volkstaal *soudaire*, en *soudar*; en in Gascogne *souldat.*
SPARAN, *sparian.* (a. s.) 129.
SPÆRLICE (a. s.) 130.
SPÆRNESSE (a. s.) 130.
SPELTEMAAND. 49
SPERJEN, *sparjen.* Spaaren. 129.
SPILLEMAAGENenZWAARDMAAGEN 157. Zoo zeiden de Zweeden eertijds *gyrdel & linda*, moetende men door *gyrdel* den draagband van het zwaard verstaan. Dezelfden zeiden ook *hatt & hætta*, zijnde *hatt* een hoed, en *hætta* een vrouwenhoed; als mede *hat & hufwa*, hoed en huif. Om man en vrouw uit te drukken zeggen de Franschen *chapeau et bonnet.* Hetzelfde denk ik ons *hudjen met het mutjen* te zijn, verbasterd van *hoedjen* (duitsch *hütgen*) *met het mudsjen.* De Duitschers zeggen *Hut und Schleyer.* Oudtijds schijnt bij ons *broek en bouwen* in gebruik

bruik te zijn geweest; zie den Heer *Weiland* op *Bouwen*. Dat, door de *spil*, die van het spinnewiel moete verstaan worden, behoeft geene aanduiding. In Engeland wordt eene ongehuwde dochter nog *spinster* genaamd.
Spold, en *Yspold*. (wall.) 215. Ook *spawd* en *yspawd*.
Sprengen en springen. 155.
Spuwn, gesponnen. Eng. *spun* en *spinned*. 218.
Ss of Z bemint het Duitsch en Frank-Duitsch, waar het A. S. en Gothisch de T verkiest. 162.
Staaten-Kamer. 124.
Stade. 12. *Te stade doen*, *te stade staan*, *in stade staan*, *an stade stane*. *Ibid.* Zoo ook *van stade zijn* bij *Matth.* *Analect. tom. ult. pag.* 929.
Stæ, of steâ, stade. 12. *Iets op zijn staa doen*. *Ibid.*
Stalbroeder, *stalgezelle*. 182.
Stalck, voor *stallick*. 182.
Standen, oudtijds voor *staan*. 22.
Stank. 193.
Stanken, stinken. 193.
State, (oud-duitsch) *opportunitas*. 12.
Statten. (oud-duitsch) 12.
Ste, *stu*, *tu*, *du*. 184. De bewooners van het Eiland Marken zeggen nog *ste* voor *gy*. Zie *den Grysaard*, *No.* 66, alwaar men, bij gelegenheid van het gebruik van iedereen *jonge* te noemen, vindt, dat zij, den Prins Erfstadhouder, aldaar komende, zouden zeggen: „ Welkom, jonge! 't is „ doch wil, datste hier „ iens komste;" en dat een deezer Eilanders eens aan eenen Predikant, die 'er groot en welgedaan uitzag, dit *compliment* maakte: „ Jonge, wat biste een „ kerel! dou zietste 'er „ grouwelijk zondig uit." (*zondig* is *gezond*, van het Friesche *sonde*, bij Kiliaan *ghesonde*, gezondheid. Opmerkelijk is het, dat in het Bask. *sendoa*, gezond, en *sendaraa* gezondheid, beteekent.) Zelfs gebruikt men aan den Zaankant, alwaar men veele spooren

ren van het oud Friesch, door de West-Friezen ingevoerd, ontmoet, *ste* voor *gy*, afzonderlijk, ook in het begin van eene rede.

STEAN, STEEN. Staan. 9. Heeft, in *Participio praeterito*, *stien* en *stoen*. Ibid.

STEEN, Friesch *steins*, Goth. *stains*, voor een voornaam huis. 123. Ik acht de afleiding van *steins*, of *stins*, uit het Gothische *stains* waarschijnelijker, dan het gevoelen van *Von Wicht*, *Ostfries. Landr.*, *Vorbericht*, *p.* 23, die het voor eene samentrekking van *Steinhauss* houdt.

STEENEN KAMER. 122 en 123. 234.

STEETEN. (oud nederl.) Stooten. 223.

STELLING, regtstoel. 128. Zie over de *stellingen*, en derzelver naamsoorsprong, *Von Wicht*, *Ostfries. Landr.*, *Vorbericht*, *p.* 78 & *seqq.* Dezelfde beteekenis als *stelling* heeft ook *stal* in *Doniawerthstal*. Ik vergat op *Deel* te zeggen, dat ook oudtijds bij ons *Deel* zoo veel was als oordeel, vonnis; en *deelen*, als oordeelen, vonnissen.

STER, *Steren*. (bret.) 213.

STERK. 297.

ad STERTA. (ysl.) 223.

STIET voor *staat*. 9. Nedersax. *steit*.

STIETEN, *steaten*. *Stjitten*, *stjitjen*. Stooten, slaan. 223.

STIFT en *Sticht*. 191.

STINKEN in een goeden zin gebruikt. 194. Hetzelfde, als met *stinken*, heeft met het oud-Fransche *flairier*, reuk van zich geeven, en *flaireur*, *flair*, *flairor*, reuk, plaats, als mede met de, in het Bas-Bretonsche, daar mede overeenkomende woorden; treffende men, in die taal, *flaer* aan, voor eene slechte, onaangenaame reuk, *flaerus* voor welriekend, *flaeryus* voor onaangenaam riekend, *flaeryet* voor onaangenaam rieken, welk ook nog, in de Lotharingsche volkstaal, *fiaire*, *fiare*, is. Men merke, in het voorbijgaan, op, dat in die tongvallen het werkw. aan

flai-

flairer gelijk staande zoo wel in *neutro*, als in *activo* gebruikt wordt, even als voorheen *flairer* zelf in beide beteekenissen voorkwam, gelijk ook, in het Wallisch, FLEIRIO is reuk van zich geeven, van FLAIR, *odor*, *odoratus*.

STJOERREN. All. *Stiuran*, stuuren. 85 188.

STJONKEN, *stionken*. Stinken. 193.

STOEL, in *Dingsstoel*, enz. 124.

STRAAJEN voor *stroojen*. 8. Ik leidde hier het Wallische *gwastrawd* uit door eenen bediende, die de paarden strooit; doch ik denk thands, dat daar door eerder moete verstaan worden een bediende, die het paard zadelt, een zadelknecht, *famulus*, *qui* STERNIT *equos*; zoo, dat *strawd* verwant zij met *sterno*, *stravi*, *stratum*. Wat *gwas* betreft, leidt *Court De Gébelin* zelfs het woord *agaso* van hetzelve af.

De *ai* van dit woord vindt men tot in het oud-Fransche *Estrain*, bij *La Combe*, *Dictionn. du vieux langage François*, verklaard door *paille*, *fourrage*, *chaume*. In de *Dictionn. de la langue Romane*, *ou du vieux langage François*, van 1768, schijnt het minder wel *Estraint* geschreeven te worden. De Heer *Roquefort* heeft *Estrain*, *Estran*.

STRANG. (duitsch en a. s.) 197. Ook onze oude taal had het woord *strang*. *Anna Byns*, 1.e B. 13.e *Refcreyn*:

Schaemt u clappaersts, vol valscer suspicien,
Ghi mocht wel vreesen Gods stranghe punicien.

STRAUAN. (goth.) 8.

STRAW. (*to*) Eng. 8.

STREAW. Angel-Sax. 8.

STREC. (a. s.) 197.

STRENG. 197.

STRENGTH. (eng.) 197.

to STRENGHTEN. (eng.) 197.

STRING. Streng. 197.

STRONG. (eng.) 197.

STUBBE, het H. D. *Staube*, Stof. 57.

STUIVE. Stof. 57.

STUWE. Stuiven. 57.

SUCH. (eng.) 114.

SUESLIKA. 115.

at SUEIGA. (ysl.) 107.

SUITHO. (fr. th.) 233.

SUL. 114.
SULLEIK. (goth.) 114.
SUPERLATIVUS Dubbelde Superlativus. 128
SUS. 114, 115.
SUSDAANIG. 115.
SUSLICH, *Suslih*, *Suslihero*, *Suslihera*, *Suslichau*, *Susliucheru*, thands het Duitsche *Solcher*. 114 en 115.
SWA, *so*. 114.
SWEEP (eng. Veegen. 26.
SWEER, *Zwegher*, *Zwager*. 170.
SWENT. 99. A. S. *Swein*, Eng. *Swain*. Even als de Sisletter van dit *Swent*, in het Vriesche *Feint*, zoude kunnen zijn weggelaaten, heeft het Deench dezelve voorgezet aan zijn *Svend*, knecht.
SWENT, met *Schwind* misschien verwant. 233. vergel. ook *Junius Etymologic. Anglican*; op *Swite*, en den aldaar aangehaalden *Teutonista*.
SWENTIBALD, *Swentibold*, *Swintibold*. 99, 233.
SWEOPAN. (a.s.) Veegen. 26.
SWINTH. (goth.) 233.
SWINTILA 233.
SWIPA. (oud a. s.) 25.
SWITHE. (a s) 233.
SWIJDIG. 233.
SWIJPPE, *Swieppe*; Zweep. 25.
SWIJT. 233.

T.

TAEG. (ysl.) 107.
TÆM, *Team*. Toom. 213.
TAFEL voor Regt-bank. 124. Hiervan de spreekwijze *ter tafel brengen*.
TAK. 107.
TAKA. (zw.) 233.
TAKMARK. (zw.) 233.
TANTE, oud Fransch *Ante*. 214. Ook *Hante*.
TAUGAN, *taujan*. (goth.) 78.
TAUGEN. (h. d.) 101.
TÄWE. 98.
TE, voor het Lat. *ad*. 122.
TEAM, (eng.) Toom. Misschien van het A. S. *teman*, *temian*, *tymian*, temmen. 213. Zoo heet een gebit in het Wallisch *tammed*; in het Bret. *tam*.
TEAM, (fr. en eng.) Geslacht. 213—215. In het Neder-Saxisch en oud Nederlandsch wordt ook *toom* voor geslacht gevonden. Zie over dit woord

woord *Von Wicht*, op 't *Ostfr. Landrecht*, *p.* 263 & 264. Van hetzelve is, misschien, afkomstig het Plat-Duitsche *Tempt*, welk, in het *Idiotic. Ditmarsic.* is, een broed jonge hoenders.

TEEF. 98. Even als *Teef* en het wijfjen van een hond, en een ontugtig vrouwspersoon, beteekent, zoo is *Gâst* ook in het Wallisch het eerste, in het Bretonsch het tweede; en *Metse* (welk echter oorspronkelijk een meisje was) in het Hoog-Duitsch ons *Motse*, in het Opper-Duitsch eene teef In dezelfde taal is ook *Petze*, of *Bätze*, een teef, en van daar, waarschijnelijk, tot een vrouwspersoon van een ontugtig gedrag overgebragt, op gelijke wijze, als het Fransche *Carogne*, hetwelk, eigenlijk, een kreng, en eene teef, beteekent, en overdragtelijk een losbandig vrouwmensch.

TEELEN. 107.

TEEUWE. 98.

TEEWE, Ang.-Sax. *Theow*, oud Duitsch *Theowe*, was oorspronkelijk een Dienaar. 97. Het had deeze beteekenis ook in het oud Fransch. In de uitgaave des jaars 1768 van het *Dictionaire de la langue Romane, ou du vieux François*, leest men: » THIEU, *Tives*, » domestiques, servan» tes. Ce mot en An» glois signifie voleur." In het *Glossaire de la Langue Romane* van 1808 vindt men echter slechts: » THIU, *Tivi*, » servante, domestique." Hier uit zoude men bijna opmaaken, dat de Heer *Roquefort* in de gedachten gevallen zij, dat deeze woorden niet, gelijk in de eerste uitgaave scheen, met dat van *Dief* gelijk stonden. Dan de Schrijver der *Taalkundige Mengelingen*, *bl.* 396, houden het Goth. *Thius* en *Thiubs* ook voor hetzelfde woord. Ik zeg *thius*; want, in de gezegde *Mengelingen*, wordt geleerd, dat de *casus rectus* in het enkelvoud *Thivis* is, en dat *Thiwe*, gelijk ik,

in Nominativo, op het gezag van *Junius*, gesteld had, de *genetivus pluralis* is. Dan ik behoeve mij deezen misslag niet te schaamen, daar *Wachter* denzelfden begaan heeft.
TEGO, *tago*, *tango*. (lat.) 233.
TEKMAR. 233. *Morhof*, *Unterricht von der Deutschen Sprache, cap.* 2, meent, dat dit woord van *Tekenmarck*, te samen getrokken *Teckmarck*, kome.
TELGE, (a. s.) Telg. 107.
TELNING. (zw.) 107.
TEMAN, *tyman*. (a. s.) 215.
TEMMEN, oudtijds ook *tammen*. 213.
TERE, *teren*, *tern*; naamsuitgang van plaatsen. 106.
THANE, (a. s. en oud eng.) had dezelfde beteekenissen als *Degen*. 233. Onder andere zegt *Buchanan. Rer. Scot. Lib. 6*, §. *52*, *Than*, in de oude taal, *Praefectus Regionis*, of *Nomarcha*, te zijn; en doet *Baxter*, *Glossar. Antiquitat. Brit. p. 146*, *Danus* van *Degn*, in de beteekenis van *vir strenuus*, komen.
THEGAN, *Degen*, samengetrokken *Than*. 233.
THEGENLICHE. (fr. th.) 101.
THEOD. (oud-d.) Volk. 234.
THEOWA. (a. s.) 98.
THEOWMENNE. (oud-d.) 98.
THIARNA. (fr. th.) 102.
THIERNDUAM, *virginitas*. 103.
THIERNER. (a. s.) Dienaar. 102.
THIERNERNE (a. s.) Dienaarin. 102.
THIERNO. (fr. th.) 102.
THING. (eng. en a. s.) Ding. 166.
THUSUNDA-FATHS. (goth.) Hoofdman over duizend. 169.
THUWE. (fr. th.) 98.
THYSDEY, *Tysdey*. 225.
TIGE. (fransch) 107.
TILIAN, thands *zielen*, teelen. 107.
TING. Ding. 166.
TIWI. (goth.) 98.
TJERCK en *Tzierk*, beide, Kerk. 37. Ook *szurke*, *tsurke*, *siurk*, *tiurk*, *zierk*, *tzierka*, *sthereka*, *karka*. In het Oost-Friesch zegt men nog *karke*. Dat *kerk* eigenlijk een kring beteekene,

kene, gelijk de Hr. *Ypey*, *Vervolg der Taalkund. Aanmerkk. over verouderde woorden van den Bybel*, bewijst, blijkt ook uit het Wallische *Cyrch*, welk onder andere eene kerk beteekent, en hetzelfde schijnt te zijn met *Cylch*, welk, in die zelfde taal, *Circulus* is. Van dezelfde gedachten is *Lhuyd*, *Archaeolog. Brit. p. 273*, schrijvende, dat *Kerk* in het Schotsch *Kil*, Zwits. CHILCH, Duitsch *Kirch*, is, en daarbij voegende: *All perhaps the same with the Gr. and Lat.* CYCLOS & CIRCUS. Ook houdt *Pontanus*, *Itinerar. Galliae Narbon. p. 218 & 219*, CYRCH vermaagschapt met ons *keeren*, en bewijst het een oud Keltisch woord te zijn uit *A. Gellius*, bij wien, *Lib. 2, c. 22*, de wind *circius*, of *cercius*, door de Galliers genaamd, aldus *à vertendo (keeren)* gezegd wordt te heeten.

TJERCK. (eigen naam) 177.

TJETTIL, *tjettel*, Friesch Ketel. 38. Ook *Kethel*, *szetel*, *shitle*, *sthile*.

TJIENNER, Dienaar. 188.

TJUECHNIS, tuigenis. 188.

TO, *toa*, *toe*, *thoe*, *zua*, *zu*. 11. 122. Ook in het oud Fransch had *tho* de beteekenis van *versus*.

TOEMAAT, TOMAT, TOEMAATHOY. 8. Dat *Mat* in *Tomat* niet *maat*, maar maaijing, zij, blijkt uit het Duitsche of Plat-Duitsche, *Namat*, *Nachmat*, *Namade*, en uit *Grummet*, waarvan zie *Von Stade*, *Erlaüter. der vorn. Bibl. Wörter*, *p. 280*, en hetwelk mij voorkomt samengesteld te zijn uit *Grum* en *Met*. In het Holsteinsche, en elders in Neder-Saxen, noemt men het *Ettgrön*, ons *Etgroen*, d. i. het groen, waarin men, na het hooien, het vee nog kan laaten weiden.

TONERDEY, *Tornsdey*, *Thongersdey*. Donderdag. 226.

TOT, *tote*, *tuit*. 91. Duidt iets hoornvormigs aan. 92. Nog eenige andere beteekenissen, dan die bij *Kiliaan* gevonden worden,

van

van het Neder-Saxische *Tute*, alle iets hoornvormigs te kennen geevende, brengt *Richey*, in *Idiot. Hamburg* bij.
Tour. (fransch) Keer, reis 90.
Tradden, voor *traden*. 131.
Træ. (zw.) Boom.
Trauter kind, *trauster Herr.* 221. *Trautes Kind*, welk de Bijbel van Luther, *Jer.* 31. *v.* 20, heeft, is, in den Neder-Saxischen, *truten Kind*, in den Staaten Bijbel *troetelkind*.
Tree, (eng.) en een boom, en een uit boomen vervaardigd werktuig. 105.
Treow, *Trew*, *Tryw.* (a. s.) Boom. 105.
Tresoor, aanregttafel. 198. 200.
Tresoor, kas onder de aanregtbank. 199. Kas in het gemeen. 201.
Tresoor, Schat 201.
Tresoor, *tresorie*, H. D. *Dress*, en *Trese*, *Dresscammer* en *Tresecammer*. 201. *Trysoor* en *Trysordy* heeft, in het Wallisch, ook de beteekenis van *receptaculum*, *aerarium*. De Archiven-kamer heet, in die taal, *trysordy hên gosion*, de bewaarplaats der oude *statuten*.
Tresorie-Gilden. 201.
Tresoryen. 201.
Trigo. (wall.) 203.
Trissile. (bast. lat.) 201.
Triu, (goth.) en een hout, en een boom. 106. Vergelijk *Von Wicht*, *Ostfries. Landr. p.* 800.
Tro. (bret.) Draai. 106.
Troor. 199.
Tsarel voor *Karel*. 38.
Tsartoisen voor *Kartoisen*.
Tua. (wall.) 122.
Tuon, *tuan*, *tun*. (allem.) Doen. 78.
Turf-schop. 199.
Tuu'en. 107.
Tuwt, *Tuwtelke*, *Tuytelke*. Liefkoozend woordje. 92. Ook te Breda heb ik *Tutelken*, als zoodanig, hooren gebruiken. In het Neder-Saxisch is *dütjen*, *düten*, kussen; van het hoornvormig vooruitsteeken van den mond.
Twiegh, *Twyg*. 106. afgeleid, 107. De door mij hier bedoelde plaats van *Von Stade* is *Erläuterung und Erklär. der vornehmste Deutsche*

sche Wörter in Luthers Bibel-Übersetzung, bl. 767 en 768 der Bremer uitgaave In 't Ned. Sax is het ook *Twieg*.
TWINGEN, *dwingen*. 164. Indien de afleiding van *Martinius*, die *zwingen* van ZWEI ENGEN, *duo angere, in unum cogere*, komen doet, de waare, is, hebben de Friezen te regt de T in het woord behouden.
TWINGA. (zw.) 165.
TWY. Twee 107.
TY, voor *gety*. 84.
TYGEN, (ned. sax.) 107.
TYW, *tywke*. 98.
TZERCK en *Kerk*. 229.
TZJERL. *Kerl*, voor man, of bruidegom. 100.
TZYS, TJYS. Kaas. 37.

U.

U. De enkelde en dubbelde U somtijds verwisseld. 78.
ÜBERHUR. (duitsch) 154. Ter bevestiging mijner gedachte omtrent het hier aangehaalde *überhurez* heeft een geleerd man mij de volgende plaats aangeweezen uit de Verhand. van *Van Oosten De Bruyn, de jure liberorum*, in de *Verhandell. van het Gron Genootschap*: „ Andere „ bastarden, die in sim- „ pele overspelle ghe- „ wonnen worden, als „ een man *over* syn ge- „ trouwde wyf, of een „ wyf *over* haren getrouw- „ den man." Zoo ook *boven*. In den *Sachsen Spiegel nach den rare, Gaudaïschen, Ausgabe von 1479, zu Frankfurt und Leipzig, 1763*, leest men, *p. 10. §. 6*, „ Ende of zy" (de getrouwde vrouw) „ open- „ baer *boven* haren man „ tredet, als voers is." Dit duidt hier overspel aan; en verder: „ Dat „ vierde, of hi (de man) „ in synen hùse een an- „ der wyf *boven* haar „ hielde, ende hi des niet „ laten en woude" En in de boven genoemde Verhandeling: „ Die „ derde " (ongeëchte zoon of kinderen) „ zyn „ die elks van den ou- „ ders

„ ders gewonnen heeft „ *boven* sinen wittachti- „ gen echtgenoot."
UCHEL. (wall.) 149.
UFEN, *ufene*. (a. s.) 154.
UITERMAATE ZEER. 141. In den Staaten Bijbel leest men op dezelfde wijze *gansch zeer*.
UND, *ond*. (ysl.) 194.
UNNAN. (a. s.) 65.
UOLKMOD. 161.
UTAN (a. s.) 154.
UUAND, *uuanta*. (all.) 164.
UW, in het Friesche, voor *ui*. 189.
UWCH. (wall.) 149.
UWR. over. 138.
UWT, *oeit*, uit. 189.

V.

V in W verwisseld. 201.
VAAKEN, voor *vaak*. 122. zie *Hooft*, *Ned. Hist. bl. 155*.
VAAN, voor *vangen*. 21.
VAAT, voor *vangt*. 22.
VAAR, voor *gevaar*. 183.
VACKEN, *vocken*. (oud-sax.) 122.
VAGINA. (lat.) 164.
VAIN, *Wain*. Wagen. 127.
VAINSEN, voor *veinzen*, bij *Spiegel*. 180. *Vailigh*, voor *veilig*, vindt men bij denzelfden, *Hertsp. 7e. B. v. 15*; *vermayen* en *wayen*, voor *vermeyen* en *weien*, *2e B. v. 9 & 10.*
VAREN, draagen. 52. Bij gelegenheid van dit woord zij het mij geöorloofd, eene zeer ongezoutene spotternije, welke ik in een Fransch tijdschrift gevonden heb, te wederleggen. Aldaar werd, bij de optelling der woorden, welke de verschillende volken, uit pligtpleeging, of beleefdheid, gebruiken, om naar de gezondheid van iemand te vraagen, gezegt: „ à entendre les Hollandais, ce „ peuple laborieux et „ phlegmatique, se saluer, on diroit, qu'ils „ sont toujours en voyage „ sur leurs canaux, ou „ en route pour les grandes Indes. *Hoe vaart Myn Heer?* mot-à-mot *comment voyage Monsieur?* Ne croit-on pas voir un bon gros „ Hollandais, bien nourri „ et bien vêtu, voyageant „ com-

„ commodement sur un „ de ses superbes ca- „ naux, ou allant à Ba- „ tavia, et qui *hêle* en „ passant un ami, pour „ savoir s'il voyage aussi „ à son aise? L'Anglais „ a bien aussi quelque „ chose de ce salut dans „ son *farewell*, adieu, „ bon voyage, faites une „ heureuse traversée; et „ c'est un souhait tout na- „ turel à des Insulaires." Zoo zijn de luchtige Fransche Geleerden! uit onkunde der Noordsche taalen begaan ook derzelver beste *Lexicographi* dikwijls de allerschandelijkste feilen. Het Nederlandsche *hoe vaart gij* beteekent juist hetzelfde, als het Fransche *comment vous portez-vous*; moetende *vaaren* hier in den zin van voeren, draagen, opgenomen worden. Het moeit mij, dat de Scheepsbevelhebber *De Jong*, *Reize in en door het Kanaal*, *bladz.* 91, ook van gedachten is, dat welligt het woord *welvaaren*, en de gewoone vraagen: *hoe vaart gij? hoe vaaren de uwen?* uit de zeevaart ontleend zijn.

VARN, voor *Barn.* 28. Men voege tot de hier bijgebragte woorden het Schotsche *Bairn.* De Zweeden noemen een kind nog *Barn.* In het Prekopsch is het *Baar.* Het Iersch heeft ook, met verwerping der N, *Bar.*

VEINT; *Vein*, *Feint.* 99. Mijne gissing omtrent de afleiding van *Vennoot*, *bl.* 32 van dit *Register*, heb ik bevestigd gevonden door het gene, wat *Boxhorn* aanteekent op de *Chroniik van Zeelandt*, door *Reigersbergen*, 1e. *D. bl.* 63.

VELDVLINTEN. 224.

VELT, *Velts.* 224.

VENEO. 63.

VENT. 99. Zie op *Fent.*

VERE, voor *Vrouw.* 41. Zie hiervan, onder anderen, *Matthaeus ad Chronic. Egmundan. p.* 235 & 236. *Huydecoper op Melis Stoke*, 2e *D. bl.* 148 *en volg.*, alwaar men zien zal, dat *fer* in *Jonkfer*, *Jonfer*, *Juffer*, niets anders is, dan dit *Ver*, *Vere.*

VERE,

VERE, *Were*, (a s) 227.
VERGEWISSEN. 162.
VERGILDOE. 1.
VERHEFFEN. 216.
VERKEN. 147.
VERKENS van *Beeren* onderscheiden. 146.
VERKNAAPEN. 98.
VERRES. (lat.) 147. Beteekent en *Ursus* en *Majalis. Ibid.* In het Fransch is *verrat*, oud-Fransch *verraut*, *verre*, *vers*, een niet gesneeden verken, *cochon*, een gesneeden.
VERSCHEELEN en *verschillen*, hetzelfde. 208.
VERSCHILLIG. 208.
VERSOCK, voor *verzoek*. 185.
VERSOCKEN, voor *verzoeken*. 185.
VERVOLG. 33.
VERWITTIGEN. 159.
VICHTIENE, voor *vijftiene*. 191.
VIERTE. 74.
Eg VIND. (ysl.) Ik wind. 194.
VINNEN, voor *vinden*. 14. In het Friesch is het *fynnen*, in het Zweedsch *finna*. Men heeft van deeze twee NN het overblijfsel nog in ons *vonnis*, waarvoor men oudtijds ook zei de *vondis*, *vondnis*, en *vondenisse*, oud-Friesch *fyndenisse*, zoo veel als eene uitspraak, of beslissing, hoe men de zaak bevonden heeft. In het midden-eeuwsch Duitsch was *finden* ook vonnissen, regt spreeken; zie *Haltaus* op het woord, en vooral eene aanhaling uit *Matthaeus*, bij denzelfden, op *Heimrath. Findung*, *Börger-Findung*, is, te Hamburg, eene uitspraak van het Burger-gericht, of Neder-gericht. Zie *Idioticon Hamburg. p.* 362. Te Bremen heeft men *Findungs-lüde*, en het door hen uitgesproken vonnis heet *Findung*. Zie *Brem. Niedersächs. Wörterb.* 1er *Th. S.* 390. Hiervan bij ons het woord *Vinder*, welk KILIAAN overzet *juratus opificiorum collegii.* Bij *Mieris*, *Gr. Charterb.* 2. 784, wordt *vinder van sel en torven* voor onderzoeker van zout en turven gebruikt. De Keurmeesters van het vleesch werden, nog onlangs, te Hoorn, *vinders* genaamd. Te Dordrecht had men, of heeft men mis-

misschien nog, *vinders van de groote Vismarkt.* Zie over het woord *Huydecoper's Proeve op Vondel's Herschepping, 15e B. v. 766. Vinders* werden ook de Barden genaamd, even als de Profeeten *Zieners.* Of men in den zin van Opperhoofd der Kamer, van Keurder der Gedichten, moete opneemen den titel van *Vinder* der Rhetorijkkamers, of wel in dien van Dichter bij uitneemendheid, durve ik niet beslissen. Zoo noemde men de eerste Provençaalsche Dichters *Trouvaïrés*, welk woord in het Provençaalsch nog *Vinders* beteekent. Toen die Dichters zich verder verspreidden in Occitanie, alwaar de V als eene B wordt uitgesproken, en veeläl de endsijllaben in *ouz* uitgaan, heette men dezelve *lous troubadouz*, van welke woorden de Franschen *Trouvère* en *Troubadour* gemaakt hebben.

VIRSTEN, *vristen, versten, vorsten, voordsten.* 74.

VIDE. (deensch) weeten. 158.

VISSCHER. (*Roemer*) Navolging uit denzelven, door *G. Japix.* 230.

VITA. (ysl.) Weeten. 158.

VITHO, of *Witho.* (eigen naam) 163. Van denzelven is, waarschijnlijk, afkomstig de eigen naam *Witto*, in middeneeuwsch-Latijnsche stukken voorkomende, het tegenwoordige Friesche *Witte.* Mogelijk moet men tot soortgelijke naamen ook brengen die van *Wittekind, Wisimarus, Bellovesus, Segovesus*, en meer andere.

VLAADEN. 234. Dit schijnt vermaagschapt met het Wall. FFLADR, *loquax*, waarmede veel overeenkomst heeft het H. D. *Plauderer. Plaudern* is, in het H. D., wat *flattern* in het Plat-Duitsch, en *fladeren* bij *Kiliaan* is. Wij hadden ook eertijds *fletteren*, verkleinwoord van *fletten*, waarvan, naderhand, gemaakt is *vleden, vleiden, vleijen.*

VLAAIEN, voor *vleijen*, bij *Hooft.* 180. De-

zelf-

zelfde heeft, onder andere, ook *spraaien* voor *spreiden*. Zie, buiten meer plaatsen, deszelfs *3e Sonnet*, alwaar hij ook *hailig* voor *heilig* heeft.

VLYCK. (oud-D.) 225.

VLYCKEN, *vlicken*. (oud-D.) 225.

VOEREN en VAAREN 155.

te VOET *gaan*, voor, te land reizen. 121.

VOETGASTEN 100.

VOL, eertijds minder zacht gehouden dan *fol*. 61. Het door mij *bl*. 38 van dit *Register* aangehaalde *voel*, voor *veel*, vindt zich ook bij *Kiliaan*.

VOLLEN, vullen 82.

VONGHELINCK voor *vondeling*. 226.

VROENTE, *Vrunte*. 29. *Vroonen* is, in de oude regtspleeging, het in bezit stellen en den eigendom van vaste goederen overgeeven van 's Heeren wege. De kooping uit 's Heeren hand, welke, tot de invoering der Fransche regten toe, in Breda, in materie van bezetting, plaats had, zoude men eene soort van *vrooninge* kunnen noemen. Zie wijders omtrent het woord *vroon* *Van De Wall* op de *Privilegien van Dordrecht*, *bl*. 117. Bij *Leibnitz*, *Collectan. Etymol. Par.* 2. *pag*. 415, worden *Mansi absi* gezegd zoodaanige te zijn, *quos dominus habet in sua potestate*, *et qui vulgariter appellantur* WROINDE; met bijvoeging, dat dit, misschien, het Duitsche *Pfünden* is. Dan ik denke het eerder *vroonde* te zijn. Het wondert mij te meer, die uitlegging aldaar te vinden, dewijl, op de volgende bladzijde, *Vronhoff* gezegd wordt te zijn *Fronhoff*, en, bij die gelegenheid, eenige woorden van FROHN, *dominus*, en FROHN, *dominicus*, afgeleid, bijgebragt worden, onder andere *Frohnleichnamstag*, woordelijk *Dominici corporis dies*. Dat meer is, *pag*. 252 wordt het werkwoord *absare* uitgelegd door *vroonen*, en in het Bastaard-Lat. overgezet *indominicare*.

Vroon is, in het Friesch, *Frana*, waarvan men den naam van de Stad *Franeker*, zoo veel als *Fra*--*ecker*, of *akker*, afleidt (*ager Domino Christo sacer.*), noemende men, in het H. D eene begraafplaats nog een *Gods-akker*, even als wij een *Kerkhof*, omdat dezelve doorgaands bij de Gode gewijdde kerken zich bevinden.

VROONEN, bij Alkmaar. 29. Bij *Melis Stoke*, 1e *B.* *v.* 483, wordt *Vroonen* geheeten *Vroenle*, zoo veel als *Vroenlo*. Over den Latijnschen naam van *Verona*, aan hetzelve gegeeven, zie *M. Alting*, *Notit. German. inferior p* 193.

VROUWTJE. (eigen naam) 177.

VROWA. (eigen naam) 177. Bij EMMIUS *Frowa.*

VUYT voor *uit*. 223.

VYAND. 30 Voor den Duivel gebruikt. 31. In het klein *Glossarium* van *Lipsius*, *Epist.* 44. *Cent.* 3. *ad Belgas*, vindt men: „ D'-FIUNT, „ Diabolus, quasi *de* „ *Fient*, *de Fiant*, i. e. „ *inimicus.*" *Vianden*, in het meervoud, vindt men voor duivels in 't gemeen gebruikt bij *Van Maerlant*, *Spieg. Hist.* 3e *Part.* 3e *B.* 7e *Cap.* 32e *vs.* Het Wallische *Cythraul*, de Duivel, is, hoogstwaarschijnlijk, hetzelfde woord, met eene andere spelling, als CYTHRAWL, *adversus*, *contrarius*, *adversarius.* In sommige oorden van Neder-Saxen gebruikt men *Fynd*, in het vloeken, nog in dien zin: *De Fynd mag mi halen*, de Duivel mag mij haalen; *Dat is des Fynds arbeit*, dat is een Duivelsch werk.

W.

W in het Yslandsch afgeknot 194. In sommige woorden knot ook het Laplandsch de W af; b. v. in *undar (miraculum)* ons *wonder* In het Zweedsch heeft het ook hier en daar plaats, en

en eenigszins meer nog in het Deensch. In laatstgenoemde taal, b. v., is *oager* ons *woeker*, *orck* ons *werk*, *ord* een woord, *orm* een worm.

Ook in het Friesch is zulks niets ongemeens, zelfs in hetzelve woord *wond*, waar van hier gesproken wordt, welk in het oud Friesch ook *Wnde*, *Unda*, *Unde*, *Wn*, gespeld gevonden wordt.

WA, A. S. *wha*, Eng. *who*, wie. 212

WAC, *wec*. (a. s) 196.

WÂD. Woud. 1.

WAD, *wand*. (all.) 164.

WÆC, *wac*. (a. s.) 109.

WÆCCA. (a s) 196.

WÆCCAN, *wecean*, *wacian*. wekken 196.

WÆGEN, *wægn*. (a. s.) wagen. 127.

WÆK, *weak*, week. 108.

WAENEDISL. (a. s) 128.

WAESE, *Wase*. 33. De naam van het Land van Waas van hetzelve afgeleid *Ibid*. Sommigen meenen hetzelve het oude *Wasda* te zijn. Zie onder anderen den Heer *Van Wyn*, *Byvoegsels en Aanmerkk*. *op het 2e Deel van Wagenaar*, *Vad. Hist. bl. 29 en 30*. M. ALTING meent het *westdeel* te beteekenen. Van *Waes*, vochtigheid, eene vochtige plaats, zie het *Brem. Nied. Sächs. Wörterb*. op *Wees*.

WAESIG. 33.

WÆXA. Zw wassen. 145.

WAHN, (h. d) wagen. 127.

WAHSAN, *wassan*. (fr. th) wassen. 145

WAHSJAN. (goth.) wassen. 145.

WAIN, wagen. 127.

WAIN, *waine*, (eng) wagen. 127.

WAIN-SCOT, wageschot. 127. *Wageschot* is, in 't Engelsch, ook, samengetrokken, WASCOTE, het welk *Mylius* bij *Leibnitz*, *Coll. Etym. Par. 2. pag. 181*, te onregt voor zoo veel gezegd acht, als WADESCOTE, *pro vestitu interiore*; van WADE, *vestio*. Eene andere afleiding nog heeft *Von Stade*, *Erlaüter. der vornehmsten Biblischen Wörter*, S. 206; als mede *Richey*, *Idiotic. Ham-*

Hamburg. S. 330. en *Meyer*, in zijne *Veronderde Woorden*, die echter ook *wandschot* heeft.

WAK. 109. *Gwac*, *goac*, is, in het Bretonsch, *tenerum*, *molle*, en in het Wallisch is GWACCAN, *exinanire*. Voorts is *wak* zoo wel in eenen overdragtelijken, zedelijken, zin, door onze Schrijvers, als in den eigenlijken, gebruikt.

WAL, *wala*, *waal*, voor *wel*. 10. Het laatste is in de Meyerye van 's Hertogenbosch nog gebruikelijk. In het Wallisch is GWALA *multum*, *valde*, *satis*, het welk ook *substantive* gebezigd wordt voor *satietas*, *sufficientia*. Van *gwel*, *gwol*, dier taal komt *golo*, *gwolo*, eigenlijk *utile*, *utilitas*, *commodum*, en daarvan vervolgens *divitiae*. In het Angel-Saxisch is WELA *felicitas*, en WELAN *opes*. In het Frank-Duitsch was *wola* insgelijks *substantive* genomen *prosperitas*; zie *Notker. Ps. 64 v. 9*. Bij ons had *Welde*, naderhand *Weelde* geworden, oorspronkelijk dezelfde beteekenis, doch is, in vervolg van tijd, in eenen kwaaden zin genomen, omdat welvaart en overvloed doorgaands overdaad te weeg brengen. *Wehl* is nog, in het Plat-Duitsch, welvaarendheid, gezondheid, en, dewijl dezelve veelal wellustig maakt, ook dartelheid, waarvan *wehlig*, ons *weelig*, voorheen ook *weldigh* en *welderich*. Ik zoude ook het Eng. *wealth* eerder tot *wel* brengen, dan, met *Mylius*, bij *Leibnitz*, *Collectan. Etymol. Par. 2. pag. 183*, tot *walt*, *gewalt*, als ware het *vis*, *opum*.

WALDAN, ons *welden*. 108.

WALLISCH (het) heeft veele Plat-Duitsche en Nederlandsche woorden. 75.

WAN, *wans*, *want*, oud-Fransch, voor *gant*. 164.

WAND, *wonde*. (a. s.) *Want*. (eng) Een mol. 52. Te Bremen noemt men een mol nog *winworp*, of *wind-worp*. Ik

Ik had wel gewenscht, dat *Lhuyd*, *Archaeol. Brit. p.* 281, niet gezegd hadde, geene overeenkomst van het Walische *gwadd*, of *gwadd*, *gwadden*; mol, met eenig Europisch woord van die beteekenis gevonden te hebben, zijnde hetzelve, natuurlijk, het A. S. *wand*.
WAND. Muur. 164.
WANT, een kleed. 164.
WANT. Handschoen. 164.
WARD. 112.
WAR, *warf*, *hwarf*. (zw.) 90.
WARBA. (fr. th.) 90.
WARBAN, *wairban*. 90.
Wachter onderscheidt tusschen deeze twee werkwoorden.
WARF. 128.
WASE. (h d.) 33.
WASSEN. 145.
WATCH. (eng.) 196.
WATSTUL 185.
to WAX. (eng.) Wassen. 145.
WAXA. Wassen. 145.
WEAK. (eng.) 109.
WEAR. Waar. 163.
WEAXAN, *weoxan*, *wexan*. (a. s.) Wassen. 145.
WEAPMAN. (a. s.) 157.
WEDERJELD, *weerjeld*, *werejeld*, *werjeld*, *werjild*; weregeld. 1.
WEEK beteekent meer zacht, dan zwak. 109. In het zedelijke wordt *week* te Breda veel gebruikt voor zachtaardig. In dien zin komt *weich worden* in de vertaaling van *Luther*, 1 *Thessal.* 3. *v.* 3, alwaar onze vertaaling heeft *beweegd worden*. Zie over het woord, in die beteekenis, de *Nieuwe Bydraagen*, 1e *D. bl.* 366.
WEERGAA. 179.
WEERGAALOOS. 179.
WEERJAEN, wedergeeven. 67.
WEERWOLF, A. S. *Werewulf*. 229. Zeker geleerd man meent, dat *weerwolf* zoo veel is als *waarwolf*, van *waren*, gaan, zweeven, en niets anders, dan een woest omloopende, omzwervende, en zijn prooi zoekende, wolf, vooral in tijd van hongersnood voor hem, wanneer hij zich niet ontziet om nacht en dag rond te zwerven, en op alles aan te vallen, wat hem maar eenigszins tot aas kan strekken; welke gedach-

dachten ik ook gevonden heb in het *Brem. Nieder-Sächs. Wörterb.* op *Waer wulf.* Zijn Ed. denkt *Saumaise*, door *Menage* aangehaald, het naaste bij de waarheid geweest te zijn, toen hij het ontleende van VARARE, *transire*, *trajicere*, *a quo verbum gallicum* GUARE, *hoc est fugere*; zeggende *Mitalier* ook nog *lupos garoubos*. Dan mijne gedachten heb ik bevestigd gevonden bij *Dreyer*, *Vermischte Abhandlungen*, *Th.* 1. *S.* 53, alwaar men ook, zoo wel als bij den Heer *Van Lier*, *ophelderende Aanmerkk. over het* 39^e^ *Art.* 4^e^ *B. van het Drentsche Landrecht*, te vinden in het 1e Deel der Werken van het Groningsche Genootschap *pro excolendo jure patrio*, zien kan, dat het woord *weerwolf*, oudtijds, voor een zwaar en misdaadig scheldwoord gehouden is, en nog, bij sommigen, gehouden wordt. Ter meerdere staaving van mijn gevoelen zoude, misschien, ook kunnen worden bijgebragt, dat, op sommige plaatsen van Frankrijk, nog het tweeslachtige *voirloup*, in plaats van *loup-garou*, gebruikt wordt, in het welk de V bewaard is, terwijl men de *oi* schijnt te moeten uitspreeken niet als, b. v., in het werkwoord *voir*, zien, maar even als *of*, naar de thands meer en meer veld winnende spelling van VOLTAIRE, *varloup* geschreeven wierd. Ook het oud-Fransche *Loupberoux*, waarin zoo duidelijk *Ber*, man, doorstraalt, pleit niet weinig voor mijne gedachten.

WEICH. (h. d.) 109.

WEIK, *weiken, doorweikt.* 109.

WEINER, A S. *Waenere*, Wagenaar. 22.

WEINICH, *wenig*, in het oud-D. en *paucus* en *parvus*. 132.

WEITMAAND. 49.

WEITSE, wakker. 196.

WEKKEN en waaken. 155.

WELK. 114.

WELL. 10.

WELLA. 10.

WER, *Ver*, *Ber*. Man. 1.

WER in *wr* samengetrokken. I.

WERALT, *Werolt.* Wereld. I.

WEREGILDUS, *Weregildum*, *Werigildus*, *Werigildum.* I. 227. *Weregildus* heet ook in de *capitularien* der Frankische Koningen en Keizers, en andere Duitsche wetten, *wergeldum*, *weregeldum*, *wirigildum*, en *wirgild.* Daar ik dit woord van *ver*, man, afleide, zal mij, mogelijk, iemand tegenwerpen, dat men, somtijds, *widrigild*, *widrigelt*, *Guidrigild*, en diergelijke, vindt, waarin duidelijk *wider*, weder, schijnt te liggen; gelijk het ook wezenlijk daar in ligt, en in welken zin van *wedergeld* men het ook moet opvatten in *Ll. Longobard. Lib.* 1. *Tit.* 18. *l.* 1, aangehaald door *Martinius* op *Octogild*; als mede *Lib.* 1. *Tit.* 2. Dan ik meen met *Eccard. ad Ll. Salic. p.* 97, en met *Heinecc. in Element. juris German.*, dat men onderscheiden moete tusschen *weregild* en *widrigild*, en wel het laatste, maar niet het eerste, van *wider* afleiden. De Heer *Weiland* op het woord *weer (defensio)* doet van hetzelve dat van *weregeld* komen, waarin hij door anderen is voorgegaan, onder welken zich onderscheiden *Skinner*, en *Reinboth* in *Dreyer's Vermischte Abhandlungen, Th.* 1, *S.* 280 *en volgg.* Dan zijn Wel Eerw. schijnt zich zelven niet gelijk te zijn, wanneer hij, op *man*, *weregeld* samenstelt uit *wer*, man, en uit *geld*, ter laatstgemelde plaatse daar bij voegende, dat het in Friesland ook *mansgelding*, *mansboete*, en *haudlesen*, *haudlesena*, is. Het laatstgenoemde twijfel ik of door *huidlossing*, of door *hoofdlossing*, moete overgezet worden Zie *Reinboth* in *Dreyer's Vermischte Abhandlung. Th.* 1. *S.* 281. In sommige Neder-Saxische oorkonden heet het *man-geld*, *manne-geld.* Eenige andere

dere gedachten nog omtrent den oorsprong van het woord *weregeld*, vindt men bij den Heer *Ypey*, *Geschied. der Nederl. tale*, *bl.* 237 & 238, bij *Wachter* op *Wære*, bij *Wiarda*, *Alt-Fries. Wörterb.* op *Beta*, en bij *Mylius*, *Archaeolog. Teuto*, in de *collectanea Etymol.* van *Leibnitz*, *Par.* 2. *p.* 188.

WERELD. 2.

WERF, geregtsplaats, 90 en 128. Zie, over het woord *werf*, *Junius*, *Glossar. Gothic. pag.* 273., *Ten Kate*, 2e *D. bl.* 526.; *Dreyer*, *Vermischte Abhandlungen*, 1er *Th. S.* 162 & 163. & 2e *Th. S.* 743 & 744, en *Von Wicht*, *Ostfries. Landr. L.* 1. *c.* 23. & *L.* 2. *c.* 177. Wat de plaats, door mij uit de Alkmaarsche Handvesten aangehaald, betreft, zoude het zeer wel kunnen zijn, dat, aldaar, eenvoudig, bedoeld wierd eene vergadering van buuren van eenig dorp of landschap, om over de zaaken, hetzelve betreffende, te handelen, of te besluiten. Zoodaanige vergadering toch werd, zoo wel als de plaats, waar men dezelve hield, *gemeene werf* genaamd.

WERF in *dikwerf*, *driewerf*, enz. 90.

WERIA, *weria feond.* 229.

WERKWOORDEN door vocaalsverandering van eenen onzijdigen zin eenen bedrijvenden aanneemende. 155. In het Baskisch geschiedt zulks door inschuiving der silbe *ra*. ICASSI is, b. v., *discere*, IRACASSI *doeere*; EBILI gaan, ERABILI doen gaan, gaande maaken.

WERNSDEY. Woensdag. 226.

WEYEN, wagens. 127. De Friezen trekken doorgaands *ag*, en *eg*, te samen in *ey*, als *klagen* in *kleyen*, *dag* in *dey*, *weg* in *wey*, enz.

De spooren der samentrekking in *wagen*, in verscheidene taalen hier door mij aangehaald, zijn zelfs zichtbaar in het oud-Fransche *Wienaige*, *Wignage*, *Wignaige*, *Winage*, *Winaige*, *Wynage*, beteekenende *droit*

droit de péage sur les voitures qui passoient sur les terres de certains seigneurs De inner van dit regt heette *Wignageur.* Ook schijnt *wain*, in het Wallisch, een wagen beteekend te hebben. Ik maak zulks op uit *cowain*, van dezelfde beteekenis, waarschijnelijk samengesteld uit *Kove*, kuive, huif, of *Kovel*, keuvel, en *wain*, zoo veel als een bedekte wagen. *Covinus* is bij *Pomponius Mela*, *L.* 3. *c.* 6 § 60, een soort van strijdwagen; zie *Pontan. Itinerar. Galliae Narbon. p.* 129 & *seqq.*

W 11 hebben de Engelschen voor aan de woorden, waar het Angel-Sax. Hw heeft 85. Ook de Friezen plaatsten, in overoude tijden, de H voor eene W, of U; b. v *hweerom*, waarom; *hwaze*, wie; *hweerzo*, waar, enz; zelfs ook voor andere letters, als *Hia*, thands *ja*; *jœ*, zij; *Hjeld*, geld, enz. Zie *Gabbema*; *voorrede op Gysb. Japix.*

WET. 160. Sommigen willen ook *Wet*, in de beteekenis van *Wethouderschap*; van *weeten*, om de hier bijgebragte redenen, afleiden. In het Plat-Duitsch wordt *weet*, wetenschap, *wet* geschreeven.

WETA. (zw.) Weeten. 158.

WETTE. 160. Onderscheid tusschen hetzelve en BOETE. *Ibid.* Neder-Sax. is het *Wedde.*

WETTEN, *witten.* 160. Neder-Sax. ook *wedden.*

WEYN, wagen 127.

WHARF. (eng.) 90.

WICCA. (a. s.) 159. 93.

WIDE. (eng.) Wijd 83.

WIE. (h. d.) Hoe. 94.

WIED, wijd. 83.

WIEK, week. 169.

WIER, *wear.* Waar. 51. 163.

WIEROM, *wearom.* Waarom. 51.

WIFMAN, *wimmen.* (a. s.) 157.

WIKKER, *wikking*, *wikkerye*, *wichelen*, *wichelaar.* 159.

WIL, voor *wel.* 49. Men schreef oudtijds onverschillig *welle-keur*, en *wille-keur*, waaruit bijna zoude schijnen, dat *wil* hier

hier niet *voluntas* zij, gelijk men doorgaands meent. En omgekeerd, vindt men *wilde*, voor *welde*, thands ons *weelde*; welk *wilde* men te Breda nog dikwijls hoort.

Wil, zelfst. naamw. afgeleid 49. Voor het hier bijgebragte gevoelen zoude kunnen schijnen te pleiten, dat, oudtijds, voor *wollen*, *wallen*, ook *wellen*, en *willen*, door sommige Duitschers gebruikt geweest is.

Wilcome (fransch) 49. *Ménage* zegt *Vilcom* een woord te zijn, van het welk de Duitschers zich bedienen, wanneer zij iemand voor het eerst begroeten. Het is ook een groote beker vol van den besten wijn, welken zij iemand op deszelfs welkomst aanbieden. In het Italiaansch heet zoodaanig een beker, met een nieuw woord, *bellicone*, gelijk *Redi*, *in Bacco in Toscana*, zegt, ontleend van het Duitsche *Wilkomb*, of *Wilkumb*. Dan *Ménage* dwaalt, wanneer hij het samengesteld doet zijn van wil, *volonté*, en *komen*, toonende duidelijk het woord *wel* niet te kennen, daar hij *seit mir welcom* zelf overzet *soyez le bien venu*. In onze oude taal vindt men ook het woord *villecome*. Zie de Romance van Gerard van Velzen in *Lelyveld's* tweede uitgaave van *Huydecoper's* *Proeve*, 2e *D*. *bl*. 373. Men zegt te Breda nog veel *wilkom*, en *verwilkomen*.

Het oude *wil* straalt ook nog door in het oud-Fransche *wilhomme*, welk *Juré de métier*, *prud'homme*, beteekende.

Wilkom. 49.

Willen vermaagschapt met *wel*. 49. In 't oud-Fransch was weil, wel, *je veux*, welt, *il veut*; en wullenteit, *volonté*, het oud-Duitsche *Wullentheit*, waarvan wij nog hebben *welwillendheid*. De Duitschers gebruikten oudtijds de U in dit woord, thands de O.

Wind, *wint*, voor windhond. 77. 231 & 232.

Windogast. 100.

Win-

WINDEL. 194.
WINDL (goth.) 194.
WINKEN voor *wenken.* 135.
WIO (fr. th.) voor *wie*, hoe. 94 & 95.
WIRD, waard, A. S. *weorde*, *wyrde.* 64. Den overgang hiervan tot *wârt*, het Deensche *vârde*, het Plat-Duitsche *werdt*, en ons *waard*, maakt, als het ware, het Gothische *vairths.*
WIRD, woord 81.
WISA LIOED. 161.
WISE, *wiese*. *wiesen.* 34.
WISGAR. (eigen naam) 162 & 163.
WISOGAST. 100. *Borel* zet *gast*, in *Wisogast*, *Bodogast*, enz., over *Savant*, *Säge.* Hij schijnt het dus voor *geest*, oudtijds ook *gast*, geschreeven, te houden.
WISSEN. 162.
to WIT. (eng.) 158.
WIT. (eng. zelfst. naamw.) 158. 159. Ter verdeediging van *Leibnitz*, die *wit* van *wetten* afleidt, zoude kunnen worden bijgebragt, dat *sneedig*, in de tweede beteekenis, bij ons, schrander is; ten ware dit mogte afkomstig zijn van het Neder-Saxische *snöde*, *snöe*, welk, even als *snood*, in Friesland, nog de oude beteekenis van verstandig, slim, vernuftig, heeft.
WIT, voor *wet.* 160.
WITA. 160. Zie *Aanteekk. op de oude Friesche Wetten*, *bl.* 293
WITA, *witena*, wijzen 161. Van de *wyzen* zie den Heer *Van Wyn*, *Byvoegsels en Aanmerkk. op Wagenaar*, 2e *St. bl.* 61 *en* 62. Dezelve worden ook *lichte lioed*, d. i. verlichte lieden, genaamd in de *oude Friesche Wetten*, *bl.* 215. *Witticheyt*, voor den Raad, vindt men in het *Brem. Nieder-Sächs. Wörterb. S.* 497.
WITA. Lidteeken. 163.
WITAN. (goth. en a. s.) weeten. 158.
WITE, *witte.* 159. Ook in het Laplandsch is WITT *intellectus.*
WITCH (eng.) 159. 193.
WITE-VROUWE, *witekewyf*, *witte-vrouwe*, *wit-vrouwe.* 159. In het Ysl. is ook *viti* niet alleen *scientia* in het gemeen,

meen, maar ook *magiâ.* Van hetzelve is het werkw VITA, *incantare*, *fascinare.* In het Wallisch is GWIDHON, *saga*, van GWYDHED, *scire.* Sommigen brengen hiertoe zelfs het Lat. *vates;* dan zie *Keysler*, *Antiquitt. Septemtrion. p. 33 & seqq.* Over het A. S. *wethegan*, een profeet, het Goth. *theodwita*, een leeraar en aanvoerer des volks, en eenige andere zaaken meer, hiertoe betrekkelijk, zie *Von Wicht*, *Ostfries. Landr. p. 288.*
WITEN, voor *weeten.* 158.
WITHE, *wite*, (a. s.) 160.
WITHEER. 159.
WITIGES. (eigen naam) 159.
WITIKMODIA. 161.
WITINGH, *wittingh.* 159.
WITKMODIA 161.
WITNESS (eng.) 158.
WITHNESSE, *Gewitnys*; *Witscip*, *Gewitscip.* 158.
WITTE Bijvoegl naamw. 159 *Wit*, en *wittig*, voor *witzig*, verstandig, zegt men ook in het Neder-Saxisch
WITTE VROUWEN. 159. Zie over de *witte vrouwen* ook *Keysler*, *Antiquitt. Septemtrion. p. 150 & 504.*
WITTEN, voor *weeten.* 159. Voor *wetten.* 160.
WITTENAGEMOT. 61. Men vindt ook in de oudheid der Saxen in Engeland *Bergmote*, zijnde eene samenkomst, of eene vergadering, een geregtshof, tot hetwelk de *cognitie* over de bergwerken, en de zaaken, tot de metaalen betrekking hebbende, behoorden. *Ceapinggemot* was, in het Angel-Saxich, dat, wat men, tegenwoordig zoude noemen, een *Tribunal de Commerce.*
WITTI. 158 en 159.
WITTIGHEN. 159.
WITAFTIG, *witachtig*, *wettachtig*, voor *wettig.* 160 en 161.
WITTELYK, voor *wettelyk.* 160.
WITTIGHER. 159.
WITTINGLY. (eng.) 148.
WITUT, (oud d.) Frank. *wizzod.* Goth. *witoth*, *withouth.* 161.
WITUTDRAGHERE. (fr. th.) 161.
WIZAN, *uuizan*, *wizzan.* 162.
WIZE. (fr. th.) 160. *Hallawi-*

lawizi zijn, bij *Otfridus*, de helsche straffen (nog in het zw. *Helwite*), of wel de helsche pijnen, zijnde *wizzi* in beide de beteekenissen op te vatten bij *Kero*, en *wizi* bij *Otfridus* pijnen.
WIJUECK, wiek. 188.
WO (plat-d.) Hoe 94.
WOBBE. (eigen naam) 177.
WOL, wel, eertijds *wola*. 10. 49.
WOLLEN. (h. d. en nederl.) 49.
WOMAN (eng.) 157.
WOMB. *Uterus*, *venter*. 158.
WON, *wuwn*. 183. Ik had dit, op het gezag van den Heer *Wassenbergh*, overgezet *gewonden*, en *spuwn* door *gesponnen*; als wilde het spreekwoord zeggen, dat even als het slecht gesponnene doorgaands ook slecht gewonden kon worden, zoo ook van een slecht jongman doorgaands een slechte oude werd; dan, in den *Algem. Konst- en Letterbode* van 23 *April* 1813, wordt, niet zonder eenige waarschijnelijkheid, vermoed, dat men *won* door *gewonnen*, en *spon*, of *spuwn*, door *gesponden* (gespendeerd) moet vertaalen.
WONDE-WORPE. (a. s.) Molhoop.
WONDL. (goth.) 194.
WORT, *word*, woord; van *wortan*. 82. Uit hoofde, dat *woord* van *worden* kome, meent *Wachter*, dat de spreekwijze *een woord een woord*, niet zoo zeer beteekene, dat een eens gegeeven woord bij een eerlijk man deszelfs woord blijft, maar, dat het woord van een eerlijk man zoo goed is als de daad (de *wording*) zelve. Hetzelfde omtrent had reeds gezegd *Von Stade*, *Biblische Wörter*, p. 739, der Bremensche uitgaave.
WOTE, (oud-eng.) weeten. 158.
WOUN, of *wuwn*. Wond. 194.
WOUND. (eng.) 194.
WRÂD Wereld. 1.
WRÆCCA. (a. s.) 193.
WRAWDSCH, *wraadsch*, *wraasch*. 2.
WRETCH. (eng.) 193.
WRHOER, *overhoer*. 154 en 155.

WUT, *uut*, *ut*, *vut*, *vuut*, uit. 189.
WTEWAAL Geslachtnaam. 189 Zoo bestaat 'er ook een niet onaanzienelijk geslacht, dat zich *Wtenweerde* schrijft.
WUHNE. (h. d.) 194.
WUND. (a. s.) 194.
WUNTA. (frank-th. en wall.) 194.
at WYKA, (ysl.) wijken. 109.
WYNBRITSERADEEL, eigenlijk *Wagenbruggerdeel.* 128.
WYNEB. (wall.) 110.
WYNEN, *winden*, windhonden. 77.
die WYSESTE. 161. Te Bremen heetten dezelve *die wiseste*; te Hamburg *de wettigsten*; te Stade *die wettigesten.*
de WYSHEID, de Vroedschap. 161. Zie onder anderen ook *Wagenaar*, *Beschryv. van Amsterd.* 12e *St. bl.* 282. des 8vo druks. Te Bremen was *de witheid* de vergadering van den Raad en de Gemeente, of van den Regerenden Raad en de afgetredene Raadsleden.
WYT, wit, voor vet. 46.
WYTE. 162.
WYT-EEDEN. 159.
WYVENSMYTHRS, voor *Wyvensägen.* 212.

X.

X, *ch*, en *gs*, onverschillig gebruikt. 20.

Y.

Y voor I. 44.
Y een voorzetsel in het Wallisch 213 en 214. Dat de Y, in sommige woorden, wezenlijk, een voorzetsel, of soort van *augmentum*, zij, in het Wallisch, zie bij *Baxter*, *Glossar. Antiquitat. um Brit. p.* 128, die hetzelve zegt het *Ge* der Duitschers te zijn, en dat de ouden in het Wallisch ook *Ge* hadden, zijnde Y slechts eene verbastering van hetzelve. Dus zouden de werkwoorden met Y beginnende, gelijk staan aan de Duitsche met *Ge* be-

ginnende; waaruit ik zoo veel voor mijne stelling afleide, dat die Y niet enkel welluidendheidshalve wordt voorgezet. Dat zulks alleenlijk geschiede met woorden uit het Latijn genomen, die met *Sc*, *Sp*, en *St*, in die taal beginnen, en dat het Wallisch dit met het Fransch, in de E, gemeen hebbe, gelijk *Lhuyd*, *Archaeol. Brit. p.* 8, zegt, neemt de zaak zelve, die hier vermoed wordt, niet weg. In het Fransch kan de E zoo wel als in het Wallisch, het Lidwoord zijn. En dat het gezegde van *Lhuyd* niet zoo algemeen doorgaa, blijkt daaruit, dat ik voorbeelden gevonden heb van de Y, ook voor SL geplaatst, gelijk mede voor andere, dan uit het Latijn ontleende, woorden. Het is genoeg, dat in eenige woorden het Lidwoord, of *augmentum*, in het woord zelve ingelijfd worde, om mijne stelling te doen stand grijpen.

YELT (oud eng.) 228.
YEME. (oud eng.) 170.
YEOMAN (eng.) 171. Andere, dan de hier vermeldde, afleidingen, zie bij *Skinner*, op het woord.
YEOMANRY. (eng.) 171.
YN, *ien*, *yen*. Een. 207.
YSGAR. (wall.) 29. Dit is niet alleen een naamw., maar ook een werkw. In dezelfde taal heet *ysgyrioni* in planken zaagen, of verdeelen; en *ysgyren*, een plank, of deel.
YTE, eeten. 49.
YV in het Friesch in *ieuw* verwisseld. 201.
YVEL, *ivel*. 214. In het oud Fransch is *ivel* kwaad kruid, onkruid, waarvan, misschien, het tegenwoordige *yvraye*, *ivraye*, komt.

Z.

ZACHT. 191.
ZANCKEN. (h. d.) 96.
ZAUM, (h. d.) van *zæmen* afgeleid. 213.
ZEEDRICHTE, voor *zeedrifte*. 191.

ZE-

ZEGEL, zeil. 62.
ZEGST, voor *zegt.* 187.
ZENKEN en ZINKEN. 155.
ZERMALMEN (h. d.) 53.
ZOCHT en *Soft.* 192.
ZOEKEN, van het *beryden der ballingen.* 33. Zoo ook *bezoeken* bij *Van Mieris, 1e D. bl. 577.*
ZOEN, eigenlijk kus tot verzoening. 210.
ZOUT-PAN. 126.
ZU, ZUA. 11.
ZUELGON, takken. 107.
ZULK. 114.
ZULLEN, voor *moeten.* 94.
ZWABBER. 26. Mogelijk echter komt dit woord van *wapperen*, het zich op eene beefachtige, of sitterende, wijze bewegen van afhangende dingen. Want even als van het H. D. of Plat-Duitsche woord *wabbelen*, door voorzetting *(per prosthesin)*, gemaakt heeft kunnen worden *schwabbelen*, heeft uit ons woord *zwabberen* kunnen ontstaan De beteekenis van schouder-sieraad voor krijgsbevelhebbers *(épaulettes)*, welke de Engelschen ook aan *swabbs*, bij hen ook een zwabber, geeven, schijnt deeze gissing eenigermaate te begunstigen. Het is toch niet te denken, dat zij die bij eenen zwabber vergelijken.
ZWAGER, voor *Schoonzoon.* 170.
ZWEIEN, voor *zwaaien.* 180.
ZWEIG. (h d.) 107.
ZWI, voor *Zweig.* 107. Even als uit dit woord hier waarschijnelijk wordt gemaakt, dat *zweig* van *zwei*, twee, kome, zoude men ook kunnen aanvoeren, dat *zweiflen*, ons *twyfelen*, denkelijk, van *zwei*, *twee*, oorspronkelijk zij, in overeenkomst met het Grieksche *distazein*, en met het Lat. *ambigere* en *dubitare*; gelijk ook, op dezelfde wijze, als de Latijnen *bellum*, zoo veel als *duellum*, en *altercari*, de Duitschers zeggen *sich zweyen*, en wij *twisten.* Bij *Von Wicht*, op het *Ostfries. Landr.* heb ik ergends *Twy* voor *twist* aangehaald gezien, *Twi* bij wijlend den Heer *Van de Wall*, *Handvest. van Dordr. bl. 11*, en *twynighe* voor

voor *twisting* bij den Heer *Ypey*, *Geschied. der Nederl. Tale*, *bl.* 382. Zie over *twych* denzelfden, *Vervolg van Taalkundige Aanmerkingen*, *bl.* 90.

ZWILLEN voor *zwellen* 135.

ZWINK voor *zwenk*.

TOE

TOEGIFT.

Het woord *harlou*, op *bl.* 57 van dit *Register* voorkomende, achte ik te zijn samengesteld uit *Har*, hier, en *Lou*, *Low*, in het Bretonsch nog *Lowen*, in het Wallisch *Lliwdd*, *Llwdwn*, een beest, en wel, in het bijzonder, ten minste voornaamelijk, een wild beest, zoo als de Vossen, Wolven, Leeuwen, welker aller naamen eenige overeenkomst met dit woord schijnen te hebben, meenende sommige *Etymologici* het woord *vulpes* met dat van *Wulf* vermaagschapt te zijn; en zijnde ten tijde van *Furetière* eenen wolf in Pikardie nog *Leu* geheeten. Het zij mij geoorloofd al verder te gissen, dat, dewijl, in de oude taal der Saxen in Engeland, de eerste maand van het jaar *Wulfe-Monath* genaamd werd, omdat de wolven die volken in deeze maand het gevaarlijkst waren, uit hoofde dat dezelve, door de sneeuw en koude, geen vee genoeg tot aas kunnen vinden, de naam van *Louw-maand* misschien van dit *Low*, welk van Keltischen oorsprong schijnt, moete worden afgeleid. Daar men, in het oud Fransch, meer *Lou*, dan *Loup*, gespeld vindt, zoude het mij niet verwonderen, dat dit *Lou* minder van het Latijnsche *Lupus*, dan van het Keltische *Low* moeste afgeleid worden. Het zoude mij te minder verwonderen, aangezien de overeenkomst van veele Angel-Saxische naamen der maanden met de Nederlandsche. Zoo schijnt mij, b. v, *Sprokkelmaand* aldus genaamd te zijn van den Saxischen naam dier maand, *Sprout-Kele*, welk ik samengesteld acht uit *Sprout*, van *Spryttan*, spruiten, en *Kele*, Kool, oudtijds, gelijk *Cawl* in het Wallisch, allerhande moes beteekend hebbende, en aan die maand ten naam gegeeven, dewijl in deeze maand het moes begint uit te spruiten.

Het geen, wat ik, *bl.* 62 van dit *Register*, zeide, dat Polderlanden in de Baronie van Breda, somtijds *Beemden* genaamd worden, behoeft eenige opheldering. Niet polderlanden in het gemeen, bouwland, bosch, en ander soort van land daar onder begreepen, maar alleen Weiland van dien aard, moet onder den naam van *beemden* verstaan worden, gelijk blijkt uit mijne tegenoverstelling aan *Hillen*, d. i. grasachtige hoogten in de buitenlanden. *Beemden* toch, een woord, elders, naauwelijks, dan in den dichterlijken stijl, bekend, zijn hooilanden en weilanden; zie *Kiliaan* op *Bemd*, en op *Beemd*. Meer in het bijzonder noemt men hier aldus het grasland, welk aan de zijde van het water gelegen is; gelijk nog de weilanden en hooilanden achter Burgst naar het Nieuwe Veer *de Haagsche Beemden* heeten, en gelijk ook onder Etten eene streek is, welke, in dien zin, *de beemden* genaamd wordt.

ONT-

ONTDEKTE DRUKFEILEN.

Bl. 3, ondersten regel: woorde. Lees: woorden.
— 5, ondersten regel: ingelijks. Lees: insgelijks.
— 7, derden regel der Noot: geld. Lees: geldt.
— 14, regel 20 der eerste Noot: houdt het. Lees: houdt *hond*.
— 15, zesden regel: *Rhytmus*. Lees: *Ryhthmus*. Zoo ook bladz 16 & 32.
— 16, eersten regel der Noot: *in de bille doen*. Lees: *in de bille stellen*.
— 22, reg. 18: *vangen*. Lees: *vaan*.
— 26, reg. 12: in den *casus rectus* staa. Lees: niet in den *casus rectus* staa.
— 28, reg. 3 der eerste Noot: *Kera*. Lees: *Kero*.
— 28, reg. 11: ter gemeenschappelijke verdediging tegen de Romeinen zoude die streek lands *Allmende*, en het volk *Allemannen* genaamd zijn.
Lees:
ter gemeenschappelijke verdediging tegen de Romeinen, zoude die streek lands *Allmende*, en het volk *Allemannen*, genaamd zijn.
— 36, reg. 11: de Heer *Wassenbergh*, voert. Lees: de Heer *Wassenbergh* voert.
———— 4 der Noot: de woorden *vooral*, tot *schryft*, ingeslooten, door te haalen.
— 41, reg. 19: Rechters of overheids-persoonen. Lees: Regters, of Overheids-persoonen.
— 42, reg. 15 der Noot: *Helm*. Lees: *hlem*.
— 60, reg. 1: *de Schepers Almanak*. Lees: *de Schepers Almanak* uitgegeeven.

Bl. 62,

ONTDEKTE DRUKFEILEN.

Bl. 62, reg. 8 van onderen: *Peigel.* Lees: *Pegel.*
——— 5 van onderen: *Tegel.* Lees: *Teile.*
— 63, reg. 16: nooit een Nederlandsch werkwoord. Lees: nooit een diergelijk Nederlandsch werkwoord.
— 64, reg. 4 van onderen: *Van Wigt*, *Oost-Fr.* Lees: *Von Wicht*, *Ost-Fr.*
— 81, reg. 4 van onderen der 2e Noot: *colustrum.* Lees: *colostrum.*
— 86, ondersten regel der Nooten: *Duden.* Lees: *Düden.*
— 94, reg. 14: *oude Friesche wetten.* Lees: *aanteekeningen op de oude Friesche wetten.*
— 95, 8e reg. der Noot van onderen: *Marechaucée* genoemd, zijn. Lees: *Marechaucée* genoemd zijn.
— 117, reg 6: *Pock-Sach.* Lees: *Pock-Sack.*
— 120, reg. 1: maar ook in dien van eenen lederen geld-buidel, en van eenen lederen buidel in het gemeen gebruikt wordt.
Lees:
maar ook in dien van eenen lederen geld-buidel, en van eenen lederen buidel in het gemeen.
— 122, reg. 5: *Dœ.* Lees: *dwâe.*
— 133, reg. 7: Wallische, overgezet. Lees: Wallische overgezet.
— 138, reg. 7 van onderen: *Is. Pontanus.* Lees: *Joh. Is. Pontanus.*
— 145, derden regel: *Wassenberh.* Lees: *Wassenbergh.*
— —— negenden regel: ook goed zij. Lees: ook goed zijn.
— 149, reg. 21: als mede den Heer Weiland. Lees: als mede bij den Heer Weiland.
— 156, reg. 8 der Noot: *bynran.* Lees: *byrnan.*

Bl. 159.

ONTDEKTE DRUKFEILEN.

Bl. 159, 1e reg. der laatste Noot: *wichalen.* Lees: *wichelen.*

— 160, reg. 4, van onderen, der Nooten: geene. Lees: gene.

— 161, reg. 2, van onderen: *without* in. Lees: *wit-hout*, in.

— 162, reg. 1, der Noot: *wytem.* Lees: *wyte.*

— 163, reg. 8: volgends den aard van het woord, eenvoudig een merkteeken, een lidteeken, zeggen wil. Lees: volgends den aard van het woord eenvoudig een merkteeken zijnde, een lidteeken zeggen wil.

— 164, reg. 4, van onderen, der Noot: hoezeer het bij WACHTER afgeleid worde, van *winden* waar van ook.

Lees:

hoezeer het bij *Wachter* afgeleid worde van *winden*, waarvan ook.

— 170, reg. 3 der Nooten, van onderen: *adtendite.* Lees: *adtendere.*

— 181, reg. 7: *Wierda's Geschiedenis der Oost-Friesche taal.* Lees: *Wiarda's Geschiedenis der oude uitgestorvene Friesche of Saxische taal.*

— —— reg. 4 der 2e Noot: *cap.* 122. Lees: *cap.* 132.

— 190, reg. 3 van onderen: kuschje. Lees: kusje.

— 191, reg. 3: van *Junius* tot *Saf* ingeslooten. Lees: *Junius* leidde het woord *Saft* (waarvan onze ouden het woord *Saften*, verzachten, hadden), om het oud-Friesche *Seft*, eerst af van het Gr. *hephthos*; doch, naderhand, van gedachten veranderende, deed hij het komen van het Allemannische *Saf.*

— 201, reg. 16: en Duitsch, gebezigd. Lees: en Duitsch gebezigd.

Bl. 207,

ONTDEKTE DRUKFEILEN.

Bl. 207, reg. 10: *'t is yn onglik, schil.* Lees: *'t is yn onglik schil.*
— 216, reg. 9 der Noot: *Haven.* Lees: *Hävèn.*
— 221, reg. 6: ten tijde van *Van der Mylen.* Lees: ten tijde van *Leibnitz.*
— 226, reg. 9: laatstgnoemden. Lees: laatstgenoemden.
— 233, reg. 21: verwant. Lees: vertaald.

Bl. 56 van het *Register*, 2e *col.* door en door kundige. Lees: meesterlijke.
— 128, 1e *col. vervat.* Lees: *verrat.*

PN
6435
F7H64

Hoeufft, Jacob Henrik
Taalkundige aanmerkingen op eenige Oudfriesche spreekwoorden

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY